

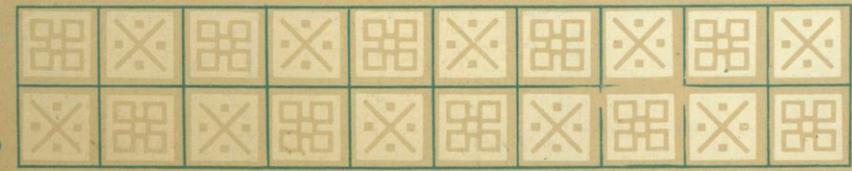
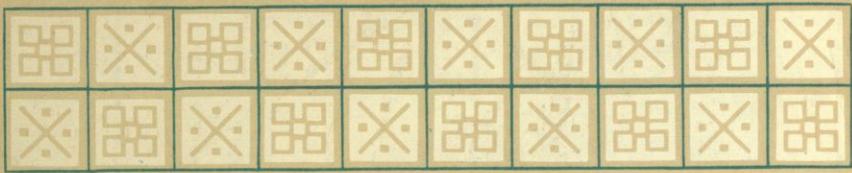
ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

ΕΚΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ 1967

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

3.000

Artium inv. Τοιχογραφία
θερ. Γαλανίδης 1969

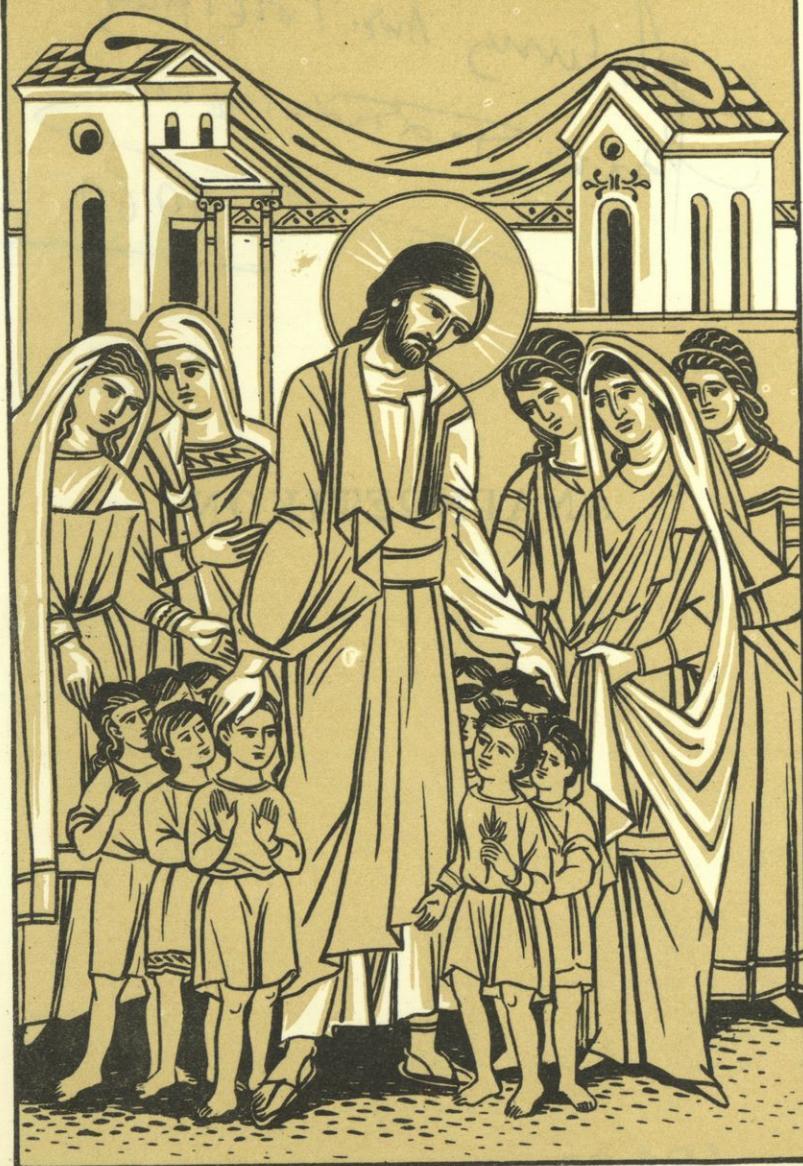
1969

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

18282

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΥΛΟΓΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

ΕΥΑΓ. Π. ΦΩΤΙΑΔΟΥ — ΗΛΙΑ Π. ΜΗΝΙΑΤΗ
Γ. ΜΕΓΑ — Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ
Θ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1967

ИСАИИАН НАДАР — МОЛДОВА И ТАЧ
ХОДМОНОКСА А — АІМ 1
ГЛАУДНОУЖКА САПІЯ

АНАЛІЗ
ХОДМОНОКСА

ІСАІІАН НАДАР — МОЛДОВА И ТАЧ
ХОДМОНОКСА А — АІМ 1

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

την απόλυτη περιφέρεια της Ελλάδος, στην οποία η ιστορία
διέθετε δικαιούχες πρωτηγορούς ή αύρα ή πογκόνη¹,
είναι μια πλάκατη ωλειά των ονόματων ή ζωγραφιών
με θιατρική διακόσμηση το θέρετρο πουνί.

Τη πήρε κάποια μάγισσα και τέ λαμπε, γιατριδική,
και έτη σ' αύτό και πάλιστα διάσκηνη ή Πατρίδα,

ЗОЯ
ИОТИПИ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΗΜΑΙΑΝ

Αύτὸν εἶναι τὸ ἱερὸν πανί, τὸ γαλανὸν καὶ τ' ἄσπρο,
κομμάτι απ' ἀνοιξιάτικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
ποὺ εἶναι λευκὸς σὰν τὸν ἀφρὸν τοῦ κύματος, ποὺ ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι δόλογλυκο, σὲ πέλαγο μακρινό.
Αύτὸν εἶναι τὸ ἱερὸν πανί, πού, δταν περνᾷ μπροστά μας
ὑγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾷ ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα, ποὺ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαιδέψῃ,
δὲν τ' ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή·
εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή, ποὺ ὁρμᾷ νὰ ζωντανέψῃ
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.
Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τό 'καμε χλαμύδα
καὶ ζῆ σ' αὐτὸν καὶ πάλλεται δόλοκληρη ἡ Πατρίδα.

Εἶναι ή Σημαία! Τὴν βλόγησαν παπᾶδες μ' ἀσπρα γένεια,
μέσος στῆς σκλαβιᾶς τὸ τρίσβαθο κι' ἀπόκρυφο σχολειό,
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιὲς ἐπάνω της, καὶ οἱ κόρες
τὴν νύκτα τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.
Σὰν βρέριο σέλας ἀστραψε στὴν Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι' ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἔβδομο οὐρανὸν κι' ἀκόμη πέρα.

Ποιά λύρα ἔχει τὴν δύναμι γιὰ νὰ σὲ ψάλῃ ἐπάξια;
Εἶσαι τῆς νέας Ἑλλάδος μας ἡ ἀγία εἰκόνα Ἐσύ.
Εἶσαι ἡ λαχτάρα, ποὺ λυγάει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσῆ,
ποὺ ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει
Θαρρεῖς καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς σὲ περικυκλώνει...

N. Ζαφειρίου «Η Ἑλληνικὴ Σημαία»

Στέφανος Δάφνης

ΙΑΙΑΜΗΣ ΝΗΤ ΖΙΞ ΤΟΜΥ

A'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

— Παπποῦ! έ, παπποῦ! έφώναξεν ό Νάσος, σπρώχνοντάς τον μὲ τὸ πόδι του.

— Τί είναι;

— "Α, σήκω νὰ ιδοῦμε τὴν Ἀνάστασι.

Σὰν ἐβγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὴν καλύβα τους, ἀκουαν σὲ ὅλην τὴν κοιλάδα καὶ γῦρο ἀπὸ τὶς ράχες φωνές. "Ολοι οἱ βλάχοι τῆς περιφερείας ἐκείνης ἥσαν στὸ πόδι, στολισμένοι, καὶ μὲ κεριὰ στὰ χέρια ἐπερίμεναν τὴν Ἀνάστασι.

Εἶχε πιὰ πλησιάσει ἡ ὥρα. 'Ο αὔγερινὸς φεγγοβολῶντας ἀνέβαινε ψηλά. Οἱ βλάχοι μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους ἥσαν ἔτοιμοι ἔξω ἀπὸ τὶς καλύβες τους. Οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ γῦρο χωριὰ εἶχαν ἀνεβῆ στὰ ὑψώματα. Νέοι ζωηροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδιά, γυναῖκες νέες καὶ γριές, ὅλοι εἶχαν καρφώσει τὰ μάτια τους στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ ὁρίζοντος.

"Ηξεραν πώς ἀπὸ κεῖ οὐφώνετο μιὰ ράχι, ἀπ' ὅπου θὰ ἐφαίνετο ὁ παπᾶς μὲ τὴν λαμπάδα στὰ χέρια, κηρύσσοντας στοὺς πιστοὺς τὴν Ἀνάστασι τοῦ Σωτῆρος. Οἱ μεγάλες πύρες ἐλαμπάδιζαν οὐφῆλα καὶ ἔρριχναν κοκκινωπές ἀκτῖνες στὰ πρόσωπα καὶ στὰ καθαρὰ ἐνδύματα.

'Η καρδιὰ ὅλων ἐβροντοκτυποῦσε ἀνυπόμονη, ὅσο ἐπλησίαζε ἡ μεγάλη καὶ ίερὴ στιγμή. Κάθε ἄστρο, ποὺ παρουσιάζετο ἀπὸ τὴν ράχι, τὸ ἔπαιρναν γιὰ τὴν λαμπάδα τοῦ παπᾶ καὶ ἐφώναζαν ἀναπηδῶντας μὲ χαρά:

— Νάτο, ἐφάνηκε!

— Αμ' ποῦ ἀκόμη!

— Θ' ἀσπρίσῃ τὸ μάτι σου γιὰ νὰ τὸ ιδῆς.

Καὶ ἐπείραζε ὁ ἔνας τὸν ἄλλον καὶ διηγεῖτο ἴστορίες, καὶ οἱ γεροντότεροι παραμύθια, γιὰ νὰ περάσῃ ὁ καιρός.

— Νά το, νά το! Ἐκεῖνο εἶναι! ἐφώναξε κάποιος χαρούμενος.

Πράγματι ἐφάνηκε φῶς λαμπάδας, ποὺ ἐτρεμόσβηνε στοῦ ἀνέμου τὴν πνοή. "Εσχιζε τὸ σκοτάδι καὶ ἔρριχνε παρήγορη λάμψι γῦρο.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπ' ὅλα τὰ γῦρο μέρη ἐκάρφωσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὰ μάτια τους καὶ ἐτέντωσαν τὴν ἀκοή τους.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!...

'Η φωνὴ ἀκούσθηκε ἀπὸ τὴν ράχι δυνατή. "Εφθασε σὰν κύματα στὶς καρδιὲς τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ ἔχυσε ἐπάνω τους γλυκύτητα καὶ συγκίνησι.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!...

'Η φωνὴ ἀκούσθηκε τώρα πιὸ δυνατή. Οἱ βλάχοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἔσκυψαν τὴν κεφαλὴ καὶ ἔκαμαν τὸν σταυρό τους. "Ολη ἐκείνη ἡ μεγάλη κοιλάδα ἔμοιαζε τὴν ὥρα ἐκείνη σὰν ἔνας μεγάλος ναός, ὅπου ἐδοξάζετο τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!...

‘Η φωνὴ ἀντήχησε γιὰ τρίτη φορά. Μαζὶ μὲ τὸ φῶς τῆς λαμπάδας ἐφάνηκε καὶ μία ἄλλη λάμψις καὶ ἀμέσως ἀκούσθηκε ὁ βαθὺς βρόντος πυροβόλου. Καὶ εὐθὺς μὲ τὸν πρῶτο πυροβολισμὸν ἄλλοι πολλοὶ μαζὶ πυροβολισμοὶ ἐσφύριζαν στὶς ράχες, τὰ λαγκάδια, τὰ δένδρα, τὶς καλύβες, τὰ πρόβατα καὶ τὰ μανδριά. Οἱ βλάχοι, μὲ τρελλὸν ἐνθουσιασμόν, μετέδιδαν ὁ ἔνας στὸν ἄλλο τὴν εὐχάριστη εἰδησι τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστὸς ἀνέστη, ἀδέλφια!...

— Ἀληθῶς ἀνέστη!... ἀληθῶς ἀνέστη!...

— Ζῆ καὶ βασιλεύει!... Ζῆ καὶ βασιλεύει!...

Πολυάριθμα μικρὰ φῶτα ἐπλανῶντο παντοῦ. Τὰ βλαχόπουλα ἔτρεχαν πρόθυμα νὰ μεταφέρουν στοὺς ἄλλους τὸ ἄγιο φῶς, ποὺ ἔλαβαν ἀπὸ τὴν λαμπάδα τοῦ παπᾶ.

Σὲ λίγο δλες οἱ ράχες ἐφεγγοβολοῦσαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μέσα στὸ σκοτάδι ὡς πολυάριθμα διαμάντια. Ἀπὸ κάθε καλύβα τὰ καριοφίλια καὶ οἱ ἀσημοπιστόλες ἀστραφταν καὶ ἐβροντοῦσαν. Τὰ πρόβατα στὰ μανδριὰ ἐβέλαζαν καὶ ἐπηδοῦσαν φοβισμένα ἀπὸ τοὺς κρότους, οἱ σκύλοι ἀλυκτοῦσαν καὶ τὰ ἄλογα ἐχρεμέτιζαν.

‘Η ράχι, ποὺ ἐπάνω της ἐφάνηκε τὸ πρῶτο φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦτο τώρα κατάφωτη. Εἴκοσι δῶς εἴκοσι πέντε βλάχοι, ἀσκεπεῖς, μὲ τὴν λαμπάδα ἀναμμένη στὰ χέρια, ἐγονάτιζαν γῦρο στὸν παπᾶ. Καὶ ὁ παπᾶς, δρθιος, κινῶντας τὴν λαμπάδα του ἀνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἔψαλλε τὸ ‘Χριστὸς ἀνέστη’.

‘Ανδρέας Καρκαβίτσας

2. ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Τὸ μέγα θαῦμα σήμερα τὴν πλάσι ὅλη μαγεύει,
ρυθμὸς ἀγάπης τὶς καρδιὲς σὰν ὄνειρο χαιδεύει.

Χριστὸς Ἀνέστη! ἀντιλαλεῖ παντοῦ σὰν ἄγια ἀλήθεια,
κι ἀκτῖδα ἐλπίδας χύνεται σὲ πονεμένα στήθια.

Κι ἔρχεται μὲ τὴν ἀνοιξί, μὲ τοὺς ἀνθοὺς τ' Ἀπρίλη,
τὸ πρόσχαρο τὸ μήνυμα, σὰν νά ὅθελε νὰ στείλῃ
τὴν λουλουδένια του ὁμορφιὰ τοῦ Γολγοθᾶ τὸ θῦμα
μέσ' στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ πνίξῃ κάθε κρῆμα.

Χριστὸς Ἀνέστη! φίλημα γλυκειᾶς ἀγάπης δῶστε
φίλοι κι ἔχθροι κι ἀδελφικὰ τὰ χέρια σας ἐνῶστε.

Ἐνα τοῦ κόσμου τ' ὄνειρο: Νικήτρια ἡ καλωσύνη
νά ναι παντοῦ, κι ὁδήγητής τῶν ἔργων μας νὰ γίνη.

Τοῦ Λόγου ἡ δόξα ἀνάλαμψε κι ἥρθε παρηγορήτρα
—σὰν μέσα στὸ ἡλιόκαμμα—σ' ὅλη τῆς γῆς τὴν φύτρα.
Χριστὸς Ἀνέστη! ἀς ζῆ στὸν νοῦ τὸ Σύμβολο τ' ὥραιο,
γιὰ νὰ πληθαίνουν μέσα μας χαρὲς καὶ φέγγος νέο,
ἡ Δικαιοσύνη τῆς ψυχῆς τὰ βάθη νὰ φωτίζῃ
καὶ τῆς Ἀγάπης ἡ ὁμορφιὰ τὸν κόσμο νὰ στολίζῃ.

Γ. Λαμπρόδη «Χριστὸς Ἀνέστη»

Ιωάννης Πολέμης

3. ΧΡΟΝΙΑΡΕΣ ΜΕΡΕΣ

Καὶ θὰ ῥθοῦν χρονιάρες μέρες: Τὰ Χριστούγεννα,
μὲ τ' ἀφρόπλαστα χριστόψωμά τους, πρῶτα,
καὶ τ' Ἀϊ-Βασιλειοῦ, μὲ τῶν παιδιῶν τὰ κάλαντα,
καὶ μὲ τῶν νερῶν τ' ἀγιάσματα, τὰ Φῶτα.

Καὶ ὕστερα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Ἀνάστασι,
ποὺ δλόχαρο τὸ χωριὸ θὰ τὴν γιορτάσῃ,
τῶν βουνῶν βροντοξυπνῶντας τοὺς ἀντίλαλους,
σπέρνοντας λαμπάδων φέγγισμα στὰ δάση.

Καὶ μὲ τὰ λαμπριάτικα καλοκαιριάσματα
στήνοντας χορὸ στὰ δλόανθα χαμομήλια,
θ' ἀνεμίζουν κάτω ἀπὸ μηλιᾶς χιονόκλαδα
κόκκινες ποδιὲς καὶ κίτρινα μαντήλια.

Γεώργιος Δροσίνης

Ο ΠΑΤΡΙ
ΆΡΧΗΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟ^Δ Ε/
ο Ξενομάρτυρ^ς

4. Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

‘Ανήμερα τῆς ἑορτῆς τῶν Βαΐων τοῦ Εἰκοσιένα, τὴν Κυριακήν, φίλοι τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε’ καὶ ἐπίσημοι ξένοι τὸν ἐπαρακινοῦσαν νὰ φύγῃ, νὰ σωθῇ. Τὰ μέτρα τῆς Ὁθωμανικῆς κυβερνήσεως ἐξ αἰτίας τῆς Ἐπαναστάσεώς μας ἐγίνοντο ἀγρια καὶ ὁ καθεὶς μποροῦσε νὰ προβλέψῃ τὸ μέλλον. Τὸν ἐπαρακαλοῦσαν λοιπὸν νὰ φύγῃ, τοῦ ἐπρόσφεραν καὶ τὰ μέσα.

“Μὴ μὲ παρακινῆτε νὰ φύγω, εἶπε στοὺς φίλους του.

Μή θέλετε νὰ σωθῶ. 'Η ὥρα τῆς φυγῆς μου θὰ ἡτο ἀρχὴ σφαγῆς, ὥρα σπαθιοῦ στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ στὰ ἄλλα Χριστιανικὰ μέρη. 'Ωραῖο πρᾶγμα θέλετε νὰ κάμω, μεταμορφωμένος μὲ καμμιὰ προβιὰ στὴν πλάτη, νὰ φεύγω στὰ καράβια. "Η, κλεισμένος σὲ φιλικὴ πρεσβεία, νὰ ἀκούω στοὺς δρόμους τὰ δρφανὰ τοῦ "Εθνους μου νὰ σπαράζουν στὰ χέρια τοῦ δημίου. Εἰμαι Πατριάρχης γιὰ νὰ σώσω τὸν λαό μου, ὅχι νὰ τὸν ρίξω στὰ μαχαίρια τῶν Γενιτσάρων. 'Ο θάνατός μου ἵσως ὀφελήσῃ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν ζωὴ μου. Οἱ ξένοι βασιλεῖς θὰ ταραχθοῦν ἀπὸ τὸν ἀδικο θάνατό μου. Δὲν θὰ δείξουν ἀδιαφορία βλέποντας νὰ βρίζεται ἡ πίστις τους στὸ πρόσωπό μου καὶ οἱ "Ελληνες θὰ πολεμήσουν μὲ ἀπελπισία, ποὺ συχνὰ χαρίζει τὴν νίκη. Κάμετε λοιπὸν ὑπομονὴ δ, τι καὶ ἀν μοῦ συμβῇ. Σήμερα τῶν Βατῶν ἀς φᾶμε στὸ τραπέζι τὰ ψάρια τοῦ γιαλοῦ καὶ ἔπειτα, ἵσως αὐτὴν τὴν ἑβδομάδα, ἀς φᾶνε καὶ αὐτὰ ἀπὸ μᾶς.

»"Οχι, δὲν θ' ἀφήσω νὰ μὲ περιγελοῦν, περπατῶντας μὲ ἀκολουθία ἀπὸ διάκους καὶ ἀρχοντες στοὺς δρόμους τῆς 'Οδησσοῦ, τῆς 'Επτανήσου ἢ τῆς 'Αγκῶνος καὶ νὰ μὲ δείχνουν τὰ παιδιὰ καὶ νὰ λέγουν: Νὰ ὁ φονιᾶς Πατριάρχης! "Αν τὸ "Εθνος μου σωθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, θὰ μὲ ἀποζημιώσῃ, ἐλπίζω, μὲ θυμιάματα τιμῆς καὶ ἐπαίνου, ἐπειδὴ ἔκαμα τὸ χρέος μου. Δὲν θὰ ἀνεβῶ γιὰ τετάρτη φορὰ στὰ μοναστήρια τοῦ "Αθω, δὲν τὸ θέλω. Χαίρετε, σπήλαια καὶ κορυφὲς τοῦ Ἱεροῦ βουνοῦ. Χαῖρε, θαλάσσιο κῦμα. Χαῖρε, Σπάρτη καὶ 'Αθῆναι, ὅπου ἥθελα νὰ ιδρύσω σχολεῖα γιὰ τοὺς νέους τῆς Πατρίδος. Χαῖρε, γῆ τῆς γεννήσεώς μου, Δημητσάνα!

»'Εγὼ πηγαίνω ὅπου μὲ καλεῖ, μὲ ὄδηγει ἡ γνώμη μου, ἡ μεγάλη μοῖρα τοῦ "Εθνους καὶ ὁ οὐράνιος Θεός».

Ομιλία περὶ τοῦ διοιδίμου Πατριάρχου Γρηγορίου   Γεώργιος Τερτσέτης

5. Ο ΘΕΟΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πολλὲς φορὲς συλλογίζομαι καλὰ - καλὰ ὅσα τεράστια ἡ θεία παντοδυναμία Του κάνει γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὅταν εἴμαι βυθισμένος στὶς σκέψεις αὐτές, φέρω τὸν νοῦ μου στὴν ἀξιομνημόνευτη ἐκείνην ἐποχὴ τῆς ἐλευθερώσεως τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Φαραὼ. Καὶ βρίσκω κάποια δύοισι τηταῖς στὶς τύχεις τῶν δύο λαῶν.

Ἄκοντει ὁ Θεὸς τὴν κραυγὴν τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ, βλέπει τὴν θλῖψίν καὶ τὴν δυστυχίαν τους, συμπαθεῖ στὰ δεινά τους καὶ ἔκλέγει ἔνα ποιμένα προβάτων, γιὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου.

— Ποιός εἴμαι ἐγώ, λέγει ὁ Μωϋσῆς, Κύριέ μου, ποιός εἴμαι ἐγώ, ποὺ προστάζεις νὰ πάω στὸν Φαραὼ, τὸν βασιλιᾶ τῆς Αἰγύπτου; Παρακαλῶ, Κύριε, ἀφησέ με. Ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ἐγώ εἴμαι.

Τὰ ἴδια ἐλέγαμε καὶ ἐμεῖς, ὅταν ὁ Θεός, ἐλεῶντας τὴν ἀθλία κατάστασί μας, ἐφώτισε στὴν καρδιά μας τὸ μεγάλο ἔργο τῆς ἀπελευθερώσεως μας.

—'Εμεῖς μόνοι, ἐλέγαμε, νὰ σπάσωμε τὶς ἀλύσεις μας; 'Εμεῖς νὰ νικήσωμε τὸν πολυάριθμο στρατὸ καὶ στόλο τοῦ τυράννου;

— Μαζί σου θὰ εἰμαι ἐγώ, εἶπε τότε στὸν Μωϋσῆν ὁ Θεός. Μὴ φοβᾶσαι, ἐγὼ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μὲ τὴν δύναμι μου θὰ κτυπήσω τοὺς Αἴγυπτίους. Ἐγὼ θὰ δυναμώσω τὸν λαό μου ἐναντίον των.

Αὐτὰ μοῦ φαίνεται ἀπαράλλακτα ὅτι ἀκούω νὰ λέγῃ καὶ σήμερα τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ στὸν ἀδύνατο λαὸ τῆς Ἑλλάδος.

—'Ἐγώ, λέγει, ἀδύνατε καὶ ἐγκαταλειμμένε λαέ μου, ἐγὼ θὰ εἰμαι μαζί σου, ἐγὼ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μὲ τὴν δύναμι μου ἐγὼ θὰ κτυπήσω τοὺς ἐχθρούς σου, ἐγὼ θὰ σὲ δυναμώσω ἐναντίον τους.

Αὐτὰ εἶπε καὶ αὐτὰ ἐνεργεῖ ὁ Θεός ὄλοένα γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

«Λόγοι αὐτοσχέδιοι»

Σπυρίδων Τρικούπης

6. ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Διηγεῖται ό ՚διος ό Κολοκοτρώνης, ότι μιὰ φορά ἐπῆγε στὸ πανηγύρι τῆς Ἀγίας Μονῆς. Αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἦτο μεγάλο καὶ εἶχε καταστραφῆ στὴν ἐπανάστασι τοῦ Ὁρλώφ, τῷ 1769. "Οταν ἐπέρασε, ἦτο μία μάνδρα χαλασμένη, καὶ σκεπασμένη ἡ ἔκκλησία μὲ κλαδιά.

Τότε ἔταξε ό Κολοκοτρώνης:

— Παναγία μου, βοήθησέ μας νὰ ἐλευθερώσωμε τὴν Πατρίδα μας ἀπὸ τὸν Τύραννο καὶ νὰ σὲ κάμω καθὼς ἥσουν πρῶτα.

Καὶ πράγματι ἡ Παναγία ἐβοήθησε· καὶ στὸν δεύτερο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπλήρωσε ό Κολοκοτρώνης τὸ τάμα του καὶ τὴν ἔκανε ὅπως ἦτο πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφῆ της.

«Ο Γέρων Κολοκοτρώνης»

Γεώργιος Τερτσέτης

Βεργίνη από την ορθογραφία της πρώτης έκδοσης.

— Ήσσε είμαι ἡ Λέων ο Μάγος, Καζάνη τον είμαι ἄρα, ποὺ προστάτη τὰ πάντα τὴν Φορεινή, τὸν βασιλεὺα τῆς Αθηνῶν; Ηπακούω Καζάνη, θεργάτη με. Ισχυρόν με καὶ βραδυγάλασσος ἔγρα είμαι.

7. Ο ΠΑΠΑ - ΑΡΣΕΝΗΣ

'Επέρασαν πάλι οι Τούρκοι τοῦ Δράμαλη τὰ Δερβενάκια, ἀρχές 'Ιουλίου τοῦ 1822, καὶ ἐπῆραν τὴν ἀναπνοή τους κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Κορίνθου. Μὰ εἶδαν ὅτι εἶχαν ἀφῆσει χιλιάδες ἄλλους Τούρκους πίσω τους ἔξω ἀπὸ τὸ

Ναύπλιο. Τότε ἀπεφάσισαν νὰ ξαναμποῦν στὰ φοβερὰ στενά, νὰ βοηθήσουν ἐκείνους, ποὺ ἔμειναν καὶ νὰ στείλουν τροφὲς στὸ πεινασμένο Ναύπλιο. Ἡ ἀπόφασί τους αὐτὴ δείχνει, πῶς τὴν περασμένη καταστροφή τους μέσα στὰ στενὰ τὴν ἔξήγησαν, ἵσως καὶ σωστά, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς παράλογης τρομάρας των, ἀφοῦ τόσοι λίγοι "Ἐλληνες ἔτυχε νὰ είναι ἐκεῖ στὰ Δερβενάκια.

‘Η ἀπόφασί τους λοιπὸν τώρα εἶναι ἀνδρικὴ καὶ οἱ μάχες, ποὺ ἔγιναν μέσα στὰ περάσματα τοῦ “Αἴ-Σώστη, δείχνουν λύσσα ἀληθινή. Γιατὶ οἱ “Ελληνες εἶναι ἔκεī πέρα τώρα πιὸ πολλοὶ συναγμένοι καὶ πολὺ διαλεκτοὶ καὶ ώχυρωμένοι.

Ἐκεῖ, μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἡμέρες, ἔτυχε νὰ τρῶνε ὁ Νικηταρᾶς καὶ ἔνας παπᾶς ἀπὸ τὸ Κρανίδι, ὁ Παπαρσένης. Τότε ἤλθε τὸ μήνυμα πώς ἐφάνηκαν πάλι οἱ Τοῦρκοι νὰ ἔρχωνται μακριά, ἀπὸ τὴν Κόρινθο.

‘Ο Παπαρσένης δὲν ἐταράχθηκε.

— Φέρτε νὰ πιοῦμε, εἶπε, αὔριο θὰ τοὺς πάρῃ ἡ κατάρα.

Στὸν δρόμο, ἐκεὶ ποὺ ἐπροχωροῦσαν, ἔλεγε ὁ Παπαρσένης πάλι στὸν Νικηταρᾶ:

— Αὔριο τὸ κεφάλι μου θὰ μείνῃ ἐδῶ, ὅμως σπυρὶ σιτάρι δὲν θὰ περάσῃ γιὰ τὸ Ναύπλιο!

Καὶ τὸ βράδυ, ποὺ ἐδειπνοῦσε ὁ Παπαρσένης (οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν φθάσει ἀκόμη), ἐσυλλογίζετο τὸ Ναύπλιο.

— Τὸ Ναύπλιο τὸ εἶχαμε στὰ χέρια μας, ἔλεγε (ἢτο τότε ἔτοιμο νὰ παραδοθῇ), μὰ ὁ Δράμαλης τὸ ἐπῆρε πάλι. Μονάχα σὰν πάρωμε τὸ Ναύπλιο, τότε θὰ ποῦμε πώς ἐλευθερωθήκαμε.

Αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ γενναίου παπᾶ ἔδιναν καρδιὰ μεγάλη σὲ δλους, γιὰ νὰ κρατήσουν τὰ στενά.

Τὴν ἄλλη μέρα, 29 Νοεμβρίου 1822, ἐσκοτώθηκε ὁ παπᾶς. “Ομως οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέρασαν.

Γ. Βλαχογιάννη «Ιστορικὴ Ἀνθολογία» Ν. Σπηλιάδης - I. Βλαχογιάννης

8. Ο ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΚΛΗΡΙΚΟΣ

"Οταν ήλθε ὁ βασιλιάς" Οθων πρώτη φορά στὸ Μεσολόγγι, στὰ 1837, παρουσιάσθηκε ἐμπρός του ὁ Παπᾶ - Παναγιώτης Μπουγάτσας. "Ετυχε τότε νὰ βρίσκεται στὰ ἀνάκτορα καὶ ὁ στρατηγὸς Δ. Μακρῆς καὶ ὁ βασιλιάς ἔζητησε ἀπ' αὐτὸν πληροφορίες γιὰ τὸν παπᾶ.

— Μεγαλειότατε, τοῦ εἶπε ὁ Μακρῆς, τὸν παπᾶ αὐτὸν ἀξίζει νὰ τὸν προσκυνοῦμε σὰν ἄγιο, γιὰ τὶς μεγάλες του ὑπηρεσίες στὴν πατρίδα καὶ στὸν κόσμο.

— Καὶ ποιές εἶναι αὐτές, καπετάν Μακρῆ; ἐρώτησεν ὁ βασιλιάς.

— Ακουσε, Μεγαλειότατε, εἶπεν ὁ Μακρῆς. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀποκλεισμοῦ στὸ Μεσολόγγι, ἡ μόνη δουλειὰ ποὺ ἔκανε ὁ παπᾶς αὐτὸς ἦτο, ἀμα ἀρχιζε τὸ τουφέκι (καὶ ἦτο αὐτὸ καθημερινό, νύκτα - μέρα) νὰ τρέχῃ στὴν ἐκκλησιά. "Επαιρνε τὸ δισκοπότηρο στὰ χέρια του, μὲ τὸ φανάρι του, ἐπήγαινε ἀπὸ ἐπαλξὶ σὲ ἐπαλξὶ καὶ μεταλάβαινε τοὺς βαριὰ πληγωμένους καὶ τοὺς παρηγοροῦσε μὲ καλὰ λόγια. Καὶ ἐγκαρδίωνε τοὺς ἄλλους νὰ πολεμοῦν μὲ ὅρεξι καὶ μὲ ψυχὴ γιὰ νὰ ἔχουν τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Σοῦ δρκίζομαι στὴν πίστι μου, Μεγαλειότατε, ὅτι δὲν ἐπέρασε ἡμέρα ἢ νύκτα, ποὺ νὰ μὴν τὸν ἰδῶ στὴν ἐπαλξὶ μου, ἐπάνω στὸ τουφέκι, καθὼς καὶ νὰ φέρῃ γῦρο ὅλες τὶς ἄλλες ἐπάλξεις καὶ μέσα στὴν χώρα ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι. Καὶ στὴν ἔξοδο, Μεγαλειότατε, ἦτο μαζί μας καὶ βόλι δὲν τὸν ἐπείραξε. Τότε δὲν εἶναι ἄγιος ὁ παπᾶς αὐτός;

Γ. Βλαχογιάννη «Ιστορικὴ Ανθολογία»

N. A. Μακρῆς

9. ΝΥΧΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ

Τὴν ἄγια νύχτα τῇ Χριστουγεννιάτικῃ
λυγοῦν τὰ πόδια
καὶ προσκυνοῦν γονατιστὰ στὴ φάτνη τους
τὰ ἀδολὰ βόδια.

Καὶ ὁ ζευγολάτης ἔαγρυπνος θωρῶντάς τα
σταυροκοπίέται
καὶ λέει μὲ πίστι ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθι:
«Χριστὸς γεννιέται!»

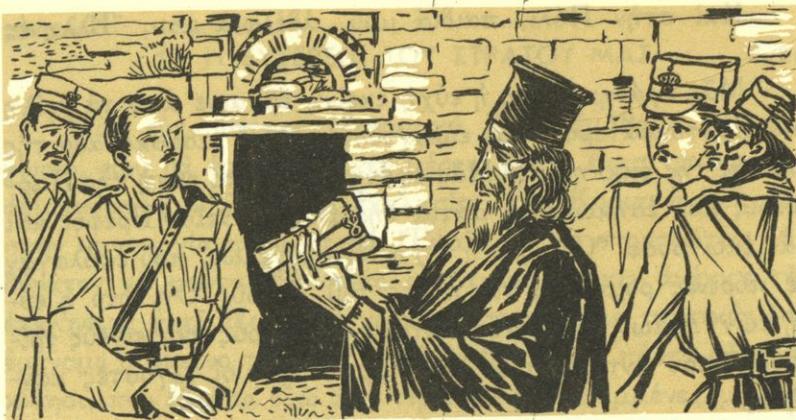
Τὴν ἄγια νύχτα τῇ Χριστουγεννιάτικῃ
κάποιοι ποιμένες
ξυπνοῦν ἀπὸ φωνὲς ὑμνων μεσούρανες
στὴ γῆ σταλμένες.

Κι ἀκούοντας τὰ 'Ωσαννὰ ἀπ' ἀγγέλων στόματα
στὸν σκόρπιο ἀέρα,
τὰ διαλαλοῦν σὲ χειμαδιὰ ἡλιοφώτιστα
μὲ τὴ φλογέρα.

Τὴν ἄγια νύχτα τῇ Χριστουγεννιάτικῃ
— ποιός δὲν τὸ ξέρει; —
τῶν μάγων κάθε χρόνο τὰ μεσάνυχτα
λάμπει τὸ ἀστέρι.

Γεώργιος Δροσίνης

10. Ο ΠΑΠΑΣ ΤΟΥ ΣΤΑΡΤΣΟΒΟΥ

Στήν πόρτα τῆς ἐκκλησίας, ὑστερα ἀπὸ μιὰ μάχη, τῷ 1912, συναντήσαμε τὸν παπᾶ, ψηλό, στεγνό, μὲ πρόσωπο γεμάτο ρυτίδες, μὲ ἀραιὰ γένεια φαρὰ στὸ μυτερό του πηγούνι, μὲ ράσα τριμένα, πρασινωπά, ζωνάρι γαλάζιο καὶ παντούφλες, ὅπου ἔπλεαν μέσα σ' αὐτὲς τὰ γυμνὰ κοκκαλιάρικα πόδια του. Εἶχε μάτια ἀεικίνητα, ἀστραποβόλα, διαπεραστικά, φλόγας ἑλληνικῆς μάτια, ζγρυπνος φρουρὸς τοῦ ἀπλοῦκοῦ ποιμένου του.

"Οταν ἐσκύψαμε νὰ τοῦ φιλήσωμε τὸ χέρι, ἐκεῖνος τὸ ἐτράβηξε πίσω δυνατά. Τὰ μάτια του ἐβούρκωσαν ξαφνικά. "Αρπαξε ἀπὸ τὸ χέρι ἐνὸς ἀπὸ μᾶς τὸ πηλήκιο καὶ ἐφίλησε τὸ ἐθνόσημο μὲ τὸ στέμμα, ὅπως θὰ ἐφιλοῦσε τὸ Τίμιο Ξύλο. "Επειτα μᾶς ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χέρι πατρικὰ καὶ μᾶς ὡδήγησε ἐμπρὸς στὴν 'Ωραία Πύλη. 'Εστάθηκε ἐκεῖ μὲ εὐλάβεια, ἐσταυροκοπήθηκε, μᾶς ἐφίλησε ἔναν-ἔναν στὰ μέτωπα καὶ μὲ φωνὴ φλοιγερή, λαχανιασμένη, χαμηλὴ μᾶς εἶπε:

— Καὶ στὴν Πόλι, παιδιά μου, ἀδέλφια μου, "Ελληνές μου!..."

Μᾶς ἐφάνηκε πῶς ἡ εὐχὴ ἐκείνη ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ Παντοκράτορος, ποὺ εὐλογοῦσε ἀπὸ τὸ μισοσκόταδο τῆς σκεπῆς τῆς ἐκκλησίας. Μᾶς ἐφάνηκε ὅτι ἡτο εὐχὴ τῆς Παρθένου, ποὺ ἐσήκωνε τὰ μάτια τῆς ἀπὸ τὸ Θεῖον Βρέφος καὶ μᾶς ἐκοιτοῦσε. "Οτι ἡτο ἡ εὐχὴ τῶν ἀγγέλων, ποὺ ἐφύλαγαν μὲ πύρινες ρομφαῖς τὶς πύλες τοῦ Ἱεροῦ. "Οτι ἡτο ἡ εὐχὴ τῶν Ἀγίων, ποὺ μᾶς ἐκοίταζαν ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς τοίχους, ὅπου ἀντιφέγγιζαν τὴν λάμψι τους οἱ λιγοστὲς κανδῆλες.

"Ανέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων"

'Ηλ. Π. Οίκονομόπουλος

11. ΜΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ

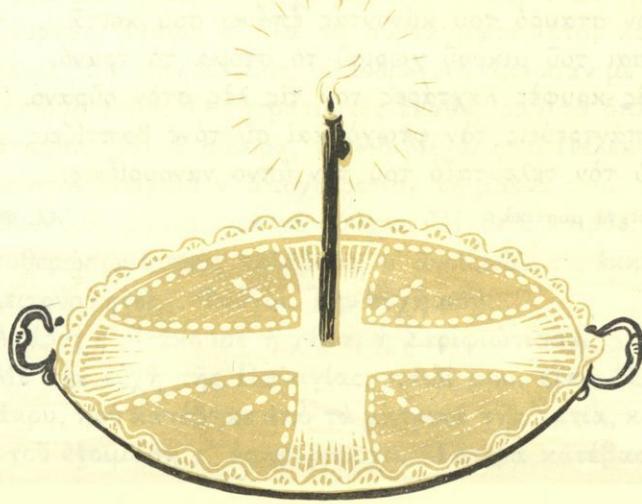
Ἐπροχώρούσαμε ὕστερα ἀπὸ τὴν μάχη τῶν Γιαννιτσῶν, τῷ 1912, ἔλεγε ἔνας τραυματίας ὑπαξιωματικός, περνῶντας μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια, ποὺ ἀφησαν οἱ Τοῦρκοι, φεύγοντας ἀπὸ τὰ κατεχόμενα μέρη.

"Ενας Τοῦρκος πληγωμένος, γεμάτος αἷματα, ἀνασηκώθηκε σὲ λίγο στὸν ἀγκῶνά του μόλις μὲ εἰδε. Ἐκοίταξε μὲ λαχτάρα τὸ παγούρι μου καί, στὴν ἄγνωστη γιὰ μένα γλῶσσά του, κάτι μὲ παρεκάλεσε. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ ἄλογο, ἐξεκρέμασα τὸ παγούρι μου καὶ τοῦ τὸ ἐπλησίασα στὸ στόμα. "Ηπιε ἀχόρταγα, μὲ ἐκοίταξε μὲ ἔνα βλέμμα εὐγνωμοσύνης καί, πρὶν προφθάσῃ νὰ πῇ τίποτε ἄλλο, ἐπεσε ἀνάσκελα στὸ χῶμα. 'Επήδησα στὸ ἄλογό μου καὶ ἔφυγα. 'Ο Τοῦρκος εἶχε πεθάνει.

12. Η ΕΥΣΕΒΕΙΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΑΣ

Μᾶς εὐχαρίστησε ἐξαιρετικά, ὅταν ἐμάθαμε ὅτι στὸ χωριό, ποὺ θὰ ἐμέναμε λίγες μέρες, ἔλεγε ἔνας τραυματίας ἀξιωματικός, ὑπῆρχε καὶ ἐκκλησία. Τὴν Κυριακὴν ἐπήγαμε στὴν λειτουργία πρωί - πρωί. "Ἐψαλλαν δύο στρατιῶτες. 'Αδύνατον νὰ φαντασθῆς πόσο αἰσθανόμαστε τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκκλησίας ἐκεῖ ἔξω. Καὶ γι' αὐτὸν ἐπηγαίναμε ταχικά, ὅσο ἐμέναμε σ' ἐκεῖνο τὸ χωριό. Καὶ θὰ θυμοῦμαι πάντα μὲ συγκίνησι, ποὺ ἔβλεπα ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία θλιμμένες, μαυροφόρες γυναικοῦλες, νὰ μᾶς μοιράζουν κόλλυβα. Γιατί, μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, ἐγίνετο πάντοτε μνημόσυνο κάποιου ἐθνομάρτυρος.

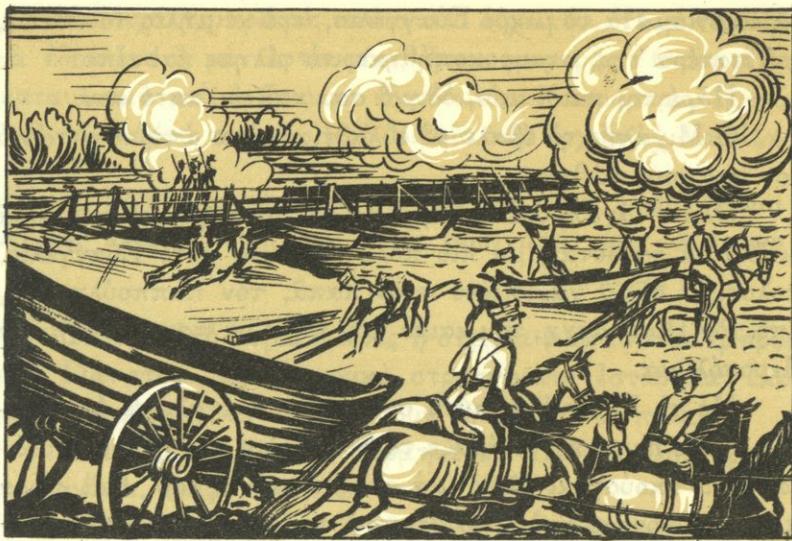
13. Η ΚΑΜΠΑΝΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Κτυπάς καὶ τῶν περιστεριῶν τὸ κάτασπρο κοπάδι
ξελογιασμένο ἀψήλωσε τὸ γαλανὸ τὸ βράδυ.
Ἡ σιδερένια σου φωνὴ ἀπ' τὸ καμπαναρεῖο
ὅλη τὴν ἴστορία του τὴν εἶπε στὸ χωριό.
Μὲ σὲ οἱ ζευγᾶδες τὴν αὔγῃ τὰ βόδια τοὺς κεντροῦν
καὶ σὲ θὰ πρωτακούσουνε τὸ βράδυ σὰν γυρνοῦν.
Μὲ τὴν φωνὴ σου σταματᾷ ἡ κόρη τὸν ἀργαλειό,
ὅ δουλευτῆς τ' ἀλέτρι του στὸ χῶμα παρατᾷ
καὶ τὸν σταυρό του κάνοντας ἐπάνω σου κοιτᾷ.
Ἐσύ' σαι τοῦ μικροῦ χωριοῦ τὸ στόμα τὸ τρανό,
ποὺ τὶς χρυφὲς λαχτάρες του τὶς λὲς στὸν οὐρανό.
Ἐσύ παντρεύεις τὸν φτωχὸ καὶ σὺ τόνε βαπτίζεις
καὶ σὺ τὸν τελευταῖό του τὸν ὑπνὸ νανουρίζεις.

« Ἀνοιχτὰ μυστικά »

Αλ. Φωτιάδης

14. ΤΟ ΙΕΡΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟ

Δὲν ἐπέρασαν πολλοὶ μῆνες ποὺ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας
ζῆται στρατιώτης, καὶ κηρύχθηκε, στὰ 1912, ὁ πόλεμος μὲ
τὴν Τουρκία. "Οπως σ' ὅλα τὰ συντάγματα, ἔτσι καὶ στὸ
Μηχανικό, ποὺ ὑπηρετοῦσε, οἱ ἄνδρες τὸ ἀκουσαν μὲ ἀκρά-
τητο ἐνθουσιασμό. Οἱ στρατιῶτες ἐκαθάρισαν τὰ ὅπλα καὶ
ζῆσαν ἔτοιμοι γιὰ τὰ σύνορα. Καὶ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας κα-
τέβηκε στὸν Πειραιᾶ ν' ἀποχαιρετίσῃ τὴ μάννα του.

— Φεύγομε, μάννα, γιὰ τὰ σύνορα. Ἡλθε ὁ καιρός. Πᾶμε
νὰ ἐλευθερώσωμε τοὺς σκλάβους, ν' ἀνοίξωμε τὶς ἐκκλησίες
τὶς ἀλειτούργητες... Φεύγω. Τὴν εὐχή σου...

'Ατάραχη τ' ἀκουσε ἡ χήρα, ἡ Σεριφιώτισσα.

— Μὲ τὴν εὐχὴ τῆς Παναγίας, παιδί μου, εἶπε. "Ἐκρυψε
ἔνα δάκρυ, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὰ μητρικά της μάτια, κι ἔτρε-
ξε νὰ τοῦ ἔτοιμάσῃ τ' ἀσπρόρρουχα. "Τστερα κατέβασε ἀπὸ

τὰ είκονίσματα τὸ μικρὸ Εὐαγγέλιο, ἵερὸ κειμήλιο τοῦ παπᾶ, τοῦ πατέρα της, σταυροκοπήθηκε, τὸ φίλησε καὶ εἶπε:

— Πᾶρε το, παιδί μου, ὁδηγό σου καὶ φυλακτό σου.

‘Ο Μιχάλης τὸ ἔβαλε μ’ εὐλάβεια κάτω ἀπὸ τὸ χιτώνιό του καὶ κουμπώθηκε.

“Ολα τ’ ἀγαποῦσε ὁ Μιχάλης τὰ πατρογονικὰ κειμήλια κι ὅλα τὰ ἐσεβόταν, μὰ πιὸ πολὺ τὸ μικρὸ αὐτὸ Εὐαγγέλιο, πολύτιμο δῶρο χαρισμένο στὸν παπᾶ, τὸν παππούλη του, ἀπὸ τὸν Πατριάρχη, τὸν καὶρὸ ποὺ πῆγε νὰ προσκυνήσῃ στὰ Ιεροσόλυμα.

Μὲ τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ στὰ χέρια ἐμεγάλωσε ὁ Μιχάλης. Κάθε Κυριακὴ ἐδιάβαζε τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ἡμέρας δυνατὰ νὰ τ’ ἀκούσῃ κι ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ μάννα του. Καὶ τώρα πάλι, φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, τὸ παιρνε μαζί του σύντροφο καὶ βοηθὸ καὶ παρηγόρια.

Πῆρε λοιπὸν τὰ ροῦχά του, ἄλλαξε τὸ φιλὶ τοῦ χωρισμοῦ μὲ τὴ μάννα του καὶ ξεκίνησε νὰ φύγῃ.

— Στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ, παιδί μου... ὥρα καλή! μουρμούρισε ἡ μάννα, ἡ νησιώτισσα, ἡ χαροκαμένη. Καὶ στάθηκε παλληκαρήστα στὴν ἔξωπορτα, δυνατὴ κι ἀδάκρυτη, ὥσπου τὸ παιδί της χάθηκε στὸ βάθος τοῦ δρόμου, τραβῶντας κατὰ τὴν Ἀθήνα.

“Οπως ὅλα τὰ Σώματα, ἔτσι καὶ τὸ Μηχανικό, δοξάσθηκε στὸν πόλεμο. Τὸ τάγμα τοῦ Μιχάλη ἔκανε θαύματα. Σήκωσε προχώματα, ἔκαμε γεφύρια, βοήθησε τὸ Πεζικό, ἔδωσε χέρι στὰ κανόνια. ”Εγινε κοσμαγάπητο. Περνοῦσε κι οἱ φαντάροι ἐφώναζαν:

— Γειά σας, σκαπανάκια! ζήτω...

Καὶ τὰ σκαπανάκια καμάρωναν κι ἐτραγουδοῦσαν, εὔθυμα καὶ γελαστὰ παιδιά, σὰν νὰ ἔκαναν γυμνάσια.

‘Ο Μιχάλης πρῶτος πάντα στὸ λόχο του. “Η μὲ τὴν ἀξί-
να ἐδούλευε ἡ μὲ τὸ τουφέκι, ἥταν τρομερός. “Οταν εἶχαν
καταυλισμὸ καὶ ἀνάπτασι, ἔξαπλωνόταν παράμερα, ἔβγαζε
ἀπὸ τὸν κόρφο του τὸ Ιερὸ Βιβλίο καὶ ἀρχιζε νὰ διαβάζῃ:

Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι;
Κύριος ὑπερασπιστής τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω;

(Ψαλμὸς κ')

“Γετερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἡ σημαία μας ἔφθασε ἐμπρὸς
στὰ Γιαννιτσά. Τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἐστάθηκαν ἐκεῖ
μὲ τὴν ἀπόφασι νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ιερή τους πόλι.

Καὶ ἡ μάχη ἀρχισε. “Ωρμησε τὸ Πεζικό, μούγκρισαν
τὰ κανόνια, ἄναψε ὁ τόπος.

— Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ! ἔφώναξε σὲ μιὰ στιγμὴ ὁ
Μιχάλης, σφίγγοντας τὸ τουφέκι του. Καὶ θυμήθηκε τὰ λό-
για, ποὺ ἀκουσε ἀπὸ τὸ δάσκαλό του, ὅταν ἥταν μικρός: Κῦ-
μα θὰ γίνη μιὰ ἡμέρα ἡ Ἑλλάδα νὰ καταπιῇ τὸ βράχο!

‘Ο ποταμὸς Λουδίας μὲ τὰ παραπόταμά του κυλοῦσε
ἀντίκρυ τὰ νερά του. Σκληρὴ ἥταν γιὰ τὸ στρατό μας ἡ ἐπί-
θεσι. ‘Ο ἔχθρὸς ἥταν καλὰ ὡχυρωμένος σὲ βουνοπλαγιές.

“Εξαφνα ἥλθε μιὰ διαταγὴ! Νὰ γεφυρωθῇ τὸ ποτάμι!...

Τὸ Μηχανικὸν ἔτρεξε ἐκεῖ. “Ἐφθασαν στὴν δύνη. Οἱ
ἄνδρες ἀρχισαν τὴ δουλειὰ γρήγορα, βιαστικά, νὰ στηθῇ γε-
φύρι, νὰ περάσῃ ὁ στρατός, ὁ νικητής. ’Αλλὰ ὁ ἔχθρὸς τοὺς
ἔνοιωσε καὶ τοὺς ἔβαλε στὸ σημάδι. Οἱ ὀβίδες ἔπεφταν γῦρο
τους, βουλιάζοντας μέσ’ στὸ χῶμα, σήκωνοντας τὰ νερά του
ποταμοῦ, σκοτώνοντας κόσμο.

’Αλλὰ οἱ ἄνδρες ἀτρόμητοι στὴ δουλειά τους. Τὰ ἔργα-
λεῖα ἐδούλευαν καὶ ὁ κρότος ἀκούόταν γρήγορος, βιαστικός,
ἐπίμονος. Τὸ πυροβολικό μας ἥθέλησε νὰ τοὺς προστατεύσῃ

καὶ οἱ Ἑλληνικές δύβίδες περνοῦσαν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, σκάζοντας μέσ' στὰ ἔχθρικὰ προχώματα.

‘Ο ἔχθρὸς κατάλαβε τὸν κίνδυνο. “Αν οἱ Ἑλληνες ἐπερνοῦσαν τὸν ποταμό, ήταν χαμένοι. Τάγματα πυκνὰ ἔτρεξαν κατὰ τὸ ποτάμιο καὶ ἀρχισαν νὰ ρίχνουν μὲ πεῖσμα. Τρομερὴ ήταν ἡ ὥρα ἐκείνη. Οἱ μισοὶ ἀφησαν τὰ ἐργαλεῖα κι ἔπιασαν τὰ τουφέκια, οἱ ἄλλοι ἐδούλευαν στὸ γεφύρι.

‘Ο Μιχάλης ἔρριξε μιὰ ματιὰ γῆρο καὶ εἶδε τοὺς ἀγαπημένους του συντρόφους, ποὺ πολεμοῦσαν σὰν λεοντάρια. Σήκωσε σὲ μιὰ στιγμὴ τὴν ψυχὴ του στὸ Θεό καὶ εἶπε μέσα του:

— Κύριε, Κύριε, βοήθει τὴν Ἑλλάδα μας!

Τίποτε ἄλλο. “Ἐπειτα ξανάπιασε τὴν δουλειά.

Ἐξαφνα ἔνοιωσε ἔνα δυνατὸ τράνταγμα, σὰν νὰ τὸν ἐσπρωξε κανεὶς πίσω. Παρ’ ὅλιγον νὰ πέσῃ. Ἄλλὰ τὴν ἴδια στιγμὴ ἀκούσε πίσω του ἔνα δυνατὸ θόρυβο. Γύρισε καὶ εἶδε. Ἡταν τὸ Πεζικό, ποὺ ἐρχόταν νὰ βοηθήσῃ τοὺς γεφυροποιούς, νὰ τοὺς προστατεύσῃ.

Σὲ λίγο ὁ ἔχθρὸς ἐζαλίσθηκε καὶ ὑπεχώρησε. Τὸ γεφύρι ἐστήθηκε, τὰ στρατεύματα ἐπέρασαν καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκη. Σὲ λίγο περνᾷ δίπλα του ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης:

— “Ε, Πέλεκα, τοῦ ἐφώναξε.

— ‘Εδῶ εἰσαι καὶ σύ; εἶπε ὁ Μιχάλης.

— ‘Εδῶ κι ὅλο ἐμπόρος! ἀπάντησε ἐκεῖνος.

Ἄλλὰ τὴν ἴδια στιγμὴ ξαφνίσθηκε καὶ δείχνοντας τὸ στῆθος τοῦ Μιχάλη, στὸ μέρος τῆς καρδιᾶς, εἶπε:

— Μωρὲ Πέλεκα, μιὰ τρύπα ἔχεις ἔδῶ!

‘Ο Μιχάλης εἶδε καὶ τά’ χασε. Γρήγορα δμως θυμήθηκε τὸ τράνταγμα, ποὺ ἔνοιωσε τὴν ὥρα τῆς μάχης, κάτι κατάλαβε καὶ, ξεκουμπώνοντας τὸ χιτώνιό του, ἔβγαλε τὸ Εὐαγγέλιο.

Οι ἄνδρες τὸν περικύκλωσαν περίεργοι νὰ ἴδοῦν. Καὶ ὁ Μιχάλης σηκώνοντας ὑψηλά, ἔδειξε τὸ Ἱερὸ βιβλίο τρυπημένο ἀπὸ μιὰ σφαῖρα. Ἡ σφαῖρα εἶχε περάσει τὸ δερμάτινο ἔξωφυλλο καὶ εἶχε σφηνωθῆ στὸ βιβλίο ὡς τὴ μέση.

— Μέγας εἰσαι, Κύριε! εἶπε ἔνας στρατιώτης καὶ ἐσταυροκοπήθηκε.

“Ηταν ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης. Καὶ οἱ ἄλλοι ἔκαναν τὸ ἴδιο. Ὁ Μιχάλης ἐφίλησε τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ ξανάβαλε στὸν κόρφο του.

‘Ἡ πίστις σώζει, λέγει ἔνας θεῖος λόγος. Ὁ Μιχάλης εἶχε ἀσάλευτη πίστι πάντα μέσα του: Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη σὲ πολλὲς μάχες ἐπολέμησε καὶ πολλὲς φορὲς ἐκινδύνευσε καὶ στὸν πρῶτο καὶ στὸν δεύτερο πόλεμο. Ἄλλὰ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐχὴ τῆς μάννας του τὸν ἐφύλαξαν.

“Οταν ἔγινε εἰρήνη καὶ ἐγύρισαν τὰ Μηχανικὰ στὸν Πειραιᾶ, ἀπὸ τοὺς πρώτους, ποὺ ἐπήδησαν στὴν προκυμαία, ἤταν κι ἔνας ὑψηλός, γιγαντόσωμος λοχίας, ποὺ ἔψαχνε μὲ τὴ ματιὰ γυρεύοντας τοὺς δικούς του. Μιὰ γυναικα μὲ νησιώτικη μανδήλα ἐχύθηκε μέσα στὸ πλῆθος κι ἀγκάλιασε τὸν λοχία κλαίοντας ἀπὸ χαρά.

— Μιχάλη μου, παιδί μου! Δόξα νὰ ἔχῃ ὁ “Τψιστος”!

“Ηταν ἡ κυρά - Δημήτραινα, ἡ Σεριφιώτισσα, ποὺ ἐδέχόταν τὸ γυιό της νικητή, μὲ δυὸ γαλόνια στὸ χέρι.

Τώρα ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας δὲν εἴναι πιὰ στρατιώτης. Ἐπῆρε τὸ ἀπολυτήριό του ἀπὸ τὸν στρατό, ξαναγύρισε στὸ ἔργοστάσιο καὶ εἶναι ἀρχιτεχνίτης.

‘Τψηλὰ στὸ είκονοστάσι, ἀνάμεσα στὰ είκονίσματα, ξανάβαλε ἡ κυρά - Δημήτραινα τὸ Ἱερὸ κειμήλιο, ποὺ ἔσωσε τὴ ζωὴ τοῦ ἀγαπημένου της παιδιοῦ.

Στέφανος Δάφνης

15. ΑΪ-ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Στὸ χωριό μας, ποὺ δὲν εἶναι κι ὁμορφότερο στὴν πλάσι μᾶς ἀφῆσαν οἱ γονιοί μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φτιαγμένο μαρμαρένιο είκονοστάσι·
τὰ καντήλια της δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσᾶ.

Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους της παπᾶδες·
ταπεινοὶ κι οἱ δυό της ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια της μεγάλες δὲν ἀνάβουνε λαμπάδες·
στὸν Ἀφέντη 'Αϊ-Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ!

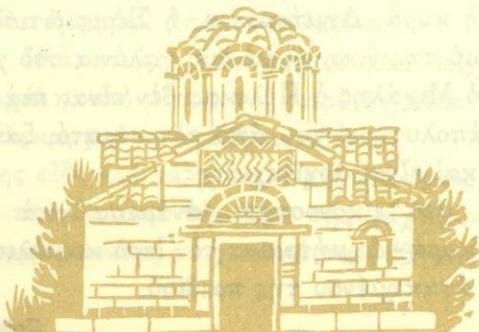
Κι ὅμως στὸ μικρὸ της χῶρο, ποὺ ὅλους καὶ ὅλες δὲ μᾶς
πιάνει,

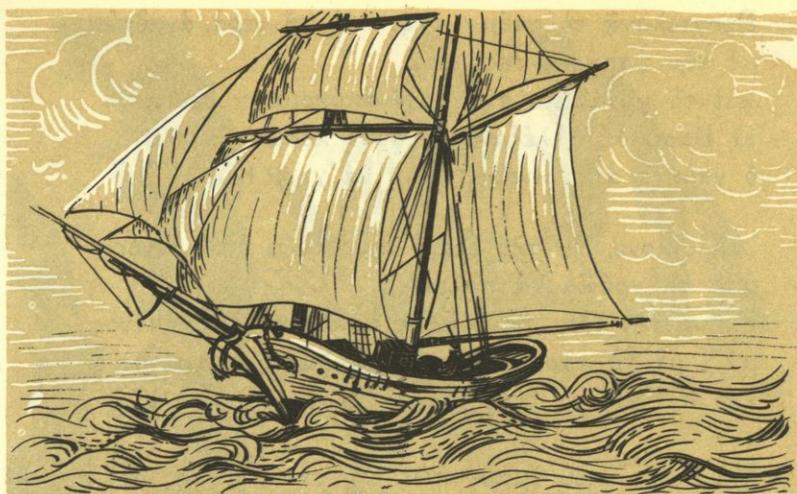
τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό!
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένο δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲν σπιθάει πιὸ φωτεινό.

Τὴν καλή μας ἐκκλησούλα! "Ολοι μας ἔκει στὴ μέση
Χριστιανοὶ στὴν κολυμβήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσωμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ίδια θέσι,
Θὰ σωπάσωμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά...

"Πρωινὸ Ξεκίνημα"

Γεώργιος Ἀθάνας

B' ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

16. ΖΗ, Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ;

Μέσ' στὸ πλατὺ τὸ πέλαγο καράβι ταξιδεύει.
Τριγῦρο νύκτα ἀπλώνεται
καὶ μὲ τὸ ἀγέρι, ποὺ ἐλαφρὰ τὰ κύματα χαιδεύει,
τὸ μπρίκι τὸ ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει,
σὰν νύφη, ποὺ ὅλο καὶ λυγῆ καὶ γλυκοκαμαρώνεται.

Μὰ ξάφνου, σὰν νὰ κάρφωσε σ' ἀμμουδιαστὸ ἀκρογιάλι
τὶς δυό του ἄγκυρες μαζί,
τὸ μπρίκι στέκει· καὶ μπροστὰ στὴν πλώρη του προβάλλει
Γοργόνα θαλασσόβρεκτη μὲ ἀγριωπὸ κεφάλι:
— 'Ο Βασιλιᾶς Ἀλέξανδρος ἀπέθανε γιὰ ζῆ;

Βροντολογῆ τὸ στόμα της, καὶ τὰ νερά. ἀναδεύει
μὲ τὴν ψαρήσια της οὐρά,
καὶ τὸ γυναικεῖο της αὐτὶ ἀπόκρισι γυρεύει.
— 'Ο Βασιλιᾶς Ἀλέξανδρος στὸν κόσμο βασιλεύει,
ὅ ναύτης ἀποκρίνεται· ζωὴ νά'χης, Κυρά!

'Αλλοίμονο, ἐν τῆς ἔλεγε πῶς εἶναι πεθαμένος
ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά!...

Εὔθὺς τὴν ἴδια τὴν στιγμὴν ὁ ναύτης ὁ καημένος
μαζὶ μὲ τὸ καράβι του θὰ βούλιαζε πνιγμένος,
καὶ ἡ Γοργόνα θ' ἄρχιζε νὰ κλαίῃ τὸ βασιλιᾶ.

Μὰ τώρα, ποὺ ἔμαθε πῶς ζῇ, τὴν ὅψι της ἀλλάζει
καὶ μ' ὁμορφιές στολίζεται.

Γίνεται κόρη λυγερή, στὰ κύματα πλαγιάζει,
μὲ δυὸ ματάκια ὀλόγλυκα τριγῦρό της κοιτάζει,
κι ἀπ' τὰ ξανθά της τὰ μαλλιά τὸ πέλαγος φωτίζεται.

Τὸ μπρίκι πάλι ξεκινᾷ καὶ σιγαλαρμενίζει
στὴ θάλασσα τὴν γάλανή.

Καὶ ἡ Γοργόνα στὸν ἀφρὸ σὰν γλάρος φτερουγίζει,
λύρα κρατάει ὀλόχρυση καὶ παίζοντας ἄρχιζει
νὰ τραγουδῇ στὸ πέλαγος μ' οὐράνια φωνή!

Γεώργιος Δροσίνης

17. ΓΡΑΙΚΟΣ, ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΣ

(Παράδοσις)

Ήταν περασμένα τὰ μεσάνυκτα. Φωνὴ καμμιά! Κανένα ζωντανὸ δὲν ἔβγαζε φωνὴ στὰ ρημαγμένα μέρη. Καὶ ἀν κάπου - κάπου κανένα τριζόνι ἔκανε πώς θὰ ἀρχίσῃ τὸν παραπονιάρικο σκοπό του, ὡς καὶ αὐτὸ ἐσώπαινε ἀπὸ τὸν φόβο του.

Μακριὰ ἀκούσθηκε καὶ ἔνα πετεινάρι νὰ λαλῇ πίσω ἀπὸ κάτι χαλάσματα, μὰ καὶ αὐτοῦ ἡ φωνὴ τρομαγμένη ἐπνίγηκε στὸ λαρύγγι του.

Οἱ Τοῦρκοι κλεισμένοι στὸ Κάστρο. Οἱ Βενετσιᾶνοι τριγυρίζουν σὰν τ' ἀγρίμια στὴ χώρα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι τρυπώμένοι στὰ σπέτια τους. Βρισκόμαστε στὰ 1687.

Σβηστὸν ἦταν τὸ καντήλι τῆς Ἀγίας Γλυκερίας στὸ Γαλάτσι, κοντὰ στὰς Ἀθήνας. Κανεὶς δὲν πηγαίνει νὰ προσκυνήσῃ. Καὶ μόνον τὸ χυπαρίσσι τῆς ἐκκλησίας, ποὺ τὸ ἐφυσοῦσε δὲ ἀνεμος, ἐπήγαινε κι ἐρχότανε, καὶ δὲ ἡσκιος του στὸν τοῦχο ἔμοιαζε σὰν καλόγηρος τυλιγμένος στὸ ράσο του.

Τὸ ἀγιασμένο νερὸν ἐκατρακυλοῦσε μουρμουρίζοντας τὸν κατήφορο καὶ ἐπότιζε δὲ τι εὔρισκε στὸ δρόμο του.

Νά, νά, καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς ὅμορφης ἐκκλησιᾶς τὸ δρόμο κάποιος προβάλλει.

Φθάνει σὲ κάτι χαλάσματα, βγάζει βαθὺ ἀναστεναγμό, καὶ ἀκούει πέρα ἀπὸ τὸ βράχο τὸν ἀντίλαλο του μόνο.

Ἐρχεται γῦρο - γῦρο ἀπὸ τὰ χαλάσματα, κουνῶντας λυπημένα τὸ κεφάλι του.

Ποιός ἄλλος ἀπὸ σένα, ἀμοιρεῖ Ἀθηναῖε, θὰ μποροῦσε νὰ γνωρίσῃ τὸ σπίτι σου;

Χαιδεύει τὸ αἰγόκλημα, ποὺ εἶχε φυτεμένο μὲ τὴν δύστυχη τὴν ἀδελφή του, σκύβει, παραμερίζει τὶς πέτρες σὰν κάτι νὰ γυρεύῃ. Ὑστερα φεύγει μακριὰ ἀπὸ κεῖ. Πάει κατὰ τὴν ἐκκλησιά, στέκεται, γονατίζει σὲ ἔναν τάφο ἐμπρὸς καὶ φιλεῖ τὸ μάρμαρό του.

Ἐχορτάριασε τοῦ γονιοῦ σου δὲ τάφος!

— Μὰ γιατί κλαῖς σὰν μικρὸ παιδί; τάχα θὰ ζῆς καὶ σὺ αὔριο;

Τὰ ἀγριολούσιδα χύνουν γῦρο τὴν μυρωδιά τους. Ξαπλώνεται στὴν γῆ, ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι του στὸν τάφο καὶ, κοιτάζοντας τὸν οὐρανό, ρωτᾷ τὶ ἔφταιξε καὶ ἔμεινε ἔρημος καὶ μονάχος στὸν κόσμο!

Αἴφνης ἀπὸ τὰ Τουρκοβούνια κάποιος ἄλλος προβάλλει. Οἱ νυκτερίδες τρελλὰ φτερουγίζουν καὶ τρίζουν γῦρό του. Κατεβαίνει μονοπάτι - μονοπάτι, πηδᾶ ἔναν-ἔναν τοὺς βράχους καὶ κοιτάζει παντοῦ σὰν κάτι νὰ ζητῇ.

‘Η ἀγριεμένη ὄψις του φαίνεται πιὸ ἀγρια μέσα στὸ σκοτάδι. Άλλοιμονο σ’ ἔκεῖνον ποὺ θὰ τὸν εὕρῃ στὸν δρόμο του! Μὰ ὅσο πλησιάζει στὴν ἐκκλησιὰ κοντά, τόσο ἡμερώνει.

— Γιατί, ἐκιτρίνισες καὶ τρέμεις σὰν κορίτσι, ἀγριε Γενίτσαρε;

Σὲ λίγο βλέπει ἔνα μαῦρο πρᾶγμα νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ κάτω μέρος. Βαθὺ σκοτάδι καὶ δὲν διακρίνει τί νὰ εἶναι. Μὰ σὲ μιὰ ξαφνικὴ ἀστραπὴ βλέπει πῶς ἥταν ἀνθρωπος. Ἡταν Βενετσιάνος!

‘Ο Γενίτσαρος ἔγινε πάλι Γενίτσαρος, βγάζει τὸ χαντζάρι του καὶ χύνεται κατεπάνω του. Μὰ νά, ὁ Βενετσιάνος δὲν χωρατεύει. Πιάνει ὁ Γενίτσαρος μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ χέρι τὸ δεξὶ τοῦ Βενετσιάνου, μὰ τὴν ἴδια στιγμὴ πιάνει καὶ ὁ Βενετσιάνος μὲ τὸ ἀριστερὸ του χέρι τὸ δεξὶ τοῦ Γενίτσαρου. Σκουντιοῦνται σὰν τ’ ἀγρίμια καὶ μὲ τὰ πολλὰ ἔρχονται κοντὰ στὸν τάφο.

Πετιέται ὁ Ἀθηναῖος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ βρίσκεται μπροστά τους.

— Ἐμένα βοήθα, πατριώτη, φωνάζει ‘Ελληνικὰ ὁ Βενετσιάνος, νὰ σκοτώσωμε τὸν Τούρκο τὸν ἄπιστο!

— Κανένα δὲν βοηθῶ! Τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βενετσιάνους ἀς τοὺς ἀγαποῦν οἱ ἀμυναλοι λαϊκοί. Ἐγὼ καὶ τοὺς δυὸ τοὺς ξέρω γιὰ ἔχθροὺς τῆς πατρίδος μου. “Οποιος εἶναι πιὸ γερός, ἀς φάη τὸν ἄλλον καὶ τοὺς δύο ἀς τοὺς φᾶνε τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια. Μὰ τραβηγχθῆτε ἀπὸ δῶ! Δὲν θὰ ἀφήσω νὰ χυθῇ αἷμα ἀνθρώπινο στοῦ πατέρα μου, τοῦ γέρο Χωραφᾶ, τὸν τάφο!

Γιατί μιὰ φωνὴ ἀπὸ δυὸ στόματα ἀκούγεται: «’Αδελφέ μου!»; Γιατί μὲ μιᾶς πέφτουν τ’ ἀρματα κάτω; Γιατί ἀνοίγονται τρεῖς ἀγκάλες;

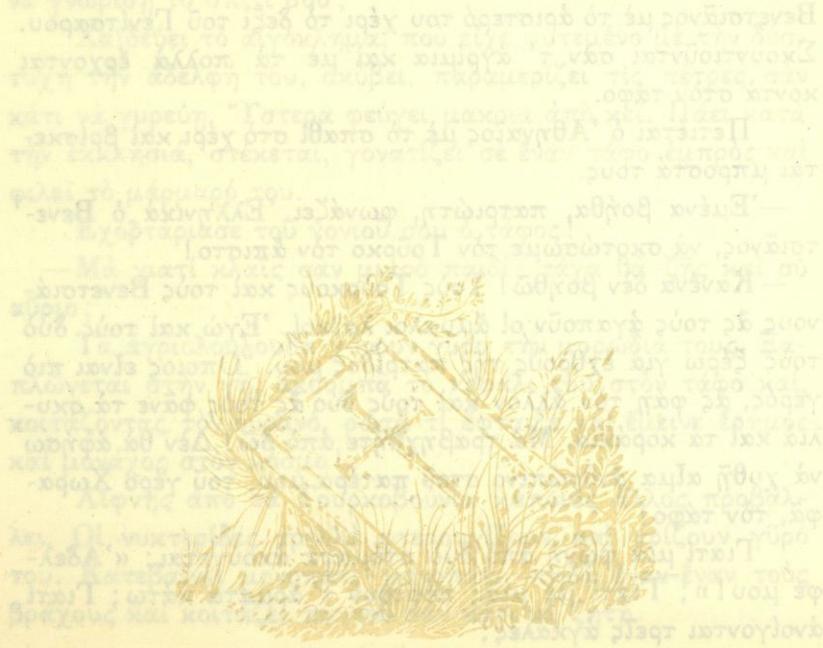
Ποιός τό ἀπίζε, ὁ πρῶτος, ποὺ μικρὸς τὸν ἐπῆραν οἱ Γενίτσαροι, ὁ δεύτερος, ποὺ παιδάκι τὸν ἔξαγόρασαν οἱ Βενετσιάνοι, καὶ ὁ μικρός, ποὺ τάχα ἐστάθηκε πιὸ τυχερός, γιὰ πρώτη φορὰ νὰ σμίξουν, καὶ σὰν ἐχθροί, στοῦ πατέρα τους τὸν τάφο;

Κοντεύει νὰ ξημερώσῃ. Τὰ πουλάκια μέσα στὰ χαμόκλαδα τινάζουν τὰ πτερά τους, βγάζοντας χαρωπὴ λαλιά.

Τὸ νυκτοπούλι ἐκρύφθηκε στὰ χαλάσματα, νὰ μήν τὸ εῦρη ἡ ἡμέρα. Τὰ ἄστρα τρέμοσβήνουν. Ἡ νυκτερίδα ἔγινε ἀφαντη.

Πόσο θὰ ἐσάστιζε ὁ διαβάτης, ἂν περνῶντας ἔβλεπε ἔνα Γραικό, ἔνα Γενίτσαρο καὶ ἔνα Βενετσιάνο, γονατισμένους σιμά - σιμά, νὰ χύνουν μαῦρο δάκρυ σ' ἔνα τάφου λιθάρι!

Λημ. Γ. Καμπούρογλου

18. Ο ΕΞΩΜΟΤΗΣ

"Ας γυρίσωμε γιὰ μιὰ στιγμὴ στοὺς μαύρους χρόνους τῆς Σουλτανικῆς δουλείας, τῆς ὁποίας τὸ βάρος ἐπληρώνετο μὲ πολλοὺς τρόπους. Μὲ χρήματα, μὲ εἴδη πολύτιμα, μὲ τὴν γεωργικὴ καὶ τὴν λοιπὴ παραγώγη. Ἀλλὰ ἐπληρώνετο καὶ μὲ ψυχές. Καὶ ὁ φόρος αὐτὸς ἦτο ὁ βαρύτερος φυσικὰ καὶ ὁ σπαρακτικώτερος. Καὶ στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου ἐπληρώνετο, πλὴν τῶν ἄλλων φόρων, κυρίως ὁ φόρος αὐτὸς καὶ μάλιστα μὲ νέους ὑγιεῖς καὶ δυνατούς, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ὑπηρετοῦσαν στὸ ναυτικὸ τοῦ Σουλτάνου ἔνα διάστημα, ἀπελύοντο — ἀν βέβαια ἀπελύοντο καὶ ἀν εἰχαν ἐν τῷ μεταξὺ περισώσει τὴν ζωήν των — καὶ ἐπέστρεφαν. "Ας σημειώθῃ ὅτι, ἀν οἱ Γενίτσαροι, ποὺ προήρχοντο ἀπὸ τὸ παιδο-

μάζωμα τῶν Ἑλληνικῶν περιοχῶν, ήσαν οἱ ἐπίλεκτοι στρατιῶται τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀκόμη περισσότερο ἀπαραίτητοι σ' αὐτὴν ήσαν οἱ ναυτολογούμενοι Ἑλληνες τοῦ Αἰγαίου, γιατὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν ἐπίδοσι στὴν θάλασσα.

Εύρισκόμεθα στὴν "Τύρα τῷ 1769. Μεταξὺ τῶν νέων, ποὺ ἐκληρώθηκαν γιὰ τὴν δουλεία τῶν Σουλτανικῶν πλοίων, ἥτο καὶ ὁ Χατζῆ Καραντάνης. Τὸ πρᾶγμα ἥτο ἴδιαιτέρως σημαντικό, διότι ὁ νέος ἀνῆκε σὲ μεγάλη οἰκογένεια. Ἡτο μονογενής, δρφανὸς καὶ εἶχε νὰ φροντίσῃ αὐτὸς καὶ μόνος γιὰ τὴν μητέρα του. Αὔστηρὰ καὶ ἀγία ἥτο ἡ ἡλικιωμένη μητέρα του, πασίγνωστη γιὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν εὐγένειά της.

Καὶ ὁ Χατζῆ Καραντάνης φεύγει ἔνα πρωὶ μὲ τοὺς ἄλλους νέους, ἐν μέσῳ τῶν θρήνων, τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν εὐχῶν ὅλου τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς μητέρας του.

Γι' αὐτὴν ὁ καιρὸς ἔφευγε πικρὸς καὶ πολυδάκρυτος μὲ τὴν προσμονὴ τοῦ παιδιοῦ της.

Αἴφνης ἐπιστρέφει. Ἄλλὰ δὲν ἐπιστρέφει ώς ἀφυπηρετήσας ναύτης. Ἐπιστρέφει ώς κυβερνήτης δικρότου, ἀλαζονικὸς σαρικοφόρος, περαστικὸς ἀπὸ τὴν πατρίδα του, γιὰ νὰ ἰδῃ τὴν μητέρα του, καὶ πάλι νὰ φύγῃ.

Τὸ γεγονός κατέπληξε τὸ πολυστένακτο νησὶ καὶ ἐπλήγωσε τὴν ὑπερηφάνειά του. Καὶ ἄρχισαν τὰ σχόλια. Μεγάλη περιέργεια εἶχαν οἱ "Τύραιοι" νὰ μάθουν πῶς θὰ ἐδέχετο τὸ παιδί της ἡ ἀρχόντισσα, ἡ ὄποια, ἀντὶ κοσμήματος, εἶχε πάντοτε στὸ στῆθός της ἔνα μεγάλο ἐλεφάντινο σταυρό. Καὶ ἐνῷ τὰ πάντα ἐπερίμεναν ἀπὸ αὐτὴν, ὅμως δὲν ἐφαντάζοντο κανὸν ἔκεινο, ποὺ θὰ ἐγίνετο.

"Η Χατζῆ Καραντάναινα, ἀμα τὴν ἐπεσκέφθη ὁ γυιός

της καὶ ἔμαθε ἀπὸ τὸν ἴδιον ὅτι ἥλθε στὴν "Ὕδρα κυβερνήτης Σουλτανικοῦ δικρότου, τοῦ ἐζήτησε νὰ ἀνεβῇ μαζί του στὸν ἔξωστη καὶ νὰ ἰδῇ τὸ πλοῖο. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἔρριξε κάτω στὸ λιθόστρωτο, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε τὴν κατάρα τῆς μὲ δλη τὴν δύναμι τῆς ψυχῆς της. 'Ο Καραντάνης μένει νεκρός. Τὸ αἷμά του βρέχει τὸ λίθινο ἔδαφος. Καὶ ἀφωνη καὶ ἀπολιθωμένη ἡ μικρὴ κοινωνία τοῦ νησιοῦ συγκεντρώνεται ἔξω ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ καὶ γίνεται θεατὴς τῆς τραγῳδίας τοῦ ἀλλαξοπίστου.

'Αλησμόνητη ἔμεινε στὰ ναυτικὰ χρονικὰ τοῦ Αἰγαίου ἡ τύχη τοῦ Καραντάνη. Καὶ πολὺ διδακτική. Στὸν ναύαρχο Σαχτούρη ἀρεσε πότε - πότε νὰ θυμίζῃ στοὺς ναῦτές του τὸ τέλος τοῦ συμπατριώτου των. 'Αλλὰ καὶ ὁ Κανάρης εἰς ἓνα ἀπειθάρχητο ναύτη του ἐβροντοφώνησε κάποτε :

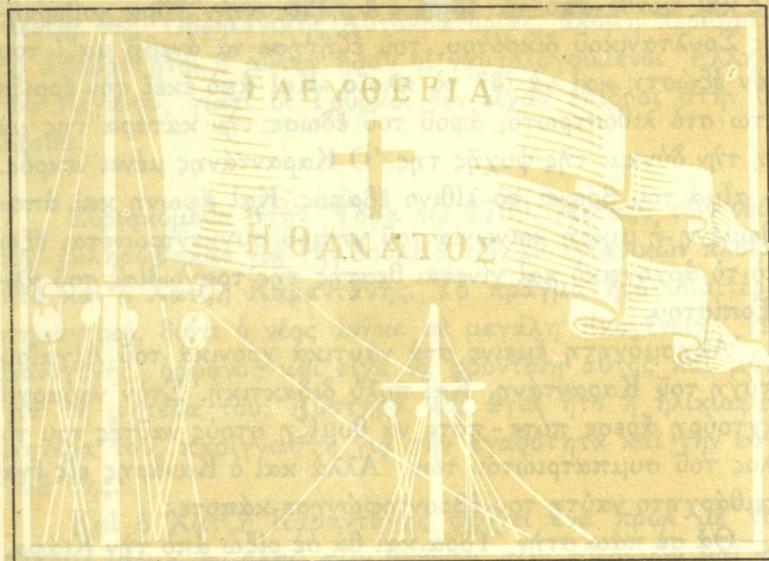
- Θὰ σὲ πάω στὴν "Ὕδρα καὶ θὰ σὲ ρίξω ἀπὸ τὴν Κιάφα, σὰν τὸν Καραντάνη !

Καὶ ἦτο φυσικό, τὸ ἴδιότυπο τοῦτο δρᾶμα νὰ μὴ ἀγνοήσῃ ἡ δημώδης ποίησις.

'Ιδοὺ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὅπως τὸ ἐνθυμοῦνται ἀκόμη οἱ γέροντες 'Ὕδραιοι'.

Τὸ μάθατε τί γένηκε στῆς Κιάφας τ' ἀγροτόπι ;
Τοῦ Καραντάνη τὸ παιδί, τὸ Καραντανοπαίδι,
τὸ ὅριξε ἡ Καραντάναινα, 'κείνη ἡ ἀντρογυνναῖκα,
στὸ καλυτερίμι ἀπ' τὸν ὄντα καὶ μνήσκει ἀκόμη τὸ αἷμα
στὰ πετρολίθαρα τῆς γῆς, ποὺ 'χύθη σὰν ποτάμι.
Καὶ τὸ μαθεν ἡ γειτονιὰ κι ἡ παραπέρα ρούγα
καὶ τὸ δαν οἱ ἀντρες, τὰ παιδιὰ κι οἱ νιές καὶ τὰ κορίτσια,
μαννάδες πού 'χανε παιδιὰ καὶ νιές πού 'χαν ἀδέλφια.

"Ελλ. 'Ερυθρὸς Σταυρὸς τῆς Νεότητος » E. P. Φωτιάδης (Διασκευή)

19. ΟΙ ΨΑΡΙΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ

Τὴν πρώτη τοῦ Ἰουλίου 1823 ἔνα πλοιάριο, ἀφοῦ ἐλύσε τὰ πρυμνήσια, ἀπέπλευσε ἀπὸ τὰ Ψαρά. Μόλις ἐβγῆκε ἀπὸ τὸ λιμάνι, ἀνασύρει τὰ εἴκοσι κουπιά του καὶ ἀπλώνει τὰ παννιά.

‘Ο ζέφυρος ἔπνεε οὔριος καὶ τὸ μικρὸ σκάφος μὲ εὔστροφες κινήσεις ἐπηδοῦσε στὰ κύματα, κομψὸ καὶ ὑπερήφανο.

“Ἡτο ὑπερήφανο, διότι δὲν ἔσχιζε ἐδῶ καὶ δύο χρόνια τὴν θάλασσα μὲ ξένη σημαία. Τώρα κυματίζει ἡ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐπάνω της τὸ ἀθάνατο παράγγελμα «Ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Σὲ λίγο ὁ ἥλιος κατεβαίνει μεγαλοπρεπής πρὸς τὴν θά-

λασσα. 'Η νύκτα ἔρχεται μὲ τὰ ἀστέρια τῆς. Οἱ ναῦτες ϕάλ-
λουν δχι δπως πρὶν πένθιμα τραγούδια, ἀλλὰ τὰ ἀνδραγα-
θήματα τοῦ Παπανικολῆ καὶ τοῦ Κανάρη. "Αν τὴν ὥρα ἐ-
κείνη συναντοῦσαν πλοῖο ἐχθρικό, βεβαίως νέες φλόγες θὰ
ἐμεγάλωναν τὴν λάμψι τῶν φλογῶν τῆς 'Αλικαρνασσοῦ καὶ
τῆς Χίου.

'Αλλὰ γιὰ ποῦ ἐπήγαιναν οἱ ἀτρόμητοι ἔκεινοι;

Οἱ Ψαριανοί, οἱ τρομερὲς αὐτὲς μάστιγες τῶν Μου-
σουλμάνων τῆς Μικρᾶς 'Ασίας, προετοίμαζαν νέαν ἔφοδο
ἐναντίον των. 'Ο κυβερνήτης τοῦ πλοιαρίου ἔπλεε γιὰ τὴν
Λέρο, δπου, δπως ἔμαθε, εύρισκοντο πυροβόλα. Καὶ πυρο-
βόλα δὲν εἶχε.

Φθάνοντας τὸ πρωὶ στὸν λιμένα τῆς Λέρου εἶδε δυὸ
πλοῖα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνυψωμένες τὶς σημαῖες των.

Τὸ γυμνασμένο ὅμως μάτι τοῦ πλοιάρχου ἀνεγνώρισε
ἀμέσως, δτι τὸ πρῶτο ἦτο αὐστριακὸ καὶ τὸ ἄλλο ἑλληνικό.

'Αλλ' αὐτὸς ὑψώνει ἀγέρωχος τὴν πολύπτυχη σημαία,
δπου ἐδιάβαζες τὴν μαγικὴ λέξι: 'Ελευθερία.

Σὲ λίγο ἀνυψώνεται καὶ στὸν μεσαῖον ἴστὸ τὸ σῆμα
τοῦ αὐστριακοῦ ναυάρχου. Συγχρόνως μία βάρκα μὲ ἔναν
ἄξιωματικὸ ἐπλησίασε τὸ πλοιάριο καὶ ἐπροσκάλεσε τὸν
κυβερνήτη στὴν ναυαρχίδα.

'Ο κυβερνήτης ὡδηγήθηκε ἀνύποπτος στὴν ναυαρχί-
δα, δπου τὸν συνέλαβαν ἀμέσως καὶ τὸν ἔρριξαν δεμένον στὸ
κῦτός της. "Επειτα συνέλαβαν καὶ τοὺς ναῦτες, πλὴν δύο, οἱ
δποῖοι κατώρθωσαν νὰ δραπετεύσουν. Καὶ ἔτσι ἀλυσόδετοι
μεταφέρονται κατόπιν στὴν Σμύρνη.

"Εμειναν ἐδῶ καὶ μέσα στὸ κῦτος ἔνα περίπου μῆνα,
μῆνα ἀγωνίας καὶ θλίψεως, χωρὶς νὰ ξέρουν τί ἐσκέπτοντο
περὶ αὐτῶν οἱ Αὐστριακοί.

'Απεβιβάσθησαν τέλος στὴν ξηρὰ γιὰ νὰ σταλοῦν, κα-

θώς τοὺς εἶπαν, στὰ Ψαρά, παρεδόθησαν ὅμως στὸν πασᾶ.

Μακρὰ σειρὰ δεμένων αἰχμαλώτων διέσχιζε τότε τοὺς δρόμους τῆς μητροπόλεως τῆς Ἰωνίας. "Ολοὶ ἡσαν ἀνυπόδητοι, ὅλοι ἡσαν ρακένδυτοι καὶ στὰ γυμνὰ κεφάλια τῶν ἀκόντιζε φοβερὲς ἀκτῖνες ὁ ἥλιος τοῦ Αὔγουστου. 'Αλλὰ καὶ ὅλοι ἐβάδιζαν ὑπερήφανοι.

Διαβαίνοντας κοντά στὴν ἀγία Φωτεινή, ἔκουαν τὶς Ἱερὲς φωλιμωδίες καὶ τότε αἰσθάνθηκαν θερμὸ δάκρυ νὰ ἀναβλύζῃ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν.

'Η μακρὰ ὁδοιπορία ὑπῆρξε γεμάτη ὁδύνη. 'Ενῷ οἱ ὁδηγοὶ ἐπροχωροῦσαν ἔφιπποι, οἱ ταλαιπωροὶ δεσμῶται ἐπεφταν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τοὺς πόνους. Καὶ τότε τοὺς ἐκρεμοῦσαν ὡς κτήνη στὶς οὐρὲς τῶν ἵππων καὶ ἔτσι ἐσύροντο στὶς πέτρες.

Αἰμόφυρτοι ἔφθασαν τέλος στὴν Κύζικο, ὅπου ἐπερίμεναν πλοϊο γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ στὴν Κωνσταντινούπολι.

Καὶ τὴν παραμονὴ τῆς ἀναχωρήσεώς τῶν ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ βράδυ, καθισμένοι στὴν ὅχθη μικροῦ ποταμοῦ, ἐθαύμαζαν τὴν δύσι τοῦ ἥλιου. 'Αλλὰ ἡ βαθειὰ σιγή, οἱ καλλονὲς τῆς φύσεως, ὁ ἴλαρὸς οὐρανὸς τῆς 'Ασίας ἐβύθισαν τοὺς δυστυχεῖς σὲ ἔνα αἴσθημα ἀθυμίας, ἄγνωστο σ' αὐτοὺς ἔως τώρα.

—"Ω! ἔλεγαν, ποιός ξέρει ἂν αὔριο τὴν ὥρα αὐτὴ θὰ ζοῦμε, ποιός ξέρει ἂν καὶ αὔριο θὰ προσευχώμεθα στὸν Θεό γιὰ τὴν πατρίδα!

Αἴφνης εἶδαν νὰ τοὺς πλησιάζῃ μιὰ σκιά, πού, ὅσο ἐπλησιάζει, ἐφαίνετο σὰν κατάλευκος γέρος μὲ βαθιὰ γένεια καὶ ἔνδυμα μοναχοῦ.

'Επὶ τέλους φθάνει κοντά τῶν καὶ λέγει:

—Λάβετε, τέκνα, τὸ ἄγιον τοῦτο ὄψιμια, τὸ ἀγιασθὲν τὴν Μεγάλην Πέμπτην ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Τραπέζης· φάγετε

αύτὸν καὶ ἡ ἐλπὶς θὰ ἀναγεννηθῇ εἰς τὰς καρδίας σας! "Εχετε πάντοτε πίστιν εἰς τὸν Θεόν καὶ αὐτὸς θὰ εἰσακούσῃ τὰς εὐχάς σας.

Μόλις εἶπε αὐτὰ ἡ σκιά, ἔγινε ἄφαντη. Διεδόθη ἔκτοτε δτι ἡτο ἡ σκιὰ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, προστάτου τῶν Ψαρῶν.

Τοῦ ἀκόμη βαθὺς ὅρθρος, ὅταν οἱ αἰχμάλωτοι, συνοδευόμενοι ἀπὸ εἴκοσι δύο ἐνάπλους, ἐρρίφθησαν στὸ βάθος σακολέβας, ἡ ὁποία ἀπέπλευσε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολι.

Οἱ ἀνεμοὶ ἔπνευσε ἀντίθετος καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ ἀγκυροβολήσουν ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Ἀπ' ἐκεῖ ἔστειλαν ταχυδρόμο νὰ φέρῃ τὴν εἰδησί, ὅτι φθάνουν οἱ μελλοθάνατοι.

Οἱ δεσμῶται ἐσκέπτοντο τρόπους ἐκδικήσεως, ἀλλὰ ποῦ χέρια; Ἡ παραγγελία τοῦ ἀναχωρητοῦ τῆς Κυζίκου ξαναῆλθε στὴν μνήμη των καὶ ἐδυνάμωσε τὸ θάρρος των.

Τέλος πάντων ὁ ἀνεμοὶ ἔπνευσε οὔριος καὶ τὸ πλοῖο ἀνοιξε τὰ πανιά.

Ἡ γλυκειὰ θάλασσα τοῦ Βοσπόρου ἐφαίνετο τώρα, οἱ κορυφὲς τῶν μιναρέδων ἀρχισαν νὰ χρυσίζουν, καὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας ὁ θόλος ἔξειχε μεγαλοπρεπής. Τὰ κατκια ἔπλεαν ἐλαφρά. Καὶ οἱ εἴκοσι δύο φύλακες τῶν Ψαριανῶν ἔβλεπαν χάσκοντας τὴν Πόλι.

Ἀκάθεκτος τότε, ως ἀστραπή, κατέβηκε στὴν κεφαλὴ τοῦ δεσμίου κυβερνήτη τολμηρὴ καὶ ἐπικίνδυνη ἰδέα.

— Πλησίασε, εἶπε πρὸς ἓνα ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, καὶ προσπάθησε νὰ κόψῃς μὲ τὰ δόντια σου τὰ δεσμὰ τῶν χεριῶν μου. Πρέπει λοιπὸν νὰ πεθάνωμε, χωρὶς νὰ βάψωμε τὰ χέρια στὸ αἷμα τῶν ἔχερων τῆς πατρίδος;

Πράγματι, ὁ σύντροφος ἐκεῖνος συντρίβει μὲ τὰ δόντια του τὰ δεσμὰ τοῦ πλοιάρχου, ὁ ὁποῖος ἔλυσε ἀμέσως τὰ

δεσμὰ τοῦ σωτῆρός του. Καὶ σὲ λίγη ὥρα οἱ δεσμῶται ηὔραν
καὶ πάλι τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν δύναμι.

Αμέσως τότε ἀρπάζουν τὰ γιαταγάνια τῶν δημίων καὶ
τὰ βυθίζουν στὰ στήθη των. Τὰ κουπιά, οἱ ἀλυσίδες, τὰ
σχοινιά γίνονται φονικὰ ὅπλα καὶ ὅλο τὸ κατάστρωμα γεμί-
ζει πτώματα καὶ αἷματα.

Οἱ κυβερνήτης, πληγωμένος στὰ χέρια, ἀρπάζει τὸ
πηδάλιο, οἱ ναῦτες ὁρμοῦν πρὸς τὰ ἄρμενα καὶ τὸ πλοῖο
στρέφεται πρὸς τὰ πίσω.

Καὶ τότε ἀκούσθηκε ἡ φωνὴ τοῦ ἥρωος κυβερνήτου
Ἀνδρέα Σταματάρα, ἐνῷ τὰ πτώματα τῶν ἔχθρῶν ἔπεφταν
στὴ θάλασσα:

— Πηγαίνετε, δήμιοι, νὰ φέρετε στοὺς τυράννους τὴν εἴ-
δησι, ὅτι στὴν καρδιὰ τοῦ "Ελληνος ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος
δὲν σβήνει.

"Ομως ὁ ἀνεμος ἐκόπασε, καί, ὅταν ἔπνευσε πάλι, ἐμ-
πόδιζε τὸ πλοῖο νὰ προχωρήσῃ. Μόλις μετὰ πέντε ἡμέρες
καὶ μετὰ πολλὲς περιπέτειες οἱ ἀνδρεῖοι Ψαριανοὶ εἰσεχώ-
ρησαν στὰ Στενά. Ἐφοροῦσαν τὸ ἔνδυμα τῶν ἔχθρῶν γιὰ νὰ
μὴ ἀναγνωρισθοῦν.

Αλλὰ ὅταν τὸ πλοῖον ἐπλησίασε στὰ φρούρια, κρότοι
πυροβόλων ἀναγγέλλουν, ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἔξοδος, καὶ μία
μάλιστα σφαῖρα ἐτρύπησεν ἕνα πανί. Ἐξακολουθοῦν ὅμως
τὸν δρόμο των καὶ ὡς ἐκ θαύματος θὰ περάσουν ἀβλαβεῖς.

Εύθὺς τότε ἐγονάτισαν καὶ δακρυσμένοι εὐχαρίστησαν
τὸν Θεόν, ὁ ὅποιος ἔσωσε πάλι τοὺς στρατιώτας τῆς πατρί-
δος. Ἡτο ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἡ 14η Σεπτεμβρίου, κατὰ τὴν
ὅποιαν ἑορτάζομε τὴν ὑψωσι τοῦ Σταυροῦ.

Δυστυχῶς ὅμως νέοι κίνδυνοι ἐπερίμεναν τοὺς φυγά-
δας. Οἱ κυβερνήτης βλέπει πρὸς τὸν ὄρίζοντα πολυάριθμο
στόλο μεγάλων πλοίων νὰ εἰσέρχεται γρήγορα στὸν "Ελλή-

σποντο. Ἡτο δὲ στόλος τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὅποιον κατεδίωκαν οἱ Ἑλληνες.

Πῶς ὅμως νὰ διαφύγουν τὸν νέον κίνδυνον; Ὁ ἀτρόμητος Ἀνδρέας δὲν ἔδειλιασε καὶ ἔκραξε πρὸς τοὺς συντρόφους του:

— Θάρρος ἀδελφοί! Ἐὰν δὲ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν. Δὲν μᾶς ἔσωσε γιὰ νὰ γίνωμε βορὰ θηρίων.

Καὶ μὲ ἔξαιρετη τόλμη, ποὺ ἐμπνέει στὰ στήθη μόνον ἡ ἀγάπη τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, διέσχισε τὸν στόλο μὲ σημαία τουρκική. Ἀλλὰ ἔνα πλοῖο, ποὺ τὸ εἶχε νομίσει ἑλληνικόν, ὅρμῃ ἐναντίον του. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδε ἀταραξίαν καὶ τὸ ἔνδυμα τῶν ναυτῶν, τὸ ἀφῆκε ἀνενόχλητον.

Τότε ἡ σακολέβα ἐχώθηκε στὸν σωρὸ ἄλλων μικροτέρων πλοίων, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ κατεδίωκαν τὰ ἐχθρικά. Ἡ προφητεία τοῦ μοναχοῦ τῆς Κυζίκου ἐβγῆκε ἀληθινή!

Σὲ λίγες ἡμέρες οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ ἐγύρισαν στὸ νησί των, μετὰ τρίμηνη καὶ πλέον αἰχμαλωσία καὶ κινδύνους, καὶ ἐνῷ τοὺς ἐνόμιζαν χαμένους. Ἀνέβηκαν στὸν ναὸ τοῦ ἀγίου Νικολάου γιὰ νὰ ὀρκισθοῦν ἐκ νέου ὅτι θὰ πεθάνουν ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως.

Δέκα μῆνες ἔπειτα ἀγρια στίφη κατέστρεφαν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὸ ἡρωικὸ νησί. Τότε ἐφάνηκε στὸ Παλαιόκαστρο σημαία λευκή, μὲ τὶς λέξεις « Ἐλευθερίᾳ η θάνατος » καὶ μὲ σταυρὸ ἑρυθρὸ χαραγμένο. Συγχρόνως "Ἐλλην" ναύτης ἔσπευδε πρὸς τὴν πυριτιδαποθήκη.

Τρομερὸς κρότος ἐκλόνισε τὰ θεμέλια τῆς γῆς καὶ τέσσερες χιλιάδες ἀπίστων καὶ ἀρκετὸι στρατιῶτες τῆς πατρίδος ἐτινάχθηκαν εἰς τὸν ἀέρα.

(Διασκευὴ)

20. ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

'Απ' ἔξω μαυροφόρα ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιᾶς χειροπιαστὸ σκοτάδι·
καὶ μέσα στὴν θολόκτιστη ἐκκλησιά—
στὴν ἐκκλησιά, ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὅψι τοῦ σχολειοῦ—
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ ὀνείρατα ἀναδεύει
καὶ γῦρο τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

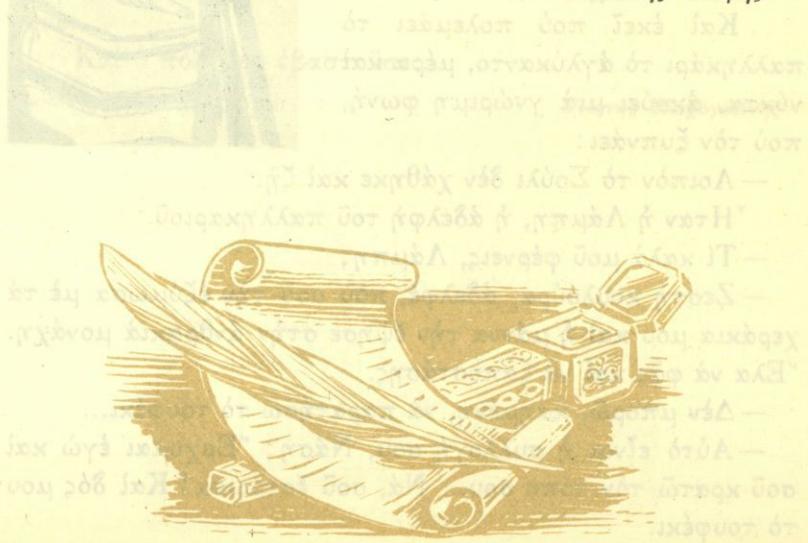
'Εκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσόδετη πατρίδα·
βραχνὰ ὁ παπᾶς, ὁ δάσκαλος, ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά.

'Εκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγροικῇ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιᾶς της, ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποὺ ἐβούθανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾶ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
κι ἀπὸ τὴν σιγαλιά,
ποὺ δένει στὸν λαιμὸν πνιγμοῦ θηλειά,
κι ἀπὸ τῶν προγόνων τ' ἄφθαρτα βιβλία
ποὺ δείχνουν τὰ πανάργαια μεγαλεῖα,
ἔνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθύς,
σὲ μελωδίες ἐνὸς κόσμου ἄλλου,
κι ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲ μιὰ φωνὴ βαρειά : *Λευτέλη οὐδέποτε θερίζειν*
«Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη ! ἡ ἐλευθεριά
σὰν τῆς αὔγης τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύκτας τὸ ἔημέρωμα θὰ φέρῃ».

«Αλάβαστρα»

Ιωάννης Πολέμης

21. Η ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

Στῆς μάχης τὸν καπνό, ποὺ πνίγει τὸ λαγκάδι, ὁ Σουλιώτης ὅλα τὰ ἔχει λησμονήσει, πεῖνα καὶ δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ζέμακρα, καὶ σὰν λησμονημένο εἶναι καὶ ἐκεῖνο τ' ἄχαρο.

Καὶ ἐκεῖ ποὺ πολεμάει τὸ παλληκάρι τὸ ἀγλύκαντο, μέρα καὶ νύκτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή, ποὺ τὸν ξυπνάει:

— Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲν χάθηκε καὶ ζῆ.

“Ηταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδελφὴ τοῦ παλληκαριοῦ.

— Τί καλὰ μοῦ φέρνεις, Λάμπη;

— Ζεστὴ κουλούρα, ἀδελφέ, ποὺ σοῦ τὴν ἐζύμωσα μὲ τὰ χεράκια μου καὶ ἡ μάννα τὴν ἔψησε στὴν ἀνθρακιὰ μονάχη.
“Ελα νὰ φᾶς καὶ νὰ ξαποστάσης.

— Δὲν μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ τουφέκι...

— Αὐτὸ εἶναι ἡ συλλογή σου, Νάση; “Ερχομαι ἐγώ καὶ σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου... Νά, σοῦ ἔστρωσα! Καὶ δός μου τὸ τουφέκι.

Χαμογελᾶ ὁ ἀδελφὸς ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιὰ πῶς πιάνουν τὸ τουφέκι.

‘Ο πόλεμος ἐβαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ ἐγέμιζεν ἐκείνη καὶ σημάδευε. Καὶ ὁ ἀδελφός της παραπέρα ἔτρωγε ἥσυχος καὶ μονάχα τὴν πεῖνά του ἀκουγε, τὴν θεριεμένη μέσα του.

Καὶ ὁ πόλεμος ἐβαστοῦσε. Καὶ ἐκεῖ ἔνα βόλι ἥλθε καὶ ἐπέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Καὶ αὐτὴ ἔκανε καρδιὰ καὶ δὲν ἐμίλοῦσε. Τὸ αἷμα ἐπλημμύριζε τὸν κόρφο της. ‘Η Λάμπη ἐσημάδευε καὶ ἐτουφεκοῦσε.

— “Εφαγες, Νάση;

— Κοντεύω, ἀκόμη λίγο, Λάμπη.

‘Η κόρη ἐξαναρώτησε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη φορά. Καὶ τότε μὲ ἔνα πήδημα τὸ παλληκάρι βρέθηκε κοντά της. ‘Αρπαξε τὸ τουφέκι καὶ ἥσυχο, καθὼς εἶχε τραβηγχθῆ, ἐξανάρχισε τὸν πόλεμο.

‘Αμίλητη ἡ Σουλιωτοπούλα ἐπῆγε παραπίσω καὶ ἔπεσε.

Καὶ ὁ πόλεμος ἐβαστοῦσε...

“Μενάλα Χούνια”, 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

22. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Μαῦρο πουλάκι ξέβγαινε, πομέσα ἀπὸ τὸ Σούλι.

Εἶχε τὰ μάτια του θολά, τὰ νύχια ματωμένα
καὶ πέταγε ὀλομόναχο καὶ στὴν Φραγκιὰ τραβιοῦσε.

Πατριῶτες τὸ ρωτήσανε, πατριῶτες τὸ ρωτᾶνε:

— Πουλάκι, ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε κατεβαίνεις;

— Ἀπὸ τὸ Σούλι ἔρχομαι καὶ στὴν Φραγκιὰ πηγαίνω.

— Πουλάκι, πές μας τίποτα ἀπὸ τὸ Κακοσούλι¹,
πού' κανε τὴν Ἀρβανιτιὰ καὶ φόρεσε τὰ μαῦρα.

— Τί νὰ σᾶς πῶ, μαῦρα παιδιά, τί νὰ σᾶς μολογήσω;
Πῆραν τὸ Σούλι, πῆράν το, πῆραν τὸν Ἀβαρίκο²,
τὴν Κιάφα τὴν περήφανη καὶ κοσμοξακουσμένη.

— Εκάη κι ὁ καλόγερος στὸ δοξασμένο Κούγκι³.

Δημήδες

1. Ἀλλη δυομασία τοῦ Σουλίου.

2. Χωρίον τοῦ Σουλίου.

3. Όνομαστό καὶ λσχυρότατο φρούριο τοῦ Σουλίου.

23. ΧΗΡΑ ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

‘Ο γέρο - ἀγωνιστής ἐτελείωσε τὴν διήγησί του γιὰ τοῦ κάστρου τὴν παράδοσι.

— Εβγήκαμε μὲ δλες τὶς τιμές, ἔλεγε. Μὲ τ' ἄρματα καὶ μὲ τὰ πράγματά μας. ‘Η συμφωνία ἐφυλάχθηκε πιστὴ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὰ δὲν ἦταν γραμμένο νὰ τελειώσῃ ἔτσι αὐτὴ ἡ σκηνὴ τῆς πολιορκίας. Γιατί, κοντὰ στὴν συμφωνία τὴν γραπτή, ἔγινε κι ἄλλη, πιὸ παράξενη ἀπὸ τὴν πρώτη.

Καὶ τὴν ἔκανε μιὰ ἀπλῇ γυναικα. ‘Η Μάρω ἡ Σουλιώτισσα, νιόνυμφη καὶ χηρεμένη. “Οσο ἔζοῦσε ὁ ἄνδρας της, τὴν ἐσεβόταν ἡ φρουρά. Μὰ καὶ χήρα τώρα δὲν ἔχωράτευε. Νομίζεις εἶχε πάρει τὸν ἀέρα ἐκείνου τοῦ παλληκαριοῦ, ποὺ ἦταν τὸ πρῶτο ἀνάμεσά μας. Καὶ ἡ παρθενική της ντροπὴ μονάχα δὲν ἄφηνε τὴν χήρα νὰ δράξῃ τ' ἄρματα.

Καὶ τώρα βγαίνοντας ἀπὸ τὸ κάστρο ἡ Μάρω ἀκολουθοῦσε ἀμίλητη, ἀκλαυτη, ἄσχημη, γιατὶ εἶχε σβήσει ἡ πεῖνα κάθε ἀνθὸ στὴν ὅψι της, ὅπως εἶχε κάμει νὰ στερέψῃ καὶ τὸ στερνό της δάκρυ. “Αξαφνα ἡ Μάρω, ἐκεῖ ποὺ ἐπήγαινε σκυφτή, ἔβαλε μιὰ φωνή. Καὶ εἶχαμε ἀδειάσει πιὰ τὸ κάστρο καὶ οἱ Τούρκοι ἐτοιμάζονταν νὰ μποῦν. ‘Εγύρισε ἡ Μάρω πίσω τρέχοντας καὶ ἐστάθηκε στὴν σιδερόπορτα τοῦ κάστρου ὀλόρθη μὲ τὴν παρδαλὴ μανδήλα της (τὰ μαῦρα τότε ποῦ νὰ τὰ βρισκε; Ὁστερα ἡ ζωή της ἐπέρασε μαυροντυμένη).

— Σταθῆτε πίσω! εἶπε. Κἀνένας δὲν θὰ μπῆ!

Παραξένεψε πολὺ καὶ ἡ ὅψι καὶ ἡ φωνή της. Οἱ Ἀρβανῆτες τὴν ἐπῆραν μὲ τὸ καλό.

— Σῦρε! τῆς εἶπαν. Σκλάβα θὰ κρατηθῆς, ἀν μείνης. Τί ζητᾶς;

— Στὸ κάστρο μέσα ἐλησμονήθηκε ἄνθρωπος. Μπέσα γιὰ μπέσα¹;

— Μπέσα εἶπε ἔνας Ἀρβανίτης.

‘Η Μάρω ἔχαθηκε καὶ ἐξαναφάνηκε σὲ λίγο κρατῶντας στὴν ποδιά της κρυμμένο κάτι. Καὶ ἐπροχώρησε νὰ περάσῃ.

Οι Τοῦρκοι τώρα τὴν ἐκύκλωσαν στενά, θέλοντας νὰ
ἰδοῦν. τί εἶχε καὶ νὰ τῆς τὸ ἀρπάξουν.

‘Η ἵδια ἡ Μάρω εἶδε τὸν κίνδυνο. Ἐτράβηξε τὸ χαντζάρι ἀπὸ τὸν κόρφο τῆς, ποὺ τὸ εἶχε πάντα σύντροφό της.

— Πίσω, ἐφώναξε. Τὴν μπέσα μὴν πατᾶτε!

Μὲ τὸ ἀριστερό της χέρι βαστῶντας τὴν ποδιά της ἀνοικτὴ ἔδειχνε τὰ κόκκαλα (λιβανισμένα κόκκαλα τοῦ ἀνδρός της). Καὶ ἐφοβέριζε μὲ τὸ μαχαίρι. Καὶ ἐπροχώρησε καὶ ἐπέρασε.

"Οταν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ἐσπάρθηκε τῆς Μάρως ἡ ἀποκοτιά², δὲν ἔμεινε ὅψι νὰ μὴ γλυκαθῇ καὶ χείλι νὰ μὴ γελάσῃ. Καὶ ἥταν ἔνα ξαλάφρωμα στὴν πικραμένη συνοδεία μας, ποὺ ἐπροχωροῦσε βαρυκίνητα... Νοῦ καὶ καρδιὰ ποιός είχε πιὰ τὴν Μάρω νὰ θαυμάσῃ! .

« Μεγάλα Χρόνια », 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

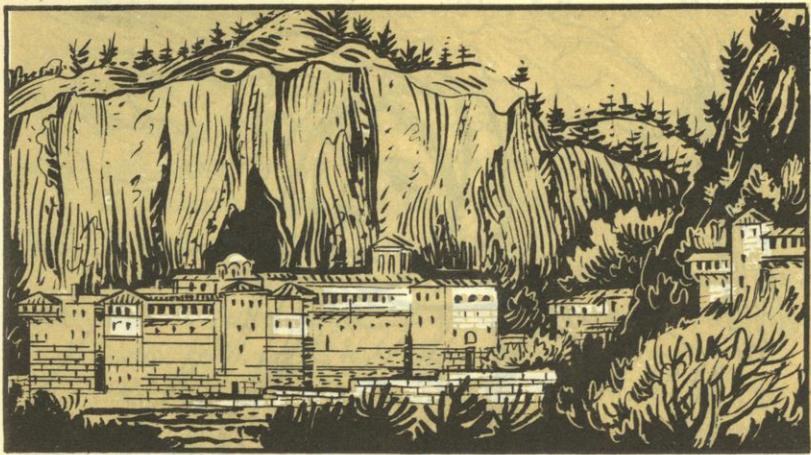
1. Πίστι στὸν λόγο.
  2. Τόλμη.

24. Η ΔΕΣΠΩ

- Αχός βαρύς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
 Μήνα σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι;
 Ούδε σὲ γάμο ρίχνονται, ούδε σὲ χαροκόπι.
- Ή Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἄγγονια.
 — Γεώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶναι ἐδῶ τὸ Σούλι,
 — Έδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.
 — Τὸ Σούλι κι ἀν προσκύνησε κι ἀν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
 — Ή Δέσπω ἀφέντες λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάμει.
 Δαυλὶ στὸ χέρι ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:
 — Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε! παιδιά, μαζί μου
 ἐλάτε.
- Καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιὰ γενῆκαν.

Δημόδες

25. ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ

‘Η μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἔχει συνδεθῆ στενὰ μὲ τὸν Ἱερό μας ἀγῶνα. ‘Ο δεσμὸς αὐτὸς ἐφάνηκε ἵδιως κατὰ τὴν τρίτη εἰσβολὴ τοῦ Ἰμβραήμ στὰ Καλάβρυτα, ἢ ὅποια ἔγινε ἀπὸ τὰς Πάτρας τὸν Ἰούνιο τοῦ 1827.

‘Ο Ἰμβραήμ ἐβάδισε εἰρηνικῶς πρὸς τὰ Καλάβρυτα καὶ ἐστρατοπέδευσε ἀπ’ ἔξω. Κατὰ τὴν διαδρομή του ἐδίδε ἔγγραφα ἀμυνηστεύσεως στὰ ὑποτασσόμενα χωρία. Καὶ ἐνῷ στὸ στρατόπεδο ἐδέχετο τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ὑποτασσομένων, ἐσκέφθηκε δὲτι πρέπει μὲ κάθε θυσίᾳ νὰ καταλάβῃ τὴν Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Διότι ἐγνώριζε δὲτι αὐτὴ ἡ Μονὴ ἦτο κέντρο τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους. “Οπως ὑπῆρξε σ’ δλους τοὺς αἰῶνας προπύργιο τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔτσι καὶ τώρα σ’ δλον τὸν Ἀγῶνα ὑπῆρξε προπύργιο τῆς ἐλευθερίας. Πολλοὺς ἐπροστάτευσε ἡ Μονὴ κατὰ τὶς ἐπιδρομές τοῦ Ἰμβραήμ καὶ πολλὰ ἔξωδευσε. Οὕτε καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ ἀργυρᾶ σκεύη ἐλογάριασε. “Ολα τὰ ἔξηργύρωσε γιὰ

τις ἀνάγκες τοῦ Ἀγῶνος. Καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπρομηθεύθη-
κε ὅπλα καὶ εἶχε ἀνέκαθεν καὶ δύο κανόνια.

Τότε λοιπόν, εὐθὺς ὡς ἐπλησίασε ὁ Ἰμβραήμ στὰ Κα-
λαβρυτα, πλῆθος γυναικοπαίδων εἶχε καταφύγει στὸ Μέγα
Σπήλαιον. Καὶ ἔξακόσιοι πολεμισταὶ κατέψυγαν ἐπίσης ἐκεῖ
ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Β. καὶ Ν. Πετμεζᾶν, γιὰ νὰ προστατεύ-
σουν καὶ τὴν Μονὴ καὶ τὰ γυναικόπαιδα. Ἐτοποθέτησαν
στοὺς πύργους τῆς Μονῆς τὰ κανόνια καὶ ἐκεῖ, κοντὰ σ' αὐ-
τά, ἐστάθηκαν οἱ πλεῖστοι ἀπὸ τοὺς μαχητάς, βοηθούμενοι
καὶ ἀπὸ πολλοὺς μοναχούς ἐνόπλους. Οἱ ἄλλοι κατέλαβαν
θέσεις κοντὰ στὴν Μονὴ καὶ γῦρό της. Μέσα στὴν Μονὴ
ἔμεναν τὰ γυναικόπαιδα καὶ προσηγύχοντο στὴν Ὑπέρμαχον
Στρατηγὸν γιὰ τὴν σωτηρία αὐτῶν καὶ τοῦ Ἐθνους.

Ο Ἰμβραήμ, προτοῦ διατάξῃ ἔφοδο κατὰ τοῦ Μονα-
στηρίου, ἐπροσπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποταγὴ τῶν μονα-
χῶν. Τοὺς ἔγραψε λοιπὸν ἔνα γράμμα, στὸ ὅποιον ὅμως ἔ-
λαβε τὴν ἔξῆς ἀπάντησι ἐκ μέρους τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μο-
νῆς Δαμασκηνοῦ:

«Ὑψηλότατε ἀρχηγὲ τῶν Ὀθωμανικῶν δυνάμεων, χαῖ-
ρε. Ἐλάβομεν τὸ γράμμα σου καὶ εἴδομεν τὰ ὅσα γράφεις.
Ἡξένρομεν ὅτι εἰσαὶ εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Καλαβρύτων πολ-
λὰς ἡμέρας καὶ ὅτι ἔχεις ὅλα τὰ μέσα τοῦ πολέμου. Ἡμεῖς
νὰ προσκυνήσωμεν εἰναι ἀδύνατον, διότι εἴμεθα ὥρκισμένοι
εἰς τὴν πίστιν μας: "Η νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἢ νὰ ἀποθάνωμεν
πολεμοῦντες" καὶ κατὰ τὴν παράδοσίν μας δὲν γίνεται νὰ
χαλάσῃ ὁ ἱερὸς ὄρκος τῆς πατρίδος μας. Σὲ συμβουλεύομεν
ὅμως νὰ ὑπάγγης νὰ πολεμήσῃς ὅλα μέρη, διότι νὰ ἔλθῃς
ἐδῶ νὰ μᾶς πολεμήσῃς καὶ νὰ νικήσῃς δὲν εἰναι μεγάλο κα-
κόν, διότι θὰ νικήσῃς παπᾶδες ἀν ὅμως νικηθῆς, τὸ ὅποιον
ἐλπίζομεν ἀφεύκτως μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι ἔχομεν
καὶ θέσιν δυνατήν, θὰ εἰναι ἐντροπή σου, καὶ τότε οἱ Ἐλλη-

νες θὰ ἐγκαρδιωθοῦν καὶ θὰ σὲ κυνηγοῦν πανταχοῦ. Ταῦτα σὲ συμβουλεύομεν καὶ ἡμεῖς καὶ κάμε ὡς γνωστικὸς τὸ συμφέρον σου. "Εχομεν καὶ γράμματα καὶ ιερὸν ὄρκον ἀπὸ τὴν Βουλὴν καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον Κολοκοτρώνην, διτε εἰς πᾶσαν περίστασιν πολλὴν βοήθειαν θὰ μᾶς στείλουν, στρατιώτας καὶ τροφάς.

Δαμασκηνός δ 'Ηγούμενος
καὶ οἱ σὺν ἐμῷ παπᾶδες καὶ καλόγηροι
Τῇ 21 Ἰουνίου 1827, Μέγα Σπήλαιον ».

Μετὰ τὴν γενναία καὶ πατριωτικὴν αὐτὴν ἀπάντησι τοῦ ἥγουμένου, δ 'Ιμβραήμ μεταχειρίσθηκε τὴν βίᾳ γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἀνδρείους κληρικοὺς νὰ παραδοθοῦν. Στὴν ἀρχή, ἀφοῦ ἐπλησίασε καὶ κατεσκόπευσε τὰ γῆρα τῆς Μονῆς, ἐτοπισθέτησε κανόνια καὶ διπλίτας ἐπὶ τοῦ βουνοῦ Σταυρίου, ἀπέναντι τῆς Μονῆς. Καὶ τὴν 24ην Ἰουνίου τοῦ 1827 διέταξε τὴν ἔφοδο, ποὺ διηγύθυνε δ Ἰδιος.

'Η μάχη ἐκράτησε ἀπὸ τὸ πρῶτον τὸ βράδυ. Τὰ κανόνια καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἐπιδρομέων δὲν ἐσταματοῦσαν, ἀλλὰ ματαίως. 'Η Μονὴ ἐστέκετο δρθή. Οἱ ἀμυνόμενοι ἀπὸ τὴν Μονὴ ἔβλαπταν πολὺ τοὺς ἀπέναντι ἔχθρούς.

Ο 'Ιμβραήμ διέταξε τὸ ἱππικό του καὶ μέρος τοῦ πεζικοῦ νὰ ἀνεβοῦν στὴν δυτικὴ κατωφέρεια τοῦ ἐλαιοσκεπασμένου βουνοῦ καὶ πυροβολῶντας νὰ πλησιάσουν ἀπὸ ἕκεῖ τὴν Μονή. 'Αλλά, ἐνῷ ἐπλησίαζαν, ἐσκοτώνοντο ἀπὸ τὶς σφαῖρες τῶν γενναίων πολεμιστῶν. Τότε δ 'Ιμβραήμ, ἀπελπισμένος καὶ βλέποντας τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ καὶ φοβούμενος νὰ πλησιάσῃ, διατάσσει γενικὴ ὑποχώρησι. Καὶ ὅλοι των ντροπιασμένοι ἔφυγαν στὰ Καλάβρυτα, ἐνῷ τὰ κανόνια καὶ οἱ καμπάνες τῆς Μονῆς ἐκροτοῦσαν καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ καὶ νικηταὶ ἔδρεζαν τὴν 'Αειπάρθενον.

Χρ. Σταυρόπουλος (Διασκευὴ)

26. Η ΤΙΜΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

‘Ο Κανάρης είχε άποφασίσει νὰ πυρπολήσῃ τὸν φοβερὸ
χιγυπτιακὸ στόλο μέσα στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὸ
τολμηρὸ σχέδιο δυστυχῶς δὲν ἐπέτυχε καὶ οἱ “Ἐλληνες πυρ-
ποληταὶ ἐσώθηκαν ὡς ἐκ θαύματος καὶ ἐπέστρεφαν στὴν
Ἐλλάδα.

Πλοίαρχος ὅμως καὶ ναῦτες ἥσαν σὲ κακὴ κατάστασι,
διότι δὲν εἶχαν οὔτε ψωμὶ οὔτε νερό.

Καὶ ἐνῷ ἔπλεαν μὲ οὕριον ἀνεμο, ἔνας ναύτης, ποὺ πα-
ρατηροῦσε πολλὴ ὥρα τὸ πέλαγος, εἶπε στὸν Κανάρη:

— Καπετάν Κωνσταντῆ, ἔνα καράβι ἀπὸ μακριά!

— Καλά, ἀποκρίνεται ἥσυχα ὁ Κανάρης.

Σὲ μισή ὥρα, ὅταν τὰ δύο πλοῖα εὐρέθηκαν σὲ μικρὴ
ἀπόστασι, οἱ ναῦται τοῦ Κανάρη διέκριναν, ὅτι τὸ ξένο πλοῖο
ἥτο μεγάλο αὔστριακὸ ίστιοφόρο.

— Εμπρός, παιδιά, τοὺς γάντζους! προστάζει ὁ Κα-
νάρης.

Μερικοὶ ναῦτες ἐπῆραν τὰ δύπλα τῶν, ἄλλοι ἐκωπηλα-
τοῦσαν. Σὲ λίγο ἡ βάρκα τοῦ Κανάρη ἐπλησίασε τὸ μεγα-
λοπρεπὲς πλοῖο.

Τότε ὁ Κανάρης μὲ ἄλλους ναῦτες ἀναρριχᾶται εἰς αὐ-
τὸ καί, κρατῶντας τὸ πιστόλι, ἐμφανίζεται στὸν αὔστριακὸ
πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτᾷ κατατρομαγμένος.

— Θέλομε ψωμί, νερὸ καὶ ὅ, τι ἄλλο ἔχει τὸ καράβι, γιατὶ
πεθαίνομε ἀπὸ τὴν πεῖνα.

· · · Ο πλοίαρχος προστάζει τοὺς ναῦτές του νὰ φέρουν ψω-
μί, νερό, τυρὶ καὶ ἔνα βαρέλι μὲ παστὰ ψάρια.

· · · Αφοῦ δλα αὐτὰ τὰ κατέβασαν στὴν βάρκα, ὁ Κανάρης
λέγει πρὸς τὸν πλοίαρχο:

— Δὲν ἔχω χρήματα νὰ σὲ πληρώσω τώρα· γράψε σ' ἔνα
χαρτὶ πόσο ἀξίζουν καὶ φέρε το νὰ τὸ ὑπογράψω!

— Δὲν κάνουν τίποτε, ἀποκρίνεται ὁ πλοίαρχος.

— Φέρε τὸ χαρτὶ καὶ γράψε δύο χιλιάδες γρόσια! εἶπε ἐν-
τόνως ὁ Κανάρης.

· · · Αφοῦ ὑπέγραψε τὸ χαρτὶ, ὁ Κανάρης εἶπε:

— Τὸ "Εθνος μας θὰ σὲ πληρώσῃ!"

—'Αλλά, ἐτόλμησε νὰ ἀποκριθῇ ὁ πλοίαρχος, σεῖς δὲν
ἔχετε ἔθνος.

Τότε τὰ μάτια τοῦ Κανάρη ἀστράπτουν καὶ μὲ ἀγανά-
κτησι λέγει :

—"Αν δὲν ἔχωμε ἔθνος, θὰ κάνωμε! Καὶ ἐννοοῦσε φυσικὰ
ὁ Κανάρης Κράτος. Διδύτι ἔθνος ὑπῆρχε. Διαφορετικὰ δὲν θὰ
εἶχαμε τὸ εἰκοσιένα καὶ τὰς ἄλλας ἐπαναστάσεις.

'Επὶ τέλους ἔχωρίσθηκαν καὶ ὁ Κανάρης ἔφθασε αἰσίως
στὴν πατρίδα του. 'Ἐπέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. 'Η 'Ελλὰς
ἐλευθερώθηκε καὶ ὁ Κανάρης ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν.
"Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιστοὺς συντρόφους του ἦτο πλοίαρχος
ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ἔταξιδευε στὸ Γαλάζι, γιὰ νὰ ἀγορά-
σῃ σιτάρι. 'Εκεῖ συνήντησε τὸν αὐστριακὸ πλοίαρχο, ὁ
ὅποῖος δὲν τὸν ἀνεγνώρισε στὴν ἀρχή. "Οταν ὁ "Ελλην
πλοίαρχος τοῦ ἐθύμισε τὶς λεπτομέρειες τῆς συναντήσεώς
των στὸ πέλαγος, ἔξανάφερε στὴν μνήμη του τὶς τόσο δυ-
σάρεστες γι' αὐτὸν στιγμές. 'Ο "Ελλην τὸν παρεκίνησε νὰ
ἔλθῃ στὰς Ἀθήνας, γιὰ νὰ πληρωθῇ. Καὶ ὁ αὐστριακὸς
πλοίαρχος μετὰ πολλοὺς δισταγμούς ἐδέχθηκε. Καὶ ὁ πα-
λαιὸς σύντροφος τοῦ Κανάρη μὲ τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο
ἐπῆγγαν στὸ 'Υπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν.

—'Εξοχώτατε, λέγει ὁ "Ελλην πλοίαρχος, ἐνθυμεῖσαι, ποὺ
ὑπέγραψες ἀπόδειξι γιὰ δύο χιλιάδες γρόσια σ' ἔναν πλοί-
αρχον κοντά στὴν Ἀλεξάνδρεια;

'Ο Κανάρης ἐσκέφθηκε καὶ εἶπε :

—Αἱ, ναἱ, ἐνθυμοῦμαι!

—Νά, λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἤλθε νὰ πάρῃ τὰ χρήματα.

Τότε ὁ Κανάρης ἐζήτησε τὴν ἀπόδειξι, τὴν εἰδὲ καὶ μὲ
παράπονο πρὸς τὸν Αὐστριακὸ γιὰ τὴν παλιὰ δυσπιστία του
ὑπέγραψε ἔνταλμα καὶ ὁ πλοίαρχος ἐπληρώθηκε.

(Κατὰ διασκευὴν)

27. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

(Τύπο του Θεοδώρου Κολοκοτρώνη τῷ 1822)

Φύσα, ματίστρο δροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τὴν μάννα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπένδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στὸ Δερβενάκι κοίτουνται στὸ χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά χουνε τὴν μάυρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴν λάμψι!
Κι ἔνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συχνορωτᾶνε:
— Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι;
— Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσ' ὁ Κολοκοτρώνης
καὶ παραπίσω οἱ "Ελληνες μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια!

Δημόδες

28. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

— Κολοκοτρώνα! Κολοκοτρώνα!

"Ετσι ἔλεγαν τὰ τουρκάκια, στὰ βάθη τῆς Ἀσίας, καὶ τὸ αἷμά τους ἐπάγωνε. Ἡ φαντασία τους τὸν ἐπλαθε τεράστιο γίγαντα μὲ τρία μάτια. Τὸ μεσιανό, πελώριο, ἐπάνω ἀπὸ τὴν μύτη, στὸ μέτωπο. Τὸν ἥθελαν τριχωτὸ σὰν ἀρκούδας μὲ φοβερὰ δόντια κάπρου, γυριστά, κοφτερὰ σὰν χαντζάρια.

Καὶ πῶς τὸν ἐφαντάσθηκαν οἱ Εύρωπαῖοι; Μεγαλοκέφαλο, τρομερὸν ἀτσίγγανο μὲν ἄλλοι θωρακάτια.

Καὶ οἱ ἄλλοι, ποὺ τὸν εἶδαν κοντά; Μυτερὸν σταχτόχρωμο βράχο, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶναι σπαρμένοι στὸ Αἴγαϊο, ἄγρια μορφή, σκαμμένη ἀπὸ τὸν καιρό, χαλασμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο, φαγωμένη ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἀνησυχία, δμοια μὲ βράχο, ποὺ τὸν δέρνουν τὰ κύματα. Καὶ ἔνας Γάλλος συνταγματάρχης, ποὺ ἦταν μαζί του στὴν Τρίπολι, σ' ὀλάκερη τὴν πολιορκία, τοῦ κολλάει ἔνα μουστάκι πελώριο.

"Ενας νέος εἶχε φθάσει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, στὰ 1823, πρόσφυγας στὴν Τρίπολι. Μὲ φαντασία γεμάτη ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς Ἀσίας γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη, ἔτρεξε, ἄμα ἔφθασε, στὸ σπίτι του νὰ ἰδῇ τὸ ὑπεράνθρωπο τέρας. Εὔρηκε κόσμο πολὺ ἐκεῖ πέρα. Ὁ Γέρος ἦταν μὲ ἄλλους καπεταναίους, σὲ ἔνα ἴσογειο δωμάτιο, ἀμέσως μετὰ τὴν αὐλή. Λαδὸς καὶ ἔνοπλοι ἀκόλουθοι ἔφραζαν τὴν πόρτα. Ὁ νέος δὲν μποροῦσε νὰ ἰδῃ τίποτα, ἔσπρωχνε καὶ σπρωχνότανε νὰ ἀνοίξῃ δρόμο. Ὁ Οἰκονόμου, γραμματικὸς τοῦ ἀρχηγοῦ, τὸν ἔβλεπε, τοῦ κίνησε τὴν περιέργεια.

— Ποὺ θὲς νὰ πᾶς; τὸν ρώτησε. Τί γυρεύεις;

— Νὰ ἰδῶ τὸν Κολοκοτρώνη.

‘Ο Οἰκονόμου τὸν ἐβοήθησε νὰ φθάσῃ ἔως τὴν θύρα.

— Μὰ ποιός εἶναι; Ποιός;

‘Ἐκοίταξε ὅλους τοὺς ἄλλους, ἔξω ἀπὸ τὸ Γέρο, καὶ ἂς ἦταν ὀρθός. “Οταν τοῦ εἴπαν τέλος «αὐτὸς εἶναι», ἀπόμεινε βουβός, σὰν κάποιος ποὺ βλέπει νὰ σωριάζεται ἐμπρός του πύργος τετράψηλος. Δὲν μποροῦσε νὰ ‘ρθῃ στὰ σύγκαλά του. Σὰν νὰ μὴν ἦταν ἐκεῖ κανένας ἄλλος, εἴπε δυνατὰ μιλῶντας μὲ τὸν ἔαυτό του:

— Μπᾶ! εἶναι σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

“Αν τὸ φυσικὸ μποροῦσε ποτὲ νὰ δώσῃ τὴν παραμικρή

ιδέα τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς, νὰ ζωγραφήσῃ τὴν ἀπροσμέτρητη δύναμι της, αὐτὸ δὲν ἦταν σίγουρα τὸ δικό του φυσικό. Ἀνάστημα μέτριο, κορμὶ κανονικό, συμμετρικό, λιγνό, σβέλτο, χωρὶς τίποτε τὸ ἔξαιρετικό. Ἐμπρὸς σὲ ἄλλους κλέφτες θὰ φαινότανε νᾶνος. Ἡ μορφὴ του, σουρωμένη, ξεροψημένη, ἔδειχνε ἀκόμη πιὸ ἀδύνατη μέσα στὰ μακριὰ μαλλιά του, ποὺ ἐκυμάτιζαν στοὺς ὄμους. Τὸ μέτωπό του, ψηλὸ καὶ στερεό, αὐλάκωναν δυὸ τρεῖς βαθείες ρυτίδες. Ἡ μύτη του, κάπως χονδρή, μεγαλούτσικη, ἐλαφρὰ γυριστή. Δυὸ μεγάλες γραμμὲς ἐπάνω ἀπὸ τὸ δασὺ μουστάκι, κατέβαιναν ἀπὸ τὴν ἄκρη τῶν ρουθουνιῶν καὶ ἔζωναν μὲ ἐνα μισοφέγγαρο, τὸ πλατύ, παχὺ στόμα του. "Ἐνα δόντι ἐκαβαλλίκευε λιγάκι τὸ κάτω χεῖλος, ποὺ δὲν ἔσμιγε ἐντελῶς μὲ τὸ ἐπάνω. Τὸ σαγόνι του ἀρχιζε μὲ ἀδρὴ γραμμή, ἔσβηνε ὅμως πιὸ κάτω ἀπαλά. Δὲν εἶχε μεγάλα μάτια. Κάτω ἀπὸ πυκνὰ φρύδια, μέσα στὶς βαθείες κόγχες τους, ἐφαίνονταν μάλιστα μικρότερα πολὺ ἀπὸ ὅσο ἦταν πραγματικά. Ἡ ἔκφρασίς τους ἐστεκόταν ὅλη στὴν ματιά του. "Ησυχη, ἄμεση, ἀτρομη, ἔχωνόταν ὀλόισια, σὰν μύτη ἀτσαλιοῦ, στὸ εἶναι τῶν ἄλλων! Ἡταν κοντολογῆς μορφὴ χαρακτηριστική, μὰ ὅχι φωνακτή· καὶ αὐστηρή, χωρὶς νὰ εἶναι ἀγρια. Κάτι ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ξαφνιάσῃ στὸ τραχύ του πρόσωπο δὲν ἦταν οὔτε μύτες, οὔτε στόματα, οὔτε μῆλα πεταγμένα καὶ βαθουλώματα, μὰ ἐνας δέρας, γεμάτος χριστιανικὴ ἐγκαρτέρησι, βαθειὰ καλωσύνη καὶ ἀνθρωπιά, μιὰ γλύκα σὰν ἀσκητής, ποὺ δὲν ἥξερες τί γυρεύει σ' ἐναν πρωτοκλέφτη, ποὺ εἶχε σπείρει μὲ ἀνοικτὰ τὰ χέρια, τόσες φορές, τὸν θάνατο.

Εὔκολο δὲν ἦταν νὰ διαβάσῃς αὐτὴ τὴν μορφή. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ ἀπλότητά της, ἔξεχώριζες τὶς πιὸ σύνθετες καὶ ἀπροσδόκητες ἐνώσεις. Ἔφθανε πολλὲς φορὲς ἐνας λόγος, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ ἥσυχο μάτι του μιὰ ἔκφρασι τρομε-

ρή, παγερή. Τὸ πρόσωπό του ἄλλαζε ἀπότομα. 'Ο ἀγγελικὸς ἀέρας τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ὑποταγῆς, ἡ ἐγκαρδιότης καὶ ἡ γλύκα ἔσβηναν στὴν στιγμή. 'Ἐφώναζε σὰν λεοντάρι. Καὶ ἀντιλαλοῦσαν τὰ φαράγγια τοῦ Μωριᾶ, σὰν νὰ ἐβροντοῦσε ἀπὸ ψηλά. Τὸ ἵδιο καὶ στὸ ξέσπασμα τοῦ κεφιοῦ του. Μὰ ἔνας μονάχα θὰ μποροῦσε νὰ σταθῇ πλάι του. 'Ο νικητὴς τῆς Ἀράχωβας. Μεγάλος στρατιώτης, γεννημένος στρατηγός, ὁ Καραϊσκάκης.

'Αλλὰ θὰ ἔστενε κανένας πολὺ παράξενα τὴν μορφὴ τοῦ Γέρου, ἀν τὸν ἔπαιρνε σὰν ἀπλῆ στρατιωτικὴ ἀξία. 'Ο Ἰμπραήμ μάλιστα ἔφθασε νὰ πῆ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς στρατιωτικός, δὲν ἔξιζε δυὸ παράδεις! "Οχι! σωστός, βέβαια, λόγιος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ραιμπώ, ποὺ δὲν ἔχωνε διόλου τὸν Κολοκοτρώνη, τοῦ ἀναγνωρίζει τὴν « φυσικὴ ἀντίληψι τοῦ πολέμου », μὲ ἄλλα λόγια τὸ στρατηγικὸ μυαλό.

Μὰ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εἶναι μονάχα ὁ μεγάλος πολέμαρχος. Εἶναι κάτι πολὺ πλατύτερο ἀπ' αὐτό. Εἶναι ὁ γνήσιος « ἄνθρωπος τοῦ Είκοσιένα ».

Δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη ραγιᾶδες.

— "Ελληνες! φωνάζει στὸν ἐλεύθερο λαό, ποὺ θέλει νὰ ξεσηκώσῃ δλάκερο.

Βλαστάρι τοῦ Μωριᾶ μιλεῖ σὰν ἀρχηγὸς λαοῦ, ποὺ δὲν ἔδεχθηκε ποτὲ ζυγό. Εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀνάμυνησι καὶ τὴν ὑπερηφάνεια γιὰ τὰ παλιὰ Ἑλληνικὰ τρόπαια. "Ερχεται νὰ ξαναδέσῃ τὴν κομμένη παράδοσι.

"Οταν ἐπῆραν τὸ Ναύπλιο, ἐπῆγε ὁ "Αγγλος πλοιάρχος" Αμιλτον καὶ τὸν εἶδε. Τοῦ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσουν οἱ "Ελληνες συμβιβασμὸ καὶ ἡ Ἀγγλία νὰ μπῇ στὴ μέση.

— Αὐτὸ δὲν γίνεται, εἶπε ξερὰ ὁ Κολοκοτρώνης. 'Ἐλευθερία ἡ θάνατος! 'Εμεῖς ποτὲ συμβιβασμὸ δὲν ἔκαμψε μὲ

τὸν Σουλτάνο. "Αλλους ἔκοψε, ἄλλους ἐσκλάβωσε μὲ τὸ σπαθὶ καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ἔζουσαμε ἐλεύθεροι ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιά. 'Ο βασιλέας μας ἐσκοτώθη· καμμιὰ συνθήκῃ δὲν ἔκαμε. 'Η φρουρά του εἶχε παντοτινὸ πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους καὶ δυὸ κάστρα ἦταν ἄπαρτα.

— Ποιὰ εἶναι ἡ φρουρά του; Καὶ ποιὰ τὰ κάστρα;

— 'Η φρουρά τοῦ βασιλιᾶ μας εἶναι οἱ κλέφτες. Καὶ τὰ κάστρα μας, ἡ Μάνη, τὸ Σούλι καὶ τὰ Βουνά.

'Οκτὼ γενιὲς Κολοκοτρωναίων ἐστάθηκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι κατὰ τῶν Τούρκων. 'Αβοήθητος, ἀφημένος τόσες φορὲς ἀπὸ τὸ πρῶτο φυσέκι. Καὶ ὅμως ἐφύσησε στοὺς "Ελληνες τὴν ἀδάμαστη πνοή, ποὺ ἐψύχωνε τὰ δικά του στήθη. Τοὺς ἀπλοὺς γεωργούς, ἀπὸ λαγούς, ποὺ ἔτρεμαν τὰ ὅπλα καὶ ἀκουγαν «Τοῦρκοι» καὶ ἐγίνονταν ἀφαντοί, σὲ λίγες ἑβδομάδες μέσα τοὺς ἀνέδειξε ἥρωες καὶ σὲ λίγο ἐρώτουσαν:

— Ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;

Γιὰ νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Τοὺς ἔμαθε νὰ ἀγαπιοῦνται, νὰ πονοῦν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, τόσο νὰ φυλάγωνται, ὅσο καὶ νὰ ἀψηφοῦν τὰ βόλια. Νὰ μάχωνται ἐναντίον τοῦ ἴππικοῦ, νὰ ρίχνουν φρούρια δυνατά, νὰ συντρίβουν καὶ νὰ σκορπίζουν στρατιές· νὰ σέρνουν νικημένους τοὺς πασᾶδες, νὰ κερδίζουν μὲ τὸ σπαθὶ τους ἄρματα βαρύτιμα καὶ μυριόπλουμισμένα.

Στὰ Δερβενάκια, στὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, ἔνας νέος χωριάτης μὲ μιὰν ἀγκλίτσα ἐστεκόταν ἐμπρός του καὶ ἔχαζευε.

— Τί εἶσαι ἐσύ, "Ελληνα;

— Βοσκός.

— Καὶ γιατί δὲν πᾶς νὰ πολεμήσῃς;

— Δὲν ἔχω ἄρματα.

— Καὶ ἡ ἀγκλίτσα εἶναι ὅπλο, "Ελληνα! Πήγαινε μ' αὐτὴν
νὰ σκοτώσῃς Τούρκους καὶ νὰ πάρῃς τ' ἄρματά τους.

'Εγύρισε κάποτε σὰν ἀστακός, ἐτρόμαξε κι ὁ Ἰδιος νὰ
τὸν γνωρίσῃ. Τὸν εἶχε ἀλλάξει σὲ πολεμιστὴ μέσα σὲ λίγες
ῶρες. 'Εφύτεψε τὴν ἀσάλευτη πίστι του βαθιὰ στοὺς ἀλ-
λους. Καὶ στὶς πιὸ δύσκολες ὕρες, ὅταν καὶ οἱ δυνατώτεροι
ἔλύγιζαν σὰν καλάμια, ἔφθανε νὰ κτυπήσῃ τὴν γῆ μὲ τὸ
σπαθί του, γιὰ νὰ βγάλῃ νέους πολεμιστάς.

«Ο Γέρος τοῦ Μωρία»

Σπύρος Μελᾶς (Διασκευὴ)

29 ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

Λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, λάμπει καὶ στὰ λαγκάδια.
Ἐτσι λάμπει κι ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πόρχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλά, τὶς ἀσημένιες πάλες,
ὅπού δὲν καταδέχονται τὴν γῆς νὰ τὴν πατήσουν.

Καβάλλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλλα προσκυνᾶνε,
καβάλλα παίρν' ἀντίδερο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.

Ρίχνουν φλωριά στὴν Παναγιά, φλωριά καὶ στοὺς ἄγίους
καὶ στὸν ἀφέντη τὸν Χριστὸ τὶς ἀσημένιες πάλες.

Δημωδες

30. Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

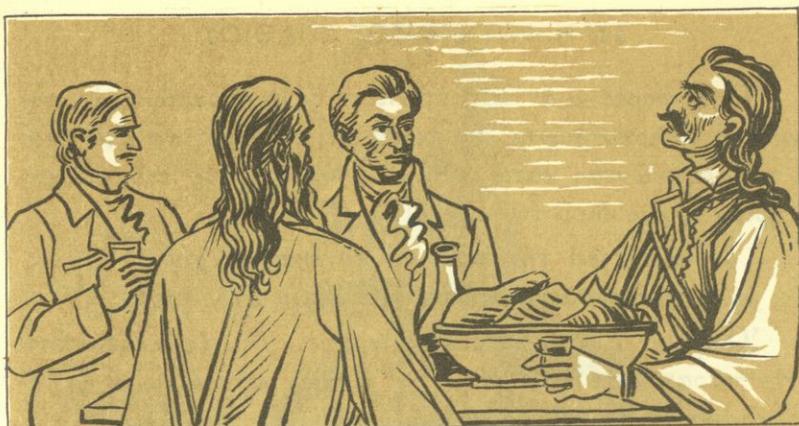
Ακούω κούφια τὰ τουφέκια,
άκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
άκούω ξύλα, άκούω πελέκια,
άκούω τρίξιμο δοντιῶν.

"Ω! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμός!
"Αλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
πάρεξ θάνατος πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου καὶ οἱ καπνοί.

Καὶ οἱ βροντές καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅπου ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν "Ἄδη,
ποὺ ἐκαρτέρει τὰ σκυλιά.

"Τύμος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν"
Διονύσιος Σολωμός

31. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Στά 1818 είχεν ἔλθει ὁ Καποδίστριας ἀπὸ τὴν Ρωσία στὴν Κέρκυρα. Στὸ σπίτι τοῦ πατέρα του εἶχε τραπέζῃ σὲ πολλοὺς καὶ στὸν Κολοκοτρώνη. Ἐκεῖ ποὺ ὁ ἕδιος ὁ Κολοκοτρώνης ἐλιάνιζε τὸ ἄρνι (ἡταν, φαίνεται, Πάσχα), τοῦ λέγει ὁ Καποδίστριας:

—'Εφέτος ἐδῶ καὶ τοῦ χρόνου στὴν Πελοπόννησο.

—'Ο Κολοκοτρώνης τὸ ἐφύλαξε αὐτὸ καλὰ στὸ νοῦ του.

—"Αμα ἐκηρύχθηκε ἡ Ἐπανάστασις, ἔγραψε στὸν Καποδίστρια νὰ ἔλθῃ νὰ φᾶνε τὸ ἄρνι.

«'Απομνημονεύματα»

N. Σπηλιάδης (Λιασκενή)

32. Η ΦΟΥΝΤΑ ΤΟΥ ΣΠΑΘΙΟΥ

"Οσες φορές κι ἀνύπηρέτησε σὲ ξένη στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐκρέμασε ποτὲ φούντα στὸ σπαθί του, ἔξηγῶντας κατὰ γράμμα τοὺς στίχους τοῦ πολεμιστηρίου τραγουδιοῦ τοῦ Ρήγα:

Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα κανένας νὰ χαθῇ
ἢ νὰ κρεμάσῃ φούντα γιὰ ξένον στὸ σπαθί.

'Ο ἵδιος ὁ Κολοκοτρώνης γράφει, ὅτι ἐψύλαξε πίστι στὴν παραγγελία τοῦ Ρήγα καὶ ὁ Θεός τὸν ἀξίωσε καὶ ἐκρέμασε φούντα στὸ Γένος του, ὡς στρατιώτης του. Χρυσῆ φούντα δὲν ἐστόλισε τὸ σπαθί του, ὅταν ὑπηρετοῦσε σὲ ξένα κράτη.

«'Ο Γέρων Κολοκοτρώνης»

Γεώργιος Τερτσέτης (Διασκευὴ)

33. ΣΥΝΟΡΑ ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ

"Οταν ἔγινε γνωστὸν ὅτι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἔξέλεξαν τὸν Λεωπόλδο ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος, στὰ 1830, συνεδρίασε ἡ Γερουσία καὶ ἀπεφάσισε νὰ γίνη ἀναφορὰ πρὸς τὸν Λεωπόλδο. Καὶ νὰ τονίζῃ ὅτι εἶναι ἀνάγκη τὰ σύνορα τοῦ Κράτους νὰ γίνουν πλατύτερα.

'Ο Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ ἀκουσε τὴν ἀναφορά, εἶπε:

— Θέλομε νὰ ἔχῃ ὁ βασιλιᾶς τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν θρησκεία τῶν Ἑλλήνων. Γιὰ τὴν πίστι καὶ γιὰ τὴν πατρίδα ἐμεῖς ἐπήραμε τὰ ἄρματα.

"Ετσι ἐμπῆκε καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη ἡ γνώμη μέσα στὴν ἀναφορά.

Ἐφημερὶς «"Ηλιος», 1856

(Διασκευὴ)

34. Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1823 ὁ πασᾶς τῆς Σκόδρας Μουσταῆς ἔλαβε διαταγὴν νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐπαναστατημένη δυτικὴ Ἑλλάδα. Κατεβαίνοντας ἐλογάριαζε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ "Αγραφα. Καὶ γιὰ τοῦτο, μόλις ἐφθασε στὴν Λάρισα, ἐζήτησε νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ ὁ Ἰδιος ὁ Καραϊσκάκης, ἀρματωλὸς τότε τῶν Ἀγράφων, νὰ τὸν προσκυνήσῃ.

Μὰ τὸ στρατηγικὸ μυαλὸ τοῦ Καραϊσκάκη ἐκατάλαβε

άμεσως, πώς έμπρός στήν μεγάλη δύναμι, πού ἔφερνε μαζί του ό Μουσταῆς, θά ήταν πολὺ παράτολμο νὰ ἀντισταθῇ κανεὶς σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη." Ετσι ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἔστειλε στὸν Μουσταῆς κοροϊδευτικὴ ἀπάντησι, ἐτραβήχθηκε ἀπὸ τὰ "Αγραφα μὲ τὸ μικρό του στρατό. Τριακόσια παλληκάρια περίου ἄφησε στὸ Καρπενήσι μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μᾶρκο Μπότσαρη. Καὶ αὐτὸς μὲ μερικοὺς ἄλλους ἐτράβηξε γιὰ τὸν Προυσὸ τῆς Εύρυτανίας. Τοῦ εἶχαν πεῖ νὰ πάῃ νὰ μείνῃ λίγον καιρὸ σὲ ὅρεινὸ μέρος, γιατὶ τὸν ἐτρωγαν οἱ ἀδιάκοπες θέρμες.

'Η ἑλονοσία τότε ἀκόμη δὲν εἶχε γίνει γνωστὴ ὡς ξεχωριστὴ ἀρρώστεια. Καὶ ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο νὰ γιατρευθῇ. Ὁταν ἀνθρωπος νευρικὸς καὶ στενόχωρος, ἡ ὅψι του πάντα στεγνή, μελαχροινή, μὲ δυὸ μάτια σπιθιοβόλα, τὸ ἀνάστημα κοντὸ καὶ τὸ σῶμά του ἀδύνατο. Τὰ δυὸ γρόνια, ποὺ ἔκανε νέος στὰ Γιάννενα, μέσα στὰ σίδερα τῆς φυλακῆς τοῦ Ἀλήπασα, τοῦ εἶχαν βλάψει πολὺ τὴν ὑγεία.

Στὸ Μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ, ὅπου ἔστάθμευσε ὁ Καραϊσκάκης μὲ τὰ παλληκάρια του, ἐφάνηκε μιὰ μέρα ἐνας πλανόδιος γιατρὸς μὲ βράκες, ποὺ ἔλεγε πώς ηλθε ἀπὸ τὰ νησιά. Ἐγύριζε τὰ χωριά κηρύττοντας πώς γιατρεύει κάθε πληγὴ καὶ ἀρρώστεια, μὰ περισσότερο φαίνεται πώς ἐφρόντιζε γιὰ τὸ πουγκί του. Παρουσιάσθηκε στὸν Μῆτρο Σκυλοδῆμο, τὸ πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Καραϊσκάκη ἀπὸ τὸν Βάλτο. Τοῦ εἶπε τὴν ἴδιότητά του καὶ ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὸν καπετάνιο, ποὺ ἔμαθε ἀπὸ τὰ κάτω χωριά πώς εἶναι ἀρρωστος βαριά.

'Ο Καραϊσκάκης στήν ἀρχὴ ἀρνήθηκε νὰ δεχθῇ τὸν Φράγκο, ὅπως τὸν εἶπαν στὸ στρατόπεδο. Μὰ ὁ γιατρὸς ἐπέμεινε, καὶ ἔλεγε τοῦ Σκυλοδήμου:

— "Ἄς μὲ ἀφήσῃ ὁ Καπετάνιος νὰ τὸν ἴδω καὶ, ἀν δὲν τὸν γιατρέψω, ἀς μὲ κόψη.

— Τί θέλεις Φράγκο; τοῦ εἶπε μὲ τραχύτητα ὁ Καραϊσκάκης, σὰν τὸν πρωτοαντίκρυσε.

— Νὰ σὲ γιατρέψω, στρατηγέ, καὶ θὰ τὸ ίδης. Μὰ τί θὰ μου τάξης;

— "Αν μὲ γιατρέψῃς ἔχεις δυὸ χιλιάδες γρόσια, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό του ὁ Καραϊσκάκης.

"Αρχισε λοιπὸν ὁ γιατρὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα τὰ μαντζούνια. Τὰ ἐκατάπινε θέλοντας καὶ μὴ ὁ Καραϊσκάκης, χωρὶς νὰ βαρυγκομᾶ.

'Ο καιρὸς ἐπερνοῦσε. Τὰ γιατρικὰ ἔδιναν καὶ ἔπαιρναν, μὰ τοῦ ἀναβαν περισσότερο τὸν πυρετό, ἡ κατάστασί του ἐπήγαινε στὸ χειρότερο. Τοῦ Καραϊσκάκη τότε ἐπέρασε ἀπὸ τὸν νοῦ ἡ ὑποφία, μήπως ὁ Φράγκος ἦταν βαλτὸς νὰ τὸν φαρμακώσῃ. Καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ιατρική του ἀξία καὶ νὰ μάθῃ ἐκεῖνο, ποὺ ἥθελε, ἐσοφίσθηκε τὸ ἀκόλουθο στρατήγημα.

Τὴν ὥρα, ποὺ ὁ γιατρὸς θὰ ἐπήγαινε νὰ τοῦ κάμη τὴν τακτική του ἐπίσκεψι, διέταξε τὸν Σκυλοδῆμο νὰ πλαγιάσῃ στὸ κρεβάτι πλάι του. 'Ο Σκυλοδῆμος, ποὺ ἦταν θηρίο μοναχὸ στὴ δύναμι καὶ στὴν γεροσύνη, ἐπλάγιασε πλάι του καὶ ἐσκεπάσθηκε ὅλος μὲ τὴν ἴδια βελέντζα καὶ τὴν ἴδια κάπα τοῦ ἀρχηγοῦ του Καραϊσκάκη. Καὶ ἔτσι δὲν ἐφαίνετο ὅτι καὶ οἱ δύο βρίσκονται πεσμένοι στὸ ἴδιο στρῶμα. *

'Ο γιατρός, καθὼς ἐμπῆκε στὸ κατάλυμα, ἐρώτησε τὰ νεώτερα τῆς ὑγείας τοῦ στρατηγοῦ. 'Ο Καραϊσκάκης ἔκαμε τὸ μισοκακόμοιρο, λέγοντας πώς αἰσθάνεται τὸν έαυτό του καλύτερα, καὶ πώς αὐτὸ τὸ χρωστᾶ στὰ γιατρικά του.

Τότε ὁ γιατρὸς ἐζήτησε τὸ χέρι τοῦ ἀρρώστου, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸν σφυγμό του. Μὰ τὴν στιγμὴ ἐκείνη ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε κρυφὸ νόημα στὸν σύντροφό του Σκυλοδῆμο. Καὶ ἔτσι κύτος ἐμισοπρόβαλε σιγὰ-σιγὰ τὸ δικό του τὸ χέρι

μέσα ἀπὸ τὰ σκεπάσματα. Ὁ γιατρὸς τὸ ἔπιασε καὶ μὲν προσοχὴ ἄρχισε νὰ σφυγμομετρᾷ τὸν ἄρρωστο καὶ νὰ συλλογίζεται γιὰ κάμποση ὥρα. Ὅστερα, γυρίζοντας στὸν Καραϊσκάκη, τοῦ εἶπε.

— Καλά, πολὺ καλὰ πᾶμε, καπετάνιο μου. Μονάχα πώς ἀκούω ἀκόμη μεγάλη ἀδυναμία.

‘Επετάχθηκε δλόρθος ὁ Καραϊσκάκης θυμωμένος:

— Πιάστε τον, δέστε τον καὶ δῶστέ του πενήντα ραβδιές στὰ πισινά. Αὐτὸς ἔχει σκοπὸν νὰ μὲ ξεκάμη ἐφώναξε στὰ παλληκάρια του μὲ δρμή.

Κοι σιμώνοντας τὸν γιατρό:

— Ποιός ἔχει ἀδυναμία; Αὐτὸς ἔχει ἀδυναμία — καὶ ἔδειξε τὸ θηρίο τὸν Σκυλοδῆμο — ποὺ καβαλλικεύει φοράδα τρέχοντας;

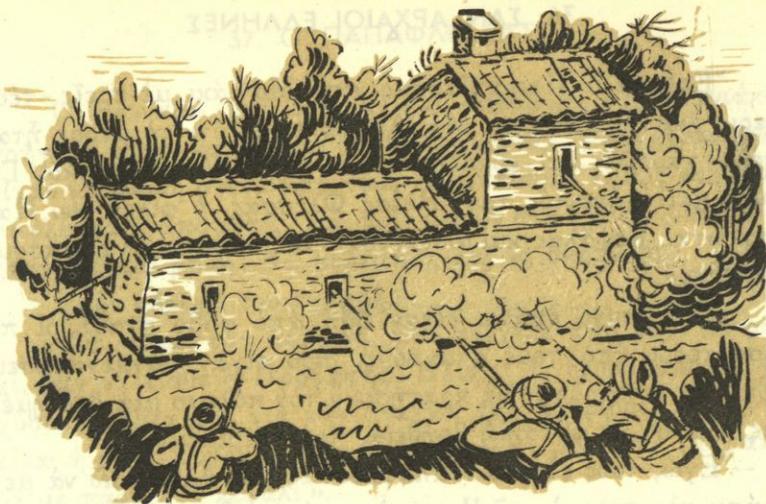
Τὰ παλληκάρια τοῦ Καραϊσκάκη στὴ στιγμὴ ἔσυραν τὸν γιατρὸ μαλλιοκούβαρα καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω, δίνοντάς του ὅχι πενήντα, μὰ πολὺ περισσότερες ραβδιές.

— “Ελα, ἔχε χάρι, τοῦ εἰπαν. Δὲν σὲ σκοτώνομε, μὰ τὸ δειλινὸν νὰ μὴ σὲ βρῆ ἐδῶ πέρα.

“Ημερολόγιον τῆς Μεγ. ‘Ελλάδος», 1926

Ρήγας Γκόλφης (Διασκευὴ)

35. ΣΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

Στὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, στὶς 8 Μαΐου τοῦ 1821, οἱ Τοῦρκοι εἶχαν φθάσει ὡς τὶς πολεμίστρες, ποὺ εἶχαν ἀνοίξει οἱ κλεισμένοι "Ελληνες γιὰ τὰ τουφέκια τους. "Ἐνας Τούρκος ἀρπάξε τὸ τουφέκι τοῦ Γιάννη Φαρμάκη ἀπὸ τὴν μπούκα καὶ τοῦ ἔβγαλε τὴν τουφεκόβεργα. Τότε ὁ Φαρμάκης λέγει στὸν πλαϊνό του σύντροφο:

— Πᾶρε καὶ τὸ δικό μου τὸ τουφέκι, γέμιζε καὶ τὰ δυὸ μὲ τὴν δική σου τουφεκόβεργα καὶ δίνε μου νὰ ρίχνω γρήγορα. Ξέρω καλὸ σημάδι.

‘Ο Φαρμάκης, παλιὸς κλέφτης, ἦταν περίφημος στὸ σημάδι. “Ἐτσι ἐσκότωσε Τούρκους ἐκεῖ μὲ τὸ χέρι του δέκα δύκτω.

‘Ο τρόπος αὐτός, ἔνας νὰ γεμίζῃ καὶ ἄλλος νὰ ρίχνῃ, δὲν ἦταν ἀσυνήθιστος στοὺς κλέφτικους πολέμους.

“Ιστορικὴ ‘Ανθολογία”, 1927

Γιάννης Βλαχογιάννης (Διασκευὴ)

"Εφθασε ὁ Παπαφλέσσας στὸ Μανιάκι μὲ τρεῖς - τέσσερις χιλιάδες στρατό. Μὰ ὅλοι ἔβλεπαν ὅτι τὸ μέρος ἦταν πολὺ χαμηλὸ καὶ εύκολο νὰ πατηθῇ ἀπὸ τὸ ἴππικό. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀνεψιός του Ἡλίας Φλέσσας, ὁ φίλος του Παναγιώτης Κεφάλας καὶ ἄλλοι τὸν συνεβούλευσαν νὰ πιάσουν ψηλότερα.

Στὸ βουνὸ ἐπάνω εἶχαν ἥδη ἀπὸ φόβῳ σταθῆ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους, ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει. Ἐκεῖ θὰ μποροῦσαν νὰ κρατήσουν τὸν πόλεμο μιὰ-δυὸ ἡμέρες, ὥσπου νὰ φθάσῃ ἡ βοήθεια, ποὺ ἐπερίμεναν:

—Ἐγώ, τοὺς εἶπε ὁ Παπαφλέσσας, δὲν ἥλθα ἐδῶ νὰ μετρήσω τὸν στρατὸ τοῦ Ἰμπραήμ, πόσος εἰναι, ἀπὸ τὰ ὑψώματα. Ἡλθα νὰ πολεμήσω. Οὔτε ἐτρελλάθηκε ὁ Ἰμπραήμ νὰ χάνῃ τὶς ὥρες του ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐλπίζει νὰ κερδήσῃ νίκη, μὰ θὰ πάγῃ ἵσια κατὰ τὴν Τρίπολι. Καὶ ἐγὼ τότε θὰ μείνω νὰ μαζεύω ἀπὸ πίσω τὰ καρφοπέταλά του. "Αν δικαίως τὸν κρατήσω ἐδῶ στὸ Μανιάκι σώζω τὸν Μωριᾶ. Γιατὶ θὰ τὸν κάμω τὸν Ἰμπραήμ νὰ γυρίσῃ πίσω, ὅπως ὁ Δράμαλης, ἀλλοιῶς θὰ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὸ αἷμά μου καὶ θὰ τὸ συλλογισθῇ καλὰ ὕστερα νὰ μπῇ στὴν καρδιὰ τοῦ Μωριᾶ. Καθίστε ἐδῶ νὰ πεθάνωμε σὰν ἀρχαῖοι "Ελληνες.

Καὶ πράγματι ἐκάθισε καὶ ἀπέθανε σὰν ἀρχαῖος "Ελλην.

"Ο Ἰμπραήμ καὶ σὲ ξένους καὶ σὲ "Ελληνες καὶ στὸν Θεόδωρο Γρίβα, στὰ 1844, ποὺ εἶχε πάει στὴν Αἴγυπτο, εἶπε πώς δέκα ἀκόμη σὰν τὸν Παπαφλέσσα νὰ εὑρίσκε νὰ τοῦ ἀντισταθοῦν στὸν Μωριᾶ, θὰ ἐγύριζε στὸν τόπο του.

"Ιστορικὴ Ἀνθολόγια", 1927

Δ.Γ. Δημητράκης (Διασκευὴ)

Οι γενναῖοι, ποὺ ἔμειναν καὶ ἀπέθαναν στὸ Μανιάκι, γρήγορα εἶχαν καταλάβει ὅτι θὰ ἔχανονταν, γιατὶ εἶδαν πώς εἶχαν κυκλωθῆ στενὰ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους. "Ομως τοῦ Παπαφλέσσα ἡ ἀπόφασις, καὶ πρὶν μποῦν στὰ ταμπούρια τους, ἥταν μιὰ καὶ μόνη: Νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ σκοτωθῇ.

Στὸν ἀδελφό του ἔγραψε:

"Δὲν εἶμαι σὰν καὶ σᾶς, ποὺ τρέχετε ἀπὸ ράχι σὲ ράχι, σὰν νὰ εἴσθε ὁ Προφήτης Ἡλίας. Ἐγὼ ὥρκίσθηκα νὰ χύσω τὸ αἷμά μου γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς πατρίδος, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὥρα. Εὔχομαι στὸν Θεὸ τὸ πρῶτο βόλι τοῦ Ἰμπραήμ νὰ μὲ πάρῃ στὸ κεφάλι".

Τὸ ἔβλεπε λοιπὸν καὶ ὁ Ἄδιος καὶ οἱ ἄλλοι, πώς ἡ μάχη αὐτὴ ἥταν χαμένη. "Ομως κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ μιλήσῃ γιὰ φυγὴ στὸν Παπαφλέσσα. Τέλος ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπαγιώργης ἐπῆγαν κοντά του καὶ γλυκὰ τοῦ ἐμίλησαν νὰ φύγουν.

— "Εχασα τὶς ἐλπίδες μου ἀπὸ σένα! εἶπε στὸν Κεφάλα ὁ Παπαφλέσσας. Ἀλλοιῶς σὲ ἐτιμοῦσα. Καὶ σύ, παπᾶ, μοῦ τὰ ἐντρόπιασες, εἶπε στὸν Παπαγιώργη, πιάνοντας τὰ γένεια του. Δὲν ξέρετε πώς, ἀμα βγῆ ἀπὸ τὸ ταμπούρι του ὁ στρατιώτης ὁ ἀτακτος, πουθενὰ δὲν θὰ σταθῇ; Καὶ τότε πέντε Ἀραπάδες καβαλλάρηδες θὰ μᾶς σφάξουν ὅλους.

Τότε ὁ Βοϊδῆς ὁ Μαυρομιχάλης εἶπε:

— Πᾶμε στὰ ταμπούρια μας, κι ὅποιος μείνη ἀς ἀκούγη τῶν γυναικῶν τὰ μοιρολόγια.

«Βίος Παπαφλέσσα»

Φώτιος Χρυσανθακόπουλος (Διασκευή)

Τ . δῆνοι αλλατεῖμ
κόνοικ· έτ έζερτο
η θύρα ιθύδαι, δτ
μοιεκότε Η'

38. ΠΩΣ ΕΣΩΘΗΚΕΝ Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ

"Οταν οἱ "Ελληνες ἄρπαξαν τὰ ὅπλα καὶ ἔκαμαν τὴν Ἐπανάστασι, ἔτυχε ὁ φοβερὸς Ὁδυσσεύς, ὁ γυιδὸς τοῦ Ἀνδρούτσου, νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολι τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἦσαν κλεισμένοι οἱ Τοῦρκοι.

'Ο πόλεμος στὶς πολιορκίες ἐπροχωροῦσεν ἀργά. Δὲν ἦταν τότε γνωστὰ τὰ σημειρινὰ καταστρεπτικὰ μέσα. Καὶ δὲν ἦταν σπάνιο κάπου νὰ βλέπῃς τὰ ἔχθρικὰ χέρια σταυρωμένα καὶ ἀνεργα, γιατὶ ἔλειπαν πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θὰ συνέβαινε βέβαια καὶ τὴν ἡμέρα, ὅπου ἔγινε τὸ ἀκόλουθο ἐπεισόδιο.

'Εξύπνησαν τὰ παλληκάρια τοῦ Ὁδυσσέως πρωὶ - πρωὶ καὶ ρίχνοντας τυχαῖα τὰ μάτια στὴν Ἀκρόπολι, ροδοκόκκινη ἀπὸ τὸ πρῶτο γλυκοχάραγμα, εἶδαν κάτι παράξενο. Οἱ Τοῦρκοι, ἀνεβασμένοι ἐπάνω στὸν Παρθενῶνα, κατέστρεφαν τὰ ὥραια ἐκεῖνα μνημεῖα. Τόσο παράξενη καὶ ἀκατανόητη τοὺς ἐφάνηκε τέτοια ἀνώφελη βαρβαρότης, ὥστε ἔτρεξαν ἀμέσως καὶ εἰδοποίησαν τὸν Ὁδυσσέα. 'Ο στρατηγός, ἃμα ἐβεβαιώθηκε καὶ αὐτὸς μὲ τὰ μάτια του, ἔστειλε τρία τέσσερα ἀπὸ τὰ παλληκάρια του νὰ πλησιάσουν στὴν Ἀκρόπολι καὶ νὰ ρωτήσουν τοὺς Τούρκους, γιατὶ ἔδειχναν τέτοια ἀγριότητα στὰ μάρμαρα.

'Ἐπέταξαν μὲ μιᾶς οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγη ὥρα ἔφεραν στὸν στρατηγὸ τὴν ἀπόκρισι. "Οτι οἱ Τοῦρκοι, μὴ ἔχοντας ἄλλο μολύβι νὰ χύσουν βόλια, εύρηκαν ὅτι μέσα στοὺς μαρμάρινους στύλους τοῦ Παρθενῶνος ἦταν τὸ μέταλλο αὐτό. Τὸ μολύβι τοῦτο ἐχρησίμευε γιὰ νὰ συνδέῃ στερεὰ τὰ κιονόκρανα. 'Εσκέφθησαν λοιπὸν νὰ ἀφαιρέσουν τὸ μολύβι αὐτὸ καταστρέφοντας τὰ μάρμαρα.

'Η ἀπόκρισι αὐτὴ ἔφερε σὲ μεγάλη ἀπελπισία τοὺς

"Ελληνας. Καὶ γιὰ νὰ σώσουν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τὰ μνημεῖα τοῦ μεγαλείου τους, ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἀπεφάσισαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Τούρκους, ὅτι ἡταν ἔτοιμοι νὰ τοὺς προμηθεύσουν ὅσο μολύβι τοὺς ἐχρειάζετο γιὰ τὴν ὑπεράσπισή τους.

"Ετσι καὶ ἔγινε. Οἱ "Ελληνες, δίδοντας στοὺς ἔχθροὺς βόλια γιὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν, ἔξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμά τους τὰ πολύτιμα ἔκεῖνα μάρμαρα. Γιατὶ τὰ μάρμαρα αὐτὰ ἡταν πρωρισμένα νὰ ζήσουν, γιὰ νὰ ἰδοῦν καὶ πάλι ἀναστημένο γῦρό τους τὸ δουλωμένο "Εθνος.

39. ΑΓΙΑ ΛΙΘΑΡΙΑ

"Οταν ὁ βασιλιᾶς "Οθων ἐγιόρταζε τὰ εἴκοσι πέντε χρόνια τῆς βασιλείας του, ἔνα πλοῦ ἔφερνε ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου κόσμο πολύ, καὶ ἴδιως ἀγωνιστὰς τοῦ Είκοσιένα. "Ηθελαν νὰ συγχαροῦν τὸν βασιλέα τους.

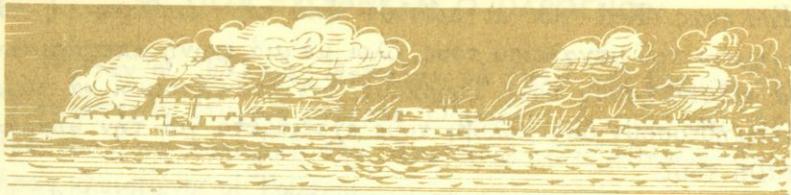
'Αφοῦ ἐπέρασε τὸ πλοῦ τὴν Αἴγινα, ἐφάνηκε ἡ Ἀκρόπολις λαμπρή. "Ολοι ἐκάρφωσαν τὰ μάτια καὶ ἀπλωσαν τὰ χέρια πρὸς τὰ ἔκει. Τότε ὁ στρατηγὸς Τσόκρης ὁ Ἀργείτης εἶπε μὲ δυνατὴ φωνή:

— Νά, ἔκεῖνες οἱ πέτρες μᾶς... ἐλευθέρωσαν!

Βλαχογιάννη «'Ιστορικὴ Ἀνθολογία», 1927

Διηγῆσις Διονυσίου Ρώμα (Διασκευὴ)

40. Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙ

Είμαστε στά 1825, τὸν Ἰούλιο. Ἀκούονται κανονιὲς ὅλο τὸ πρωὶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι. Μιὰ ψηλὴ στήλη καπνοῦ, σὰν νὰ εἴναι ἀπὸ σπαρτά, ποὺ καῖνε, ἔφαινόταν ὅλο τὸ ἀπόγευμα. Τὴν νύκτα ἡ φλόγα ἔξεχώριζε καθαρή.

‘Ο Ἐθνικός μας ποιητὴς Σολωμὸς ἔζουσε στὸ Ἀκρωτήρι τῆς Ζακύνθου μὲ τὸν ὑπηρέτη του. ‘Ο ὑπηρέτης ἀργότερα ἔλεγε:

—Ἐνα μεσημέρι ἀκοῦμε κανονιὲς καὶ τὸ ἀφεντικὸ ἐβγῆκε ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιό του καὶ ἐστάθηκε στὸ λόφο. Ἔπειτα ἀνασηκώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ ἐφώναξε δυνατά, μὰ πολὺ δυνατά: «Βάστα, καημένο Μεσολόγγι, βάστα!...»

Καὶ ἔκλαιγε σὰν παιδί.

“Ἐνα ἄλλο βράδυ μὲ ἀστροφεγγιὰ ἦταν καθισμένος στὴν ρίζα μιᾶς ἐλιᾶς καὶ ἐπειτα ἀπὸ πολλὴ σιωπὴ εἶπε στὸν ὑπηρέτη του:

— Λάμπρο, τί νὰ γίνωνται ἐκεῖ κάτω τ’ ἀδέλφια μας;

Καὶ ἀρχισε νὰ κλαίῃ πάλι.

“Ἀλλη μιὰ φορὰ διέταξε νὰ δοθῇ τὸ φαῖ του στοὺς χωρικοὺς λέγοντας:

— Αὕτη τὴν ὥρα, Λάμπρο, πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας στὸ Μεσολόγγι πεινοῦν... Δὲν θέλω περιστέρια!

Καὶ ὁ ποιητὴς ἔφαγε ψωμὶ καὶ ἐλιὲς μονάχα.

«Ιστορικὴ Ἀνθολογία», 1927

Σ. Χ. Ραφτάνης (Μισκενή)

41. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Νά' μουν πουλὶ νὰ πέταγα, νὰ πήγαινα τ' ἀψήλου,
 ν' ἀγνάντευα τὴν Ρούμελη, τὸ ἔρμο Μεσολόγγη,
 πῶς πολεμᾶ μὲ τὴν Τουρκιά, μὲ τέσσερους πασᾶδες.
 Πέφτουν κανόνια στὴν στεριὰ καὶ μπόμπες τοῦ πελάγου,
 πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος, σὰν χαλάζι.
 Καὶ ὁ Μακρῆς τοὺς φώναξε καὶ ὁ Μακρῆς φωνάζει:
 « Παιδιά, βαστάτε τ' ἄρματα καὶ τὰ βαριὰ τουφέκια,
 καὶ τὸ μαντᾶτ' μᾶς ἔρχεται στεριὰ καὶ τοῦ πελάγου,
 Καραϊσκάκης τῆς στεριᾶς κι 'Υδραῖοι τοῦ πελάγου ».
 Μήτε μαντᾶτο ἔφθασε, μήτε βοήθεια φθάνει.
 Καὶ οἱ αλεισμένοι ζώρμησαν μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια
 καὶ οἱ Τούρκοι τοὺς ἐσταύρωσαν καὶ τοὺς διαμοιράζουν
 Πήραν κεφάλια ἀμέτρητα καὶ ζωντανοὺς ἀμέτρους
 καὶ λίγοι ξεγλυτώσανε πλέοντας μέσ' στὸ αἷμα.

Δημώδες

42. ΣΤΗΝ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ

Στήν μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, τῷ 1912, ἔνας γενναίος ἀνθυπολοχαγός, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν του, ἐπληγώθηκε ξαφνικὰ ἀπὸ σφαῖρα ἐχθρικὴ καὶ ἔπεσε.

Οἱ στρατιῶτές του, ποὺ ἦταν παρέκει, ἔτρεξαν ἀμέσως νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὁ ἀνθυπολοχαγός ὅμως ἀρνήθηκε ἐπίμονα.

—'Εμένα, εἶπε, θὰ μὲ πάρουν οἱ νοσοκόμοι. 'Εσεῖς προγωρεῖτε.

Καὶ πρόσθεσε μὲ τόνο διαταγῆς:

—'Εμπρός ἐσεῖς. 'Εμπρός, ἐμπρός!

“‘Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος”

N. Σπανδωνῆς (Διασκευὴ)

43. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Τὴν παραμονὴ τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης, σὲ μιὰ στιγμὴ ἀναπαύσεως, ἔνας στρατιώτης ἦταν ξαπλωμένος μακάρια ἐπάνω στὸ χῶμα.

"Ἐξαφνή τοῦ ἐφώναξαν οἱ ἄλλοι:

— Συνάδελφε, σήκω ἀπὸ χάμω. Ὁ ἀρχιστράτηγος ἔρχεται. 'Ο Διάδοχος!

'Ο στρατιώτης ἐφαντάσθηκε πώς τὸν ἐγελοῦσαν καὶ ἀνταποδίδοντας τὰ ἀστεῖα, ὅπως ἐνόμιζε, εἶπε:

— Καὶ πότε θὰ φθάσωμε, 'Υψηλότατε, στὴν Θεσσαλονίκη;

— Ἀπὸ σᾶς ἔξαρτᾶται. "Αν δείξετε τὴν διαγωγή, ποὺ ἐδείξατε ὡς τώρα, σὲ τρεῖς - τέσσερις ἡμέρες θὰ φθάσωμε.

Ήταν πράγματι ὁ ἀρχιστράτηγος, τότε Διάδοχος Κωνσταντίνος, ἔνα βῆμα πίσω ἀπὸ τὸν ξαπλωμένο στρατιώτη καὶ ἀπαντοῦσε χαμογελῶντας στὴν ἐρώτησι, ποὺ εἶχε ἀκούσει.

«'Ο Διάδοχος Κωνσταντίνος»

N. Σπανδωνῆς (Διάσκενη)

44. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ ΜΑΣ

Ἐπηγαίναμε γιὰ τὴν Φλώρινα. Ἐνυκτώσαμε σὲ κάποιο τουρκικὸ χωριό καὶ ἀφοῦ ἐξασφαλίσαμε τοὺς αἰχμαλώτους, ποὺ συνωδεύαμε, τρεῖς-τέσσερες στρατιῶτες, ἐλεύθεροι ὑπηρεσίας, ἐκτυπήσαμε σὲ ἔνα σπίτι.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς κόπους ἡ θύρα ἤνοιξε καὶ μιὰ γριὰ Τούρκισσα παρουσιάσθηκε. Μόλις μᾶς εἶδε ἅρχισε νὰ φωνάζῃ, νὰ κλαίῃ, νὰ μᾶς παρακαλῇ. Μάταια τὴν ἐβεβαιώναμε, πῶς δὲν ἔχει τίποτε νὰ φοβηθῇ.

"Εξαφνα ἐπάνω ἀπὸ κάποιο παράθυρο, στὸ βάθος τῆς αὐλῆς, διακρίναμε κάποια ἄλλη χανούμισσα, νέα, μὲ σκεπασμένο τὸ πρόσωπο. 'Εζητήσαμε ἔνα μέρος νὰ μείνωμε· καὶ αὐτὴ μὲ φωνὴ τρεμουλιαστὴ ἀπὸ τὸν φόβο τῆς κάτι εἶπε στὴ γριὰ καὶ μᾶς ὠδήγησε μέσα στὸ σπίτι. 'Εκεῖ εὑρήκαμε τὴν νέα μὲ σκεπασμένο πάντα τὸ πρόσωπο. "Ετρεμαν τόσο πολὺ τὰ χέρια τῆς, ποὺ κάποιος ἀπὸ μᾶς τῆς ἐπῆρε τὸ φῶς, ποὺ ἐκρατοῦσε, γιὰ νὰ μὴν τῆς πέσῃ. "Εκλαιγε καὶ αὐτή. Προσπαθήσαμε νὰ τὴν βεβαιώσωμε ὅτι δὲν εἶχε νὰ φοβηθῇ τὸ παραμικρό.

Καὶ ἐκείνη τότε σιωπηλὴ μᾶς ἤνοιξε μιὰ θύρα καὶ μᾶς ἔδειξε νὰ περάσωμε.

"Ηταν μιὰ πρώτης τάξεως τουρκικὴ σάλα. Δὲν θέλαμε νὰ λερώσωμε μὲ τὰ λασπωμένα ροῦχά μας τὰ ὡραῖα διβάνια καὶ ἐζητήσαμε ἔνα ἄλλο πιὸ μέτριο κατάλυμα. Σιωπηλὴ ἡ νεαρὴ Τούρκισσα μᾶς ὠδήγησε σ' ἔνα ἄλλο δωμάτιο, ὅπου ἐκοιμηθήκαμε.

Τὸ πρωὶ μᾶς ἔφεραν ἔνα πλουσιώτατο πρόγευμα, μὰ δὲν τὸ ἀγγίξαμε. 'Εφοβόμαστε μήπως μᾶς ἔδηλητηρίαζαν. Φοβάται ὁ Γιάννης τὸ θεριὸ καὶ τὸ θεριὸ τὸν Γιάννη, ποὺ λέει καὶ ἡ παροιμία.

'Εφύγαμε καὶ μόνον ὅταν ἀποχαιρετίσαμε εὐχαριστῶντας γιὰ τὴν φιλοξενία, ἡ Τούρκισσα ἐγέλασε μὲ ἀνακούφισι καὶ μᾶς εὐχήθηκε κατευόδιο.

«Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος»

N. Σπανδωνῆς (Διασκευὴ)

45. ΣΚΑΡΦΑΛΩΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ

Είχα βρεθή στις προφυλακές, στὸ Μπιζάνι, ἐμπρὸς σὲ μιὰ ὀμάδα Κρητῶν καὶ εὐζώνων, ποὺ ἐκαθαρίζονταν στὴν λιακάδα.

— "Ε, καλὸ παλληκάρι, πῶς τὰ περνᾶτε ἐδῶ;

— Πῶς νὰ τὰ περνᾶμε; εἰπε δὲ Κρητικός. Συνηθίσαμε πιά. Τὴν ἡμέρα ἔχομε κούβέντα μὲ τὰ τοπομαχικὰ τοῦ Μπιζανιοῦ. Πέφτει ἡ ἡμέρα καὶ ἀρχίζουν οἱ νυκτερινοὶ αἰφνιδιασμοί... Τὰ βουνὰ γῆρό μας τραντάζονται ὀλοένα ἀπὸ τὶς ὄβιδες. Λές καὶ ἔχουν αἰώνιο σεισμό... Τρία ἡμερόνυκτα τώρα δὲν ἐσηκώσαμε κεφάλι ἀπὸ τὰ ὄχυρώματά μας. Σήμερα μονάχα μᾶς ἐδόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ παίξωμε λιγάκι ἀπὸ κοντά..."

— Καὶ αὐτοί, ποὺ κάνουν τὴν ἐπίθεσι, εἶναι Τοῦρκοι ἢ
Αλβανοί;

“Ενας δεκανεύς τῶν εὐζώνων μοῦ ἀπαντᾷ:

— Εγὼ εἴμαι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὶς προφυλακές. Σὰν νυκτώ-
ση καλά, νά σου καὶ οἱ φίλοι μας οἱ Τουρκαλβανοί, ὅλο καὶ
μεθυσμένοι μᾶς ἔρχονται μπουλούκια - μπουλούκια. Κάποτε
μᾶς μιλοῦν ‘Ελληνικά, γιὰ νὰ μᾶς γελάσουν τάχα. Μὰ ἐμεῖς
τίποτε!... ’Αρχίζομε πῦρ ὁμαδόν. Μισή ὥρα δὲν κρατοῦν.
“Τσερα, ὅπου φύγη - φύγη. Πολλές φορές τοὺς πιάνομε σὰν
λαγούς, ἄμα ἔρχονται κατ’ ἐπάνω μας. Κούφια κορμιά, ἀ-
φέντη μου, δὲν ἀξίζουν μιὰ γυροβολιὰ τοῦ τσαρούχιοῦ μου.
Οὔτε τοὺς λογαριάζομε. πιά. Μονάχα ποὺ εἶναι νησικοὶ
καί, ἄμα τοὺς πιάσωμε, μᾶς τρῶνε τὶς κουραμάνες σὰν
παντεσπάνι! Τὸ πρωὶ - πρωὶ μπόμπες, ὅλη τὴν ἡμέρα πό-
λεμος καὶ Ζήτωαωα! Νυκτώνει καὶ ἀρχίζουν οἱ αἰφνιδια-
σμοί. Ξημερώνει, καινούργιες μπόμπες, καινούργιος πόλε-
μος, καινούργια Ζήτωαωα... Καὶ ἔτσι τὰ περνοῦμε ὅπως
θέλει ὁ Θεός, ἀφέντη μου.

‘Εσταυροκοπήθηκα καὶ ἔψυγα ψιθυρίζοντας:

— Εἶδα ὃς τώρα τρεῖς πολέμους τριῶν διαφόρων λαῶν.
Πουθενά δὲν εἶδα τέτοια ἀπάθεια ἐμπρὸς στὸν θάνατο.

«‘Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος»

N. Σπανδωνῆς (Διασκευὴ)

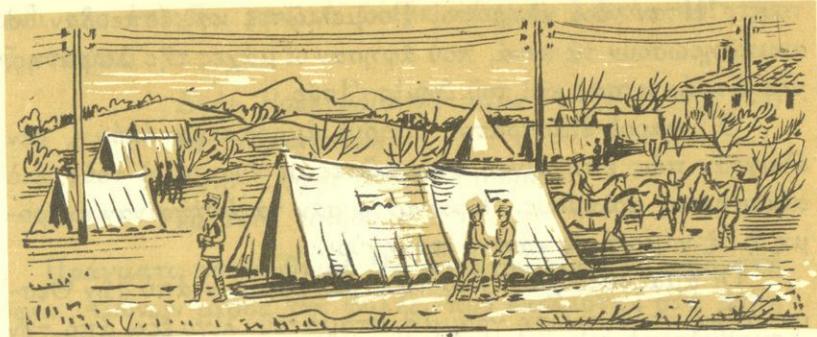
46. ΔΙΨΑ ΝΙΚΗΣ

"Εχω τόσα νὰ γράψω! ἔγραφε ἔνας πολεμιστὴς καὶ δημοσιογράφος τῷ 1913. 'Αλλὰ τὴν ἡμέρα νικοῦμε τὴ νύκτα παίρνομε δυνάμεις γιὰ νέους ἀγῶνες. Καὶ τώρα, ἂν καὶ εἰμαι ἀπέναντι ἀπὸ τὸν ἔχθρο, ποὺ θὰ τὸν τσακίσωμε αὔριο, κλέβω λίγες στιγμὲς γιὰ νὰ σᾶς γράψω δυὸ λόγια.

Τί νὰ σᾶς πῶ! "Ο, τι καὶ ἂν σᾶς πῶ, δὲν μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τί γίνεται ἐδῶ. Εἶναι τρέλλα χαρᾶς, μανία ὄργης, δίψα νίκης, ξέρω καὶ ἐγὼ τί εἶναι; "Οχι, μιά, σαράντα Σόφιες μποροῦμε νὰ πάρωμε. Εἶμαι εύτυχής, ποὺ φορῶ τὸ χακί. Εἶμαι εύτυχής, ποὺ σᾶς γράφω, ἐνῷ ἀπέχω λίγα μέτρα ἀπὸ τὸν ἔχθρο καὶ μὲ τὴν συνοδεία τῆς μουσικῆς τοῦ κανονιοῦ.

«'Ανέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων»   'Ηλ. Οἰκονομόπονος (Διασκενή)

47. "ΣΤΗΝ ΣΟΦΙΑ"....

Στὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸ πόλεμο τοῦ 1913 ἐπέρασα εἴκοσι τέσσερες ὥρες στὸ Στρατηγεῖο τοῦ σταθμοῦ Χατζῆ-Μπεγλίκ. Ἡμουν σὲ ἀπόστασι δέκα βημάτων ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὅπου μὲ τὸ φῶς μιᾶς λάμπας πετρελαίου ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του κατέστρων τὸ σχέδιο τῆς μάχης τοῦ Πετσόβου. Μαζὶ μὲ τὸν Διάδοχο, τοὺς πρίγκιπες καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Ἐπιτελείου ἐμελετοῦσε τοὺς χάρτες καὶ ἐσημείωνε διάφορες διαταγές.

Καὶ ἐνῷ στὸ τραπέζι ἔκεινο ἐργαζόταν ὁ ἐγκέφαλος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἤρχοντο κάθε στιγμὴ ἀγγελιαφόροι καὶ ὁ τηλέγραφος ἐδούλευε ἀδιάκοπα. Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί καὶ στρατιῶτες, πληθυσμὸς μιᾶς μικρῆς πόλεως, κινοῦνται διάρκως. Ἄλλοι καπνίζουν καὶ τραγουδοῦν. Εἶναι ἀπίστευτο μὲ ποιὰ εὐχαρίστησι κάνει τὸν πόλεμο αὐτὸν ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Τὸν αἰσθάνεται σὰν ἔνα ἀληθινὸ πανηγύρι καὶ παραπονιοῦνται μόνον ὅσοι δὲν λαμβάνουν μέρος.

Ἄνεβαίνοντας μὲ τὸν σιδηρόδρομο στὸ Χατζῆ-Μπεγλίκ συναντήσαμε τρεῖς ἀμαξοστοιχίες, ποὺ ἔφερναν ἐπιστρά-

τους. Ἡταν νέοι κληρωτοὶ Ρουμελιῶτες καὶ ἔσπευδαν νὰ συμπληρώσουν τὰ κενά, ποὺ ἄφησαν οἱ μάχες τῆς Δοϊράνης, τῆς Στρώμνιτσας καὶ τοῦ Δεμίρ - Ἰσάρ.

Οἱ νεαροὶ ἐπίστρατοι, παιδιὰ ἀμούστακα ἀκόμη, δὲν ἔδειχναν πώς ἐπήγαιναν στρατιῶτες σὲ ἔναν ἀπὸ τοὺς πιὸ αἰματηροὺς πολέμους. Ἐφαίνοντο σὰν νὰ ἐπήγαιναν ἐκδρομὴ ἢ σὲ γάμο ἢ σὲ κανένα πανηγύρι.

Οἱ ἀμαξοστοιχίες, ποὺ τοὺς μεταφέρουν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη στὴν πρώτη γραμμή, σταματοῦν λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι μιὰ δλόκληρη ὥρα, ἔως ὅτου νὰ περάσῃ κάποια ἄλλη ἀμαξοστοιχία. Ξέρετε πῶς περνοῦν τὴν ὥρα αὐτή; Κάνουν σωστὴ λεγλασία στὶς ἀκακίες τοῦ δάσους, ποὺ εἶναι ἐκεῖ κοντά, καὶ στολίζουν μὲ πελώριους κλώνους τὰ βαγόνια τοῦ σιδηροδρόμου. Καὶ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ οὕτε φαίνονται ἀπὸ τὸν πλούσιο καὶ πυκνὸ στολισμό. Καὶ μέσα ἀπ' αὐτὰ τὰ κινούμενα δάση οἱ "Ελληνες στρατιῶτες τραγουδοῦν τὸ τρα-

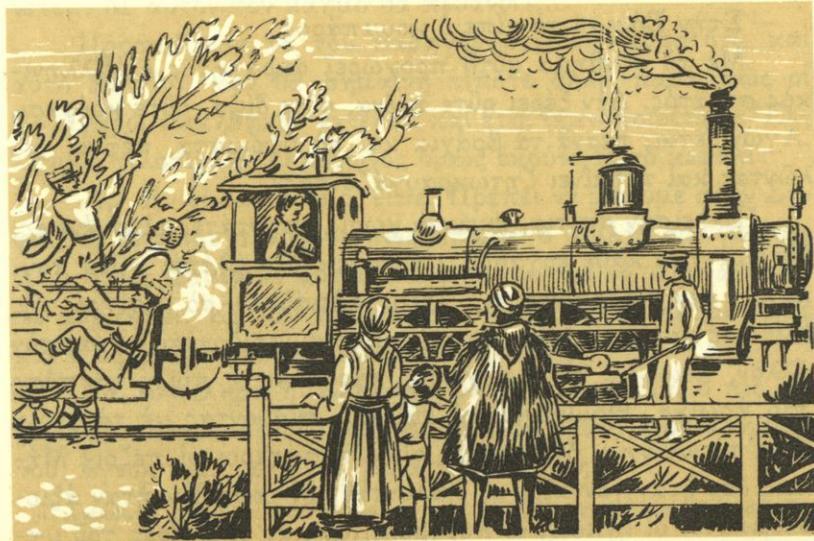

γούδι τῆς ἐποχῆς, ποὺ τὸ ἔκαμε κάποιος λαϊκὸς ποιητής τοῦ στρατοῦ:

Στὴν Βουλγαρία θὰ πάμε
νὰ πολεμήσωμε.

Στὴν Σόφια θὲ νὰ μποῦμε
νὰ τοὺς νικήσωμε...

Πράγματι, τὸ σύνθημα τοῦ στρατοῦ εἶναι νὰ μπῇ στὴ Σόφια. Αἰώνων μῖσος τῆς φυλῆς, ποὺ ἔκοιμόταν στὰ βάθη τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἔξυπνησε ξαφνικὰ καὶ ἐπετάχθηκε ἀκράτητο. "Ολοι αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες, ἀκόμη καὶ ἐγγράμματοι, κρύβουν μέσα τους κάτι ἀπὸ τὸ δίκαιο μῖσος τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Τὰ ὅργια τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τόσους αἰῶνες, οἱ σφαγὲς τοῦ Δεμιὸ - Ἰσάρ καὶ τοῦ Δοξάτου, ἡ καταστροφὴ τῶν Σερρῶν, ἡ ἄνανδρη σφαγὴ τῶν δώδεκα αἰχμαλώτων εὐζώνων ἔζωντάνευσαν τὸ μῖσος. Καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν Ἑλλή-

νων καὶ τῶν Βουλγάρων δὲν μοιάζει μὲ τὸν πόλεμο ποὺ
ἔγινε ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες μὲ τοὺς Τούρκους. Εἶναι πόλε-
μος ἔξοντώσεως.

Νὰ προσθέσετε σὲ ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ στρα-
τοῦ γιὰ τὸν βασιλέα Κωνσταντīνο, ποὺ τὸν λατρεύουν σὰν
Θεό τους, γιὰ νὰ καταλάβετε τὸν ἡρωισμὸν καὶ τὰ θαύματα.

— Στὴν Σόφια! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος.

‘Ο κουμπάρος εἶναι ὁ Βασιλιᾶς, ἀφότου ὁ Κωνσταντī-
νος ἐπῆρε γιὰ νονούς τῆς κόρης του τὸν στρατὸν καὶ τὸν στό-
λο. ’Απὸ τότε καὶ ὁ τελευταῖος φαντάρος καὶ ὁ τελευταῖος
βουνήσιος εὔζωνος καὶ ὁ ἐθελοντής, ποὺ ἦλθε νὰ πολεμήσῃ
ἀπὸ τὴ μακρινὸν σημεῖο τοῦ κόσμου, τὸν ὀνομάζει κουμπάρο. ’Εχουν πιὰ πρὸς τὸν Βασιλέα τοῦ ‘Ελληνικοῦ’ ‘Εθνους ἔκεί-
νη τὴν πνευματικὴν συγγένεια τῶν κουμπάρων, ποὺ μόνον
στὴν ‘Ελληνικὴ ἐκκλησία καὶ στὰ πατροπαράδοτα ‘Ελληνι-
κὰ ἔθιμα τὴν εύρισκομε. Πουθενὰ ἀλλοῦ. Σὲ καμμιὰ ἄλλη
θρησκεία καὶ σὲ κανενὸς ἄλλου λαοῦ τὰ ἔθιμα.

— Στὴν Σόφια! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος.

Μὲ τὸ σύνθημα αὐτὸν προχωρεῖ ἀκράτητος ὁ ‘Ελληνι-
κὸς στρατός. Δὲν ξέρει οὔτε πεῖνα, οὔτε δίψα, οὔτε κούρασι.
’Αγωνίζεται, περνᾷ τὰ βράχια καὶ τὰ ὑψώματα, πέφτει γε-
λῶντας καὶ πεθαίνει ζητωκραυγάζοντας!

“Ἐκλεισαν σπίτια, ἔμειναν χωρὶς προστάτες οἰκογένειες,
ἐσταμάτησε κάθε ἔργασία, μὰ κανεὶς δὲν βλέπει γῦρό του,
κανεὶς δὲν παραπονιέται. ”Ολοι ἀδειάζουν τὸ ποτήρι τῆς
θλίψεως καὶ πηγαίνουν ἐμπρός. Καὶ συνερίζονται ὁ ἔνας τὸν
ἄλλον, ποιὸς νὰ πεθάνῃ χωρὶς παράπονο ἢ ποιὸς νὰ πέσῃ
πιὸ ἡρωικά. Θαυμάσιοι οἱ εὔζωνοι πιάνοντας μὲ τὰ χέρια
τους τὰ κανόνια. Μὰ μήπως εἶναι κατώτεροι οἱ πεζοί; Μή-
πως δὲν ἥταν γενναῖοι οἱ ἐθελονταί; Μήπως δὲν ἥταν ἀξιο-
θύμαστοι οἱ ἵππεῖς, οἱ πυροβοληταί καὶ οἱ ἀνδρες τοῦ μη-

γανικοῦ; Ποιός ἔμεινε πίσω στὸν ἀγῶνα αὐτόν, ποὺ ἐθύμι-
ζε τὴν φιλοτιμία τοῦ Σπαρτιάτη, τὴν ἀπόλυτην περιφρόνησι
στοὺς κόπους, στοὺς πόνους καὶ στὸν θάνατο;

Μόνο μιὰ ταπεινωτικὴ ὅμολογία τῆς Βουλγαρίας θὰ
μποροῦσε νὰ σταματήσῃ τὸν ἀνθρώπινο αὐτὸν χείμαρρο νὰ μὴ
χυθῇ καὶ καταπνίξῃ τὴν Σόφια! Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος
φόβος τοῦ στρατοῦ.

"Ἐνας λεβέντης εὔζωνος, γαλατᾶς στὴν Ἀθήνα πρὶν δια-
βάζοντας στὶς ἐφημερίδες στὸ Χατζῆ Μπεηλίκ ὅτι ἡ Βουλ-
γαρία ἐγονάτισε καὶ παρακαλεῖ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις, ἐσή-
κωσε τὸ κεφάλι του καὶ ρώτησε:

— Πόσες ἡμέρες δρόμος εἶναι ἀπὸ ἐδῶ ἕως τὴν Σόφια,
πατριώτη;

— Μά... δκτὼ - δέκα, ἀπήντησα.

‘Ο εὔζωνος ἐκτύπησε τὸ χέρι στὸ γόνατό του ἀγανακτη-
μένος καὶ εἶπε:

— Δὲν θὰ προφθάσωμε!... “Αχ, σκυλόφραγκοι, τί μᾶς κά-
νετε... Μ’ αὐτὸν τὸν καημὸ θὰ πεθάνω!...

Προσπάθησα νὰ τὸν παρηγορήσω. Τοῦ εἶπα ὅτι, καὶ
αὐτὸ ἀν γίνη, δὲν θὰ σημαίνῃ τίποτε ἄλλο παρὰ πώς οἱ
Βούλγαροι ἐνικήθηκαν ἐντελῶς καὶ ἔτσι ἴκανοποιεῖται ἡ Ἐλ-
ληνικὴ φιλοτιμία. ‘Ο εὔζωνος ὅμως ἐκούνησε τὸ κεφάλι:

— Αμ δὲν εἶναι τὸ ἵδιο, εἶπε. Πρέπει νὰ μποῦμε στὴν Σό-
φια, νὰ δείξωμε σ’ αὐτοὺς πῶς μπαίνει ὁ Ἐλλην σὰν νικήσῃ.
“Οχι ὅπως μπαίνουν αὐτοί. Νὰ μποῦμε καὶ νὰ μὴ πατήσω-
με μυρμήγκι. Καὶ ἀν πιοῦμε ἔνα καφέ, νὰ τὸν πληρώσωμε
καὶ ν’ ἀφήσωμε καὶ μιὰ δεκάρα στὸ παιδί...

Νά, ὀλόκληρη ἡ Ἐλληνικὴ ὑπερηφάνεια. Νά, ὁ πιὸ εὐ-
γενικὸς πολιτισμὸς τοῦ κόσμου σὲ μιὰ φράσι ἐνὸς ἀσήμαν-
του, ἄγνωστου, ταπεινοῦ γαλατᾶ τῶν Ἀθηγῶν!...

“Ἀνέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων”   ’Ηλ. Οἰκονομόπουλος (Διασκευὴ)

Ἐλισά, 21 Σεπτεμβρίου 1913

Ἀδελφέ,

Μοῦ γράφεις ἂν ὑποφέρω. Οἱ κόποι καὶ τὰ βάσανα δὲν ἔχουν καμμιὰ σημασία γιὰ μᾶς. Ἐλησμονήσαμε ὅτι εἴμαστε ἀνθρώποι. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, ὅτι μᾶς ἐλησμόνησε καὶ ἡ φύσις, ἡ ὅποια ἐκουράσθηκε νὰ μᾶς πειράζῃ μὲ τὶς ἀρρώστειες τῆς. Ὁ βίος ἐδῶ εἶναι εὐχάριστος. Μόνον ἡ ἴδεα, ὅτι μᾶς ἀπειλοῦν οἱ γείτονες, μᾶς ἔχει σκυλιάσει ὅλους. Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε γι' αὐτοῦ πλέον. Ἐδῶ εἶναι ἡ θέσις μᾶς καὶ ὁ τάφος μας. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πληρωμένα μὲ αἷμα. Κάθε βουνὸ καὶ κάμπος εἶναι στολισμένα μὲ σταυρούς. Κοιμῶνται ἐκεῖ οἱ σύντροφοί μας. "Ἄς μὴν ἀνησυχῇ κανείς. "Οσο εἶναι ἐδῶ ὁ στρατός, ἡ μεγάλη Ἑλλὰς θὰ εἶναι ἀπρόσβλητη. Ἐμάθαμε πλέον τὸ μυστικὸ τῆς νίκης. "Ἔχομε τὸ μονοπώλιο τῆς παλληκαριᾶς. "Ἄς τὸ μάθουν ὅλοι αὐτό.

— Τί δουλειὰ κάνεις;

— Πολεμῶ, ἀπαντᾷ ὁ ἐρωτώμενος στρατιώτης.

Σὲ φιλῶ
ὁ ἀδελφός σου

49. ΤΟ ΕΠΟΣ 40-41

Τρεῖς ὥρες μετὰ τὴν κήρυξι τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀείμνηστος Ἰωάννης Μεταξᾶς ἀπηύθυνε τὸ ἔξης διάγγελμα:

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

‘Η στιγμὴ ἐπέστη, ποὺ θὰ ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμήν της. Μολονότι ἐτηρήσαμεν τὴν πλέον αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ ἵσην πρὸς ὅλους, ἡ Ἰταλία, μὴ ἀναγνωρίζουσα εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ ζῶμεν ὡς ἑλεύθεροι “Ἐλληνες, μοῦ ἔξητησε σήμερον τὴν 3ην πρωινὴν τὴν παράδοσιν τμημάτων τοῦ ἔθνικοῦ ἐδάφους, κατὰ τὴν ἴδιαν αὐτῆς βούλησιν, καὶ ὅτι πρὸς κατάληψιν αὐτῶν ἡ κίνησις τῶν στρατευμάτων της θὰ ἥρχιζε τὴν 6ην πρωινήν. Ἀπήντησα εἰς τὸν Ἰταλὸν πρέσβυν, ὅτι θεωρῶ καὶ τὸ αἴτημα αὐτὸ καθ’ ἔσυτὸ καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὄποιον γίνεται τοῦτο ὡς κήρυξι πολέμου τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τώρα θὰ ἀποδείξωμεν, ἐὰν πράγματι εἴμεθα ἀξιοί τῶν προγόνων μας καὶ τῆς ἑλεύθερίας, τὴν ὄποιαν μᾶς ἔξησφάλισαν οἱ προπάτορές μας. “Ολον τὸ” Ἐθνος ἀς ἐγερθῇ σύσωμον. Ἀγωνισθῆτε διὰ τὴν Πατρίδα, τὰς γυναικας, τὰ παιδιά σας καὶ τὰς ιεράς μας παραδόσεις.

«Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών».

Ιωάννης Μεταξᾶς

Μετὰ μίαν ὥραν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β' ἀπηύθυνε τὸ δικό του διάγγελμα:

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

‘Ο Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ ὅλιγου ὑπὸ ποίους ὄρους ἡναγκάσθημεν νὰ κατέλθωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἐπιβουλευθείσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εἴμαι βέβαιος ὅτι κάθε ‘Ελλην καὶ κάθε ‘Ελληνὶς θὰ ἔκτελέσουν τὸ καθῆκόν των μεχρι τέλους καὶ θὰ φανοῦν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἱστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς τὸ ‘Εθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ὡς εἰς ἀνθρωπὸς θὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, 28 Ὁκτωβρίου 1940

Γεώργιος Β'

Καὶ πράγματι τὸ ‘Εθνος ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσι, ποὺ ἔδωσε ὁ Βασιλεὺς πρὸς ὅλον τὸν κόσμον: ‘Αγωνίσθηκε ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Καὶ ἡ ἀναγνώρισις ἤλθε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ στρατάρχου λόρδου Οὐέιβελ, ἀρχιστρατήγου τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων τῆς Μέσης Ἀνατολῆς κατὰ τὰ σκοτεινὰ ἔτη 1940 - 41.

‘Ιδοὺ τί εἶπε ὁ στρατάρχης ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικὸ σταθμὸ τοῦ Λονδίνου τὸ βράδυ τῆς 27 Ὁκτωβρίου 1947, παραμονὴ τῆς ἐθδόμης ἐπετείου τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον μας:

‘Απὸ τὴν μακραίωνα καὶ περίλαμπρον ἴστορίαν τῆς ἡ ‘Ελλὰς πολλὰς ἐπετείους δύναται νὰ ἔορτάζῃ καὶ νὰ ἐνθυμῆται μὲ ὑπερηφάνειαν. Καμμία ὅμως δὲν εἶναι λαμπροτέρα ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, πρὸ ἐπτὰ ἔτῶν, ὅταν, εἰς τελείως ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν ἐνὸς ἀρπαγος τυράννου καὶ ἐνὸς κενοδόξου λαοῦ, ἡ ‘Ελλὰς σύσσωμος ἀντέταξε

τὸ θρυλικὸν ΟΧΙ. Χωρὶς νὰ διστάσῃ οὕτε στιγμήν, ἐδέχθη, ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθόν, νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Περιεφρόνησε τὰς θυσίας. Ἡδιαφόρησε διὰ τὴν τεραστίαν ὑλικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀντιπάλου. Καὶ ἡνωμένη ἡ Ἑλλὰς ὡς εἰς ἄνθρωπος ὑπερήσπισε τὴν παναρχαίαν κληρονομίαν της.

»Τὴν ἡμέραν ἐκείνην προσετρέξατε, "Ἐλληνες, ὡς σύμμαχοι μας, οἱ μόνοι μας σύμμαχοι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης καὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Σᾶς προσεφέραμεν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν ἀπὸ τὰς περιωρισμένας δυνάμεις μας. Ἐπὶ ἔξι μῆνας ἐπολεμήσαμεν ὁ εἰς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἄλλου, μέχρις ὅτου ἡ Ἑλλὰς ὑπέκυψεν εἰς τὴν συντριπτικὴν ὑπεροχὴν τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξύ, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἡττωμένην Ἰταλίαν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

»Ἐγω τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν τότε συμπολεμιστῶν μου τοῦ Στρατηγείου τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἀν βεβαιώσω, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσωμεν καὶ δὲν θὰ παύσωμεν ποτὲ νὰ θαυμάζωμεν τὴν ἀνδρείαν, τὴν καλωσύνην καὶ τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τὴν γοητείαν τῆς ἐνδόξου χώρας του.

»Σᾶς εὐχόμεθα ὅλοι ἡμεῖς, οἱ παλαιοὶ συμπολεμισταί σας, εὐτυχῆ διέξοδον ἀπὸ τὰ σημερινά σας δεινά. Σᾶς εὐχόμεθα νὰ εἴσθε καὶ τώρα ἡνωμένοι, ὅπως ἥσθε ἡνωμένοι καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν».

Καὶ ἐπρόσθεσε Ἑλληνικὰ ὁ Οὐέιβελ:
Ζήτω ἡ Ἑλλάς!

Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀχ. Κύρου «Ἡ Ἑλλὰς ἔδωσε τὴν νίκην»

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ BION

50. ΣΤΟΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΧΡΟΝΟ

(Ακροστιχίς)

X- ρόνε, ὅλοι σὲ ραίνουν μ' ὄμορφα λουλούδια,

P- ἵγος στὸν καθένα δίνεις στὴν ματιά σου,

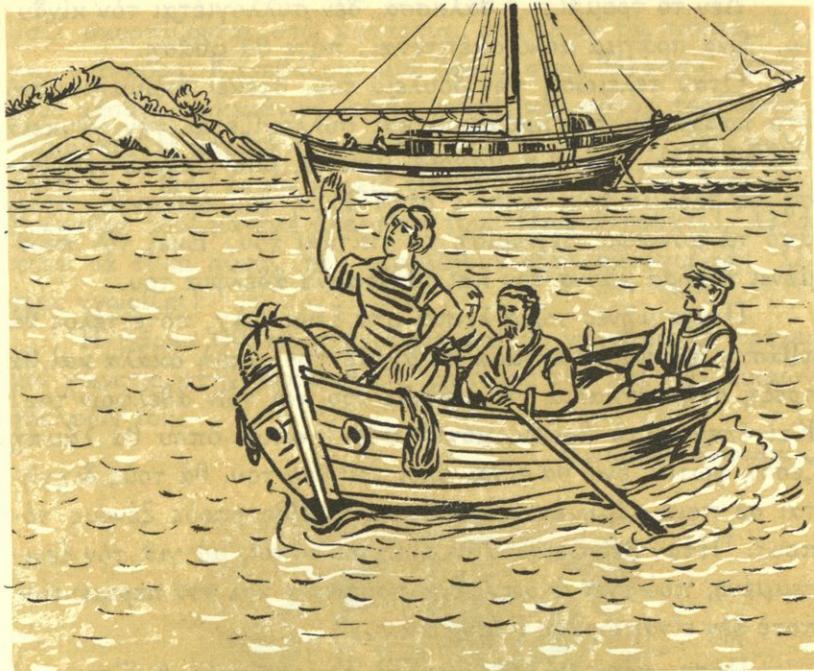
"Ο- λοι σὲ προσμένουν μὲ χαρᾶς τραγούδια,

N- ἀρθης νὰ σκορπίσης μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά σου

"Ο- λες τὶς χαρές σου σὰν γλυκὰ ἀγγελούδια

Σ- τὴν ψυχή μας πάνω γιὰ χαρίσματά σου.

51. ΤΟ ΝΑΥΤΟΠΟΥΛΟ

Πέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ξένα τὸ ναυτόπουλο. Σωστοὺς πέντε μῆνες!... "Αχ, πόσο ἐπεθύμησε τὴν πατρίδα του!"

Τὸ καράβι, ὅπου δουλεύει, ἐπῆγε σὲ μακρινοὺς τόπους, ἐσταμάτησε σὲ πολλὰ λιμάνια καὶ τώρα γυρνᾶ πίσω. Νύκτα καὶ μέρα ταξιδεύουν. Μόνον οὐρανὸ καὶ θάλασσα βλέπουν. Ό δέρας σφυρίζει μέσα στὰ ἄρμενα, φουσκώνει τὰ παννιά, τὰ κύματα κτυποῦν τὸ καράβι, μὰ τὸ ναυτόπουλο δὲν τρομάζει. Εἶναι γενναῖο ναυτόπουλο καὶ, μόλις προστάξῃ ὁ καπετάνιος, σκαρφαλώνει στὰ ξάρτια καὶ λύνει ἡ δένει τὰ παννιά.

Δὲν τὸ τρομάζει ἡ θάλασσα, δὲν συλλογιέται τὸν κίνδυνο. "Ἐνα πρᾶγμα μόνο σκέπτεται: πότε θὰ φθάσῃ.

"Οταν τελειώσῃ τὴν δουλειά του, στέκει ἀκουμπισμένο στὸ παραπέτο τοῦ καραβιοῦ καὶ συλλογίζεται τὴν γλυκειά του πατρίδα. Κοιτάζει μακριά, μακριά, ὅσο μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ βλέμμα του, μήπως στὴν ἄκρη τοῦ ὁρίζοντα, πίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα, ζεχωρίσῃ τὸ σπιτάκι του. 'Εκεῖ τὸν περιμένει ἡ χήρα μάννα του καὶ τὰ ὀρφανὰ ἀδέλφια του.

Πέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ξένα. "Αχ, πότε τέλος θὰ φθάσῃ; Μὲ ποιά λαχτάρα θὰ ἀνεβῇ τὴν μικρὴ σκάλα καὶ θὰ τρέξῃ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας του καὶ τῶν ἀδελφῶν του! Καὶ ἔπειτα, τὸ βράδυ, κοντὰ στὴν γωνιά, ὅπου θὰ λάμπῃ ζεστὴ φωτιά, ἐνῷ θὰ εἶναι ὅλοι τριγῦρο του, θὰ τοὺς διηγήσται σὲ ποιὰ μέρη ἐταξίδευσε καὶ τὶ εἰδε στοὺς ξένους τόπους. "Ηταν βέβαια ὥραῖοι οἱ ξένοι τόποι, μὰ γιὰ τὸν ξενιτεμένο, ποὺ ἔχει ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ τὸν περιμένουν, ποτὲ δὲν εἶναι ὥραία ἡ ξενιτειά.

Πότε, πότε θὰ φθάσῃ; Τὸ περισσότερο βιάζεται νὰ φθάσῃ γιατὶ μὲ τὸν μισθὸ ποὺ ἐπῆρε, ἀγόρασε γιὰ ὅλους κάτι. Γιὰ τὸ ἔνα ἀδελφάκι ἀγόρασε ὑποδήματα, γιὰ τὸ ἄλλο καπελλάκι καὶ γιὰ τὴν μητέρα μερικὰ μέτρα παννὶ γιὰ νὰ ράψῃ φόρεμα. Μὲ ποιά χαρὰ θὰ δώσῃ στὸν καθένα τὸ δῶρό του καὶ μὲ ποιά χαρὰ θὰ τὸ πάρῃ ὁ καθένας! Καὶ θὰ βγάλῃ αἴφνης ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ ναυτικοῦ πανταλονιοῦ, δεμένη στὸ μαντήλι του, τὰ χρήματα, ποὺ τοῦ ἔμειναν. Αὐτὰ θὰ δώσῃ στὴν δυστυχισμένη τὴν μητέρα του, νὰ ἀγοράσῃ σιτάρι, κρέας καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλει.

'Ἐνῷ σκέπτεται ὅλα αὐτά, κοιτάζει καὶ στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας, ποὺ ἀπλώνεται ἐμπρός του, καὶ τὶ διακρίνει; Τὴν πατρίδα του! Τὸ καράβι σχίζει γρήγορα τὰ κύματα. 'Ολοένα πλησιάζουν. Νά, φαίνονται τὰ σπίτια. Οἱ ναῦτες καὶ κύτος

μαζὶ σκορπίζονται στὰ κατάρτια, μαζεύουν τὰ παννιά. Ρίχγουν ἄγκυρα. Κατεβάζουν μιὰ βάρκα στὴν θάλασσα. Μπαίνουν μέσα δὲ καπετάνιος, τρεῖς ναῦτες καὶ αὐτὸς τραβῶντας τὸ κουπί. 'Η καρδιά του κτυπᾷ δυνατά. Νὰ εἴναι ὅλοι καλὰ σπίτι του; Μήν ἔπαθε κανεὶς τίποτε; Μήπως εἴναι ἀρρωστηἡ μητέρα του, κανένα ἀδελφάκι του; Πῶς ἀνησυχεῖ! 'Αλλὰ ποιοί νὰ εἴναι αὐτοί, ποὺ περιμένουν στὴν ἀκρογιαλιά; "Ω, τούς γνωρίζει!

'Η βάρκα φθάνει στὴν ξηρὰ καὶ τὸ ναυτόπουλο τρέχει καὶ χώνεται στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας του καὶ τῶν μικρῶν ἀδελφῶν του.

'Αριστοτέλης Κονοτίδης

52. Ο ΕΛΛΗΝ ΝΑΥΤΗΣ

Τὰ νέφη ἀστράφτουν στὸ βουνό,
βροντοῦν καὶ μπουμπουνίζουν,
ἐσκέπασσαν τὸν οὐρανό,
τὸ κῦμα φοβερίζουν.

'Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
καὶ τὸ παννί του σιάζει:
—'Εγώ 'μαι 'Ελληνικὸ παιδί,
τὸ νέφος δὲν μὲ σκιάζει.

— ’Αγέρας πέφτει στὰ παννιά
τὰ σχίζει καὶ τ’ ἀρπάζει,
καὶ σβιντζινίζει τὰ σχοινιά
καὶ τὸ κατάρτι σπάζει.

— ’Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
παρών, ὅπου προστάζουν:
— ’Εγώ μαί, Ἐλληνικὸ παιδί,
ἀνέμοι δὲν μὲ σκιάζουν.

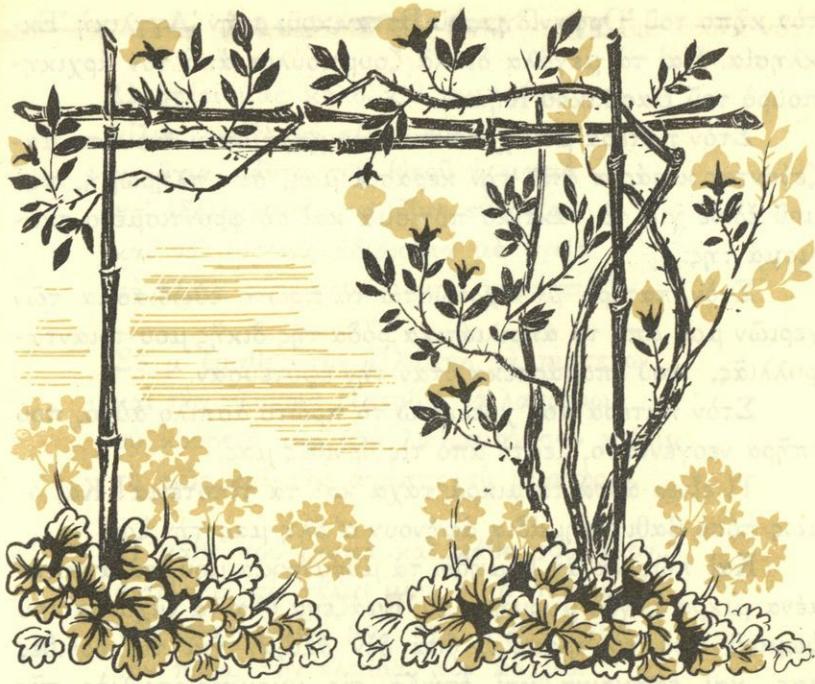
— Η θάλασσα λυσσομανᾶ
καὶ κυματεῖ κι ἀφρίζει,
τὸ πλοῦτο του καταπονᾶ,
τὸ σπᾶ καὶ τὸ σκορπίζει.

— ’Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
καὶ μιὰ σανίδα ἀρπάζει:
— ’Εγώ μαί, Ἐλληνικὸ παιδί,
φουρτούνα δὲν μὲ σκιάζει.

Τὸ ἔνα κῦμα τὸν πετᾶ
καὶ τ’ ἄλλο τόνε χάφτει
κι ἡ μαύρη θάλασσα ζητᾶ
νὰ καταπιῇ τὸν ναύτη.

Μὰ αὐτὸς ἀκόμη τραγουδεῖ
καὶ κολυμπᾶ καὶ πάει:
— ’Εγώ μαί, Ἐλληνικὸ παιδί
κι ὁ Πλάστης μὲ φυλάει.

Γεώργιος Βιζυηνός

53. ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΜΑΣ ΠΕΡΙΒΟΛΙ

Τί νὰ πρωτοθυμηθῶ ἀπὸ τὸν κόσμο τὸν ζωντανὸ καὶ τὸν φυτικὸ τοῦ μικροῦ περιβολοῦ καὶ τῆς αὐλίτσας μας! Ο πατέρας μου εἶχε μεγάλη ἀγάπη, καὶ στὰ δέντρα καὶ στὰ ἄνθη καὶ στὰ χορταρικά. Καὶ κοντὰ σ' αὐτά, στὰ ζωντανά, ὅσα μποροῦσε νὰ θρέψῃ, χωρὶς νὰ τοῦ χαλοῦν τὰ φυτεμμένα.

'Απὸ ὅλα ἥθελε νὰ ἔχῃ κάτι διαλεκτὸ καὶ ἔχρησιμοποιοῦσε τὶς φιλίες του καὶ στὰς 'Αθήνας καὶ στὶς ἐπαρχίες, γιὰ νὰ τὰ προμηθεύεται. "Ετσι εἶχε φέρει διάφορες λεμονιές ἀπὸ τὸν Πόρο, μιὰ κοντούλα κιτριά ἀπὸ τὴν Νάξο, δυὸ κερασιές ἀπὸ τὴν Κηφισιά. Τὶς τριανταφυλλιές του τὶς εἶχε ἀπὸ τὸν περίφημο ἀνθόκηπο τοῦ 'Ιλισσοῦ, τοὺς διπλοῦς μενεζέδες ἀπὸ

τὸν κῆπο τοῦ Ὀρφανίδη, τοῦ Βοτανικοῦ, στὴν Ἀγγλικὴ Ἐκκλησία. Καὶ τὰ μεγάλα διπλᾶ ζουμπούλια ἀπὸ τὸν ἀρχικη- πουρὸ τοῦ Βασιλικοῦ Κήπου.

Στὸν πατέρα μου χρεωστῷ τὴν χαρά, ποὺ ἔνοιωσα μα-
ζεύοντας κεράσια ἀπὸ τὴν κερασιά μας, σὰν πληρωμή, ποὺ
μοῦ ἔδινε γιὰ τὸ τακτικὸ πότισμα καὶ τὸ φροντισμένο σκά-
λισμά της.

Στὸν πατέρα μου χρεωστῷ τὸ πρῶτο εὐώδιασμα τῶν χεριῶν μου ἀπὸ τὰ ἀπριλιάτικα ρόδα τῆς δικῆς μου τριανταφυλλιᾶς, ποὺ ἐπαράστεκα ὅταν τὴν ἐφύτευσαν.

Στὸν πατέρα μου χρεωστῷ τὸ πρῶτο ἀσπιλο αὔγό, ποὺ
ἐπῆρα νεογέννητο, ζεστὸ ἀπὸ τὶς ὄρνιθές μας.

Τί είναι αύτὰ τὰ μικρὰ τάχα καὶ τὰ τιποτένια! Καὶ ὅμως πόσο βαθιὰ σημάδια ἀφήνουν σ' ὅλη μας τὴν ζωή!

Καὶ πῶς νὰ μὴ θυμηθῶ τὰ μυρμήγκια μου, τὰ ἀγαπη-
μένα μικρὰ ξανθά μυρμήγκια. Ἐμάζευα ὅλα τὰ ψίχουλα τοῦ
ψωμιοῦ ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὅσα δὲν ἄξιζαν γιὰ τὶς ὅρνιθές
μας, καὶ ἐπήγαινα καὶ ἐταίζα τὶς μυρμηγκοφωλιὲς τῆς
αὐλῆς! Ἡτο παιδικὴ πλάνη ἦ μὲ ἐγνώρισαν καὶ μὲ ἐπρόσ-
μεναν τὴν συνηθισμένη μεσημεριάτικη ὥρα καὶ ἐπαραφύλα-
γαν στὴν ἄκρη τῆς τρύπας τὸν ἐρχομό μου; Καὶ πόσες
φορὲς δὲν ἔμεινα πεσμένος κάτω μὲ τὸ σαγόνι στὶς δύο
παλάμες καὶ τοὺς ἀγκῶνες στὶς πλάκες τῆς αὐλῆς, παρακο-
λουθῶντας τοὺς δρόμους σας, τὶς φροντίδες σας, τὰ κρυφο-
μιλήματά σας, ὅταν κάτι, ἐξαιρετικὸ βέβαια, σᾶς ἔκανε νὰ
ζητᾶτε τὴν γνώμη ἦ τὴν βοήθεια καὶ ἄλλων μυρμηγκιῶν τῆς
φωλιᾶς σας!

« Σκόρπια φύλλα τῆς ζωῆς μου »

Γεώργιος Δροσίνης (Διασκευή)

54. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

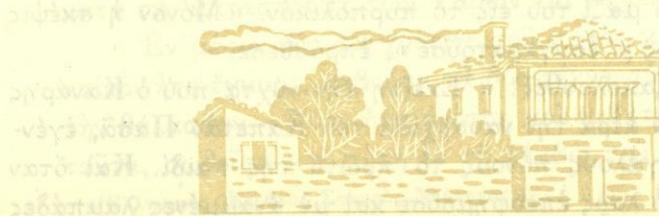
Ω σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορὲς νὰ εἶσαι εὐλογημένο
κι ἄγια πάντα τοῦ Θεοῦ ἡ ματιὰ
στ' ἀδέλφια μου νὰ δίνῃ εὐλογία
καὶ νὰ μυρώνῃ ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατειά!

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω
καὶ τὴν γλυκειὰ Πατρίδα νὰ λατρεύω,
σὺ κρύβεις μέσ' στὸ λατρευτό σου κτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο.

Ἡ κάθε σου γωνιὰ καὶ κάθε σου ἀκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
τῶν τραγουδιῶν μου ἥχο ἢ στεναγμό,
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημό.

Καὶ τ' ἄψυχα ὅλα ἀκόμα μὲ γνωρίζουν
κι ἀγάπης λόγια γῦρο ψιθυρίζουν
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σταμνί.
Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
καὶ τὴν ἀγκάλη ἀνοίγει ἢ πολυθρόνα,
ποὺ κάθονται οἱ γονιοί μου οἱ σεμνοί.

Γεώργιος Σιρατήγης

55. Η ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΧΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΚΑΝΑΡΗ

Τὸ 1859 ἐταξίδευσε στὴν Ἑλλάδα ἡ Σουηδὴ περιηγήτρια Φρειδερίκη Μπρέμερ, ἡ ὅποια ὅσο λίγοι ξένοι εἶδε μὲ δξυδέρκεια τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα. "Οταν ἔφθασε στὰς Ἀθήνας, τὸ πρῶτο ποὺ ἔθεώρησε χρέος της νὰ κάμη ἥτο νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ἐνδοξότερο ἀπὸ τοὺς ζῶντας ἀγωνιστάς, τὸν Κωνσταντῖνο Κανάρη. Τὸν ηὗρε στὴν πτωχική του κατοικία, στὴν συνοικία Κυψέλη.

"Ἡ ζωηρὴ ἐντύπωσις ἀπὸ τὸν πυρπολητή, ποὺ ἐδόξασε τὴν Ἑλλάδα, ὅσο ἵσως τὴν ἐδόξασε μόνον τὸ Μεσολόγγι, δὲν ἐσκίασε τὴν ἐπίσης ζωηρὴ ἐντύπωσί της ἀπὸ τὴν γυναικα τοῦ Κανάρη. Καὶ ἴδου τὶ μᾶς λέγει γι' αὐτήν:

«Ἡ κυρία Κανάρη ἐστέκετο σιωπηλὴ καὶ ἄκουε τὴν διήγησι τοῦ συζύγου της μὲ συμπάθεια καὶ ἐνδιαφέρον. Ἐπροχώρησα πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν ἐρώτησα μὲ τὸν διερμηνέα μου, ποιὰ ἥσαν τὰ συναισθήματά της, ὅταν ὁ Κανάρης ἔψυγεν ἀπὸ τὸ νησὶ γιὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἐπικινδύνους του ἀθλους. Μοῦ ἀπήντησεν ὅτι θὰ ἥθελε νὰ μὴ ἔμενε μόνη, ἀλλὰ νὰ ἥτο μαζί του εἰς τὸ πυρπολικόν. «Μόνον ἡ σκέψις τῆς πατρίδος μ' ἐσυγχρατοῦσε», ἐπρόσθεσε.

»Καὶ ἔξακολουθεῖ: «Ἐκείνη τὴν νύχτα ποὺ ὁ Κανάρης ἐτίναξε στὸν ἀέρα τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καπετάν Πασᾶ, ἐγένη νῆσε μὲ μεγάλους πόνους τὸ πρῶτο της παιδί. Καὶ ὅταν ἄκουες ὅτι ὁ λαὸς ἐπευφημοῦσε καὶ μὲ ἀναμμένες λαμπάδες

συνώδευε τὸν πυρπολητὴ στὴν ἐκκλησία τῶν Ψαρῶν, μὲ δυ-
σκολία οἱ γυναῖκες, ποὺ παράστεκαν στὸν τοκετό της, κα-
τώρθωσαν νὰ τὴν ἐμποδίσουν νὰ τρέξῃ καὶ ἐκείνη χοντά του.
Καὶ συμπληρώνει ἡ Δέσποινα: « "Οταν ἔπειτα ἥλθε ὁ Κων-
σταντῆς στὸ σπίτι καὶ ἐκατάλαβα ἀπὸ τὰ καψίματα στὸ δέρ-
μα καὶ τὰ φρύδια τὸν κίνδυνο ποὺ διέφυγε, τότε δὲν ἤμπόρε-
σα νὰ κρατηθῶ. Μοῦ ἔτρεχαν ποτάμι τὰ δάκρυα καὶ τόση
ἡτο ἡ συγκίνησίς μου, ὥστε μόλις καὶ μετὰ βίας ἤμπόρεσα
νὰ αἰσθανθῶ καὶ ἐγὼ τὴν χαρὰ τοῦ ἀνδρός μου, ποὺ ἔπαιρ-
νε στὰ χέρια του τὸ πρῶτο παιδί μας".

»Μὲ βαθειὰ συναίσθησι τοῦ τί ἔλεγε καὶ μὲ περιπαθῆ ἀ-
πλότητα μοῦ διηγήθη ὅλα αὐτὰ ἡ γηραιὰ κυρία», λέγει ἡ
περιηγήτρια. Καὶ καταλήγει συγκινημένη ἡ Μπρέμερ:

« Δὲν ἤμπορῶ νὰ περιγράψω τὴν εὐχαρίστησί μου ἀπὸ
τὴν ἐπίσκεψι αὐτὴ στὸ γηραιὸ καὶ ἡρωικὸ Ἑλληνικὸ ζεῦ-
γος, τὸ ὄποιον τώρα, στὸ εἰρηνικό του γῆρας, ἔφερε στὴν
μνήμη μου τὸ ἀρχαῖο ἐκεῖνο πρότυπον ὅλων τῶν ἀρμονικῶν
συζύγων, τὸ ζεῦγος τῶν συζύγων τῆς Φρυγίας, ποὺ ἔζήτη-
σαν ἀπὸ τοὺς θεούς, ὅταν κάποτε τοὺς ἐπεσκέφθησαν στὸ
σπίτι των, μιὰ χάρι καὶ μόνον: νὰ ἀποθάνουν τὴν ἴδια
ἡμέρα! ».

Ωραία καὶ γενναῖα γυναῖκα καὶ μὲ χαρίσματα πολλὰ καὶ
μὲ ἔνα παιδί πάντοτε στὴν ἀγκαλιὰ ἐμφανίζουν οἱ περιηγη-
ταὶ τὴν Δέσποινα Κανάρη. Καὶ ὅταν τῷ 1881 ἔκλεισε τὰ μά-
τια, μία ἐφημερὶς τῆς ἐποχῆς περιγράφει τὴν διάσωσί της
κατὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν καὶ σημειώνει:

« 'Ἐν μέσω τῆς συγγύνεως τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου,
καίτοι ἡτο ἔγκυος, λαβοῦσα τὰ δύο τέκνα αὐτῆς, ἐρρίφθη εἰς
τὴν θάλασσαν — διότι ἡτο ἀρίστη κολυμβήτρια — καὶ ἐσώσε
ταῦτα, σωθεῖσα καὶ αὐτὴ ἐν τῇ λέμβῳ τοῦ πενθεροῦ της'.
« 'Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς Νεότητος' »

E. P. Φωτιάδης

56. M A N N A

Μάννα! Δέν βρίσκεται

λέξι καμμία

νά χη στὸν ἥχό της

τόση ἀρμονία.

Σὰν ποιός νὰ σ' ἀκουσε

μὲ στῆθος κρύο,

δνομα θεῖο:

Παιδί ἀπὸ σπάργανα
ζωμένο ἄκόμα
μὲν χάρι ἀνοίγοντας
γλυκὰ τὸ στόμα,
γυρνάει στὸν ἄγγελο,
ποὺ τ' ἀγκαλιάζει,
καὶ Μάννα κράζει

Στὸν κόσμο τρέχοντας
ὅ νέος διαβάτης
πέφτει στ' ἀγνώριστα
βρόχια τ' εἰς ἀπάτης,
κι ἀναστενάζοντας
Μάννα μου! λέει,
Μάννα! Καὶ κλαίει.

Τῆς νιότης φεύγουνε
τ' ἄνθια κι ἡ χάρι,
τριγῦρο σέρνεται
μ' ἀργὸ ποδάρι,
ώσπου στὴν κλίνη του,
σὰν βαρεμένος
πέφτει ὁ καημένος.

Καὶ πρὶν τὴν ὕστερη
πνοή του στείλη,
ἀργὰ ταράζοντας
τὰ κρύα του χείλη,
καὶ μὲ τὸ Μάννα μου!
πρώτη, φωνή του,
πετᾷ ἡ ψυχή του.

Γεράσιμος Μαρκορᾶς

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

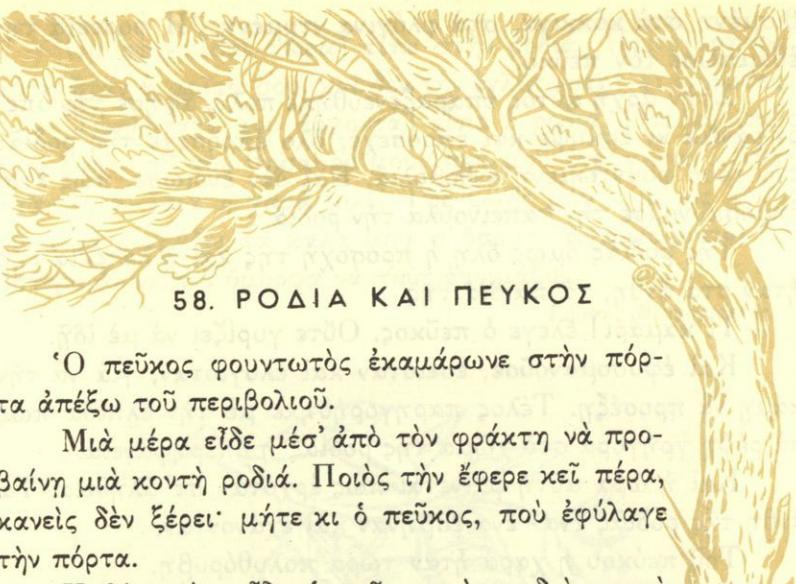
57. ΤΟ ΚΟΥΠΙ ΚΑΙ ΤΟ ΤΙΜΟΝΙ

‘Ησύχαζ’ ή θάλασσα. Τὸ κουπὶ θυμώνει,
στρέφεται περήφανο, λέγει στὸ τιμόνι:
—Σκλάβος ἀλευθέρωτος πάντοτε δουλεύω,
σέρνω βάρη ἀσήκωτα καὶ τὰ κουβαλῶ,
μανιωμένα κύματα σχίζω καὶ παλεύω,
βγαίνω στὸ γιαλό.

Καὶ ἐνῷ μερόνυκτα στὴ δουλειὰ πεθαίνω,
ἐσὺ πάντα ξέγνοιαστο καὶ ξεκουρασμένο
ἀκουμπᾶς στὴν πρύμνη σου, καὶ δουλειά σου μόνη
νὰ γυρίζῃς ἥσυχο καὶ καμαρωτό...
Φύγε, ξεφορτώσου με, ἄχρηστο τιμόνι,
εῖσαι περιττό!

Τρικυμία πλάκωσε καὶ τὸ κῦμ’ ἀφρίζει,
τὸ κουπὶ ἀνδρειεύεται, τὸν ἀγῶνα ἀρχίζει.
Μανιωμέν’ ή θάλασσα, σὰν θεριό, φουσκώνει
κι ἀψηφᾶ στὴν λύσσα της χίλια δυὸ κουπιά...
Τὸ κουπὶ ραγίζεται: «Πρόφθασε, τιμόνι,
δὲν ἀντέχω πιά!».

‘Ιωάννης Πολέμης

58. ΡΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΕΥΚΟΣ

‘Ο πεῦκος φουντωτὸς ἐκαμάρωνε στὴν πόρτα ἀπέξω τοῦ περιβολοῦ.

Μιὰ μέρα εἶδε μέσ' ἀπὸ τὸν φράκτη νὰ προβαίνῃ μιὰ κοντὴ ροδιά. Ποιὸς τὴν ἔφερε κεῖ πέρα, κανεὶς δὲν ξέρει· μήτε κι ὁ πεῦκος, ποὺ ἐφύλαγε τὴν πόρτα.

Καθὼς τὴν εἶδε ὁ πεῦκος τὴν ροδιὰ κοντὴ ἔτσι μὲ τὰ πτωχὰ τὰ φυλλαράκια τῆς, τὴν ἐπεριφρόνησε· δὲν ἐκαταδέχθηκε νὰ τὴν προσέξῃ.

Ἐπύκνωνε αὐτὸς τὰ ἀμέτρητα τὰ φύλλα του, γιατὶ ἤταν ἀνοιξι. Ἀνυπόμονος ἐβιαζόταν νὰ φουντωθῇ πιὸ πολὺ ἀκόμη καὶ νὰ καμαρώσῃ.

Τὴν κοντούλα τὴν ροδιὰ δὲν τὴν ἔβλεπε καθόλου.

Μιὰν αὔγη ὅμως ἡ ροδιὰ εύρεθηκε ἀν-

θισμένη στὰ κόκκινα, στὰ φλόγινα ντυμένη. Ἡ φορεσιά της ἔθαμπωσε τὸν πεῦκο.

Στὴν ἀρχὴ αὐτὸς ἐπαραξενεύθηκε πολύ, ἀφησε τὴν ὑπερηφάνεια κι ἔσκυψε καὶ ἐπρόσεχε, ὅλο ἐπρόσεχε τῆς ροδιᾶς τὴν τόσο φουντωμένη ἀνθοβολιά. Καὶ δὲν ἔνοιωσε, πῶς ἔτσι ἐπροσκυνοῦσε τὴν ταπεινούλα τὴν ροδιά.

Τῆς ροδιᾶς ὅμως ὅλη ἡ προσοχὴ της καὶ ἡ λατρεία της ἦταν στὰ ἄνθη, τὰ παιδιά της.

— Τί καμάρι! ἔλεγε ὁ πεῦκος. Οὔτε γυρίζει νὰ μὲ ἴδῃ.

Καὶ ἐψυσμανοῦσε, ἐσειόταν καὶ ἐλυγιόταν, γιὰ νὰ τὴν κάμη νὰ προσέξῃ. Τέλος παρηγορήθηκε μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς θὰ ρέψῃ γρήγορα στὸ χῶμα τῆς ροδιᾶς ἡ ὑπερηφάνεια.

Καὶ ἡ ὥρα αὐτὴ φαίνεται πῶς ἐρχόταν στ' ἀλήθεια. Τὰ ἄνθη τῆς ροδιᾶς ἔνα - ἔνα ἐσβηναν καὶ ἔχανονταν.

Τοῦ πεύκου ἡ χαρὰ ἦταν τώρα πολυθόρυβη.

— Τὴν ἔπαθες καλά! εἶπε ὁ πεῦκος. Τὸ ἐπερίμενα.

“Ομως τί ἔγινε πάλι μιὰν αύγή; Ἐξύπνησε ὁ πεῦκός μας καὶ τί νὰ ἴδῃ; Στὸν τόπο τῶν πεσμένων λουλουδιῶν εἰχαν προβάλει ρόδια μικρά, μεγάλα, φλόγινα, κόκκινα καὶ στρογγυλὰ καὶ παχουλὰ σὰν τοῦ μικροῦ παιδιοῦ τὰ μάγουλα.

Τότε πιὰ ἐπῆγε ὁ πεῦκος νὰ χλωμιάσῃ ἀπὸ τὸ κακό του. “Εβλεπε τὰ δικά του τὰ παιδιά, τὰ κουκουνάρια, καὶ δὲν ἔξερε ποῦ νὰ τὰ κρύψῃ ἀπὸ τὴν ’ντροπή του. Μὰ ἔκανε ὑπερηφάνεια τὴν ’ντροπή καὶ ἐσώπαινε. Καὶ ἐπερίμενε νὰ ἴδῃ τὶ ἄλλο θ’ ἀπογίνη μὲ τὴν φαντασμένη τὴν ροδιά.

Τέλος ἔφθασε ἡ ἡμέρα, ποὺ ἐπρεπε καὶ ὁ πεῦκος νὰ χαρῇ λιγάκι. Καὶ νὰ παρασταθῇ στῆς ροδιᾶς τὴν συμφορά.

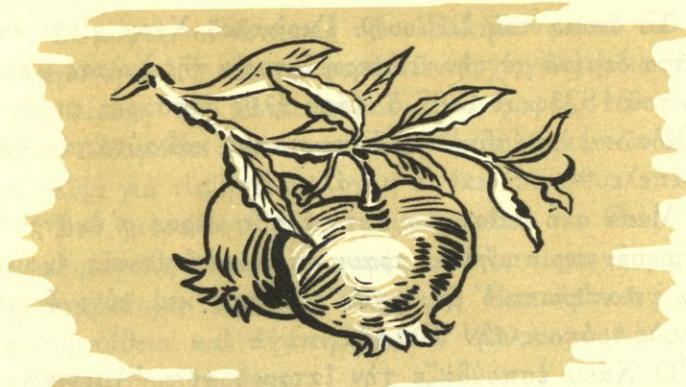
Κορίτσια ἐμπῆκαν καὶ ἔκοψαν ὅλα τῆς ροδιᾶς τὰ ρόδια. Καὶ τὴν ἐξεγύμνωσαν καὶ τὴν ἀφησαν πεντάρφανη. Καὶ ἦταν ἀληθινὰ γιὰ κλάμμα ἡ ὄψι τῆς ροδιᾶς.

‘Ο πεῦκος ἐσείσθηκε καὶ ἀναταράχθηκε ἀπὸ τὴν χαρά του.

— "Ομορφη είσαι τώρα! είπε στήν ροδιά. Παρηγορήσου,
αύτή ήταν ή μοιρά σου, καὶ δὲν τὴν ἐγλύτωσες! Τί ἐνόμισες;

— "Τψηλότατέ μου ἄρχοντα! είπε ή ροδιά. Θαρρεῖς πώς
ἔχω λύπη γιὰ τὸν θησαυρό μου, ποὺ μοῦ ἐτρύγησαν; Αύτή
ήταν ἴσια-ἴσια ή χαρά μου! Τῆς ζωῆς μου ὁ μόνος λόγος
εἶναι νὰ μοιράζω τὰ καλά μου σ' ὅσους τὰ χρειάζονται καὶ
ὕστερα ἄλλα πιὸ ὄμορφα νὰ τοὺς ἔτοιμάζω.

Γιάννης Βλαχογιάννης

59. ΤΙ ΘΕΛΩ

Δὲν θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλάνο ψήλωμα,
σὲ ξένα ἀναστηλώματα δεμένο.

"Ας εἰμαι ἔνα καλάμι, ἔνα χαμόδενδρο,
μὰ ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.

Δὲν θέλω τοῦ γιαλοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα,
ποὺ δείχνεται ἀστρο μὲ τοῦ ἥλιοῦ τὴ χάρι.

Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴν φλόγα μου
κι ἀς εἰμαι ἔνα ταπεινὸ λυχνάρι.

Γεώργιος Δροσίνης

60. ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

ΣΑΜΟΥΧΑ ΓΚΡΙΝΤΛΕΥ ΧΑΟΥ

Στήν Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου Μπράουν (Brown) τῆς Πολιτείας Ρόντ "Αἰλαντ τῆς Ἀμερικῆς εἶναι κρεμασμένη στὸν τοῖχο ἡ εἰκόνα ἐνὸς νέου φουστανελλοφόρου. Τὸ πρόσωπό του ἔχει δυνατὴ ἔκφρασι καὶ φλογερὴ ματιά. "Αν εἶχε μουστάκι καὶ γένεια, θὰ νόμιζες ὅτι εἶναι "Ἐλληνας ἥρωας τοῦ 1821. Εἶναι ὁ Χάου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Σαμουήλ Γκρίντλεϋ Χάου εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένο μὲ τὴν νεώτερη ἴστορία τῆς Χώρας μας. Μεταξὺ τοῦ 1825 καὶ 1867 ὁ Χάου ἦλθε τέσσαρες φορὲς στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐργάσθηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ αὐταπάρνησι γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι καὶ τὸ μεγάλωμά της.

Μέσα στὸ διάστημα αὐτὸ ἔλαβε μέρος σ' ἔκστρατεῖες, πολέμησε, περιποιήθηκε τραυματίες καὶ ἀσθενεῖς, ἔκαμε μεγάλο φιλανθρωπικὸ ἔργο γιὰ πτωχοὺς καὶ εὔεργέτησε μὲ πολλοὺς τρόπους τὴν Ἑλλάδα.

"Ο Χάου ἐσπούδαζε τὴν ἵστρικὴ στὴν Ἀμερική, ὅταν οἱ "Ἐλληνες ἐξεσηκώθηκαν καὶ ἀρχισαν ἀγῶνα γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν μακρόχρονη δουλεία. Τὸ σύνθημα «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος», ποὺ ἐκήρυξαν οἱ ἐπαναστάτες, συνεκίνησε βαθιὰ τὴν εὐαίσθητη ψυχὴ τοῦ Χάου καὶ ἄλλων Ἀμερικανῶν.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1824, γιατρὸς πιά, φεύγει γιὰ τὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα, ἀφήνοντας πίσω του γονεῖς καὶ φίλους. Ἡταν Δεκέμβρης, ὅταν ἔφθασε στὴν Μάλτα. Ἀπ' ἐκεῖ στέλνει ἔνα γράμμα σὲ κάποιο φίλο του καὶ μαζὶ μὲ ἄλλα τοῦ γράφει: «Οἱ πιθανότητες γιὰ νὰ γυρίσω δὲν εἶναι πολλές, ἀλλὰ λίγο μὲ μέλει γι' αὐτό».

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1825 βγαίνει στὴν Μονεμβασία καὶ ἀπ'

έκει πηγαίνει στὸ Ναύπλιο. Χωρὶς χρονοτριβή, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι τὸν διορίζει ἱατροχειρουργὸν γιὰ τὸ στρατόπεδο τῆς Παλαιᾶς Πάτρας. Ἔτσι ἀρχίζει νὰ μετέχῃ στὸν Ἑλληνικὸ ἀγῶνα καὶ νὰ προσφέρῃ τὶς ὑπηρεσίες του ὡς γιατρὸς καὶ στρατιώτης.

Ἡ τύχη του πιὰ εἶναι κοινὴ μὲ τὴν τύχη τοῦ "Ἑλληνος στρατιώτη. Μαζί του εἶναι στὶς πορεῖες, στὰ στρατόπεδα, στὶς κακουχίες, στὶς μάχες, στὶς ἀγωνίες, στὴν πεῖνα, στὶς στερήσεις.

Οἱ μάχες, οἱ κινήσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ ἔχθροῦ, ἡ διαγωγὴ καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀρχηγῶν, ἡ κατάντια καὶ ἡ ἔξαθλίωση τῶν κατοίκων, οἱ καταστροφές, τὸν συγκινοῦν βαθιά. Δοκιμάζει ἐνθουσιασμοὺς γιὰ τὶς νῖκες τῶν Ἑλλήνων καὶ θλῖψι γιὰ τὶς ήττες.

Στὸ ἡμερολόγιό του, γραμμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο, περιγράφει μὲ μεγάλη δύναμι τὶς χαρὲς καὶ τὶς συγκινήσεις του γιὰ τὴν συμμετοχὴ του στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι καὶ ὅμιλεῖ μὲ συμπάθεια καὶ ἀγάπη γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ Λαό, ποὺ γιὰ χάρι του τόσα ὑπέφερε.

« Γρήγορα συνηθίζει κανείς, γράφει στὸ ἡμερολόγιό του, στὴν ζωὴ τοῦ "Ἑλληνος στρατιώτη. Εἶναι τώρα δυὸ μῆνες, ποὺ δὲν ἔβγαλα τὰ ροῦχά μου τὴν νύκτα. Γιὰ στρῶμα ἔχω τὸ πάτωμα καὶ γιὰ σκέπασμα μιὰ κουβέρτα. Καὶ ὅμως κοιμᾶμαι βαθιά, σὰν στὸ πουπουλένιο στρῶμα μὲ τὰ λινὰ σινδόνια.

» Σὲ λίγον καιρὸ μπόρεσα νὰ παραβγῶ μὲ τοὺς βουνήσιους στρατιῶτες στὴν ἵκανότητα νὰ ὑποφέρω κούρασι, πεῖνα καὶ ἀγρυπνία. Μποροῦσα νὰ κουβαλῶ τὸ τοιυφέκι μου καὶ τὴν βαρειὰ ζώνη μὲ τὸ γιαταγάνι καὶ τὰ πιστόλια ὅλη τὴν ἡμέρα, σκαρφαλώνοντας στὶς κλεισοῦρες. Μποροῦσα νὰ τρώγω ξυνῆθρες καὶ σαλιγκάρια ἢ νὰ μὴ φάγω τίποτε καὶ τὴν νύκτα

νὰ ξαπλώνωμαι κατὰ γῆς, τυλιγμένος μονάχα μὲ τὴ μαλ-
λιαρή κάπα, καὶ νὰ κοιμᾶμαι σὰν ψόφιος.

» Μοῦ ἥρεσε ὑπερβολικὰ ἡ ἔξαψι τοῦ πολέμου. Οἱ κίνδυ-
νοι τοῦ ἔδιναν οὐσία. "Ημουν πολὺ εύτυχισμένος, ὅσο μπο-
ροῦσαν νὰ μὲ κάμνουν εύτυχισμένο τὰ νιάτα, ἡ ὑγεία, ὁ εύ-
γενής σκοπὸς τοῦ ἀγῶνος καὶ μιὰ πολὺ καθαρὴ συνείδησι.
Δὲν ἐσκεπτόμουν ἄλλη δόξα παρὰ μονάχα τὴν ἐπιδοκιμασία
τῶν γῦρό μου.

» Εἶχα κοινὲς τὶς κακουχίες μὲ τὸν Ἐλληνικὸν Λαὸν καὶ
Στρατόν. "Ετοι ἐπέτυχα νὰ μ' ἀγαποῦν οἱ χωρικοὶ καὶ στρα-
τιῶτες. Εἶχα πολλοὺς φίλους ἀνάμεσα στοὺς ταπεινούς τῆς
ζωῆς. 'Ο Θεὸς νὰ τοὺς βοηθῇ!

» Μπορῶ νὰ εἰπῶ εἰλικρινὰ ὅτι εύρηκα τοὺς "Ἐλληνας μὲ
μεγάλα αἰσθήματα. Εἶναι τίμιοι καὶ δὲν ξεχνοῦν τὸ καλό, ποὺ
τοὺς κάνεις. 'Αξίζουν νὰ τοὺς ἔχῃς ἐμπιστοσύνη.

» Δὲν ἐφόρεσα ἀκόμα τὴν Ἐλληνικὴ ἐνδυμασία. "Εχω ἔνα
ἀρκετὰ σεβάσμιο μουστάκι. Σιγὰ-σιγὰ ἀρχίζω νὰ μιλῶ τὴν
Ἐλληνικὴ γλῶσσα, μὰ εἶναι ἔξαιρετικὰ δύσκολη».

Σὲ ἐπιστολὴ στὸν πατέρα του γράφει :

«Οι "Ἐλληνες στρατιῶτες εἶναι κακοντυμένοι. Μὰ δὲν
ἔχουν καὶ τροφές. Μισθὸ δὲν πάρονται. Εἶναι ἀμαθεῖς. "Ενας
στοὺς εἴκοσι ξέρει νὰ διαβάζῃ ἢ νὰ γράφῃ. 'Αλλὰ εἶναι πολὺ¹
ἔξυπνοι, ζωηροί, σὰν τὶς γίδες στὰ βουνά, καὶ ἀνδρεῖοι, ἐν
τοὺς ἀφήσης νὰ πολεμήσουν μὲ τὸ δικό τους τρόπο, πυροβο-
λῶντας πίσω ἀπὸ βράχους καὶ δένδρα. Οἱ ναῦτες μποροῦν νὰ
συγκριθοῦν μὲ τοὺς ναῦτες ὅλου τοῦ κόσμου. Πάντοτε νικοῦν
τοὺς Τούρκους στὶς ναυμαχίες. "Εχω πλήρη ἐμπιστοσύνη,
στὴν ὑπεροχὴ τους».

«Ο Χάου δὲν ἔκλεινε τὰ μάτια του στὰ σφάλματα, ποὺ
ἐγίνονταν. 'Εδυσανασχετοῦσε γιὰ κάθε ἀταξία, τὶς διχόνοιες,
τὴν ἀδράνεια, τοὺς ἐγωισμούς. Γιὰ ὅλα ὅμως εὔρισκε ἐλα-

φρυντικὸ τὸν ξένο σκληρὸ ζυγό. Κάποτε ἐγράφηκαν ἀπὸ
'Αμερικανοὺς λόγια πικρὰ γιὰ σφάλματα στὸν ἄγωνα καὶ γιὰ
ἐλαττώματα, ποὺ εἶχαν "Ἐλληνες καπεταναῖοι καὶ στρατιῶ-
τες. Σ' αὐτοὺς ὁ Χάου ἀπήντησε:

"Πρέπει ὅλοι τους νὰ σκεφθοῦν, πῶς γιὰ τετρακόσια
χρόνια ἡ 'Ἐλλὰς ἐπιεζόταν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τυραννίας
πιὸ συντριπτικῆς καὶ ἀπὸ τὴν δουλεία τῶν Δυτικῶν 'Ινδιῶν.
Καὶ ὅμως μπορῶ νὰ εἰπῶ, χωρὶς φόβο νὰ μὲ διαφεύσῃ κα-
νεῖς, πῶς ὁ Νεοέλλην, παρ' ὅλη τὴν δουλεία, εἶναι πιὸ ἐνάρε-
τος καὶ ἀπὸ τὸν Σικελό, τὸν 'Ιταλό, τὸν 'Ισπανὸ ἢ τὸν Ρῶσο
καὶ πῶς ἔχει περισσότερη εὐφύτια καὶ ἀντίληψι καὶ τὴν ἴδια
ίκανότητα, ποὺ ἔχει δὲ καθένας, ποὺ κατοικεῖ στὴν Εὐρώπη".

'Ο Χάου ἐδοκίμασε μεγάλη εύτυχία καὶ χαρά, γιατὶ ἡ
'Ἐλλὰς τοῦ ἀνεγνώρισε τὶς ὑπηρεσίες του. Τῷ 1835 ἡ 'Ελ-
ληνικὴ Κυβέρνησις τοῦ ἔδωσε τὸν Σταυρὸ τοῦ Σωτῆρος.
Στὸ ἔγγραφο ποὺ ἔλαβε δὲ Χάου μαζὶ μὲ τὸ παράσημο, ἀ-
πήντησε μὲ ταπεινοφροσύνη:

"Οἱ πτωχὲς προσωπικὲς ὑπηρεσίες, ποὺ προσέφερα στὴν
'Ελλάδα τὴν ζοφερή της ὥρα, δὲν ἦταν τέτοιες ποὺ νὰ ἀξί-
ζουν ἀνταμοιβή. 'Αρκετὴ ἀμοιβὴ μοῦ ἦταν ἡ ἰκανοποίησις,
ὅτι μπόρεσα νὰ δώσω κάτι στὴν 'Ιδέα τῆς 'Ελευθερίας καὶ
τῆς Φιλανθρωπίας. "Αν δὲν εἶχα τὴν ίκανότητα, εἶχα τὴν
διάθεσι νὰ ὑπηρετήσω στὴν ὑπόθεσι τῆς 'Ελλάδος. 'Απὸ
κοινοῦ μὲ τοὺς συμπατριῶτές μου ἐδοκίμασα μεγάλο ἐνθου-
σιασμὸ γιὰ τὸν ἵερὸ σκοπό της. Καὶ δὲνθουσιασμὸς ἐμεγά-
λωσε μὲ τὴν παραμονὴ μου στὴν κλασσικὴ γῆ καὶ τὴν γνω-
ριμία μου μὲ τοὺς ζωντανούς της πατριῶτες".

«'Αμερικανοὶ Φιλέλληνες»

Θάνος Βαγενᾶς—Εὐρυδ. Δημητρακοπούλου
(Κατὰ διασκευὴν Θ. Παρασκευοπούλου)

61. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

- Αγαθοεργία.** Κάμε καλὸ κι ἀς κοίτεται. Κάμε τὸ καλὸ καὶ ρίξ' το στὸ γιαλό.
- Άδικία.** Άδικίας σπειρὶ σπαρμένο, κι ἀν φυτρώση, δὲν σταχυάζει. Άδικομαζωμένα, ἀδικοσκορπισμένα. Άνεμομαζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα.
- Άλήθεια καὶ φεῦδος.** "Οταν λέγης τὴν ἀλήθεια, τὸν Θεὸ ἔχεις βοήθεια. Ή ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.
- Άλληλοβοήθεια.** Τό' να χέρι νίβει τ' ἄλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο. Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ, ν' ἀνεβοῦμε στὸ βουνό. "Οποιος δὲν ξέρει νὰ βοηθάῃ, μένει κατάμονος καὶ δυστυχάει.
- Άλογιστος ἐνέργεια.** "Οποιος δὲν βλέπει ποῦ πατεῖ, στὴν λάσπη θὲ νὰ πέσῃ.
- Άνταπόδοσις.** Ο καθένας, ὅπως δουλεύει, πληρώνεται. Ο Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲ λησμονεῖ.
- Βία.** "Οποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορα ἀποσταίνεται. "Οποιος βιάζεται σκοντάφτει. Η βιάση ψήνει τὸ φωμί, μὰ δὲν τὸ καλοψύνει. "Οσο βιάζεται ἡ γριά, τόσο κόβεται ἡ κλωστή.

Γερόντων πεῖρα. "Ακουε γέρου συμβουλὴ καὶ παιδευμένου γνώμη.

Εἰς Θεὸν πίστις. 'Ο Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά.
'Αρνί, ποὺ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει. Δὲν
ἔχει ὁ φτωχός, μὰ ἔχει ὁ Θεός. Μήν ἀπελπίζης ἀνθρωπο
μὲ τὴ δική σου γνῶσι, γιατὶ δὲν ξέρεις ὁ Θεὸς τί ἔχει νὰ
τοῦ δώσῃ.

Ἐργασία—ἀργία. 'Η δουλειὰ νικάει τὴν φτώχεια. 'Εκατσε
ἡ δουλειὰ στὴν πόρτα κι ἐκυνήγησε τὴν φτώχεια. 'Ο δου-
λευτὴς ποτέ του δὲν πεινάει. 'Η πεῖνα περνάει ἀπὸ τὸ
κατώφλι τοῦ δουλευτῆ καὶ μέσα δὲν μπαίνει. 'Η ἀργία
γεννᾷ κάθε ἀμαρτία. 'Ο ἀργὸς κάθε μέρα τὸ ἔχει γιορτή.
Ἐνγένεια. "Αν χάθηκαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιὰ ἀπομένει.
'Η ἀρχοντιὰ μυρίζει ἀπὸ μακριά. Βασιλικὸς κι ἀν μαρα-
θῆ, τὴν μυρουδιὰ τὴν ἔχει.

Ὀκνηρία. "Οποιος βαριέται, πολλὰ στερένεται. 'Ακαμάτης
νέος, γέρος διακονιάρχης. 'Ακαμασιά, σπιτιοῦ ζεθεμελιώ-
στρα. "Αν πεινάῃ ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεσι δὲν ἔχει.

Πονηρῶν καταστροφή. "Οποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα
τὸν τρῶν οἱ κόττες.

Σύνεσις. Τὰ γράμματα εἶναι καλά, μὰ νά' χῃ νοῦ καὶ γνῶσι.

'Απὸ τὴν συλλογὴν παροιμιῶν N. Πολίτου

62. ΔΗΜΩΔΗ ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

1. Τὸ μάτι.

Ἄνοιγοκλειοῦν οἱ κάμαρες
καὶ κρότος δὲν γροικιέται.

2. Ὁ καπνός.

Ἄπὸ μητέρα κόκκινη
γεννιέμαι παιδὶ μαῦρο·
φτερὰ δὲν ἔχω, μὰ πετῶ,
τὰ σύγνεφα γιὰ νά' βρω.

3. Τὸ κεφάλι.

Ἐχω ἐδῶ ἕνα κουτί
κι ἔχει μέσα κάτι τι·
σὰν ἐβγῆ τὸ κάτι τι,
τί τὸ θέλω τὸ κουτί;

4. Ὁ σπόγγος.

Χιλιοτρύπητο λαγήνι
καὶ σταλιὰ νερὸ δὲν χύνει.

Ε'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΖΩΗΝ

63. Ο ΤΡΥΓΟΣ

‘Η ἐποχὴ τοῦ τρύγου εἶναι μία περίοδος τῆς ζωῆς μας, ποὺ ὅμοιάζει μὲ ἔορτὴ πολυσύμερη. Παντοῦ σὲ δλους τοὺς τόπους, ποὺ πρασινίζουν ἀπὸ τὰ ἀμπέλια, σκορπίζεται κάποια ἀλλιώτικη χαρά. Τίποτε ἄλλο δὲν ἀκοῦς δλη τὴν ἡμέρᾳ παρὰ φωνὲς χαρούμενες, τραγούδια, γέλια, θόρυβο. Παντοῦ βασιλεύει ἡ ἀνοικτὴ καρδιά. Οἱ τρυγηταί, ἀνδρες καὶ γυναικες, γέροι καὶ νέοι, μ' ὅλη τὴν κούρασι τῆς δουλειᾶς καὶ σὰν νὰ μὴν ἐσκέπτονταν τίποτε ἄλλο πετοῦν ὁ ἔνας στὸν ἄλλο τὰ χοντροκομμένα τους ἀστεῖα καὶ σκορπίζουν τὸ γέλιο τους. ’Ἐνῷ μεταφέρουν τὰ σταφύλια μέσα στὰ πλεκτὰ καλάθια καὶ τὰ πηγαίνουν στὰ πατητήρια, στοὺς ληνούς, ἀλ-

ληλοπειράζονται, χοροπηδοῦν, φωνάζουν σὰν νὰ θέλουν νὰ χαίρετίσουν ἔτσι τὸ καινούργιο κρασί, ἀμα θὰ γίνη στὸν καιρό του. Καὶ φαίνεται πώς στὸ ξέσπασμα τῆς τέτοιας χαρᾶς τοὺς σπρώχνει ἡ μαγευτικὴ δύναμις, ποὺ κλείνει μέσα της ἡ φύσις τῆς ἔξοχῆς.

Κάθε ἡμέρα στὰ ἀμπέλια, τὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου, βλέπομε συνήθειες τῆς ζωῆς, ποὺ μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὅτι ἐσώθηκαν μέχρι σήμερα ἀπὸ τὰ μυθικὰ χρόνια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. "Ο, τι γίνεται σήμερα στὸν τρύγο ἐγινόταν καὶ χιλιάδες χρόνια πρίν. "Ιδιες καὶ ἀπαράλλακτες καὶ τὸ ἴδιο ζωηρὲς οἱ συνήθειες. Οἱ πρόγονοὶ μας ξαναζοῦν μέσα στὸ ἀμπέλι. Στέκεις δίπλα σήμερα στοὺς τρυγητὰς καὶ βλέπεις τὴν δική τους τὴν ζωή, ποὺ δὲν ἔχει ἀλλάξει καθόλου.

Οἱ ἀρχαῖοι "Ἑλληνες μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια τους στὴν ὥρα τοῦ τρύγου, μὲ τὰ παιγνίδια τους καὶ τὰ ἀστεῖά τους ἐγιόρταζαν καὶ τὸν θεὸ Διόνυσο, ποὺ ἦταν κύριος τῆς φύσεως, ἡ ὅποια ἔδειχνε ὅλη τὴν δύναμι καὶ τὸ μεγαλεῖό της.

"Ο θεὸς αὐτὸς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ θορύβου, ποὺ ἀργότερο τὸν εἶπαν θεὸν «'Ἐλευθερωτήν», ἐσκόρπιζε παντοῦ τὴν χαρὰ του γεμάτη θόρυβο, στεφανωμένος μὲ κισσὸ καὶ μὲ δάφνη. Καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία του ἐπερνοῦσε θριαμβευτικὰ μέσα ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὶς λαγκαδιές. Τέτοιο θεὸ δὲν ἦταν δυνατὸν πάρα μὲ θόρυβο, τραγούδια καὶ φωνὲς νὰ τὸν χαιρετίσουν οἱ βοσκοί, οἱ ἀμπελουργοὶ καὶ ὅλοι ὅσοι ἔζοῦσαν στὴν ἔξοχή. Καὶ πολὺ περισσότερο οἱ τρυγηταὶ τοῦ σταφυλιοῦ, τοῦ καρποῦ, ποὺ ἔχαρισε στοὺς ἀνθρώπους ὁ θεὸς Βάκχος, καὶ ποὺ ὁ χυμός του ἀργότερα θὰ ἔφερνε καὶ σ' αὐτοὺς κάποια δυνατώτερη χαρά.

Τὴν τρελλὴ αὐτὴ χαρὰ οἱ χωρικοὶ τῆς μυθικῆς Ἑλλάδος καὶ ξεχωριστὰ τῆς Ἀττικῆς τὴν ἐφανέρωναν καὶ μὲ τὴν

παράξενη γιορτή, που τὴν ἔλεγαν «ἀσκώλια». Στὴν ὥρα τοῦ τρύγου ἐφούσκωναν ἔνα ἀσκὶ ἀπὸ δέρμα τράγου καὶ τὸ ἄλειφαν ἀπὸ ἔξω μὲ λάδι. Οἱ νέοι ἔχόρευαν καὶ ἐπηδοῦσαν ἐπάνω στὸ ἀσκὶ μὲ τὸ ἔνα πόδι καὶ ὅποιος κατώρθωνε νὰ σταθῇ ὅρθιος ἐπάνω στὸ ἀσκὶ ἦταν ὁ νικητὴς καὶ ἔπαιρνε βραβεῖο ἔνα ἄλλο ἀσκὶ γεμάτο μοῦστο. "Οποιος ἔπεφτε κάτω, ἀκουε τὰ πειράγματα καὶ τὰ περιπαίγματα τῶν ἄλλων. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ ἐλεγόταν «ἀσκώλιασμός». "Γστερα οἱ τρυγηταὶ καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ ἐγύριζαν μέσα στὰ ἀμπέλια τῆς περιοχῆς, ὅπου ἐγίνονταν τὰ ἀσκώλια, τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου καὶ ἐκρεμοῦσαν ἀπὸ τὰ δένδρα μικρὲς εἰκόνες τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ κερί.

Οἱ τέτοιες καὶ ἄλλες ἔξοχικὲς ἑορτὲς ἐγεννοῦσαν στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τὸν Διονυσιακὸ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὶς ἀλλαγὲς τῆς φύσεως, που τὴν ἐθεοποιοῦσαν.

Τὸν τρύγο, που ἦτο μία ἀπὸ τὶς ὁμορφότερες καὶ σπουδαιότερες σκηνὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ τὸν τραγουδήσουν οἱ ποιηταί.

Ο "Ομηρος, που καμιὰ λεπτομέρεια τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἀφησε χωρὶς νὰ τὴν περιγράψῃ, ἀφιέρωσε καὶ στὸν τρύγο μερικοὺς στίχους. Στὸ ποίημά του, τὴν Ἰλιάδα, δίνει ζωηρὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου καὶ τραγουδεῖ :

Κι ἀμπέλι μέσα σκάλισα σταφύλια φορτωμένο,
χρυσὸ κι ὅμορφο, κι ἦτανε μαῦρα σταφύλια ἐπάνω.
Στηρίζονταν τὰ κλήματα σὲ φούρκες ἀσημένιες.

Κι ἔνα μονάχα βρίσκονταν στ' ἀμπέλι μονοπάτι,
ἀπ' ὅπου περνοδιάβαιναν οἱ τρυγητάδες, ὅταν
τ' ἀμπέλι αὐτὸ τρυγούσανε, καὶ τρυφερὲς παρθένες.

Κι ἀγόρια ὅλ' ἀνοιχτόκαρδα μέσ' σὲ πλεκτὰ χαλάθια
ἐκουβαλοῦσαν τὸν καρπὸν ποὺ εἶναι γλυκός σὰν μέλι.
Κι ἀνάμεσά τους ἔπαιζε μαγευτικὰ ἐν' ἀγόρι
τὴν ἀρπα τὴν γλυκόφωνη, ἐνῷ τ' ὥραῖο τραγούδι
τοῦ Λίνου τὸ τραγούδαγε μὲ τὴν γλυκειά φωνή του.
Κι ἐκεῖνοι ἀγτάμα ρυθμικά, κτυπῶντας μὲ τὰ πόδια
τὴν γῆ, ἀκολουθούσανε μ' ἀλαλητὰ καὶ πήδους.

Τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου ἦταν ὁ θρῆνος γιὰ τὸν ἄδικο
Θάνατο τοῦ γλυκόφωνου τραγουδιστῆ ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα.

Νὰ καὶ μερικοὶ στίχοι γιὰ τὸν Θάνατο τοῦ Λίνου, ποὺ
ἐσώθηκαν ἵσαμ' ἐμᾶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα «Δημοτικὰ τραγού-
δια» τῶν ἀρχαίων.

Ω Λίνε ποὺ σὲ τίμησαν περίσσια
ὅλ' οἱ θεοί, γιατὶ σὲ σένα πρῶτα
ἐδώσανε τὴν χάρι, στοὺς ἀνθρώπους
νὰ τραγουδήσῃς ὅμορφο τραγούδι
μὲ τὴν γλυκειά σου τὴν φωνή. Μὰ ὁ Φοῖβος
ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ζήλεια σὲ σκοτώνει.
Κι οἱ Μοῦσες τώρα σὲ πικροθρηγοῦνε.

Τὸν τρύγο περιγράφει καὶ ἄλλος ἀρχαῖος ποιητής, ὁ
Ἡσίοδος, σ' ἔνα του ποίημα:

Τ' ἀμπέλια ἄλλοι τρυγούσανε κρατῶντας κλαδευτήρια
κι ἀπ' τὰ μεγάλα κλήματα, ποὺ ἤταν γεμάτα φύλλα,
κι ἀσημοκληματόβεργες, μαῦρα σταφύλια κι ἀσπρά
οἱ τρυγητάδες ἔκοβαν· κι ἄλλοι τὰ κουβαλοῦσαν
μέσ' στὰ καλάθια...

Νὰ καὶ μιὰ ἄλλη, πολὺ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου, ποὺ
μᾶς δίνει ἔνας ἀρχαῖος μυθιστοριογράφος, ὁ Λόγγος:

«Καὶ ὅταν εἶχε πιὰ μπῆ τὸ φθινόπωρο καὶ εἴχαμε τρύ-
γο, ὅλοι στὴν ἐξοχὴ βρίσκονταν σὲ δουλειά. Ἔνας διώρθωνε
τὰ πατητήρια, ἄλλος τὰ κοφίνια καὶ ἄλλος ἐκαθάριζε τὰ βα-
ρέλια. Ἔνας ἀκόνιζε τὸ κλαδευτήρι του, γιὰ νὰ κόβῃ στα-
φύλια καὶ ἄλλος ἐφρόντιζε γιὰ πέτρα, ποὺ νὰ μπορῇ νὰ
λειώνῃ τὰ τσίπουρα τῶν σταφυλιῶν.

»Καὶ ὁ Δάφνις καὶ ἡ Χλόη, ἀφοῦ ἀφησαν τὰ πρόβατα
καὶ τὰ γίδια, ἐβοηθοῦσαν καὶ αὐτοί... Ἐκεῖνος ἔφερνε στα-
φύλια μὲ τὰ κοφίνια καὶ τὰ ἐπατοῦσε, ρίχνοντάς τα στὰ πα-
τητήρια, καὶ ἔφερνε τὸν μοῦστο στὰ δοχεῖα. Ἐκείνη ἐτοίμαζε
φαγητὸ γιὰ τοὺς τρυγητὰς καὶ τοὺς ἔκερνοῦσε κρασὶ παλιὸ
καὶ ἐτρυγοῦσε ἀπὸ τὰ κλήματα τὰ πιὸ χαμηλά.

» Στὴν Λέσβο ὅλα τὰ κλήματα εἶναι χαμηλὰ καὶ ὅχι στηλωμένα καὶ οἱ κληματόβεργες ἀπλώνονται χάμω στὴν γῆ καὶ σέρνονται σὰν κισσοί. Μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ σταφύλι καὶ παιδί, ποὺ μόλις ἔχουν λυθῆ τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ σπάργανα. Καὶ καθὼς ᾧτο συνήθεια στὴν ἑορτὴ τοῦ Διονύσου καὶ στὸ φτειάσιμο τοῦ κρασιοῦ, εἶχαν φωνάξει καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὰ κοντινὰ κτήματα».

”Οταν διαβάζωμε τὶς περιγραφὲς αὐτές, δὲν νομίζομε ὅτι βλέπομε ὅσα γίνονται σήμερα στὰ ἀμπέλια καὶ στὰ πατητήρια; Τὰ γέλια, τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα, ποὺ περιγράφονται, εἶναι τὰ ἴδια ποὺ θὰ ἀκούσωμε μόλις βρεθοῦμε σ' ὅποιοδήποτε ἀμπέλι, ποὺ τρυγοῦν. Καὶ ἂν δὲν ἴδοῦμε τὰ «ἀσκῶλια», θὰ ἴδοῦμε ἄλλα παιγνίδια τῶν τρυγητῶν, ποὺ ὀδοιάζουν. Καὶ ἂν δὲν ἀκούσωμε τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου, θὰ ἀκούσωμε ἄλλα σημερινὰ δικά μας δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ τὰ τραγουδοῦν γλυκόφωνοι τρυγηταὶ καὶ τρυγῆστρες, ὅπως τὸ παρακάτω, ποὺ λέγεται «’Αμπέλι»:

— ’Αμπέλι μου πεντάφυλλο καὶ κοντοκλαδεμμένο,
γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ δὲν
βγάνεις;

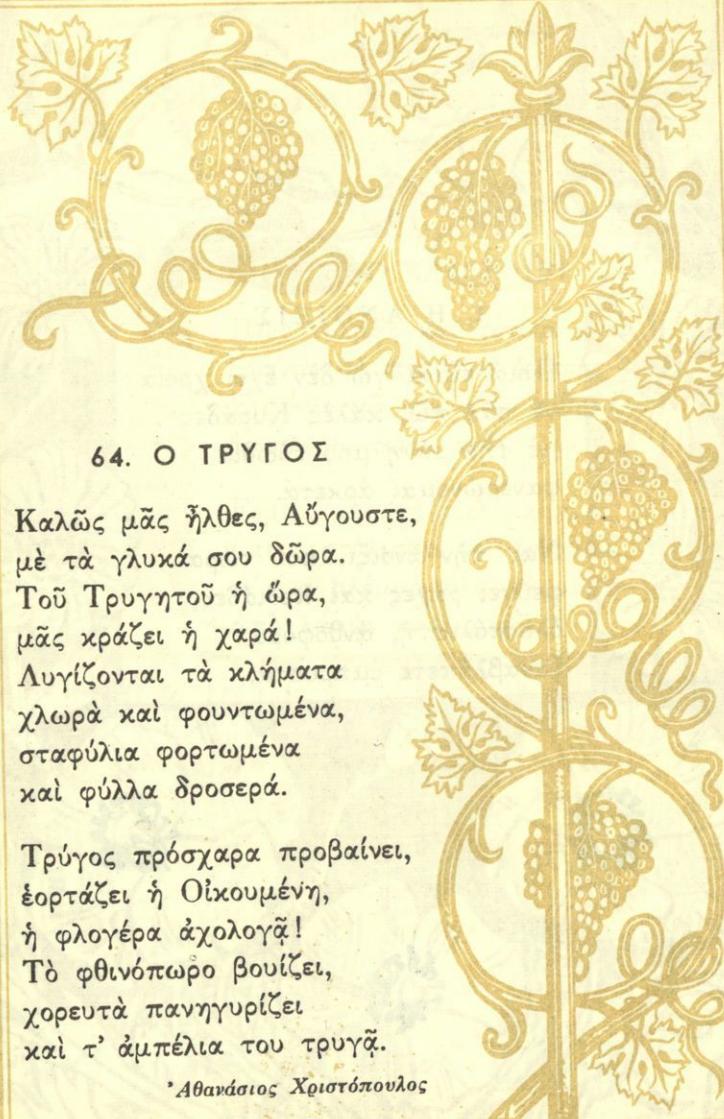
Μοῦ χάλασες, παλιάμπελο, κι ἐγὼ θὰ σὲ πουλήσω.

— Μὴ μὲ πουλᾶς, ἀφέντη μου, κι ἐγὼ σὲ ξεχρεώνω.

Γιὰ βάλε νιούς καὶ σκάψε με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,
βάλε γριὲς μεσόκοπες νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
βάλε κορίτσια ἀνύπανδρα νὰ μὲ κορφολογήσουν.

‘Η χαρὰ καὶ ἡ ζωηρότης τῶν σκηνῶν τοῦ τρύγου στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴν χώρα μας, μὰ ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν γεμίζει πιὰ τὴν δική μας ψυχή. ”Ισως ἐπειδὴ δὲν ἀγαποῦμε πιὰ τὴν φύσι βαθιὰ καὶ ὅσο τῆς πρέπει.

’Ηλίας Π. Βουτιερίδης

64. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Καλῶς μᾶς ἥλθες, Αὔγουστε,
μὲ τὰ γλυκά σου δῶρα.
Τοῦ Τρυγητοῦ ἡ ὥρα,
μᾶς χράζει ἡ χαρά!
Λυγίζονται τὰ κλήματα
χλωρὰ καὶ φουντωμένα,
σταφύλια φορτωμένα
καὶ φύλλα δροσερά.

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει,
ἐσπράζει ἡ Οἰκουμένη,
ἡ φλογέρα ἀχολογᾷ!
Τὸ φθινόπωρο βουίζει,
χορευτὰ πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγᾶ.

•Αθανάσιος Χριστόπουλος

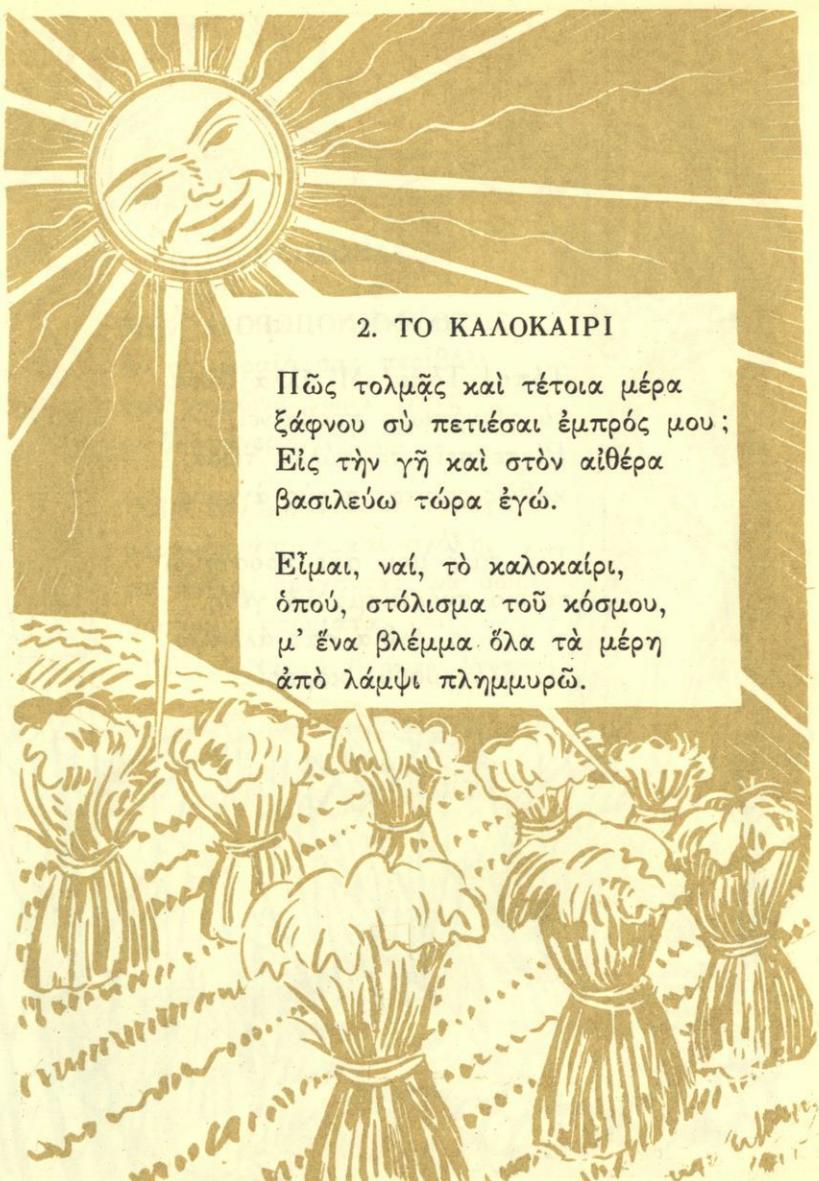
65. ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΕΣ ΕΠΟΧΕΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

1. Η ΑΝΟΙΞΙΣ

Ποιά είμαι γάρ δὲν ᔁχω χρεία
νὰ σᾶς πῶ, καλές Κυράδες·
μὲ τὴν μόνη μου εύωδία
φανερώνομαι ἀρκετά.

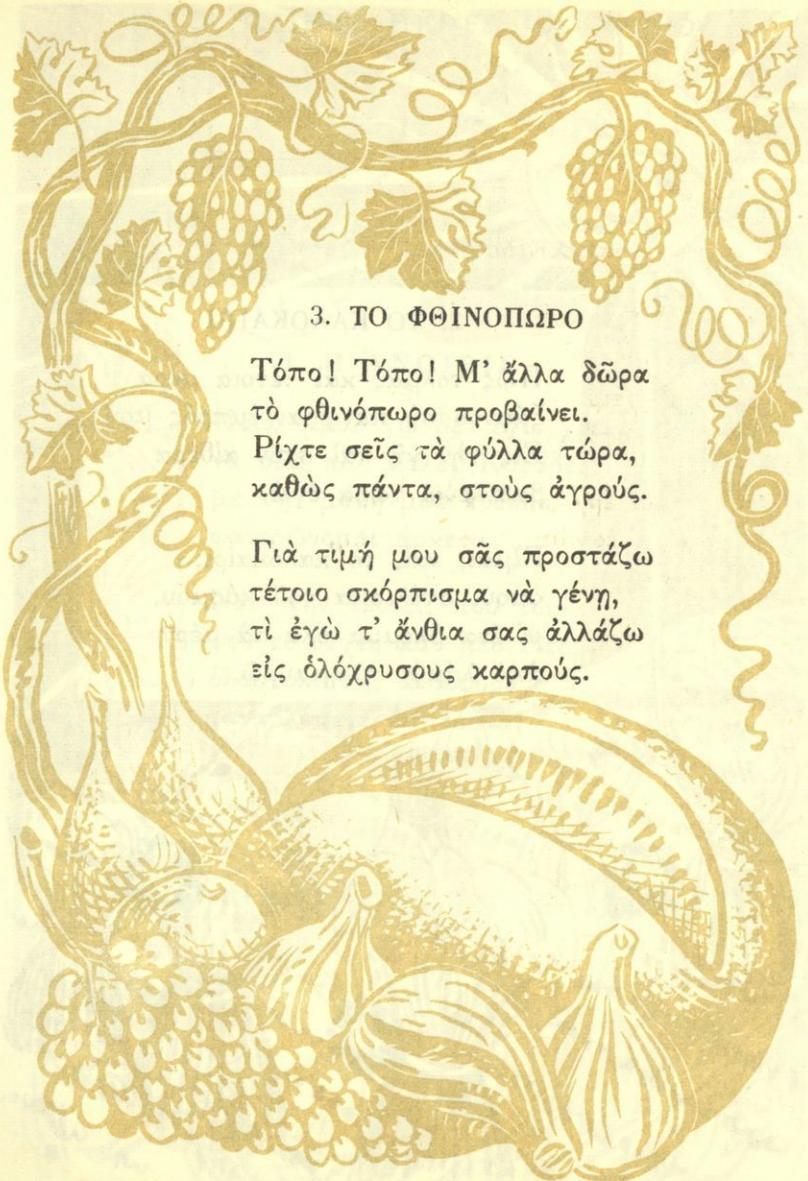
Ναὶ· τὴν ἄνοιξι, ποὺ τώρα
φεύγει ράχες καὶ πεδιάδες,
δλοστόλιστη, ἀνθοφόρα
ξαναβλέπετε ἐμπροστά.

2. ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Πῶς τολμᾶς καὶ τέτοια μέρα
ξάφνου σὺ πετιέσαι ἐμπρός μου;
Εἰς τὴν γῆ καὶ στὸν αἰθέρα
βασιλεύω τώρα ἐγώ.

Εἶμαι, ναί, τὸ καλοκαίρι,
ὅπού, στόλισμα τοῦ κόσμου,
μ' ἔνα βλέμμα ὅλα τὰ μέρη
ἀπὸ λάμψι πλημμυρῶ.

3. ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Τόπο! Τόπο! Μ' ἄλλα δῶρα
τὸ φθινόπωρο προβαίνει.
Πλίχτε σεῖς τὰ φύλλα τώρα,
καθὼς πάντα, στοὺς ἀγρούς.

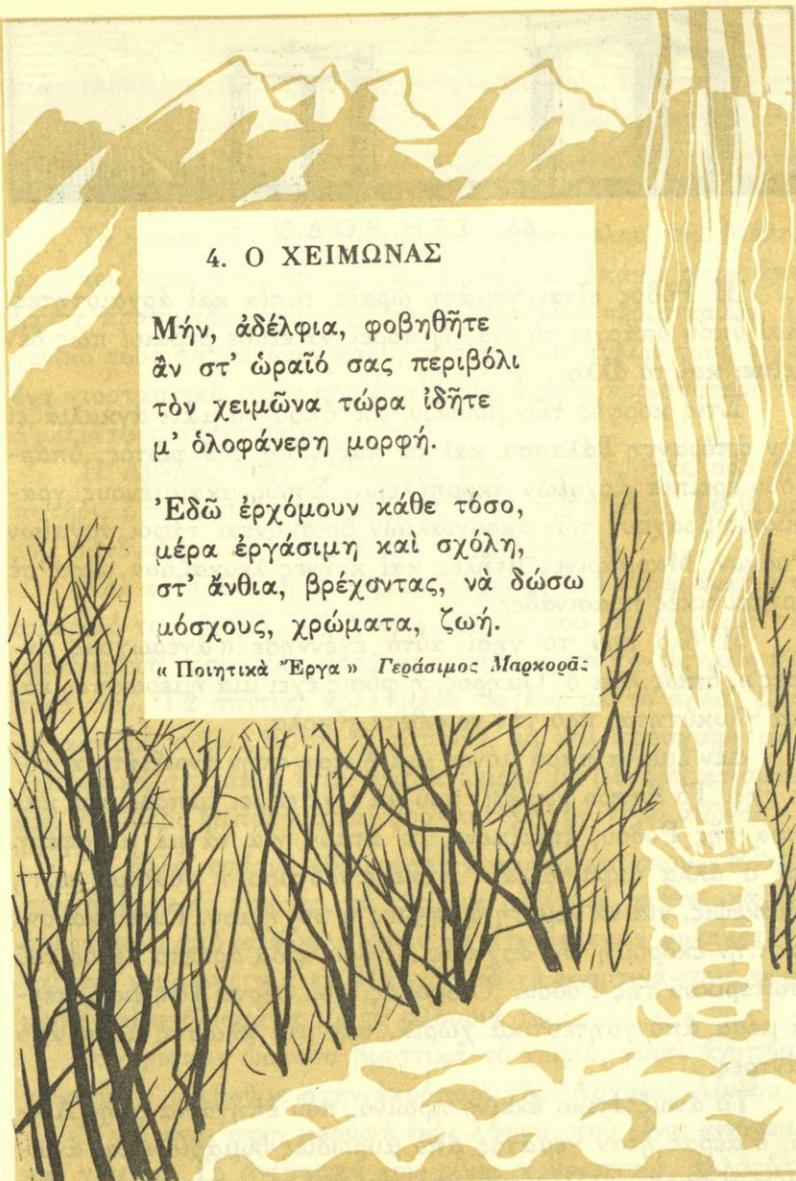
Γιὰ τιμή μου σᾶς προστάζω
τέτοιο σκόρπισμα νὰ γένη,
τὶ ἐγὼ τ' ἄνθια σας ἀλλάζω
εἰς ὀλόχρυσους καρπούς.

4. Ο ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Μήν, ἀδέλφια, φοβηθῆτε
ἀν στ' ὥραιό σας περιβόλι
τὸν χειμῶνα τώρα ἴδητε
μ' ὄλοφάνερη μορφή.

Ἐδῶ ἐρχόμουν κάθε τόσο,
μέρα ἐργάσιμη καὶ σχόλη,
στ' ἄνθια, βρέχυντας, νὰ δώσω
μόσχους, χρώματα, ζωή.

« Ποιητικὰ » Εργα Γεράσιμος Μαρκορᾶ:

66. ΣΤΗ ΡΟΔΟ

‘Η Ρόδος είναι γεμάτη ώραϊα τοπία καὶ ἀρχαιότητες. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ ἔνα, ἥμπορεῖ νὰ εἰσθε βέβαιοι πῶς δὲν λείπει καὶ τὸ ἄλλο.

Στὶς κορφὲς τῶν βουνῶν, ἀπ’ ὅπου τὸ μάτι ἀγκαλιάζει τὴν ἀπέραντη θάλασσα καὶ τὰ παιγνίδια τοῦ φωτός, ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίων ἀκροπόλεων. Στοὺς σκαμμένους γραφικοὺς βράχους τῶν ἀκρογιαλιῶν βρίσκονται τάφοι ἀρχαίων Ροδίων. Μαρμάρινες στῆλες καὶ κρῆνες λευκάζουν μέσα σὲ γοητευτικὲς πρασινάδες.

Μ’ ὅλο ποὺ τὸ νησὶ αὐτὸ ἐγέννησε «ἀγέρωχους ἄνδρες», ὅπως λέει ὁ “Ομηρος, ἡ φύσις ἔχει μιὰ ἡμερωσύνη καὶ μιὰ γλυκύτητα, ποὺ τὴν νοιώθετε εὔκολα.

Δὲν ἔμεινα παρὰ μόνον μιὰ ἡμέρα στὴν ἀνοιξιάτικη φύσι της. Τὸ ἀσπρὸ καράβι, ποὺ μὲ εἶχε φέρει ἐμπρὸς στὰ κάστρα τῆς Ρόδου, ἐπερίμενε ὑπ’ ἀτμὸν γιὰ νὰ μὲ μεταφέρῃ καὶ σ’ ἄλλα ἀκρογιάλια. “Ηρκεσε ὠστόσο ἡ σύντομη αὐτὴ ἐπίσκεψις, γιὰ νὰ γεμίσῃ δύμορφιὲς ἡ ψυχή μου. Γιατί, κάνοντας τὴν ἐκδρομὴ τῆς ἀρχαίας Λίνδου, εἴδα ἀρκετὸ μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ρόδου. ‘Ο δρόμος, ποὺ φέρνει ἔως ἔκει, περνᾶ μέσα ἀπὸ γοητευτικὰ χωριά, σὰν μιὰ κλωστὴ μέσα ἀπὸ χάντρες.

Τὸ ἀνοιξιάτικο ἔκεινο πρωινό, ποὺ ἐπήγαινα στὴν Λίνδο, ὁ ἀέρας ἦταν γεμάτος ἀπὸ μυρωδιὲς θυμαριῶν καὶ ἀνθισμένων πορτοκαλιῶν καὶ ἀπὸ τὸν ἀχὸ τῶν πευκώνων.

Σ' ὅλη τὴν διαδρομὴ τὰ μάτια μου δὲν ἀντίκρυσαν οὔτε μιὰ σπιθαμὴ φτωχικῆς ἢ ἀσήμαντης φύσεως. Παντοῦ τὰ κυ- παρίσσια, οἱ ἐλιές, τὰ πλατάνια καὶ τὰ πεῦκα ἔντυναν τοὺς λόφους καὶ τὶς λαγκαδιές, καὶ στοὺς κάμπους ἀπλωνόταν ἡ τρυφερὴ πρασινάδα τῶν περιβολιῶν.

Τὰ χωριὰ τῆς Καλλιθέας, τοῦ Ἀρχαγγέλου, τῆς Μάλω- νας, ποὺ ἦταν στὸν δρόμο μας, ἐλεύκαζαν ἐπάνω στὴν ἀπέ- ραντη πρασινάδα, σὰν κοπάδια καθισμένων περιστεριῶν. Τὸ γενικό τους ἀσβέστωμα καὶ ἡ πάστρα τῶν αὐλῶν τους εἶχαν ἔνα γιορταστικὸ τόνο, ποὺ ἐφαίδρυνε ἀκόμη περισσότερο τὴν ἀνοιξιάτικη ἀτμόσφαιρα.

'Η Λίνδος, ὅταν ἐφθάσαμε, μοῦ προσφέρθηκε σὰν ἔνα ποτήρι, ὅπου ἥπια τὴν ὁμορφιὰ ὄλης τῆς Ρόδου. Τὸ θέαμά της συνδυάζει τὴν γοητεία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον.

Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ σημερινὸ χωριὸ δὲν φέρει ἀνάξια τὸ ἴστορικό του ὄνομα. Οἱ στενοὶ δρόμοι του θέλγουν μὲ τὴν μεσογειακὴ νησιώτικη γραφικότητά των καὶ τὴν μεγάλη πά- στρα των. Τὰ σπίτια, κολλημένα τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, εἶναι κάτασπροι κύβοι. Αὐτὰ τὰ ταπεινὰ μὰ καὶ πρόσχαρα μαζὶ νησιώτικα σπιτάκια ἥταν ἀνακατωμένα μὲ μέγαρα κτισμένα ἀπὸ Λινδίους ἐμπόρους καὶ ἐφοπλιστὰς τοῦ 16ου αἰῶνος.

Σ' ἄλλα σπίτια ἐθαύμασα, κρεμασμένα στοὺς τοίχους σὰν πολύτιμες εἰκόνες, τὰ ἔξαίσια ροδίτικα πιάτα, καὶ δὲν ἐπεράσαμε ἀπὸ κατώφλι, ὅπου νὰ μὴν ἔστεκαν χωρικές γυ- ναικες, ντυμένες γιὰ τὸ Πάσχα, μὲ τὰ γιορτινά τους φορέ- ματα καὶ στολισμένες μὲ τὰ φλουριά τους.

'Ἐγγρίσαμε ὡστόσο βιαστικὰ τὸ χωριό, γιατὶ ἀνυπομο- νούσαμε ν' ἀνεβοῦμε στὴν ἀκρόπολι τῆς Ἀρχαίας Λίνδου.

'Γψώνεται στὴν κορυφὴ ἐνὸς λόφου, ποὺ εἶναι ἀπότομος καὶ γυμνός. Τὸ ἀνέβασμά του εἶναι κουραστικό, ἀλλὰ ὅταν περνᾶτε τὴν πύλη τοῦ κάστρου βρίσκεσθε εἰς τὴν ἀρχαία

‘Ελληνική ’Ακρόπολι καὶ σᾶς ὑποδέχονται σὰν πυργοδεσπότες ἡ ’Ομορφιά καὶ ἡ ’Ιστορία.

Ἐκεῖ ὑψωνόταν ὁ περίφημος στὴν ἀρχαιότητα ναὸς τῆς Λινδίας ’Αθηνᾶς καὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐστόλιζαν προαύλια, βωμοὶ ἄλλων θεῶν, ἐκατοντάδες ἀγάλματα καὶ ἀναρίθμητες μαρμάρινες ἐπιγραφές μὲν ψηφίσματα τῶν ἀρχαίων Λινδίων. Ἐπέρασα στὴν ἀρχαία ἀκρόπολι τῆς Λίνδου μίαν ὥρα καὶ εἶχα τὴν αἰσθησι δι τὸ ἔζουσα μέσα στὸ παρελθόν. Κάτω ἀπὸ τὸ φωτεινὸν καὶ γαλάζιο οὐρανὸν ἐβασίλευε μιὰ γαλήνη αἰωνιότητος. Ἔνα ἀπέραντο τοπίο στεριᾶς καὶ θαλάσσης ἀπλωνόταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου. Οἱ ἥλιοι ἔχρυσιζε τὴν ὁμορφιά του. Τὰ μάτια μου περιφέρονταν σὰν ἀναποφάσιστα, σὰν νὰ μὴν ἥξευραν νὰ διαλέξουν τὸ σημεῖο, ποὺ θὰ τοὺς ἀρεσε περισσότερο νὰ σταθοῦν.

Ἐβλεπα τὸ λιμάνι, ἀπὸ ὅπου ἔξεκίνησε μιὰ ἡμέρα μὲ τὶς τριήρεις του δι βασιλιᾶς Τληπόλεμος, γιὰ νὰ λάβῃ μέρος στὸν Τρωικὸ πόλεμο, τὸν τάφο τοῦ Κλεοβούλου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς «ἐπτὰ» σοφοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὶς ἀκτές, ποὺ ἔμπαιναν βαθιὰ μέσα στὴ θάλασσα.

Τὸ σημεῖο, ὅπου ἐπὶ τέλους ἐσταμάτησα, ἦταν ἔνας μικροσκοπικὸς ὄρμος, κάτω ἀπὸ τὸν λόφο, κλειστὸς σὰν δακτυλίδι, ποὺ ἐγυάλιζε σὰν μιὰ μεγάλη ζαφειρόπετρα. Σ’ αὐτόν, λένε, ἐβγῆκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Ρώμη καὶ κατήγησε τοὺς Ροδίους στὴ θρησκεία τοῦ Ναζωραίου. Μὰ ὁ νοῦς μου ἐπέταξε ἀμέσως σὲ μιὰν ἄλλη μορφή.

Σ’ αὐτὸν ἔκει τὸν ὄρμίσκο, ἐσκέφθηκα, θὰ ἀποβιβάσθηκε δίχως ἄλλο ἡ ’Ελένη τοῦ Μενελάου, δταν, δπως λέει ὁ θρῦλος, ἥλθε στὴν Λίνδο, ἀφοῦ ἐπεσε ἡ Τροία. Ποὺ ἀλλοῦ παρὰ σ’ αὐτὴ τὴν ἀγκαλιὰ θὰ εῦρισκε καλύτερο καταφύγιο ἀπὸ τὴν τρικυμία καὶ τοὺς ἀνθρώπους;

Κατὰ διασκευὴν Θ. Παρασκευοπούλου

Κώστας Οὐράνης

67. Η ΔΗΛΟΣ

Είχαμε πάει νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴν Δῆλο. Τὸ ταξίδι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνῃ κανεὶς κάθε ἡμέρα. Ἡ Δῆλος εἶναι σήμερα ἀκατοίκητη. Συγκοινωνία μὲ τὸ νησὶ δὲν ὑπάρχει καὶ γιὰ νὰ πάγη κανεὶς νὰ ἴδῃ τὰ ἀρχαῖα ἢ πρέπει νὰ περάσῃ μὲ κατκι ἀπὸ τὴν Σῦρο ἢ νὰ πετύχῃ καμμιὰ εὔκαιρία ἐκδρομῆς μὲ βαπόρι. Τέτοιες ἐκδρομὲς κάνουν, πότε - πότε, διάφοροι σύλλογοι, ναυλώνοντας ἐπίτηδες βαπόρια. Καὶ μιὰ τέτοια εὔκαιρία ἐπετύχαμε καὶ ἐμεῖς.

Είχαμε μεγάλη ἐπιθυμία νὰ ἴδοῦμε τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴ Πομπηία. Γιατί, δπως ἡ Πομπηία στὴν Ἰταλία, ποὺ ἐσκεπάσθηκε ἀπὸ τὴν λάβα τοῦ Βεζουβίου, δταν τὴν ἐξέθαψαν, εύρεθηκε δπως ἦταν τὴν στιγμὴ τῆς καταστροφῆς, ἔτσι καὶ ἡ Δῆλος διατηρεῖται μὲ τὰ σπίτια της καὶ τοὺς δρόμους της, δπως ἦταν τὸν ἀρχαῖο καιρό. Μισογκρεμισμένα βέβαια καὶ ἀλλαγμένα ἀπὸ τὸν καιρό, ἀλλὰ δχι ἀφανισμένα καὶ ἀγνώριστα, δπως σὲ ἄλλους ἀρχαίους τόπους.

Περπατῶντας κανεὶς στοὺς δρόμους της καὶ μπαίνοντας μέσα στὰ σπίτια, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ νομίζεις πῶς χθὲς ἀκόμη τὰ ἀφῆκαν οἱ παλιοὶ της κάτοικοι, φαντάζεσαι πῶς ξαναζῆς στοὺς παλιοὺς καιροὺς καὶ ξαναγυρίζεις μὲ τὴν

φαντασία σου στὰ χρόνια, ποὺ τὸ νησὶ αὐτὸ μὲ τὸ μεγάλο του ἐμπόριο καὶ τὸ πολυκάραβο λιμάνι του καὶ τοὺς ὥραιούς ναούς του ἦταν κατοικία πλουσίων ἀνθρώπων καὶ περαστικῶν ξένων.

"Ετσι ἔνα ὥραιο καλοκαιρινὸ πρωὶ ἀποβιβασθήκαμε στὸ ἔρημο σήμερα ἀκρογιάλι τῆς Δήλου, ὅπου ἄλλοτε ἐχαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν κίνησι τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ταξιδιωτῶν. "Ἐνας ἀρχαιολόγος, ποὺ ἦταν μαζί μας, ἐμπήκε μπροστά μας νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὰ ἀρχαῖα καὶ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὸ κάθε τι, ποὺ θὰ ἐβλέπαμε. Αὐτοὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, βλέπετε, στοὺς ἀρχαίους τόπους εἶναι σὰν νὰ βρίσκωνται στὸ χωριό τους. Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἐπιθυμήσωμε καλύτερον ὀδηγὸ ἀπ' αὐτούς. Αὐτοὶ εἶναι σὰν ντόπιοι ἐκεῖ καὶ ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σὰν ξένοι, ποὺ μᾶς φιλοξενοῦν στὸν τόπο τους.

"Οταν προχωρήσαμε λιγάκι, ὁ ἀρχαιολόγος ἐσταμάτησε καὶ μᾶς εἶπε:

— Βλέπετε ἐκεῖ ἐπάνω μιὰ μικρὴ λίμνη, ποὺ γυαλίζει μέσα στὰ καλάμια; Λοιπὸν ἐκεῖ κοντά, κάτω ἀπὸ μιὰ φοινικιά, ἐγέννησε ἡ καημένη ἡ Λητὼ τὸν Ἀπόλλωνα. "Οταν ἐπλησίαζε νὰ γεννήσῃ, τὴν ἔφεραν γρήγορα - γρήγορα ἐδῶ καὶ ἐλευθερώθηκε ἡ γυναῖκα μ' ἔνα χαριτωμένο ξανθὸ ἀγοράκι, ποὺ ἦταν ὁ θεὸς Ἀπόλλων, καὶ ἔνα ὅμορφο κοριτσάκι, τὴν "Αρτεμι.

"Οπως μᾶς ἐμιλοῦσε ὁ ἀρχαιολόγος καὶ ὅπως ἐβλέπαμε τὰ μέρη, ἐνομίζαμε, πώς χθὲς ἀκόμη εἶχαν γεννητούρια στὸ νησὶ. Πολλοὶ μάλιστα ἐνόμισαν, πώς εἶχαν ἀκούσει τὶς φωνοῦλες τῶν μωρῶν.

'Αφήνοντας πίσω καὶ τὸ ἔρημο λιμάνι, ἐπροχωρήσαμε πρὸς τὴν πόλι. 'Επερνούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ μάρμαρα ναῶν, στῆλες, στοές καὶ ἀγάλματα. 'Ο σοφός μας ὀδηγὸς μᾶς ἐξήγησε τί ἦταν τὸ ἔνα καὶ τί τὸ ἄλλο.

"Επειτα ἐπήγαμε στὸ μουσεῖο, γεμᾶτο ἀπὸ ὡραῖα ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφές.

— Τώρα, μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγός μας, ἀφοῦ εἴδαμε τοὺς ναοὺς καὶ τὶς στοὺς καὶ τὴν ἀγορά, πᾶμε νὰ κάνωμε καὶ ἔναν περίπατο μέσα στὴν πόλι. Οἱ ἀνθρωποι μόνο λείπουν νὰ μᾶς καλοδεχθοῦν. "Ολα τὰ ἄλλα μένουν στὸν τόπο τους. Τὰ σπίτια, ὅπου ἔζησαν οἱ ἀνθρωποι, τὰ δρομάκια, ὅπου ἐπερπατοῦσαν, τὰ μαγαζιά, ὅπου ἔκαναν τὰ ψώνια τους.

'Ανεβήκαμε στὸν λόφο, ὅπου ἦταν κτισμένη ἡ πόλις, ἀφοῦ ἐκάναμε ἔνα γῦρο στοὺς ἀρχαίους δρόμους. 'Ο ὁδηγὸς μᾶς εἶπε:

— "Ἄς μποῦμε τώρα σ' αὐτὸν τὸ ἀρχοντόσπιτο. Χωρὶς ἄλλο τὸ σπίτι αὐτὸν θὰ ἦταν σπίτι κάποιου ἀρχαίου ἐφοπλιστοῦ. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ ἔδιος νὰ μᾶς δεχθῇ, ἀλλὰ δὲν πειράζει.

'Επροχωρήσαμε, ἀνεβήκαμε τὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια καὶ βρεθήκαμε στὴν εύρυχωρη αὐλή, στρωμένη ὅλη μὲ ὡραῖα μωσαϊκά.

— Δὲν σᾶς τὸ ἔλεγα ἐγώ, πώς εἶναι σπίτι ἐφοπλιστοῦ; μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγός μας. Νὰ καὶ τὸ ἔμβλημά του, ἰστορημένο ἐπάνω στὸ ψηφιδωτό. Μιὰ ἄγκυρα καὶ ἔνας Τρίτων. Σύμβολα ναυτικὰ καὶ τὰ δυό.

'Εσταθήκαμε καὶ ἐκαμπαρώναμε τὸ ἀρχοντόσπιτο.

— Κρῆμα νὰ μὴν εἶναι ὁ ἔδιος νὰ μᾶς περιποιηθῇ.... εἶπε ὁ ὁδηγός μας. "Ενα γλυκὸ καὶ ἔνα ποτήρι νερό θὰ ἀξιζε ὅ, τι πῆς αὐτὴν τὴν ὥρα.

"Ενας μικρὸς ἀπὸ τὸν τόπο, ποὺ μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει, πουλῶντας λουκούμια συριανὰ καὶ κρύο νερό, ἔτρεξε τότε νὰ μᾶς περιποιηθῇ, σὰν νὰ εἶχε καταλάβει τὴν ἐπιθυμία μας καὶ σὰν νὰ ἥθελε νὰ βγάλῃ ἀσπροπρόσωπο τὸν νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.

— Λουκούμια καὶ νερό, κύριοι...

Τὰ ἐδεχθήκαμε μὲ τὴν μεγαλύτερη εὐχαρίστησι. Κάποιος τότε ἐγύρισε στὸν μικρὸ καὶ τοῦ εἶπε:

— Δὲν μοῦ λές, παιδί μου, ἀρχαῖος εἰσαι ἐσύ;

‘Ο μικρὸς δὲν ἔκατάλαβε.

— Μάλιστα, κύριε... εἶπε.

Καὶ καθὼς τὸ παιδάκι τοῦ πέμπτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ, ὅπως τὸ εἶχαμε φαντασθῆ, ἐμοίραζε ὀλόγυρα λουκούμια, καὶ νερά, ἐνομίζαμε πώς τὴν περιποίησι μᾶς τὴν ἔκανε στὸ σπίτι του ὁ φιλόξενος νοικοκύρης του. Τότε κάποιος ξένος, ποὺ ἦταν μαζί στὴν ἐκδρομή, ἔβγαλε τὸ σημειωματάριό του καὶ ἐσημείωσε:

«Στὰ σπίτια τῆς ἀρχαίας Δήλου προσφέρονται στοὺς ἐπισκέπτας ὡραῖα συριανὰ λουκούμια καὶ δροσερὸ νεράκι».

— Απὸ ποῦ πᾶνε στὸ ἐπάνω πάτωμα, παιδί μου; ἐρωτήσαμε τότε τὸν μικρό.

— Ορίστε, κύριοι, ἡ σκάλα, μᾶς εἶπε, σὰν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν τὴν βλέπετε;

Μπροστά μας πραγματικὰ ἦταν ἡ σκάλα, ποὺ ἔφερνε στὸ ἐπάνω πάτωμα. Ἀνεβήκαμε, σὰν νὰ ἥμαστε στὸ σπίτι μας. “Εξαφνα σ’ ἔναν τοῦχο εἴδαμε κάτι δρινιθοσκαλίσματα, σὰν τὰ κακογραμμένα γράμματα, ποὺ γράφουν καὶ σήμερα τὰ παιδιά στοὺς τοίχους.” Εσκύψαμε καὶ ἐδιαβάσαμε:

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΥΦΛΟΣ ΟΥΔΕ ΒΛΕΠΕΙ
ΟΥΔΕΝ ΠΑΙΖΩΝ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ ΕΚΛΕΨΕΝ
ΑΥΤΩ ΕΡΜΙΑΣ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ

— Καταλαμβάνετε τί τρέχει ἐδῶ; μᾶς εἶπε ὁ ἀρχαιολόγος. Τὰ παιδιά τοῦ 450 π.Χ. εἶχαν τὴν κακὴ συνήθεια, ὅπως καὶ τὰ σημερινά, νὰ γράφουν ἐπάνω στοὺς τοίχους. ‘Ο μικρὸς ‘Ερμίας λοιπὸν ἔπαιζε τὰ κότσια μὲ τὸν μικρούλη τὸν Δημήτριο, παιδιὰ χρηματιστῶν καὶ τὰ δύο, καὶ ὁ ‘Ερμίας ἔκανε ζαβολιές στὸν Δημήτριο, χωρὶς νὰ παίρνῃ εἰδησι ἔκεῖνος.

Κάποιος άλλος πονηρὸς μικρὸς ὅμως, ποὺ εἶχε μυρισθῆ τὴν ζαβολιά, ἔπιασε καὶ ἔγραψε στὸν τοῦχο αὐτά, ποὺ ἐδιαβάσατε.

Καὶ ὁ ἀρχαιολόγος μᾶς ἐξήγησε τὴν ἀρχαία ἐπιγραφὴν τοῦ τούχου:

‘Ο Δημήτριος εἶναι στραβός καὶ δὲν βλέπει τίποτε, ὅταν παιζῇ τὰ κότσια. ‘Ο Ερμίας τοῦ ἔκλεψε μερικὰ κότσια.

Κάποιος τότε ἀπὸ μᾶς ἐγύρισε καὶ εἶπε αὐστηρὰ στὸν μικρὸν μὲ τὰ λουκούμια:

—Ἐσύ τὰ ἔγραψες αὐτά;

‘Ο μικρὸς τὰ ἐχρειάσθηκε.

—“Οχι, μπάρμπα, ἐφώναξε. Δὲν τὰ ἔγραψα ἐγώ...

Σὲ λίγο ἐφεύγαμε μὲ τὸ γρήγορο βαπόρι, ἀφήνοντας πίσω μας τὸ φωτολουσμένο νησὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ δὲν ἤταν σὰν νὰ ἐφεύγαμε ἀπὸ μιὰ νεκρὴ πολιτεία. Κάτι μᾶς ἐλεγε μέστα μας, πὼς εἴχαμε ἔσαναζήσει, γιὰ λίγες ὥρες, μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχαίους κατοίκους τοῦ Ἱεροῦ νησιοῦ καὶ πὼς εἴχαμε παίξει κότσια μαζὶ μὲ τὸν κουτὸ Δημήτριο καὶ τὸν τετραπόνηρο τὸν ‘Ερμία.

Παῦλος Νιοβάνας

“Οταν, μικρὸ παιδὶ ἀκόμη, ἀκουα στὰ κλέφτικα τραγούδια καὶ τ’ ὄνομα τῶν Γρεβενῶν, τὰ ἐφανταζόμουν σκαρφαλωμένα στὰ κατσάβραχα τῆς Πίνδου, ἐκεῖ στὰ ἀπάτητα

λημέρια τοῦ Ζιάκα καὶ ὅλης τῆς δοξασμένης κλεφτουριᾶς.

Φοβᾶμαι, ἀλήθεια, ὅτι πολλὰ Ἐλληνόπουλα δὲν ἔχουν ἀκούσει οὔτε τ' ὄνομα τῆς ἀρματωλικῆς οἰκογενείας τοῦ Ζιάκα. Καὶ ὅμως κάθε κορυφὴ τῆς Ρούμελης ἀντιλαλεῖ τὶς παλληκαριὲς καὶ τὰ κλέφτικα τραγούδια τῶν Ζιακαίων.

Τέσσαρα ἀδέλφια εὑρέθηκαν στὸν μεγάλο χαλασμὸ τοῦ Μεσολογγιοῦ. Γιὰ τὸν ἀρματωλὸ Γιαννούλα τραγουδοῦμε ἀκόμη στὴν Ρούμελη:

Γράφει δὲ Γιαννούλας μιὰ γραφὴ καὶ ἔνα καημένο γράμμα σὲ σᾶς, Γερόντοι ἀπ' τ' Ἀγραφα, σὲ σᾶς κοτζαμπασῆδες, γρήγορα τὸ μουρασαλὲ ἀπ' τὴν Οξεὺν καὶ κάτω...

Κι δταν στὸ Σπήλαιο, κοντὰ στὰ Γρεβενά, ἐσκοτώθηκε στὰ 1854 ὁ τελευταῖος Ζιάκας, τὸ κλέφτικο τραγούδι διαλάλησε παντοῦ τὸν μεγάλο χαμὸ καὶ ἐπρόσταξε καὶ τὰ πουλιὰ ἀκόμη νὰ πενθήσουν:

Ἐσεῖς, πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν καὶ ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου, φέτο νὰ μὴ λαλήσετε, παρὰ νὰ βουβαθῆτε.

Γι' αὐτό, δπως εἶπα παραπάνω, ἐφανταζόμουν τὰ Γρεβενὰ πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν κάμπο. Ἐνα ταξίδι ὅμως ἔως ἔκει μὲ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν πλάνη αὐτή.

Ἄπὸ τὴν Κοζάνη τὸ αὐτοκίνητο ὅλο καὶ κατέβαινε χαμηλότερα καὶ ὕστερα ἀπὸ 55 χιλιόμετρα εὐρήκαμε τὰ Γρεβενά, τρυπωμένα σ' ἔνα βαθύπεδο τοῦ γειτονικοῦ Ἀλιάκμονος. Κυκλωμένα ἀπὸ πανύψηλες βουνοκορφές, ἔχουν μόνον μιὰ στενὴ ἔξοδο πρὸς τὸ ποτάμι, καὶ ζοῦν ἔκει ἀπόμερα καὶ εὐχαριστημένα ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις παλιῶν δοξασμένων καιρῶν.

Τὸ ἔργο τῆς παλιᾶς κλεφτουριᾶς τῶν Γρεβενῶν συνέχισαν στὸν καιρό μας τὰ παλληκάρια τῶν Μακεδονικῶν ἀγώνων, λίγα χρόνια πρὶν γίνη ἐλεύθερη καὶ πάλι ἡ Μακεδονία μας. Καὶ οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τοῦ 1911 πολλὲς ἡμέρες

έγραφαν γιά τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ Μητροπολίτη τῶν Γρε-
βενῶν Αἰμιλιανοῦ. Καὶ ἀφοῦ εὐρέθηκα στὴν Κοζάνη, εἶχα
τὸν πόθο νὰ προσκυνήσω τὸ ἄγιο χῶμα, ποὺ ἐδέχθηκε τὸ
ταλαιπωρημένο σῶμά του.

Ήταν σούρουπο, ὅταν φθάσαμε στὰ Γρεβενά· στὴν πλα-
τεῖα τῆς μικρῆς πολιτείας λαμποκοποῦσε ἡ μαρμαρένια προ-
τομὴ τοῦ μαρτυρικοῦ Δεσπότη. Μὲ συγκίνησι βαθειὰ ἀντί-
κρυστα καὶ προσκύνησα τὴν ἀδείλιαστη μορφὴ τοῦ Αἰμιλια-
νοῦ καὶ μὲ πιὸ πολλὴ συγκίνησι ἀκουσα τὸ βράδυ ἀπὸ εὐγε-
νικὸ φίλο ὅλη τὴν ἴστορία του.

Ο Αἰμιλιανὸς ἐγεννήθηκε στὸ Ἰκόνιο τῆς Μικρᾶς Ἀ-
σίας στὰ 1874 καὶ ἐσπούδασε στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς
Χάλκης. Ἄμα ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του, ἔγινε διάκος κοντὰ
στὸν Μητροπολίτη τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ καθηγητὴς στὸ
Ἐλληνικὸ γυμνάσιο.

Σὲ λίγον καιρὸ ἔγινε ἐπίσκοπος καὶ βοηθὸς τοῦ Μητρο-
πολίτου. Καὶ ὅχι μόνον βοηθὸς στὰ θρησκευτικά του καθή-
κοντα, ἀλλὰ καὶ σύντροφος καὶ δεξὶ χέρι στοὺς ἔθνικοὺς ἀ-
γῶνας τοῦ Παύλου Μελᾶ καὶ τῶν ἀλλων παλληκαριῶν τῶν
Μακεδονικῶν βουνῶν.

Στὰ 1908 ἔγινε Μητροπολίτης Γρεβενῶν. Ἐδῶ οἱ ἔθνι-
κοὶ ἀγῶνες ἦταν σκληρότεροι. Ἡμέρα καὶ νύκτα ὁ Αἰμιλια-
νὸς ἐγύριζε στὰ χωριά, δίνοντας θάρρος στοὺς βασανισμένους
ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζῆδες χριστιανούς. "Ολοι τοῦ
ἔλεγαν νὰ μὴ βγαίνῃ ἀπὸ τὰ Γρεβενά, γιατὶ ἐκινδύνευε ἡ
ζωὴ του· παντοῦ τὸν παραμόνευαν οἱ ἔχθροί του.

— Νὰ μὴ βγαίνω ἀπὸ τὰ Γρεβενά; ἀπαντοῦσε μὲ ὑπεργ-
φάνεια ὁ Αἰμιλιανός. Μήπως εἴμαι Μητροπολίτης μονάχα
στὰ Γρεβενά; Τὰ χωριά μου θὰ μείνουν χωρὶς τὸν πατέρα
τους;

Καὶ ἐξακολουθοῦσε ἀτάραχος τὶς περιοδεῖές του. Οἱ

χριστιανοί έμάθαιναν τὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ λένε τίποτε στὸν Αἰμιλιανό.. Καὶ τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1911, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ Σχίνοβο, ἐδολοφονήθηκε μὲ τὸν ἀγριώτερο τρόπο, μαζὶ μὲ τὸν διάκο του καὶ τὸν ἀγωγάτη του.

"Τσερα ἀπὸ πέντε ἡμέρες εὑρῆκαν κρεουργημένα τὰ πτώματά τους..

"Ολα τὰ χωριὰ ἔξεκίνησαν γιὰ τὴν πολιτεία· ἐπήγαιναν νὰ προσκυνήσουν τὸ χιλιοβασανισμένο σῶμα τοῦ ἀλησμονήτου Δεσπότη. Καὶ μὲ θρήνους καὶ μὲ δάκρυα τὸ ἔθαψαν δίπλα στὴν Μητρόπολι.

Δημ. Κοντογιάννης

69. ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΝ

Σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου, σὰν ζωγραφιὰ ἀπὸ τεχνίτη χέρι ίστορημένη, ξεπροβάλλει μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Βορείου Ήπείρου τὸ θρυλικὸν Ἀργυρόκαστρο.

Πόλις μεσαιωνική, ποὺ ὑψώνεται ἀνάμεσα σὲ βουνὰ ἄγρια, ἀπλησίαστα, ἀδενδρα καὶ σκυθρωπά. Ἐπάνω σὲ τρεῖς γιγάντιους βράχους εἰναι κτισμένα τὰ σπίτια τῆς καὶ μπροστά, στὸν πιὸ ψηλὸν βράχο, κάθεται βαρὺ τὸ ὑπερήφανο Κάστρο, ἀπὸ τὸν καιρὸν μαυρισμένο, μὲ τὶς ἐπάλξεις καὶ τὶς πολεμίστρες του βουβές, τὶς τοξωτές του πόρτες ἀνοικτές, τοὺς πύργους του ἐτοιμόρροπους.

Νομίζεις πῶς ξάφνου ἀπὸ τὶς ὁλάνοικτες πόρτες θὰ ξεχυθοῦν μελίσσαι οἱ βυζαντινοὶ ἀκρῖτες, σιδερόφρακτοι καβαλλάρηδες, μὲ σπαθιὰ γυμνὰ καὶ μακριὰ κοντάρια, γιὰ νὰ κτύπηθοῦν μὲ Νορμανδοὺς καὶ Σλαύους ἐπιδρομεῖς.

Χρόνοι ἡρωικοὶ καὶ θρῦλοι παλαιοὶ ζωντανεύουν στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρυσμα.

Καὶ πλησιάζεις... Οἱ στοές, οἱ φυλακές, οἱ πολεμίστρες γεμάτες ἀγριόχορτα καὶ παπαροῦνες. Γεράκια κρώζουν καὶ ζυγιάζονται ἀπὸ πάνω σου· κοιτάζουν κάτω μὲ βλέμμα διαπεραστικό. "Επειτα, ξαφνικά, δρμοῦν σὰν βέλη καὶ χύνονται πρὸς τὴν πεδιάδα.

Σοῦ φαίνεται πῶς ζῆς σ' ἄλλους παλιοὺς καιρούς, στὸν μεσαίωνα. Σοῦ φαίνεται πῶς βρίσκεσαι σὲ κεῖνα τὰ θρυλικὰ βυζαντινὰ κάστρα, ποὺ οἱ Ἀκρίτες ἔκτιζαν στὰ μακρινὰ σύνορα τῆς χώρας σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύσι, γιὰ νὰ ύπερασπίζουν τὴν Πατρίδα τους ἀπὸ τοὺς λογῆς-λογῆς βαρβάρους.

'Εδῶ νοιώθει κανεὶς καλύτερα ὅσα ἔτυχε νὰ διαβάσῃ στὴν ιστορία. Τώρα καταλαβαίνει πόσοι ἀγῶνες, πόσες θυσίες θὰ ἔγιναν γῦρο στὰ κάστρα αὐτά, γιὰ νὰ κρατηθῇ ὁ τόπος ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων. Καὶ φαντάζεται κανεὶς πόσον ἀγρυπνη καὶ καρτερικὴ πρέπει νὰ ἦταν ἡ φρούρησις ἀπὸ τὰ ψηλὰ αὐτὰ κάστρα. 'Ερχόταν ὥρα, καὶ πολὺ συχνά, ποὺ τὸ φρούριο ὅλο ἐτράνταζε ἀπὸ τὸν κρότο τῶν σιδερένιων ὅπλων, ἀπὸ τὰ προστάγματα τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀπὸ τὸ ποδοβολητὸ καὶ τὰ χρεμετίσματα τῶν ἀλόγων.

'Ο Διγενής Ἀκρίτας, ὁ Ἡρακλῆς τῆς βυζαντινῆς Ἑλλάδος, ζωντανεύει ὀλόκληρος μπροστὰ στὰ μάτια σου στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρυσμα. "Ετσι καὶ τὸ ἀντίκρυσμα τῶν γῦρο βουνῶν φέρει στὴν θύμησί σου ὅλοζώντανες κάποιες ἄλλες μορφές, πιὸ κοντινὲς καὶ γνώριμες, τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς εὔζώνους τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ποὺ ἀγωνίσθηκαν καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμά τους στὰ βουνὰ αὐτά, γιὰ νὰ διώξουν κάποιους ἔχθρούς, τοὺς Λύκους καὶ τοὺς Κενταύρους καὶ τὰ τσακάλια τῆς Ἀλβανίας.

Γ. Α. Μέγας

70. Η ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιός μπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ τὸ γαλανὸ πανέμορφο χρῶμα τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ; Ποιός ἄλλος ἥλιος κατώρθωσε ποτὲ νὰ χρυσώνῃ τοὺς παλιοὺς λίθους τῆς Ἀκροπόλεως νὰ ἔχωντανεύη τὴν παλιά τους ψυχή; Ποιός δὲν ἔθαύμασε καὶ δὲν ἐχάρηκε τὰ μενεζεδένια δειλινὰ παιγνίδια τοῦ ἥλιου μὲ τὶς πλαγιές τοῦ Ὑμηττοῦ;

Ἄλλὰ ἡ φύσις ἐλημσόνησε νὰ σκορπίσῃ ἀφθονα στὸ δοξασμένο κάμπο τῆς Ἀττικῆς ἔνα χρῶμα, τὸ πράσινο.

“Οποιος κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησὶ τοῦ Ἰονίου — στὴν ὥραία Κέρκυρα — πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲν χρειάζεται νὰ πάγη κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι. Τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται μὲ εὐκαλύπτους καὶ ἴτιες καὶ τὰ μπαλκόνια σκιάζονται ἀπὸ περιπλοκάδες καὶ κισσούς, καὶ δυὸ βήματα πάρα πέρα βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

‘Ο ἀπέραντος ἐλαιῶνας εἶναι μιὰ ἀκράτητη πλημμύρα. Γεμίζει κάθε κοιλάδα μὲ τὸ σταχτοπράσινο χρῶμα του καὶ κατεβαίνει μὲ τὶς γέρικες ἐλιές του νὰ ἀνταμώσῃ τὴν θάλασσα, ποὺ φιλεῖ τὶς ρίζες τους καὶ καθρεφτίζει τὶς κορυφές τους.

Κι ἀνάμεσα στίς φυλλωσιές ξεπροβάλλει πότε μιὰ σειρὰ κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνιὰ ἀπὸ ἐπαύλεις, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει σὲ μιὰ κοιλάδα, προφυλαγμένη ἀπὸ τοῦ βοριᾶ τὰ χαιδέμματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλλιές μὲ λεμονιές, δάσος δλόκληρο. Καὶ ἅμα ἀνέβωμε στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, πιὸ πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται ἐμπρός μας.

"Ἐνα ποταμάκι ἥσυχο κυλᾶ τὰ καθάρια νερά του μέσα σὲ καλαμιές καὶ σχῖνα καὶ πιὸ πέρα ξαπλώνεται τὸ ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στὴ θάλασσα. "Ἐνα πράσινο χαλὶ σμίγει μὲ τὸ ἄλλο, τὸ γαλάζιο· ὅσπρα σημάδια στὸ ἔνα φαίνονται οἱ γλάροι, μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

'Ἐκεῖ κάτω κοντὰ — λέει τὸ πανάρχαιο ὡραῖο παραμύθι — ἔφθασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰν ἐλιά. 'Ἐκεῦ, στὴν ὅχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ, στέλλει καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τὴν βασιλοπούλα μὲ τὶς ὑπηρέτριές τῆς νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν. Καὶ ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυπνᾷ ἀπὸ τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν γυναικῶν, ποὺ παίζουν τὴν σφαῖρα, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμψι θεϊκὴ στὸ πρόσωπο.

'Ἐκεῖ τώρα στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούσῃς τὰ χρυσᾶ κουδουνάκια καὶ τ' ἀσημένια χάμουρα ἀπὸ τὰ δίκτω μουλάρια, ποὺ τραβοῦν τὸ ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τὴν βενζίνα του ἔνα αὐτοκίνητο. Καὶ, ἀντὶ τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιών, ἀντηχεῖ βαρειά ἡ φωνὴ τοῦ ζευγολάτη.

Τρέχει καὶ σήμερα ἥσυχα τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριὰ οὔτε νεράιδες παίζουν στὶς ὅχθες του. Μερικὲς ἐλιές σκαρφαλώνουν σὲ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιός ξέρει μήπως ἀπὸ τὴν ἐλιά, ποὺ ἔκοψε ὁ Ὀδυσσεὺς ἔνα κλαρὶ γιὰ νὰ σκεπασθῇ, δὲν ἔπιασαν παρακλάδια, καὶ βρίσκονται ἀκόμη καὶ σήμερα ἔκει!

"Ολη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὸ χρῶμα τῆς ἐλιᾶς καὶ μὲ τὰ τεράστια κύματα, τοὺς ὄλοπράσινους λόφους.

Μέσα στὴν πόλι βρίσκεται τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας. Ἀληθινὸ παιγνίδι τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος τὴν στολίζει μαγευτικὰ σὰν καλλιτέχνης καὶ ποιητής. Τρέχει νὰ κρυφθῇ πίσω ἀπὸ τὰ βουνά καὶ σὰν ἀποχαιρετισμὸ ἀφήνει ἀπὸ πάνω τῆς ἔνα πελώριο φωτοστέφανο. Ἀπέναντι οἱ γιονισμένες κορυφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου δμοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ ὑστερνὸ χάιδεμμα τοῦ ἥλιου.

Πέντε - ἕξι ψαροποῦλες μὲ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας, ν' ἀράξουν στὸ λιμανάκι, καὶ στὴν ἀκρογιαλὶα ἀντηχεῖ ἡ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα τους.

"Ἐνας περίπατος μισῆς ὥρας σὲ φέρνει ἀπὸ τὴν πόλι σὲ μιὰ γωνιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ ἵσως ὅλης τῆς Ἑλλάδος. "Ἐνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλαιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὄνομασία τῆς θέσεως· εἶναι τὸ «Κανόνι».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα, μὲ τὸ διβάρι καὶ τὶς καλαμιές του στὸ βάθος, ἡσυχη σὰν καθρέπτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοικτὸ πέλαγος μ' ἔνα φρικίασμα σιγανό, ἀνεπαίσθητο. Στὰ δρια τῶν δύο, ἔνα μοναστηράκι, ἐπάνω σὲ ἔνα βράχο ἐπίπεδο, καὶ πιὸ πέρα τὸ Ποντικονήσι. Λέγουν πώς εἶναι τὸ πλοϊο τοῦ Ὄδυσσεως ἀπολιθωμένο. Σήμερα εἶναι μιὰ πινελιὰ πράσινη μέσ' στὸ γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Καὶ ἀντίκρυ στὴν σειρὰ φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κρεμαστοὶ κῆποι ὡς τὸ Γαστούρι.

Μακριὰ σ' ἔναν ἀπὸ κείνους τοὺς κρεμαστοὺς λόφους, ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴν θάλασσα πρὸς τὸ Γαστούρι, μιὰ βασανισμένη ψυχή, ἡ βασίλισσα τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ,

έφαντάσθηκε μιὰ ήμέρα ἔνα καταφύγιο, ἔνα ἄσυλο μακριά ἀπὸ τὸν θόρυβο τῆς ζωῆς, μέσα στὸ πράσινο, μέσα στὴν φύσι, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ ἡσυχα. Καὶ ἔκτισε τὸ παλάτι της. Τὸ ἐστόλισε μὲ ἀγάλματα κι εἰκόνες. Καὶ ἔξεφύτρωσαν ἐκεῖ θεοὶ καὶ ήμίθεοι. Νύμφες καὶ Μοῦσες, μέσα σὲ πίδακες καὶ σὲ σπηλιές. Καὶ ἐκεῖ ἐζοῦσε καὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνη μιὰ ζωὴ χαριτωμένη τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν, ὥσπου ἀπέθανε.

Τώρα τὸ παλάτι τοῦ Γαστουριοῦ εἶναι ἑλληνικό. Εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ στολίσματα τοῦ πανέμορφου νησιοῦ.

Λαύρα;

71. ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΥΡΟ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Tὸ λιμάνι τῆς Κυπαρισσίας εἶναι μικροσκοπικό. Δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσι νὰ φιλοξενῇ ὑπερωκεάνια οὔτε τεράστια πολεμικά, καθὼς τὰ φιλοξενεῖ σχεδὸν κάθε χρόνο τὸ θεόκτιστο λιμάνι τῆς Πύλου. Ἐδῶ μόνον μικρὰ κατκια μὲ κατάλευκα πανιά, σὰν ὥραιοι κύκνοι, ἀργοκίνητα καὶ ναζιάρικα, μπαινοβγαίνουν ἀπὸ τὸ ἡσυχὸ λιμανάκι μας. Κάθε Κυριακὴ πρωὶ ἀκούγεται καὶ σφύριγμα βαπτοριοῦ. Εἶναι τὸ μικρὸ ἐπιβατικὸ ἀτμόπλοιο «'Αγία Βαρβάρα», ποὺ ἔκτελεῖ τακτικὰ τὸν γῦρο τῆς Πελοποννήσου.

Μόλις ἀγκυροβολεῖ τὸ τριγυρίζουν οἱ βάρκες. 'Ο γερανὸς (τὸ βίντσι) δουλεύει, ἐπιβάτες ἐπιβιβάζονται· ἄλλοι βγαίνουν νὰ πιοῦν χρύο νερὸ ἀπὸ τὴν ἴστορικὴ πηγὴ τοῦ Διονύσου, ποὺ ἐνώνει τὰ νερά της μὲ τὰ ἀλμυρὰ κύματα. 'Απὸ τὰ ἀφθονα αὐτὰ κρυόνερα πάντα τὸ ἀτμόπλοιο παίρνει νερὸ γιὰ τοὺς ἐπιβάτας, ὥσπου νὰ φθάσῃ στὸν Πειραιᾶ.

Δέν περνᾶ μιὰ ὥρα καὶ τὸ σφύριγμα ἀκούγεται πάλι.
‘Ο ἔλικας αὐλακώνει τὰ νερὰ καὶ τὸ πλοῖο μᾶς ἀποχαιρετᾷ,
γιὰ νὰ μᾶς ξαναεπισκεφθῇ τὴν ἐρχομένη Κυριακή.

Μιὰ ἀπ’ αὐτὲς τὶς Κυριακὲς ἀποφασίσαμε καὶ ἐμεῖς νὰ γινωμε ταξιδιῶτες. ‘Ο πλοίαρχος καπετάν - Δημήτρης μᾶς ἐδέχθηκε μὲ καλωσύνη. ‘Ο καμαρῶτος μὲ πολλὴ εὐγένεια μᾶς ἔδωσε καθίσματα ἐπάνω στὴν γέφυρα καὶ ἐμεῖς παραγγείλαμε τὸ πρωινὸ καφεδάκι.

Μόλις ἐκάμψαμε τὸν λιμενοβραχίονα, ἀρχισε νὰ ταλαντεύεται τὸ πλοῖο μᾶς σὰν καρυδόφλουδο, ἐνῷ ἄνεμος δὲν ἐ-

φυσοῦσε, οὕτε κύματα εἶχε ἡ θάλασσα. Τὸ πλοῖο ὅλο ἐσάλευε καὶ ἡ πρῷρά του ἀνεβοκατέβαινε σὰν νὰ προσκυνοῦσε τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο.

Τόσο πολὺ μᾶς ἐτάραξε, ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ ἐσκεφθήκαμε νὰ διακόψωμε τὸ ταξίδι, μόλις θὰ ἐφθάναμε στὴν Καλαμάτα. "Ολων μας τὰ πρόσωπα ἔγιναν ὡχρὰ καὶ ἡ εἰκόνα τῆς μεταμελείας ἦταν ζωγραφισμένη.

"Ημαστε στὴν γέφυρα ἀκίνητοι καὶ μελαγχολικοί· τὴν μελαγχολικὴ αὐτὴ σιγὴ διακόπτει ὁ καπετάν - Δημήτρης.

— 'Η θάλασσα εἶναι καλή, μᾶς λέγει, εἶναι γεμάτη ύγεια. Αὐτὰ ἐμεῖς τὰ ἀκούαμε, χωρὶς βέβαια νὰ δίνωμε προσοχή. 'Ο καθαρὸς ὄμως ἀέρας, ἡ ἀπασχόλησί μας μὲ τὰ νέα μέρη ποὺ ἐβλέπαμε, ἐμετρίαζαν δλοένα τὴν ἐνόχλησι. "Επειτα καὶ αὐτὴ ἡ φουσκοθαλασσιὰ ἐμετριάσθηκε πολύ, καὶ ἔτσι δὲν ἀργήσαμε νὰ συνέλθωμε.

Δὲν εἶχαμε ἀκόμη διανύσει ἔνα μίλι καὶ ἐθαυμάζαμε τὴν ὀλοπράσινη καὶ κατάφυτη ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου. Μᾶς παρουσιάσθηκε ἔνα ὥραιότατο ἐκκλησάκι τόσο κοντὰ στὴ θάλασσα, ποὺ τὰ κύματα σχεδὸν ἔβρεχαν τοὺς τοίχους του. 'Η τοποθεσία λέγεται 'Αγρίλης καὶ τὸ ἐκκλησάκι εἶναι ἀρχαῖος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως. Εἶναι κτίσμα Ιωάννου Η' τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ προτελευταίου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Στὴν θέσι αὐτή, στὰ μεσαιωνικά χρόνια, ἦταν τὸ σημερινὸ χωριὸ Χαλαζόνι, ποὺ κατέστρεψαν οἱ πειραταί. Οἱ χωρικοὶ ἀφησαν τὴν θέσι αὐτὴ καὶ ἔκτισαν τὸ χωριὸ. Δύο μίλια μακρύτερα ἀπὸ τὴν θάλασσα, ἐκεῖ ὅπου εἶναι τώρα. "Τσερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὸ ἔρειπωμένο χωριὸ καὶ τὴν γκρεμισμένην ἐκκλησία ἀσκήτευε ἔνας καλόγερος. Μιὰ ἡμέρα ἐπέρασε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Ιωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὅταν ἀκόμη ἦτο Δεσπότης (ἡγεμὼν) τοῦ Μυστρᾶ. 'Ο καλόγηρος προσποιήθηκε πῶς δὲν τὸν ἐγνώριζε καὶ τοῦ λέγει:

—'Εσύ θὰ βασιλεύσης...

—"Αν βασιλεύσω, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Ἰωάννης, τί θέλεις νὰ σου κάνω;

Καὶ ὁ καλόγηρος εἶπε:

—Θέλω νὰ μοῦ κτίσῃς τὴν ἐκκλησία.

‘Ο Ἰωάννης ἔβασιλευσε καὶ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσι.

“Εκτισε τὴν μικροσκοπικὴ ἐκείνη ἐκκλησία καὶ τὸ ὄλικὸ τὸ ἔστειλε, δπως λέγουν, ἀπὸ τὴν Πόλι.

Τώρα ἡ φουσκοθάλασσιὰ ἔπαιυσε ἐντελῶς. Ἡ θάλασσα εἶναι ἥσυχη, ὁ οὐρανὸς καθαρός, τὸ ἀεράκι δροσερὸ καὶ ἡ ὅρεξι αὔξανει.

Ἐμπρός μας φαίνεται ἔνα ὠραιότατο νησάκι. Εἶναι ἡ νῆσος Πρώτη. Ἀπὸ μακριά, ποὺ τὴν βλέπομε, μᾶς φαίνεται σὰν μιὰ μεγάλη σαύρα ἀπλωμένη στὴ θάλασσα. Ἔκεῖ δὲν κατοικεῖ κανείς. Οἱ κάτοικοι τῶν Γαργαλιάνων ἀποβιβάζουν τὸν χειμῶνα τὰ ποίμνιά των, γιατὶ ἔχει καλὴ βοσκή.

Ἄραζομε τώρα στὸ ἀνοικτὸ λιμάνι τῆς Μαράθου, ποὺ εἶναι τὸ ἐπίνειον τῶν Γαργαλιάνων. “Ολη ἡ ἔκτασις, ποὺ χωρίζει τὴν Μάραθο ἀπὸ τοὺς Γαργαλιάνους, εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, σταφίδες καὶ ἐλιές. Οὔτε μιὰ σπιθαμὴ δὲν βρίσκεται ἀκαλλιέργητη. Οἱ Γαργαλιανιῶτες εἶναι πολὺ ἐργατικοί. Ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Μαράθου ἔξαγεται τὸ λάδι, τὸ κρασὶ καὶ ἡ σταφίδα τῶν Γαργαλιάνων καὶ τῶν περιχώρων.

Τὸ πλοϊο φεύγει καὶ σὲ λίγο ἐμπρός μας ἀρχίζει νὰ φαίνεται ἡ Σφακτηρία.

Εἶναι ἔνας τεράστιος λιμενοβραχίων, ποὺ προφυλάττει τὸν λιμένα τῆς Πύλου ἀπὸ τὴν ὄργη τῶν κυμάτων, ὅταν εἶναι κακοκαιρία. “Ομως τὰ κύματα μὲ τὴν ὑπομονή των κατατρώγουν δλοένα τὰ πλευρά της. Ἀποκόπτουν πελώρια

πέτρινα βουνά και τὰ καταποντίζουν στὸν βυθό. Καὶ ἔτσι ἀνοίγουν δρόμο πρὸς τὸν λιμένα. Δύο ἀπομονωμένοι βράχοι σχηματίζουν εἰσόδο στὸ λιμάνι.

Τὸ πλοϊό μας ἔχει γραμμὴ πρὸς τοὺς δύο αὐτοὺς γίγαντας, ποὺ στέκονται ὑπερήφανοι καὶ κατάμαυροι. Καὶ μπαίνομε στὸ λιμάνι.

Δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀσφαλέστερο λιμάνι. Ἐδῶ πολλὲς φορὲς καταφεύγουν οἱ μεγάλοι εύρωπαῖκοι στόλοι τῆς Μεσογείου, ὅταν κάνουν μεγάλα γυμνάσια. Βρισκόμαστε στὰ βασίλεια τοῦ Ὁμηρικοῦ Νέστορος. Ἐκεῖ ἐκάηκε ὁ ὑπερήφανος Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ τὰ πολεμικὰ τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Καὶ ἔτσι ἔληξαν τὰ βάσανα τοῦ μεγάλου μας Ἀγῶνος.

Σήμερα οἱ ψαρᾶδες μαζὶ μὲ τὰ ψάρια τραβοῦν καὶ κανένα σιδερικὸ ἀπὸ τὰ σουλτανικὰ καράβια, ποὺ σαπίζουν στὸν πυθμένα. Ἐπάνω σ' ἔνα βράχο, ποὺ τὸν δέρνουν ἀδιάκοπα τὰ κύματα, ὑψώνεται τὸ μνημεῖο τοῦ φιλέλληνος Σανταρόζα. Σ' ἄλλο βράχο τὸ μνημεῖο τῶν Ρώσων καὶ πλησίον ὁ τάφος τοῦ δοξασμένου Τσαμαδοῦ. Παρέκει λάμπει κάτασπρο τὸ περίλαμπρο μνημεῖο τῶν Γάλλων. Οἱ "Ελληνες, ποὺ πάντα εὐγνωμονοῦν, ὕψωσαν παντοῦ στοὺς ξένους, ποὺ ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὴν ἐλευθερία, τὰ μνημεῖα τῆς εὐγνωμοσύνης.

Ἄπὸ τὸ πλοϊό μας βλέπομε τὸ «Νεόκαστρο», τὸ φρούριο, ποὺ σώζεται ἀκέραιο, γιατὶ στὰ 1828 τὸ εἶχε ἐπισκευάσει ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μαιζών. Ἐχει ἐπάλξεις, πολεμίστρες, δεξαμενές, προμαχῶνες. Βλέπομε ἀκόμη τὴν ἐκκλησία τῆς Μεταμορφώσεως, ποὺ ἐκτίσθηκε ἐπὶ φραγκοκρατίας. Ἐπειτα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔγινε τζαμὶ καὶ ἀπὸ τὴν Μεγάλη Ἐπανάστασι ἔγινε Ὁρθόδοξος ναός.

"Ημερολόγιον Μεγάλης Ἐλλάδος"

N. Μαρτίνης (Διασκευὴ)

72. ΟΙ ΠΑΛΙΟΠΕΤΡΕΣ

‘Ο Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ὁ γυιὸς τοῦ «Γέρου τοῦ Μωριᾶ», ὑπασπιστὴς τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ἑλλάδος “Οθωνος καὶ Ἀμαλίας, ἀφηγεῖτο κάποτε μετὰ τὴν ἔξωσί των, τὴν ἔξης ἱστορία, ἐνα ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα τῆς πίστεως τῶν πρώτων μας βασιλέων στὴν ἀρχαία παράδοσι τοῦ Εθνους.

Κατὰ τὴν πρώτη περιοδεία τῶν βασιλέων στὴν Πελοπόννησο—λέγει ὁ ὑπασπιστὴς των—μόλις ἐφθάσαμε στὸ Ναύπλιο, μὲ ἐκάλεσε ὁ βασιλεὺς καὶ μοῦ εἶπε:

— Πρέπει νὰ ἐπισκεφθοῦμε καὶ τὰς Μυκήνας, κύριε Κολοκοτρώνη. Σεῖς ποὺ γνωρίζετε τὸν τόπο, παρακαλῶ νὰ φροντίσετε. Αὔριο θὰ γίνη ἡ ἐκδρομή. Γνωρίζετε τὸ μέρος;

— Μυκήνας εἴπατε, Μεγαλειότατε; Μάλιστα, θὰ φροντίσω!

‘Ἐπῆγα—συνεχίζει ὁ Γενναῖος—στὴν ἀγορὰ καὶ ἐρωτοῦσα νὰ μάθω ποῦ εἶναι αὐταὶ αἱ Μυκῆναι. Ἄλλὰ κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ μὲ διαφωτίσῃ.

— Πρώτη φορὰ ἀκοῦμε τὸ ὄνομα αὐτό, μοῦ ἔλεγαν. Τί τόπος εἶναι αὐτός;

‘Απηλπισμένος πηγαίνω νύκτα στὸ γειτονικὸ χωριό καὶ συναντῶ στὸ δρόμο βοσκοὺς ποὺ ἔγύριζαν.

— Ελᾶτε ἐδῶ, παιδιά, τοὺς λέγω. Πῆτε μου, σὲ ποιό μέ-

ρος ἐδῶ τριγῦρο συνηθίζουν οἱ «λόρδοι» καὶ πηγαίνουν νὰ ἰδοῦν τίποτε παλιὰ χαλάσματα;

—Ἐγὼ ξέρω, μοῦ ἀπαντᾷ ἔνας βοσκός. Στὸ Χαρβάτι πηγαίνουν συχνὰ οἱ «λόρδοι» μὲ βιβλία κι ὅλο φάχνουν κάτι παλιόπετρες, ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό.

Τότε ἔθυμήθηκα — συνέχισε ὁ Κολοκοτρώνης — δτὶ ἐγνώριζα τὸ μέρος, εἶχα μάλιστα κάμει φοβερὸ πόλεμο ἔκεῖ μὲ τοὺς Τούρκους. Ἐκινήσαμε λοιπὸν κατὰ τὸ πρόγραμμα, τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωί. "Εφιππος ἐγώ, καμαρωτός, ὡδήγησα τὴν βασιλικὴ συνοδεία στὸ Χαρβάτι καί, δτὰν ἐφάσαμε, ἐσήκωσα τὸ δεξὶ μου χέρι καὶ ἔδειξα τὶς παλιόπετρες.

—Ιδού αἱ Μυκῆναι, εἶπα.

Οἱ συνάδελφοι μου ἔμειναν μὲ ἀνοικτὸ τὸ στόμα, ἔκπληκτοι γιὰ τὴ σοφία μου. Ἀλλὰ καὶ ὁ "Οθων εὐχαριστήθηκε.

—Ο κύριος Κολοκοτρώνης, εἶπε, εἶναι ἔξ ὅλων μας ὁ λογιώτατος καὶ ὁ περισσότερον κάτοχος ἀρχαιολογικῶν γνώσεων.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀμαλία, λογία ὅσον καὶ ὁ "Οθων, «πλήρης Ἑλλάδος», ὅπως καὶ ἔκεινος, δὲν ἐλάτρευε λιγώτερο τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα. Καὶ τῆς ἄρεσε νὰ ἐκτελῇ χρέη «ἔξηγητοῦ» τῶν ἀρχαιοτήτων στοὺς φιλοξενουμένους της, συνοδευομένη ἀπὸ τὸν εύφυεστατὸ ὑπασπιστή της Καρατάσσον, τὸν ἔνδοξον Ἀγωνιστήν, ὁ ὅποιος τῆς ἔλεγε κάποτε στὴν Ἀκρόπολι:

—Μὴ τοὺς λέεις τόσα πολλά, βασίλισσα. Θὰ τοὺς παλαβώσης αὐτοὺς τοὺς κουτόφραγκους. Καὶ θὰ κουβαλήσουν ὅλες τὶς παλιόπετρες στὰ σπίτια τους καὶ θὰ βουλιάξῃ τὸ καράβι. Ἄμ' θὰ τοὺς χωρίσουν καὶ οἱ γυναῖκες τους, γιατί, ἀντὶ στολίδια, θὰ τοὺς πᾶνε πέτρες... (Διότι οἱ ξένοι συνήθιζαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὶς ἀρχαιότητες καὶ μὲ μία... πέτρα).

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ θυμοσόφου ὑπασπιστοῦ της μετέφρασε ἡ Ἀμαλία στὸν τότε ἀρχιδοῦκα τῆς Αὐστρίας, τὸν ἔ-

πειτα ἀτυχῆ αὐτοκράτορα τοῦ Μεξικοῦ Μαξιμιλιανό, ὁ ὅποῖος, νεαρὸς τότε, ἔκαμνε τὸν γῦρο τοῦ κόσμου μαζὶ μὲ τὸν ἀδερφό του καὶ ἡτο φιλοξενούμενος στὰς Ἀθήνας.

— "Εχεις δίκιο, λέγει ὁ ἀρχιδούξ στὸν Καρατάσσο. Εἴμεθα κουτόφραγκοι καὶ γι' αὐτὸ ἐρχόμεθα στὴν Ἑλλάδα νὰ ξυπνήσῃ τὸ μυαλό μας.

Καὶ τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Ἀγωνιστής, ὁ ὅποῖος, ἂν καὶ ἀγράμματος, ἥξερε πολὺ καλά, ὅπως ὅλοι οἱ Ἑλληνες τοῦ Ἀγῶνος, τὴν ἑθνικὴ σημασία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς παραδόσεως:

— "Ας τὰ λέμε ἐμεῖς αὐτά, Ὕψηλότατε. Τὸ ξέρομε καλά, πώς σ' αὐτὰ τὰ λιθάρια χρωστοῦμε τὴν ἐλευθερία μας. Αὐτὰ ἐδόξασαν τοὺς παλιοὺς καὶ γι' αὐτὰ ἐσυμπάθησε ἡ Εύρωπη τὸν ἀγῶνα μας.

Ἐφημερίς « Στρατιωτικὰ Νέα »

E. P. Φωτιάδης (Διασκευὴ)

73. Η ΠΕΡΔΙΚΑ

"Αν ίδητε πέρδικα νὰ περπατῇ, θὰ πῆτε ὅτι πιὸ ἀρμονικό, πιὸ ρυθμικό, πιὸ εὐχάριστο περπάτημα εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔχουν καὶ οἱ ἄγγελοι.

Οι κυνηγοί, ἀμα τὴν βλέπουν νὰ περπατῇ, τῆς σφυρίζουν ὅπως τὰ σκυλιά. Αὐτή, ἔχοντας πεποίθησι στὴν τέχνη

νὰ γυρίζῃ ἀνάποδα γιὰ νὰ μὴ φαίνεται, στέκεται ἡ Βουβαίνεται ἡ ἀναποδογυρίζεται. Καὶ ὁ κυνηγὸς σφυρίζοντας τὴν πλησιάζει ἀπ' ἐκεῖ ποὺ θὰ τοῦ ἔλθῃ βολικὰ νὰ τὴν τουφεκίσῃ, ἔκτὸς ἂν τὸν γελάσῃ καὶ χαθῆ ἀπότομα ἀπὸ τὰ μάτια του. Τὰ περδικόπουλα ἔχουν τόση τέχνη νὰ γίνωνται ἔνα μὲ τὸ χῶμα, γιατὶ τὰ βοηθεῖ τὸ χρῶμά τους, ποὺ τὰ χάνετε μπροστὰ στὰ μάτια σας. Γιὰ δόλους αὐτούς τοὺς λόγους τὸ κυνήγι τῆς πέρδικας εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο στοὺς κυνηγούς.

'Η πέρδικα κάνει τὴν φωλιά της σὲ χαμηλὰ ριζοσπήλια. Μὰ τὸ τραγούδι λέει :

'Επάνω στὴν τριανταφυλλιὰ
φτειάνει ἡ πέρδικα φωλιὰ
μὲ σύρματα καὶ μὲ φλωριὰ
καὶ μὲ σαράντα πέντε αὔγα.

Κι ἀνετραντάχθη ἡ πέρδικα
καὶ πέσαν τὰ τριαντάφυλλα.
Τό μαθαν οἱ ἀρχόντισσες
καὶ πᾶν νὰ τὰ μαζέψουν,
νὰ φτειάσουν ἀνθινο νερό,
νὰ λούσουν νύφη καὶ γαμπρό.

Κλωσσῷ τὸ πουλὶ δώδεκα αὐγά, ἐνῷ ἡ ζωολογία τοῦ λαοῦ λέγει πῶς φθάνει ὡς τὰ σαράντα πέντε. Τὰ αὐγὰ ὅχι μονάχα τρώγονται, μὰ τὰ βάζουν καὶ στὴν φωλιά τῆς κόττας καὶ τὰ κλωσσῷ ὅπως καὶ τὰ δικά της. Τὰ κοττοπερδικόπουλα ὅμως φεύγουν στὴν ἐρημιὰ σὰν μεγαλώσουν. Καὶ γι' αὐτὸ φροντίζουν ἐνωρὶς νὰ τὰ κλείσουν στὰ κλουβιά. Μὰ καὶ ἐκεῖ μόλις ἀκούσουν περδικολάημα, κτυποῦν τὰ σύρματα τοῦ κλουβιοῦ μὲ τέτοια μανία, ποὺ ματώνονται. Οἱ κυνηγοὶ μεταχειρίζονται τὰ κοττοπερδικόπουλα ἀκριβῶς γι' αὐτὸν

τὸν σκοπό. Ἐφοῦ μεγαλώσουν λίγο, τὰ παίρνουν μὲ τὰ κλουβιά τους καὶ τὰ τοποθετοῦν σὲ μέρη περδικοσύχναστα. Ἐκεῖ βάζουν ἐπάνω στὰ κλουβιά ἔνα πανί κόκκινο, ποὺ κάνει τὴν πέρδικα νὰ λαλῇ ἀδιάκοπα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἔγειριοῦνται οἱ ἄλλες πέρδικες καὶ πλησιάζουν τὰ κλουβιά, διποὺ οἱ κυνηγοὶ τὶς περιμένουν κρυμμένοι πίσω ἀπὸ βράχους ἢ κλαδιά.

Ἡ πέρδικα τρώγει ἀπὸ ὅλα τὰ χορταρικά. Ἀπαραιτητὴ τῷ ὅμως τροφή της εἶναι τὸ χαλίκι γιὰ χωνευτικὸ ἥ γιὰ νὰ καθαρίζῃ τὴν φωνή της, ὅπως λέγουν. Ἐλησμόνησα νὰ σᾶς πῶ, ὅτι ἡ πέρδικα ἔχει ἀδυναμία καὶ στὰ σταφύλια. "Ἐνα ἀπὸ τὰ ἀπειρα τραγούδια τῆς λέει :

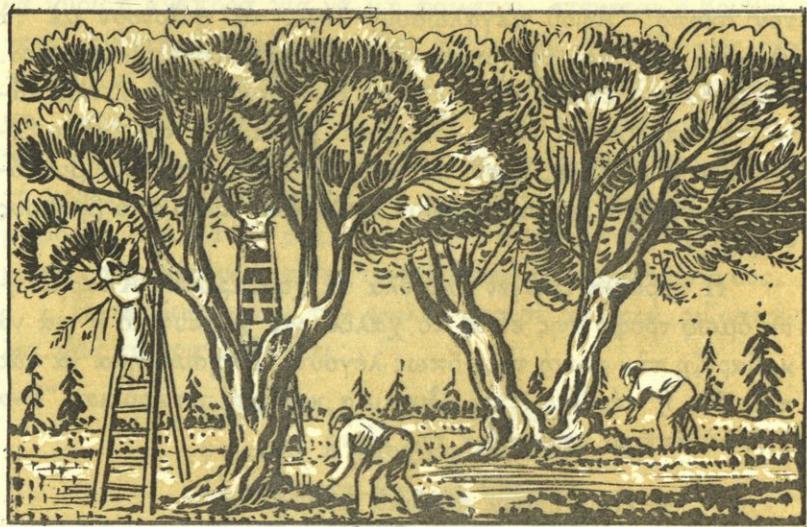
- Ποῦ ἂσουν πέρδικα γραμμένη
κι ἥλθες τὸ πρωὶ βρεμένη;
- "Ημουνα πέρα στὰ πλάγια
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια.
- Τί ἔτρωγες πέρα στὰ πλάγια
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια;
- "Ετρωγα τὸν Μάη τριφύλλι
καὶ τὸν Αὔγουστο σταφύλι.

Τὰ περισσότερα τραγούδια τῶν γάμων καὶ τῶν ἀρραβώνων δανείζονται εἰκόνες ὁμορφιᾶς καὶ δροσιᾶς ἀπὸ τὴν πέρδικα. Εἶναι τὰ πιὸ ποιητικὰ σύμβολα τῆς ὁμορφιᾶς, τῆς γιορτῆς, τῆς δροσιᾶς. Ὁ ἰδιος ποιητὴς σὲ κάποιους στίχους παρακαλεῖ τὰ νύχια του :

Νύχια μου καὶ νυχάκια μου
καὶ νυχοποδαράκια μου,
τὴν πέρδικα ποὺ πιάσατε
νὰ μὴν τήνε χαλάσετε.

«Τ' ἀγρια καὶ τὰ ἥμερα»

Στέφανος Γρανίτσας

7.4. Η ΕΛΙΑ

Εύλογημένο νά' ναι, ἔλια, τὸ χῶμα ποὺ σὲ τρέφει,
κι εύλογημένο τὸ νερό, ποὺ πίνεις ἀπ' τὰ νέφη,
κι εύλογημένος τρεῖς φορὲς αὐτός, ποὺ σ' ἔχει στείλει
γιὰ τὸ λυχνάρι τοῦ φτωχοῦ, γιὰ τ' ἄγιου τὸ καντήλι.
Δὲν είσαι σὺ περήφανη σὰν τ' ἄλλα καρποφόρα,
ποὺ βιαστικά, ἀνυπόμονα, δὲν βλέπουνε τὴν ὥρα
πότε μὲ τ' ἀνθολούλουδα τοὺς κλώνους νὰ σκεπάσουν
καὶ μὲ μιὰ πρόσκαιρη δύμορφιὰ τὰ μάτια νὰ ξυπάσουν.
'Εσύ' σαι πάντα ταπεινή· πάντα δουλεύτρα σκύβεις,
μ' ὅλα τὰ πλούτη, ποὺ χρατεῖς, μ' ὅλο τὸ βιό,¹ ποὺ χρύβεις.
Γι' αὐτὸ ἀπ' τὰ πρῶτα νιάτα σου, ποὺ τὰ φιλοῦν οἱ ἀνέμοι,
ώς τὰ βαθιὰ γεράματα, ποὺ τὸ κορμί σου τρέμει
καὶ γέρνει κάθε σου κλαδὶ καὶ κάθε παρακλάδι,
μέσα στὸν κούφιο σου κορμὸ δὲν σοῦ' λειψε τὸ λάδι.

«Τὸ παλιὸ βιολὶ»

¹Ιωάννης Πολέμης

ΜΕΡΟΣ
ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Είναι μεγάλη η απόδοση της Ελληνικής Δημοσίου Διατάξεως στην προώθηση της γραμματικής και της λογοτεχνίας. Η δημοσία παραγωγή είναι το μεγαλύτερο πηγαδι της γραμματικής και της λογοτεχνίας. Το μεγαλύτερο πηγαδι της γραμματικής και της λογοτεχνίας είναι της δημοσίας παραγωγής.

Είναι μεγάλη η απόδοση της Ελληνικής Δημοσίου Διατάξεως στην προώθηση της γραμματικής και της λογοτεχνίας. Οι γραμματικές παραγωγές της Ελληνικής Δημοσίου Διατάξεως είναι σημαντικές για την προώθηση της γραμματικής και της λογοτεχνίας.

Σ. Π. Τυπογραφία — Φωτότυπος (διατάξεως).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

A'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

75. ΠΑΤΡΙΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Αι λέξεις πατρίς και θρησκεία διὰ τὸν "Ελληνα ἐκφράζουν τὴν αὐτὴν ἰδέαν. Εἶναι τόσον βαθέως χαραγμέναι εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὡστε δυνάμεθα νὰ τὰς παραβάλωμεν μὲ τὰς δύο κυριωτέρας κινήσεις αὐτῆς δηλαδὴ τὴν πατρίδα μὲ τὴν συστολὴν τῆς καρδίας καὶ τὴν θρησκείαν μὲ τὴν διαστολὴν αὐτῆς, εἰς τρόπον ὡστε ἡ ὑπαρξίες τῆς μιᾶς (τῆς πατρίδος) προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν τῆς ἄλλης (τῆς θρησκείας).

Εἰς δόλα τὰ ἔθνικὰ κινήματα οἱ "Ελληνες ἔλαβον πάντοτε ὡς σύνθημα τὸ ὑπέρ πίστεως καὶ πατρίδος. Οἱ πρωτομάρτυρες τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς θρησκείας, πατριάρχαι καὶ ἀρχιερεῖς.

Δ. Π. Τυπάλδος — Φορέστης (Διασκευή)

76. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ

Ἡ τριακοστὴ Ἰανουαρίου εἶναι ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀκόμη αἰώνων ἀφιερωμένη εἰς τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας: τὸν Βασίλειον τὸν Μέγαν, τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, τὸν ἐπικαλούμενον Θεολόγον, καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Καίτοι δὲ καθεὶς τούτων ἔχει ἴδιαιτέραν ἡμέραν ἑορτῆς, ὅμως τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου ἑορτάζονται ἀπὸ κοινοῦ, διότι οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι συνετέλεσαν, ὅσον Ἰωάννης μόνον ὁ Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς Πίστεως. Συνετέλεσαν δὲ ἐξ ἄλλου ὅσον οὐδεὶς εἰς τὴν ἐναρμόνισιν τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς πνευματικῆς κληρονομίας μὲ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τῶν ψυχῶν — τὸν Χριστιανισμὸν — καὶ τὸ θεῖον δίδαγμα τῆς ἀγάπης.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ κοινὴ πρὸς τιμήν των ἑορτὴν καθιερώθη ἀπὸ τοῦ 1100 ὡς ἑορτὴ τῆς Παιδείας, ὡς ἑορτὴ τῶν σπουδαστῶν, μικρῶν καὶ μεγάλων, ὡς ἑορτὴ ἐπίσης τῶν διδασκάλων. Ἡ ἑορτὴ τῶν μεγάλων τούτων ἱεραρχῶν εἶναι ἡ ἑορτὴ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Χριστιανικῶν γραμμάτων, ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ ἰδεώδους, τοῦ ὅποιου πιστοὶ εἶναι ὅλοι ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸν ἀνώτερον ἀνθρώπινον βίον.

Μεγάλοι θεολόγοι οι Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ κήρυκες τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ λόγιοι, μεγάλοι, ἀκόμη, ἱατροί, δὲν ὑπῆρξαν μόνον θεωρητικοὶ ἄνδρες. Ὑπῆρξαν καὶ μεγάλοι ἀνθρωποὶ τῆς πρακτικῆς δράσεως, πολυσχιδεῖς καὶ ἀκούραστοι. Ὑπῆρξαν δὲ τι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν πλήρη προσωπικότητα. Ἐπομένως ἔξηγοῦμεν εὐκόλως, διατί οἱ ἄνδρες αὐτοὶ κατώρθωσαν ὅσα κατώρθωσαν μεγάλα καὶ θαυμαστά.

Αφοβοι ἥρχοντο εἰς ρῆξιν μὲ τοὺς ἴσχυροὺς τῆς ἡμέρας καὶ ἔξήρχοντο ἀπὸ τὸν ἀγῶνα πάντοτε νικηταί. Ἀνέπτυξαν ἐπίσης οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ γίνουν, αὐτοὶ κυρίως, οἱ ἡγήτορες τῆς μεγάλης κοινωνικῆς πολιτικῆς τοῦ Βυζαντίου, ὁμοίαν τῆς δοπίας, ὅπως εἶπεν Εύρωπαῖος ιστορικός, δὲν ἐγνώρισε μέχρι τοῦδε ὁ κόσμος.

Καὶ διὰ νὰ μὴ νομισθῇ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑπερβολή, ἀρκεῖ νὰ ὑπενθυμίσωμεν, ὅτι εἰς τὴν μεγάλην Μεσαιωνικήν μας Αύτοκρατορίαν ὅλα τὰ ὄρφανὰ εὗρισκον θέσιν εἰς τὰ ὑποδειγματικῶς ὡργανωμένα ὄρφανοτροφεῖα· αἱ χῆραι ἐτύγχανον ἰδιαιτέρας περιθάλψεως εἰς εἰδικὰ ἰδρύματα· αἱ πτωχαὶ ἐπίτοκοι γυναῖκες εἰσήγοντο εἰς μαιευτήρια· τὰ ἐγκαταλελειμμένα βρέφη εἶχον ἀσυλον τὰ βρεφοκομεῖα· οἱ πένητες γέροντες εὔρισκον ἡρεμον τέρμα εἰς τὰ γηροκομεῖα· οἱ φυλακισμένοι παντοιοτρόπως ἐπροστατεύοντο εἰς τὰς φυλακάς.

Ἄρκεῖ ἀκόμη νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι οἱ ἀπόμαχοι (οἱ «παλαιοὶ πολεμισταί», ὅπως λέγομεν σήμερον) καὶ οἱ ἀνάπηροι τῶν πολέμων ἐτύγχανον, αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι των, συνεχοῦς προστασίας καὶ στοργῆς. Ὑπῆρχε ταμεῖον πρὸς ἔξαγορὰν τῶν αἰχμαλώτων, πλεῖστα ἐπίσης νοσοκομεῖα λοιμωδῶν νόσων (ώς λ.χ. λεπροκομεῖα).

Ἄλλα τί πρῶτον καὶ τί δεύτερον νὰ σημειώσῃ κανεὶς

ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν εἰς τὸ Βυζάντιον!

’Αλλ’ ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας. “Ανθρωποι τοιαύτης θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς δράσεως, ἵτο φυσικὸν ὅχι ἀπλῶς νὰ θίξουν, ἀλλὰ ἐμβριθῶς νὰ ἀσχοληθοῦν περὶ τὰ μεγάλα ἡθικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς των. Προκειμένου π.χ. περὶ τῆς ἴδιοκτησίας διακηρύττουν, ἀπὸ συμφώνου καὶ οἱ τρεῖς, ὅτι, ὁσάκις αὕτη δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀρπαγὴν ἢ ἀμαρτίαν, ὅταν δηλαδὴ ἡ προέλευσίς της εἶναι καθαρά, τότε καὶ μόνον εἶναι ἡθικῶς καὶ θρησκευτικῶς δεκτή. Πρέπει δὲ νὰ τὴν θεωρῶμεν ἀπλῶς δῶρον τοῦ Θεοῦ, περιουσίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡμεῖς ἔχομεν δικαίωμα χρήσεως, εἴμεθα ἀπλοὶ διαχειρισταὶ καὶ τίποτε ἄλλο. Διότι «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἀνωθέν ἔστι καταβαῖνον ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων». Κακὸν ἄρα, κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, δὲν εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἴδιοκτησία, ἀλλὰ ἡ κακὴ προέλευσις ἢ ἡ κακὴ διαχειρισις αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τοὺς Πατέρας τούτους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἴδικήν της περιουσίαν. ‘Η περιουσία αὐτὴ—πολὺ μεγάλη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους—διετίθετο εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πασχόντων. “Οθεν καὶ «περιουσία τῶν πτωχῶν» ἔχαρακτηρίζετο.

’Αλλ’ ἀν καταφέρωνται ἐναντίον τῶν κακῶν πλουσίων οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι συμπαραστάται οίουδήποτε πτωχοῦ. «Δὲν εἶναι πτωχὸς—λέγει ὁ Χρυσόστομος—ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει τίποτε. Πτωχὸς εἶναι ὅποιος ἐπιθυμεῖ πολλά. Δὲν εἶναι πλούσιος ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πολλά, ἀλλ’ ἐκεῖνος ὁ ὅποιος τίποτε δὲν ἔχει ἀνάγκην».

Δριμύτατα δικαιοῦν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ κατὰ παντὸς κέρδους μὴ συμβιβαζομένου πρὸς τὸν ἡθικὸν νόμον: «“Οταν

ἀπὸ κακὴν πρᾶξιν κερδήσης, νὰ εἰσαι βέβαιος ὅτι ἔχεις ἀρ-
ραβωνισθῆ τὴν δυστυχίαν», λέγει ὁ Μ. Βασίλειος.

‘Ως τὸ ἄριστον καὶ κυρίως θεμιτὸν μέσον πρὸς ἔξεύρε-
σιν τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς τὸ ζῆν καὶ πρὸς ἀπόκτησιν πε-
ριουσίας θεωροῦν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι τὴν ἐργασίαν. “Οχι δὲ
μόνον διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν καθ’ ἔαυτὴν
τὴν ἐργασίαν θεωροῦν πρᾶξιν· καλήν. Κηρύττουν αὐτὴν λαμ-
πρὸν μέσον πρὸς ἀσκησιν, πρὸς διαπαιδαγώγησιν εἰς τὸ κα-
λόν, πρὸς ἴσορροπίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, πρὸς τὴν
ὑγείαν γενικῶς. Καὶ καταφέρονται συνεχῶς ἐναντίον τῆς ἀρ-
γίας ὡς μητρὸς πάσης κακίας. «Κατεσκεύασεν δὲ Θεὸς τὴν
ψυχὴν διὰ νὰ ἐργάζεται», λέγει δὲ Χρυσόστομος. Καὶ συμ-
πληρώνει: «Ἡ ἐργασία εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν τῆς
ψυχῆς, ἡ ἀργία εἶναι παρὰ τὴν φύσιν αὐτῆς». ‘Ως εἰδη δὲ
ἐργασίας συνιστοῦν οἱ μεγάλοι ἔκεινοι Πατέρες τὰ διάφορα
κυρίως χειροτεχνικὰ ἐπαγγέλματα, τὴν ὑφαντουργίαν, τὴν
ἐπεξεργασίαν τῶν ἐκ χαλκοῦ ἀντικειμένων, τὴν οἰκοδομικήν,
κατ’ ἔξοχὴν δὲ τὴν γεωργίαν. Ἀλλὰ καὶ διτιδύποτε ἄλλο,
ἄρκει νὰ μὴ δημιουργῇ ἥθικὸν κίνδυνον, ὅπως λ.χ. τὸ ἐπάγ-
γελμα τοῦ τοκογλύφου ἢ τοῦ μονομάχου. Τόσον δὲ περισ-
σότερον εἶναι οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι θιασῶται τῆς σωματικῆς
ἐργασίας, δσον διότι πρέπει νὰ καταρρίψουν τὴν ἔξι ὡρισμέ-
νων λόγων πρόληψιν τῆς Ἀρχαιότητος ἐναντίον τῆς τοιαύ-
της φύσεως τῆς ἐργασίας: «Καὶ τὸν κατασκευαστὴν σφη-
νῶν νὰ θεωρῇς ἀδελφόν, λέγει δὲ Χρυσόστομος. Καὶ δταν τὸν
βλέπης νὰ κόπτῃ ξύλα, νὰ κτυπᾷ μὲ τὸ σφυρί, νὰ εἶναι
μουντζουρωμένος, δχι μόνον νὰ μὴν τὸν περιφρονῆς, ἀλλὰ
νὰ τὸν θαυμάζῃς».

‘Ο ἄριστος δὲ τρόπος τῆς χρήσεως τῶν ἐπιγείων ἀγα-
θῶν εἶναι, κατὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας, ἡ ἀγαθοεργία, ἡ σπά-
ταλος, ἡ ἀνευ φειδοῦς ἀγαθοεργία. «Τὰ χρήματα εἶναι κα-

λά, ἐὰν μὲ αὐτὰ παύης τὴν πενίαν τοῦ πλησίου σου», λέγει δὲ Χρυσόστομος.

Συνιστῶντες ὅμως οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι τὴν ἀπεριόριστον ἀγαθοεργίαν καὶ στηλιτεύοντες μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν πολυτέλειαν, δὲν ζητοῦν ἀπὸ τὸν ἔχοντα νὰ ἐγκαταλείψῃ ἑαυτόν: «”Οχι νὰ ζῆς ὅπως ὁ Διογένης ὁ Κυνικός, ποὺ ἐφοροῦσε ράκη καὶ ἐκατοικοῦσεν εἰς πίθον καί, ἐνῷ ἐξέπληγξε πολλούς, δὲν ὠφέλησε κανένα», λέγει δὲ Χρυσόστομος. Καὶ προσθέτει: «”Ο Παῦλος δὲν ἔκαμε τίποτε ἀπὸ αὐτά. Καὶ κοσμίως ἐνεδύετο καὶ ἐνοίκιον ἐπλήρωνε τῆς οἰκίας, ὅταν ἔμενεν εἰς τὴν Ρώμην».»

‘Η ἐλεημοσύνη καὶ ἡ εὔρυτέρα φιλανθρωπία εἶναι τὸ κορύφωμα τοῦ κηρύγματος τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Συνιστοῦν τὴν ἐλεημοσύνην ἀδιακρίτως καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἡθικῆς ποιότητος τῶν ἐλεουμένων καὶ θεωροῦν τὸ καθῆκον τῆς ἐλεημοσύνης ἀνώτερον καὶ τῆς νηστείας καὶ τῶν προσευχῶν καὶ τῶν δωρεῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ πάσης ἀλλῆς ἀρετῆς. Πρῶτοι δὲ αὐτοὶ παρέχουν τὸ μέγα παράδειγμα τοῦ ἐλεήμονος καὶ τοῦ φιλανθρώπου:

‘Ο Βασίλειος, ὁ πρῶτος συστηματικώτερον ὄργανώσας τὴν Χριστιανικὴν φιλανθρωπίαν, ἴδρυει μὲ ἴδιας δαπάνας, περὶ τὸ 370, καὶ συντηρεῖ πλησίον τῆς Καισαρείας τὸ πρῶτον ἀρτιον συγκρότημα φιλανθρωπικῶν ἴδρυμάτων, περιλαμβάνον νοσοκομεῖον, γηροκομεῖον, ὀρφανοτροφεῖον, πτωχοκομεῖον, λεπτροκομεῖον καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἴδρυματα, τὴν περίφημον «Βασίλειάδα». Αὐτὸς δὲ ὁ Βασίλειος ἴδιοχείρως περιεποιεῖτο ἐκεῖ τοὺς λεπρούς!

‘Ο Χρυσόστομος περιορίζει εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰς δαπάνας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κτίζει μὲ τὰ περισσεύοντα χρήματα νοσοκομεῖα.

‘Ο Γρηγόριος ἀφήνει τὴν περιουσίαν του ὀλόκληρον

εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ναζιανζοῦ χάριν τῶν πτωχῶν!

Γνησίαν Ἐλληνικὴν παιδείαν, γνησίαν Χριστιανικὴν ἀρετήν, ἀκαταπόνητον δραστηριότητα ὑπὲρ τῆς δυστυχίας, πίστιν εἰς τὸν ἔξαγιασμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἵδού τί τιτιμῶμεν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τῶν «λαμπρῶν Φωστήρων»: τοῦ «ὑψίνου» Βασιλείου, τοῦ «πυρίπνου» Γρηγορίου, τοῦ «χρυσοῦ τὴν γλῶτταν» Ἰωάννου.

«Ἐλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς τῆς Νεότητος»   E. P. Φωτιάδης

77. ΔΕΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ *

Φθάνει, Κριτὰ δικαιότατε, φθάνει. "Εως πότε οἱ δυστυχεῖς" Ἐλληνες θὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα θὰ πατῇ τὸν λαιμόν των ὁ βάρβαρος κατακτητής; "Εως πότε, Γένος τόσον ἔνδοξον καὶ εὐγενὲς θὰ προσκυνῇ τὸν θρόνον ἐνὸς ἀθέου τυράννου; "Εως πότε αἱ χῶραι ἔκειναι, εἰς τὰς ὄποιας ἀνατέλλει ὁ ὄρατος" Ἡλιος, θὰ κυβεργῶνται ἀπὸ τὴν ἡμισέληνον;

Σὲ ἵκετεύω νὰ ἐνθυμηθῆς, ὅτι εἶσαι ὅχι μόνον Κριτής, ἀλλὰ καὶ πατήρ, καὶ ὅτι παιδεύεις, ἀλλὰ δὲν θανατώνεις τὰ τέκνα Σου.

"Αν αἱ ἀμαρτίαι τῶν Ἐλλήνων ἔγιναν ἀφορμὴ τῆς δικαίας δρῆς Σου, Σύ, ὅστις εἶσαι πολυεύσπλαγχνος, συγχώρησον αὐτοὺς καὶ μὴ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς οἰκουμένης.

'Ἐνθυμήσου, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, ὅτι τὸ Ἐλληνικὸν Γένος ἤνοιξε πρῶτον τὰς ἀγκάλας του, διὰ νὰ δεχθῇ τὸ θεῖόν Σου Εὐαγγέλιον. Κατέρριψε πρῶτον αὐτὸ τὰ εἴδωλα καὶ Σὲ προσεκύνησεν ὡς Θεόν, κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ Σταυροῦ.

* Η δέησις αὗτη ἐγράφη πρὸ τοῦ 1684.

Πρῶτον πάλιν τὸ Γένος τοῦτο ἀντέστη κατὰ τῶν τυ-
ράννων, οἵ δποῖοι μὲ φοβεροὺς διωγμοὺς καὶ μαρτύρια ἐ-
ζήτουν νὰ ἐκριζώσουν ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν Πίστιν καὶ ἀπὸ
τὰς καρδίας τῶν Χριστιανῶν τὸ Θεῖόν Σου ὄνομα. Διὰ τοῦ
αἷματος τῶν Ἑλλήνων ηὔξανε, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν
οἰκουμένην ἡ Ἔκκλησία Σου.

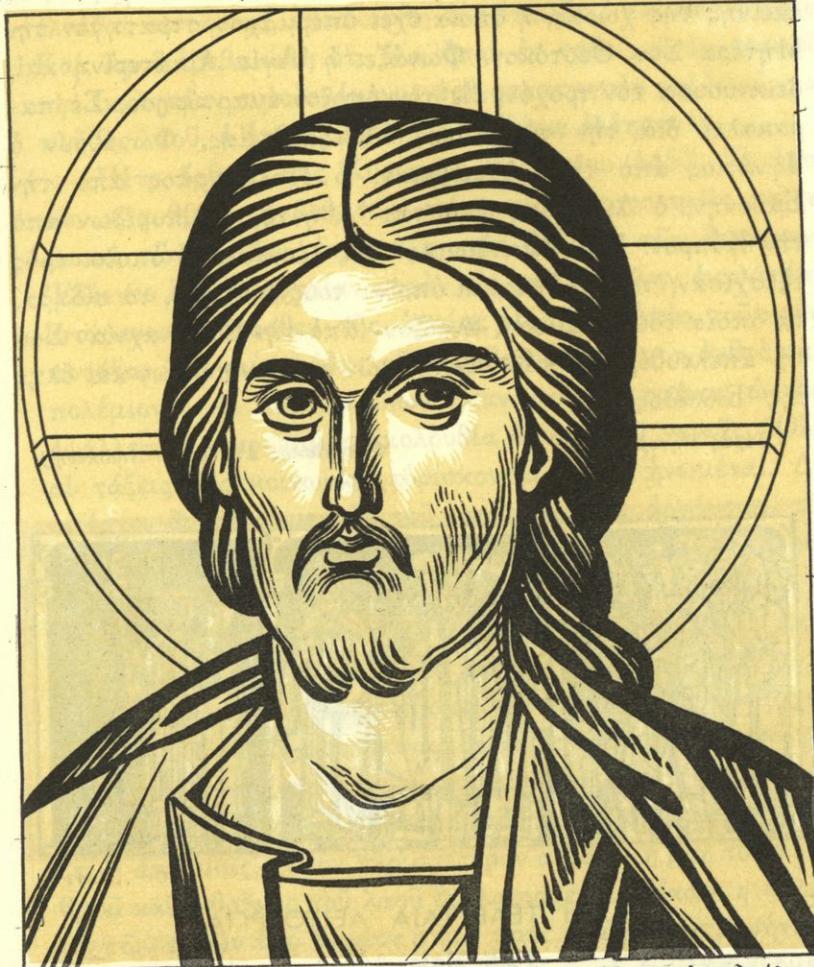
Οἱ Ἑλληνες ἐπλούτισαν αὐτὴν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς
σοφίας καὶ τὴν ἐπροστάτευσαν διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης,
διὰ τῶν συγγραμμάτων των καὶ διὰ τῆς ἴδιας ζωῆς των.
‘Ωδηγοῦντο μὲ ἄπειρον μεγαλοψυχίαν καὶ εἰς τὰς φυλακὰς
καὶ εἰς τὰ βασανιστήρια καὶ εἰς τὰς ἔξορίας. Ἡγωνίσθησαν
διὰ νὰ σβήσουν τὰς πλάνας, διὰ νὰ ἔξαπλώσουν τὴν πίστιν,
διὰ νὰ Σὲ κηρύξουν Θεάνθρωπον καὶ διὰ νὰ λάμψῃ ἡ δόξα
τοῦ Σταυροῦ.

‘Ως εὔσπλαγχνος λοιπὸν καὶ παντοδύναμος, σῶσον αὐ-
τοὺς ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας. ‘Ως φιλό-
δωρος δὲ καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταποδότης, ἀνοιξε τοὺς θη-
σαυροὺς τῶν θείων Σου χαρίτων καὶ ὕψωσε πάλιν εἰς τὴν
προτέραν δόξαν τὸ Γένος καὶ δώρησε εἰς αὐτὸ τὸ σκῆπτρον
καὶ τὸ βασίλειον.

Ναί, Σὲ παρακαλῶ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χαῖρε ἐκείνου,
ποὺ ἔφερε τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Θεί-
ας Ἐνσαρκώσεώς Σου, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐνῷ ἦσο Θεός, ἔγι-
νες ἀνθρωπος, διὰ νὰ φανῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους φιλάνθρω-
πος. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Βαπτίσματος, μὲ τὸ δποῖον μᾶς ἐπλυ-
νες ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Σταυροῦ Σου, μὲ
τὸν ὁποῖον μᾶς ἤνοιξες τὸν Παράδεισον. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
Θανάτου Σου, μὲ τὸν ὁποῖον μᾶς ἔδωσες τὴν ζωήν. Εἰς τὸ
ὄνομα τῆς ἐνδόξου Ἀναστάσεώς Σου, ἡ δποία μᾶς ἀνεβί-
βασεν εἰς τὰ οὐράνια.

Ἐὰν δμως αἱ φωναί μου αῦται δὲν Σὲ παρακινοῦν

εἰς εὐσπλαγχνίαν, ἃς Σὲ παρακινήσουν τὰ δάκρυα, τὰ ὅποια
τρέχουν ἀπὸ τοὺς ὄφθαλμούς μου. Καὶ ἂν δὲν φθάνουν καὶ
ταῦτα, ἃς Σὲ παρακινήσουν αἱ παρακλήσεις τῶν Ἅγιων

Σου, οἱ ὅποιοι φωνάζουν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς ὑποδούλου
Ἐλλάδος.

Φωνάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ὁ "Ἄγιος Ἀνδρέας, ὁ ἀρχιε-

πίσκοπος αὐτῆς, καὶ Σὲ παρακαλεῖ νὰ ἔξολοθρεύσῃς τοὺς 'Αγαρηνοὺς λύκους. Φωνάζει ἀπὸ τὴν Πόλιν ὁ 'Αγιος Χρυσόστομος καὶ Σὲ παρακαλεῖ νὰ ἔκδιωξῃς τοὺς ἔχθροὺς ἐξ ἑκείνης τῆς χώρας, ἡ ὁποίᾳ ἔχει ὑπέρμαχον στρατηγὸν τὴν Μητέρα Σου Θεοτόκον. Φωνάζει ἡ 'Αγία Αἰκατερίνη καὶ, δεικνύουσα τὸν τροχόν, εἰς τὸν ὅποιον ἐμαρτύρησε, Σὲ παρακαλεῖ διὰ τὴν τύχην τῆς 'Αλεξανδρείας. Φωνάζουν ὁ 'Ιγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην, ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον. Καὶ, δεικνύοντες τοὺς λέοντας, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἔξεσχισαν, τὰς φλόγας, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδηρα, τὰ ὁποῖα τοὺς ἔθερισαν, ἐλπίζουν ἀπὸ τὴν Εὔσπλαχνίαν Σου τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλληνικῶν τούτων πόλεων καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

« Τέχνη Ρητορικῆς »

Φραγκίσκος Σκοῦφος (Διασκευὴ)

78. Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

(29η Μαΐου 1453)

'Η συγκινητικότερα σκηνὴ ἀπὸ ὅσας ἀναφέρει ἡ ιστορία τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ συνέβη ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς

‘Αγίας Σοφίας, δόλιγας ὥρας προτοῦ τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων παραδοθῆ εἰς τὴν τετρακοσιετῆ δουλείαν.

‘Ο αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἀν καὶ δὲν εἶχε πλέον ἐλπίδας σωτηρίας, ἐπεσκέψθη τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ φρούρια. Καί, ἀφοῦ ἐβεβαιώθη ὅτι ὅλα ἥσαν ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενος ἀπὸ στρατηγούς καὶ ἵερεῖς καὶ πλῆθος λαοῦ, δ ὁποῖος ἐφώναζε: «Κύριε ἐλέησον!».

‘Ητο δρθρος τῆς Κυριακῆς 27 Μαΐου 1453. ‘Ο ἥχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοὴ τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν παίδων ἐσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων. ‘Εδέοντο διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ιστάμενοι ἔμπροσθεν τῆς ὥραίας Πύλης, «ὑπέρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν Ὁρθοδόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον». Αἱ καρδίαι ὅλων ἥσαν καταλυπημέναι, ὡς ἐὰν ἐψάλλετο ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ὀλοκλήρου γενεᾶς. “Ολαι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας εύρισκονται τώρα ἡνωμέναι. Δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων, τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πλουσίων. “Ολοι ἐναγκαλίζονται ἀλλήλους, ὡς ἐὰν εύρισκωνται εἰς τὸ χεῖλος κοινοῦ τάφου.

‘Ο ἱερώτατος ναὸς τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ καύχημα καὶ ἡ δόξα τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι τώρα ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπός. Παρουσιάζει τὴν εἰκόνα τῆς δυστυχοῦς Ἐλλάδος, ἡ ὁποία μετ’ δόλιγας ὥρας ἤτο πεπρωμένον νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν ἀλλοπίστων.

“Οσον περισσότερον προχωρεῖ ἡ λειτουργία καὶ πλησιάζει ἡ ἀπόλυσις, τόσον περισσότερον αὐξάνει ἡ βοὴ τοῦ κλαυθμοῦ καὶ ὁ θρῆνος τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. ‘Εκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἥτο ἐν νέον βῆμα πρὸς τὴν καταστροφήν.

“Οτε ἐψάλλετο τὸ κοινωνικόν, οἱ ἐκκλησιαζόμενοι καὶ οἱ σωματοφύλακες παραμερίζουν καὶ ἐμφανίζεται ὁ Κωνσταντῖνος. Φορεῖ πτωχὴν καὶ παλαιὰν βασιλικὴν στολὴν καὶ

προγωρεῖ πρὸς τὸ ἄγιον βῆμα ἀσκεπής, κατηφής, μὲ δακρυ-
σμένους ὁφθαλμούς.

Οἱ στεναγμοὶ καὶ ὁ θόρυβος τοῦ πλήθους καταπαύουν.
Εἰς ὅλον ἔκεινον τὸν ἀπέραντον ναὸν δὲν ἀκούεται εἴμην ἡ
φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς Χριστιανούς
νὰ προσέλθουν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης εἰς τὴν θείαν κοι-
νωνίαν.

‘Ο αὐτοκράτωρ προσεύχεται ἐπὶ πολλὴν ὥραν. Γονυπε-
τεῖ τρεῖς φοράς ἐνώπιον τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ καὶ τῆς Θεο-
μήτορος. Καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ ἐμποδίσῃ
τοὺς λυγμούς, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναβαίνουν
ἀπὸ τὴν καρδίαν του.

“Ἐπειτα, στραφεὶς πρὸς τὸν λαόν, λέγει μεγαλοφώνως:
— Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἀμαρτίας μου καὶ ὁ Θεὸς
Ἄς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικάς σας!

Παραλαμβάνει δέ, ὡς ἦτο συνήθεια, ἀπὸ τὰς χεῖρας
τοῦ Ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια καὶ μεταλαμβάνει.
“Ολοὶ τότε ἐφώναξαν:

— “Ἐσο συγχωρημένος!

Μετὰ ταῦτα παρακινεῖ ὅλους νὰ κοινωνήσουν ἀδελφι-
κῶς καὶ νὰ ἐνθυμηθοῦν, ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν
θὰ ἀγωνισθοῦν τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα. Καὶ ὅτι, ἐάν δὲν ἔχῃ
ὅρισει ὁ Θεὸς νὰ σώσουν διὰ τῆς θυσίας των τὴν ἀγαπητὴν
πατρίδα, ὁφείλουν τούλαχιστον νὰ ἀφήσουν εἰς τοὺς ἀπογό-
νους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς.

Οἱ λόγοι τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπαναλαμβανόμενοι ἀπὸ
στόματος εἰς στόμα, ἀντηχοῦν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ὡς οἱ
τελευταῖοι λόγοι τῆς διαθήκης τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Πί-
στεως. Καὶ εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς προστίθενται μὲ περισσό-
τεραν ὄρμὴν οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν προσερχομένων
εἰς τὴν Ἀγίαν Μετάληψιν.

‘Ο ήχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν.
Αἱ μητέρες ἀποχαιρετοῦν τὰ τέκνα τῶν, αἱ γυναῖκες ρί-
πτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων. Οἱ τελευταῖοι ἀσπα-
σμοὶ συγχέονται μὲ τὸν κρότον τῶν ξιφῶν καὶ τῶν ἀσπί-
δων.

Κατ’ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔκοινώνησαν ὅλοι μετὰ πί-
στεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος. Καὶ ὅλοι τὸν αὐτὸν ὄρκον ὡρ-
κίσθησαν· καὶ βασιλεὺς καὶ ἄρχοντες καὶ λαός καὶ Ἱερατεῖον.

Δὲν ἤκουε κανεὶς ἄλλο τι παρὰ φωνὰς περὶ ἀμοιβαίας
συγχωρήσεως τῶν ἀμαρτημάτων καὶ ὄρκους πίστεως εἰς τὸ
‘Εθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ:

— «Συγχώρησόν με ἀδελφέ!» εἶς ἐφώναζέν ἐδῶ.

— «Ο Θεὸς ἀς σὲ συγχωρήσῃ!» ἀπεκρίνοντο οἱ ἄλλοι.

‘Η ἀμοιβαία συγχώρησις τῶν ἀμαρτιῶν ἐξηκολούθησε
σχεδὸν μέχρι τῆς αὐγῆς.

Τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα τέλος περικυκλώνουν τὸν
βασιλέα. ‘Ο Κωνσταντῖνος, μαχόμενος μέχρις ἐσχάτων, ὕ-
στατος πράγματι ὑπερασπιστὴς τῆς Πόλεως, βλέπων τὸν
ἄφευκτον θάνατόν του, κραυγάζει πρὸς τοὺς ὄπαδούς του:

— Δὲν εἶναι κανεὶς ἐδῶ, ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλήν μου;

Οὐδεὶς ζωντανὸς ἥτο πλησίον του. Ἐπὶ τέλους δέχεται
καὶ αὐτός, τελευταῖος ὄλων, τὸν οὐράνιον στέφανον. Πλη-
γωθεὶς εἰς τὸν ὄμον, πίπτει εἰς τὸ τεῖχος τῆς Ὁρθοδοξίας
ἡμιθανής, κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας
του, καὶ μετ’ ὀλίγον ἀποθνήσκει.

“Οτε διεδόθη ἡ ἐλδησις ὅτι ἡ βασιλὶς τῶν πόλεων ἐκυ-
ριεύθη, πλῆθος ἀναρίθμητον Χριστιανῶν ὡρμησε διὰ νὰ
προφυλαχθῇ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. ”Ανω καὶ κά-
τω καὶ εἰς τὰ προαύλια καὶ εἰς τὰς στήλας καὶ εἰς τὸ θυσια-
τικόν

στήριον καὶ εἰς πάντα τόπον ἥτο λαὸς ἀναρίθμητος. Κλεί· σαντες δὲ τὰς θύρας μὲ δόλοιν γυμοὺς καὶ θρήνους καὶ κραυγὰς ἀπελπισμοῦ, ἵκέτευον σωτηρίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Τοῦρκοι, λεηλατοῦντες, σφάζοντες, αἰχμαλωτίζοντες, φθάνουν εἰς τὸν ναόν. Εὔρισκουν τὰς πύλας κλεισμένας. Καὶ ἐπιχειροῦν νὰ τὰς ρίψουν διὰ πελέκεων.

Ποῖος δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν τρομερὰν ἔκεινην στιγμήν; Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ κτυπήματος τοῦ πελέκεως βροντῶδέστεροι ἀκούονται οἱ θρῆνοι, αἱ φωναὶ τῶν νηπίων, τὰ μοιρολόγια τῶν μητέρων, οἱ ὀδυρμοὶ τῶν πατέρων καὶ τὰ δάκρυα τῶν Ἑλληνίδων παρθένων.

Αἴφνιδίως καταπαύουν οἱ θρῆνοι, διότι ἀκούεται βροντώδης φωνή:

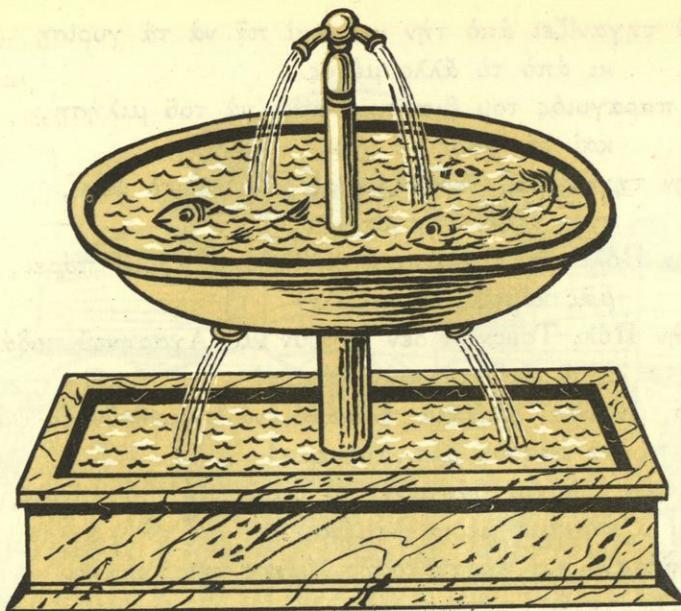
—Οσοι πιστοί, παύσατε τοὺς κλαυθμοὺς καὶ ἀκούσατε τοὺς λόγους μου!

Τότε ἡ φωνὴ τοῦ κατόπιν Πατριάρχου Γενναδίου. "Ορθιος ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος, μὲ τὰς χεῖρας ὑψωμένας ὑπεράνω μυρίων κεφαλῶν. Ἡσαν οἱ τελευταῖοι Χριστιανικοὶ λόγοι, οἳτινες ἤχησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Σοφίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τὴν 29ην Μαΐου 1453.

Οι Τοῦρκοι, εἰσελθόντες ἐιφήρεις ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ ἰδόντες τὸν πολυάριθμον λαόν, ἔκαστος ἔλαβε τὸν ἴδιον του χίχμαλωτον. Ἡχμαλωτίζετο δούλη μετὰ κυρίας, δεσπότης μετὰ δούλου, Ἱερεὺς μετὰ λαϊκοῦ, ἀρχιμανδρίτης μετὰ θυρωροῦ.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ «Δημοτικὰ Ἀσματα»

Σπυρίδων Ζαμπέλιος

79. ΤΟ ΜΠΑΛΟΥΚΑΙ

(ΤΑ ΨΑΡΙΑ ΤΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ)

Σαράντα μέρες πολεμᾶ ὁ Μωχαμέτ νὰ πάρη
τὴν Πόλι τὴν μεγάλη.

Σαράντα μέρες ἔκαμεν ὁ ἕγουμενος τὸ ψάρι
στὰ χείλη του νὰ βάλῃ.

’Απ’ τὶς σαράντα κι ὅστερα πεθύμησε νὰ φάγη
τηγανισμένο ψάρι.

—Αν μᾶς φυλάγῃ ἡ Παναγιά, καθὼς μᾶς ἐφυλάξει,
τὴν Πόλι ποιός θὰ πάρη;

Ρίχνει τὰ δίχτυα στὸν γιαλό, τρία ψαράκια πιάνει:
—Θεδς νὰ τὰ βλογήσῃ! —

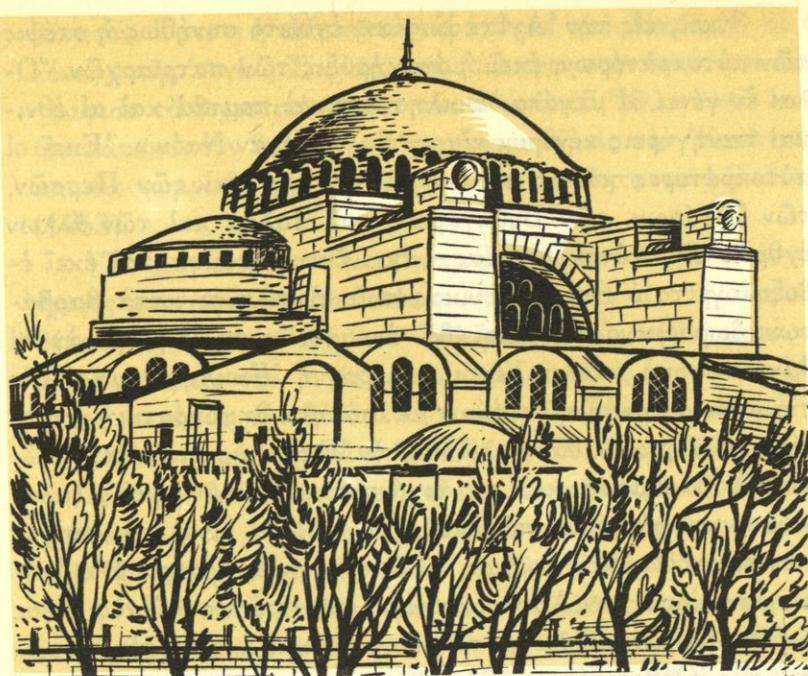
Τὸ λάδι βάλλει στὴν φωτιὰ μέσ’ στ’ ἀργυρὸ τηγάνι,
γιὰ νὰ τὰ τηγανίσῃ.

Τὰ τηγανίζει ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ πᾶν νὰ τὰ γυρίσῃ
 κι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος.
 'Ο παραγυιός του βιαστικὰ πάει νὰ τοῦ μιλήσῃ,
 καὶ τὰ χασεν ὁ γέρος.
 —Μήν τηγανίζεις, γέροντα, καὶ μόσχισε τὸ ψάρι,
 στὴν Πόλι τὴν μεγάλη.
 Τὴν Πόλι τὴν ἔξακουστὴ οἱ Τούρκοι ἔχουν πάρει,
 μᾶς κόβουν τὸ κεφάλι!
 —Στὴν Πόλι Τούρκων δὲν πατοῦν κι' Ἀγαρηνοῦ ποδάρια;
 Μοῦ φαίνεται σὰν φέμμα!
 Μά, ἀν εἶναι ἀλήθεια τὸ κακό, νὰ σηκωθοῦν τὰ ψάρια,
 νὰ πέσουν μέσ' τὸ ρέμα!
 'Ακόμη ὁ λόγος βάσταγε, τὰ ψάρια ἀπὸ τὸ τηγάνι,
 τὴν μιὰ μεριὰ ψημένα,
 πηδήσανε καὶ πέσανε στῆς λίμνης τὴν λεκάνη,
 γερά, ζωντανεμμένα.
 'Ακόμη ὡς τώρα πλέουνε, κόκκιν' ἀπὸ τὸ μέρος,
 ὅπου τὰ εἶχε ψήσει.
 Φυλᾶνε τὸ Βυζάντιο ν' ἀναστηθῇ, κι' ὁ γέρος
 νὰ τ' ἀποτηγανίσῃ.

« Ἀτθίδες Αὔραι »

Γεώργιος Βιζυηνός

80. ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Οι ἔνδεκα καὶ πλέον αἰῶνες τοῦ Ἐλληνικοῦ μεσαιωνικοῦ κράτους — τοῦ μεγαλυτέρου καὶ πλέον πολιτισμένου ἢ μᾶλλον τοῦ μόνου πράγματι πολιτισμένου κράτους τῶν μέσων χρόνων — οἱ ἔνδεκα αὐτοὶ αἰῶνες κέντρον ἔχουν τὴν «Μεγάλην Ἑκκλησίαν», τὸν «Μέγαν Ναόν», τὴν «Ἄγιαν Σοφίαν». Εἶναι τὸ τρίπτυχον, μὲ τὸ δποῖον ὀνόματάζον αἱ εὐλαβεῖς βυζαντιναὶ ψυχαὶ τὸ ἀριστούργημα τῆς θρησκευτικῆς των λατρείας. «Ολοι οι θρίαμβοι καὶ δλαι αἱ συμφοραὶ σχετίζονται μὲ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἐξιστόρησις τῶν συμβάντων εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν εἶναι ἡ ιστορία τῆς Μεσαιωνικῆς μας Αὐτοκρατορίας.

Ἐκεῖ, εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ἐγίνετο συνήθως ἡ στέψις τῶν αὐτοκρατόρων, ἐκεῖ ἡ ἀνακήρυξις τῶν πατριαρχῶν. Ὁλαι ἐν γένει αἱ μεγάλαι ἐκκλησιαστικαὶ πομπαὶ καὶ αἱ ἔθνικαὶ πανηγύρεις κέντρον εἶχον τὸν «Μέγαν Ναὸν». Ἐκεῖ οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ στρατηγοὶ — οἱ νικηταὶ τῶν Περσῶν, τῶν Ἀβάρων, τῶν Βουλγάρων, τοῦ Ἰσλάμ καὶ τῶν ἄλλων ἔχθρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας — ἐκεῖ ἐπευφημοῦντο καὶ ἐκεῖ ἐδοξολογεῖτο ὁ Θεὸς ὁ «νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος». Ἐκεῖ θὰ ἀκουσθοῦν πρώτην φορὰν οἱ ὕμνοι, ὅσους φάλλει μέχρι σήμερον ἡ Ἐκκλησία μας. Εἰς τὴν «Μεγάλην Ἐκκλησίαν» μὲ ἰσότητα δημοκρατικήν, γνησίως Ἑλληνικήν, θὰ στολίζουν τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Θεανθρώπου ἡ βασιλίσσα καὶ αἱ ἀρχόντισσαι τοῦ «Ιεροῦ Παλατίου» καὶ αἱ κόραι τοῦ λαοῦ. Ὁ ναὸς θὰ εἴναι τὸ κέντρον τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, αἱ δόποιαι συνετάραξαν ἔνα δόλκηρον αἰῶνα τὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ πρῶτος ὁ Ναὸς οὗτος βλέπει τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ ἀκούει τὸν θρίαμβον τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐκεῖ συντελεῖται τὸ σχίσμα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀγία Σοφία μὲ τὴν μυθικήν της μεγαλοπρέπειαν — ζωντανή, ἐνόμιζες, εἰκὼν τοῦ μεγαλείου τῆς Αὐτοκρατορίας — θὰ προσελκύσῃ καὶ θὰ ἐκχριστιανίσῃ τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς ἄλλους Σλαύους. Καὶ εἰς τὰς κρισίμους τοῦ κράτους στιγμὰς ἡ «Μεγάλη Ἐκκλησία» θὰ παραδίδῃ, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, τοὺς θησαυρούς της χάριν τῶν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν. Θὰ τὴν ληστεύσουν ἔπειτα οἱ Φράγκοι, ὅταν θὰ καταλάβουν τὴν Πόλιν (1204), καὶ θὰ τὴν μολύνουν μὲ τὰ ὄργιά των.

Καὶ ὅταν ὁ στρατιωτικώτερος κλάδος τοῦ Ἰσλάμ περιζώσῃ τὴν «πόλιν τῶν πόλεων», ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν «Μέγαν Ναὸν» τὸ αθένος διὰ τὸν ἡρωικὸν

θάνατον. Τότε «ή Δέσποινα ταράχθηκε και δάκρυσαν οι εἰ-
κόνες» τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅπως μὲ τραγικὴν λιτότητα ἔζω-
γράφισε τὸ δημοτικὸν ἄσμα τὸν πόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.
Θὰ κατακοποῦν ὅσοι ἔχουν συγκεντρωθῆ ἐις τὴν Ἐκκλησίαν
και θὰ γυμνωθῆ και πάλιν ἀπὸ τὰ ἀμύθητα κειμήλια της
(1453).

Τὸ μεγαλύτερον ὅμως κειμήλιον, τὴν κληρονομίαν τοῦ
ἥρωος και μάρτυρος Βασιλέως — τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀπελευ-
θέρωσιν — θὰ τοποθετήσῃ ὁ Ἑλληνικὸς λαός, εὐθὺς μετὰ τὴν
Συμφοράν, εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Και ὅπως ὁ μυθικὸς Ἀν-
ταῖος ἀνενέωντε τὴν δύναμιν του ἀπὸ τὴν ἐπαφήν του μὲ τὴν
γῆν, τοιουτοτρόπως και ὁ "Ἐλλην τῆς δουλείας θὰ συντηρῆ-
ται ἀπὸ τὴν Μεγάλην Ἀνάμνησιν. Εἰς τὴν ἱερὰν αὐτὴν μνή-
μην ὀφείλονται τὰ ἔνδεκα μεγάλα ἀπελευθερωτικὰ κινήματα
ἐπὶ Τουρκοκρατίας, εἰς αὐτὴν ὀφείλεται τὸ Είκοσιένα, εἰς
αὐτὴν οἱ κατόπιν ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι ἐνδὸς αἰῶνος. Εἰς
αὐτὴν ὀφείλεται ὁ ἀγών ἐναντίον τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γερμα-
νῶν και τῶν Ἰταλῶν (1940—1944) και κατόπιν ἐναντίον
τῶν Σλαύων και τῶν ὑπὸ τῶν Σλαύων κινουμένων κομμου-
νιστῶν (1946—1950).

"Απειροι εἶναι οἱ θρῦλοι, τοὺς ὅποίους ἔπλασεν ὁ λαός,
μετὰ τὴν καταστροφήν, περὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἀναφέρε-
ται μία μυστηριώδης λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Πά-
σχα εἰς αὐτήν, ἥτις ἔγινε γνωστὴ εἰς τὸν σουλτάνον Σου-
λεϊμάν, ὁ ὅποιος τόσον ὡργίσθη, ὥστε διέταξε γενικὴν σφα-
γὴν τῶν Χριστιανῶν, ἡ ὅποια ὅμως ἀπετράπη ἀπὸ τὸν μέ-
γαν Βεζύρην.

'Επιστεύετο γενικῶς, ὅτι καθ' ἔκαστον Πάσχα ἐγίνετο
μυστικὰ ἡ λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως ἀπὸ νεκροὺς σφα-
γέντας κατὰ τὴν "Αλωσιν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἀπὸ ἴε-
ρεῖς, οἱ ὅποιοι ἔζων μυστηριωδῶς μακρὰν τοῦ ἄλλου κόσμου.

"Ελεγον ἐπίσης οἱ θρῦλοι, ὅτι τὴν Μεγάλην Πέμπτην, ὅταν γίνεται ἡ βαφὴ τῶν αὐγῶν τοῦ Πάσχα, εύρισκονται εἰς τὴν κύλην τῆς Ἀγίας Σοφίας φλοιοὶ ἀπὸ κόκκινα ώά.

'Απὸ τὰς θρησκευτικάς μας ἑορτὰς λοιπὸν ἡ κατ' ἔξοχὴν ἐθνικὴ ἑορτὴ εἶναι τὸ Πάσχα, ὅπου ἀδελφώνεται ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ "Ἐθνους". Διὰ τοῦτο ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ, ἐνῷ ἐδημιούργησε πολυαρίθμους θρύλους περὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅμως θρύλους διὰ θρησκευτικὴν ἑορτὴν (ἐν σχέσει, φυσικά, πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν) μόνον διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐδημιούργησε. Μόνον δηλαδὴ διὰ τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως. Καὶ τὸν πόνον αὐτὸν καὶ τὴν ἐλπίδα αὐτὴν τῆς Ἀναστάσεως—τῆς διπλῆς Ἀναστάσεως—ποῦ ἀλλαχοῦ θὰ ἥδυνατο καλύτερον νὰ τοποθετήσῃ ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ παρὰ εἰς τὸν «Μέγαν Ναόν»;

«Στρατιωτικὰ Νέα»

E. P. Φωτιάδης

81. Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ

Κατὰ τὸ ἔτος 1823, τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ιεραρχῶν, σημαντικώτατον γεγονός συνέβαινεν εἰς τὴν Τήνον. "Εμελλε δὲ τοῦτο νὰ συγκινήσῃ ὀλόκληρον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς καὶ νὰ καταστήσῃ περιώνυμον καὶ ιερὰν τὴν ὥραίαν νῆσον τῶν Κυκλαδῶν.

Τὸ παράδοξον τοῦτο συμβάν ξῆτο ἡ εὔρεσις τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐπονομασθείσης Παναγίας Τηνιακιᾶς. Ή εὔρεσις αὕτη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔγινεν ὡς ἔξης:

Εἰς τὴν Τήνον ὑπῆρχε μία παναρχαία γυναικεία μονὴ τῆς Παναγίας, τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων, κειμένη ἄνω τῆς πόλεως Τήνου εἰς τὴν πετρώδη κορυφὴν τοῦ Κεχροβουνίου. Ἐκεῖ, κατὰ Ιούνιον τοῦ 1822, μίαν Κυριακήν, ἐνῷ ἀκόμη,

δὲν εἶχε σημάνει δ "Ορθρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μονῆς, μία γραῖα μοναχή, εὐλαβής καὶ ἐνάρετος, Πελαγία καλουμένη, ἀνεπαύετο ἀκόμη εἰς τὸ πενιχρὸν κελλίον της. Κουρασμένη ἀπὸ τὸν κανόνα της καὶ τὰς γονυκλισίας, ὡνειρεύετο ἐντὸς τοῦ κελλίου της ἔκεινου παράδοξον καὶ μυστηριῶδες ὄνειρον. Ἐφάνη πρὸς αὐτὴν μία γυνὴ ἄγνωστος, μεγαλοπρεπής καὶ ὥραιοτάτη. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτήν, ἀφοῦ συνεννοήθῇ μὲ τὸν ἐπίτροπον τῆς Μονῆς, νὰ σπεύσουν ἀμέσως καὶ νὰ ἀνασκάψουν εἰς ἔνα εὑρύτατον ὑψηλὸν τοπίον, ἀνωθεν τοῦ

λιμένος τῆς Χώρας, καὶ ἐπὶ τοῦ τοπίου αὐτοῦ νὰ κτίσουν μεγα οπρεπῆ καὶ ἔνδοξον ναόν.

Τὸ ὄνειρον τοῦτο ἐπανελήφθη κατὰ τὰς δύο ἐπομένας Κυριακὰς εἰς τὴν μοναχὴν τὴν ἴδιαν ὥραν, κατὰ τὴν ὅποιαν ἀνεπαύετο ἐντὸς τοῦ κελλίου της. Τὴν τρίτην ὅμως Κυριακὴν ἀκούει αἴφνης τὴν χαρμόσυνην φωνὴν τῆς ξένης:

— Εὔαγγελίζου, γῆ, χαράν μεγάλην!

— Αἰνεῖτε, οὐρανοί, Θεοῦ τὴν δόξαν! συμπληρώνει ἡ μοναχὴ τὴν ἀγγελικὴν δοξολογίαν τῆς Θεομήτορος.

Ἐγείρεται τότε ἀμέσως ἐκ τῆς κλίνης της καὶ πλήρης χαρᾶς καὶ πίστεως εἰς τὴν καρδίαν, προσπαθεῖ, βλέπουσα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὸ μικρὸν κελλίον της, νὰ διακρίνῃ τὴν Κυρίαν ἐκείνην. Ἀλλ' ἡ Κυρία, ἡτις ἦτο ἡ Ἁγία Θεοτόκος, εἴχε γίνει ἄφαντος.

Ἄπο τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἡ γερόντισσα Πελαγία ἡσθάνετο ὅτι ἔγινεν ἄλλος ἄνθρωπος, ὅτι κάτι ἀνώτερον καὶ θεῖον περιέβαλεν αὐτήν. Τὸ πρόσωπόν της ἔλαμπεν ἀπὸ θαυμαστὴν ἀγαλλίασιν. Γεμάτη πλέον ἀπὸ θάρρος εἰς τὴν ψυχήν, παρουσιάζεται ἀμέσως εἰς τὴν ἡγουμένην. Τὴν ἔξυπνὴν καὶ φανερώνει τὴν τριπλῆν δύτασίαν της.

Ἡ ἡγουμένη, γνωρίζουσα τὴν ἀρετὴν τῆς μοναχῆς καὶ τὴν εὐλάβειάν της, ἀμέσως ἐπίστευσε καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτὴν νὰ συναντήσῃ τὸν ἐπίτροπον καὶ νὰ διηγηθῇ τὸ παράδοξον συμβάν.

Ο ἐπίτροπος παρεδέχθη καὶ αὐτὸς ἀμέσως τὸ θεῖον ὄνειρον τῆς Πελαγίας, χωρὶς δισταγμόν, καθὼς καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου Γαβριήλ, ὁ ὅποιος ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς νήσου νὰ ἔλθουν ὅλοι, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐργασία τῆς ἀνασκαφῆς. Τοιουτοτρόπως διὰ συρροῆς πλείστων χωρικῶν ἤρχισεν ἡ ἐκσκαφὴ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1822, ἀλλ' ἀνεύ ἀποτελέσματος.

Ανευρέθησαν μόνον παλαιά ἐρείπια ναοῦ καὶ φρέαρ ξηρόν, ἀλλ' ἡ πολυπόθητος εἰκὼν τῆς ὄπτασίας δὲν εὑρέθη. Δι' αὐτὸν ἐγκατελείφθη ἡ πρόδος τοῦ ἔργου.

Τυχαίως ὅμως ἐνεφανίσθη ἐπιδημία τῆς φοβερᾶς νόσου πανώλους εἰς ὀδόκληρον τὴν νῆσον καὶ πολλοὶ ἐντόπιοι καὶ ξένοι ἀπέθνησκον. Ἐφαντάσθησαν τότε πολλοὶ εὔσεβεῖς Χριστιανοί, ὅτι θὰ ἥτο τοῦτο ὄργη Θεοῦ διὰ τὴν παραμέλησιν τοῦ ἔργου τῆς καλογραίας καὶ ἀμέσως ἐπανελήφθη ἡ ἀνασκαφὴ εἰς τὸ αὐτὸν μέρος, μὲ περισσότερον ζῆλον καὶ μὲ θερμότεραν προσπάθειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίσχυεν αὐτοὺς ὁ φόβος τῆς φοβερᾶς νόσου.

Εἶχον κατέλθει ἐξ ὅλων τῶν χωρίων ἀναρίθμητοι Τηνιακοὶ ὡς εἰς πανήγυριν καὶ ζηρχισαν ἀμέσως νὰ καταβάλλουν τὰ θεμέλια νέου ναοῦ. "Οτε δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς ἐζήτησεν ὕδωρ διὰ νὰ τελέσῃ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀγιασμοῦ, εὑρέθη παραδόξως πλῆρες ὕδατος τὸ ξηρὸν ἐκεῖνο φρέαρ, τὸ ὅποιον διατηρεῖται μέχρι σήμερον. Εἶναι πλῆρες δροσεροῦ ἀγιασματος, κάτω εἰς τὴν Εὔρεσιν, εἰς τὸν ὑπόγειον ναόν, τοῦ ὅποιου ἀνευρέθησαν, ὅπως εἴδομεν, τὰ θεμέλια.

Τοιουτοτρόπως ἐθεμελιώθη ὁ ναὸς εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, διὰ τὸ ὕδωρ, τὸ ὅποιον ἀνέβλυσεν ἀπὸ τὸ ξηρὸν φρέαρ.

Ἐξηκολούθουν δὲ πολυπληθεῖς ἐργάται νὰ ἀνασκάπτουν καὶ νὰ ἴσοπεδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Τέλος τὴν 30 Ιανουαρίου τοῦ 1823, ἐορτὴν τῶν Τριῶν Ιεραρχῶν, ἀνεῦρον τὴν πολυπόθητον εἰκόνα τῆς ὄπτασίας, μίαν ὄργυιὰν μακρὰν ἀπὸ τὸ φρέαρ, μέσα εἰς λασπώδη χώματα, διαμελισμένην εἰς δύο τεμάχια. Διότι οἱ ἐργάται, κτυπῶντες τὴν σκαπάνην, διεμέλισαν τὴν εἰκόνα εἰς δύο. Καὶ τὸ μὲν ἔν μέρος φέρει τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, τὸ δὲ ἄλλο τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ, διότι ἡ ὅλη εἰκὼν παριστᾶ τὸν Εὐαγγελισμὸν

τῆς Θεοτόκου. 'Ο ἐργάτης δὲ ὁ εὐρών αὐτὴν ἐφήρμοσεν ἀμέσως τὰ δύο τεμάχια, τὰ ὅποια παραδόξως προσεκολλήθησαν τελειότατα, ώς ἐὰν ᾖτο τεχνίτης εἰδικός.

Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἀνευρέθη ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας τῆς Τήνου. 'Η εἰκὼν αὕτη εἶναι μικρά, καλύπτεται δὲ σήμερον ὑπὸ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ πολυτελεστάτου ἐπενδύματος. Κρέμανται δὲ ἐπ' αὐτῆς χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κειμήλια, ἐνώπια καὶ περιδέραια καὶ στέμματα, μὲ ἀλύσεις, μὲ ἀδάμαντας καὶ παντοειδῆ πετράδια στολισμένα, ὅλα δῶρα καὶ ἀναθήματα τῶν εὐλαβῶν Χριστιανῶν ἀπὸ ὅλην τὴν 'Ελλάδα καὶ τὴν 'Ελληνικὴν 'Ανατολήν.

'Η εἰκὼν εἶναι τοποθετημένη ἐντὸς τοῦ θεμελιωθέντος τότε μεγαλοπρεπεστάτου ναοῦ, ὃστις εἶναι κατάφορτος ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἀργυρὸν καὶ πολυελαίους καὶ κανδήλας καὶ λοιπὰ κοσμήματα. Λάμπει δόλοκληρος εἰς τοὺς τοίχους ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν πολυειδῶν ταξιμάτων, τὰ ὅποια ἐνθυμίζουν τὰ ἀναρίθμητα θαύματα, τὰ ὅποια ἔκαμε καὶ κάμνει εἰς ξηρὰν καὶ θάλασσαν.

Οἱ προσκυνηταὶ συγκεντρώνονται κατὰ χιλιάδας εἰς τὴν μαρμαρόστρωτον αὐλὴν τοῦ ναοῦ δἰς τοῦ ἔτους, τὴν 25 Μαρτίου καὶ τὴν 15 Αὔγουστου, ώς εἰς δύο μεγαλοπρεπεῖς διαδηλώσεις τῶν Πανελλήνων. Συνωστιζόμενοι ἐκεῖ ὑγιεῖς καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἥδη ἔχουν θεραπευθῆ, διακηρύττουν εἰς τὸν κόσμον τὴν βαθυτάτην πίστιν τοῦ 'Ελληνισμοῦ εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν, ἐν μέσῳ τῆς φιλοξένου χώρας τῶν εύτυχῶν Τηνίων.

Οἱ Τήνιοι εἶχον τὴν ὑπερτάτην τιμὴν νὰ περιποιῶνται μὲ ἔξαιρετικὴν εὐλάβειαν ἕνα ἀπὸ τοὺς πλέον ὀνομαστοὺς εἰς τὸν κόσμον τῆς 'Ανατολῆς ναοὺς τῆς 'Αειπαρθένου. Αἰσθάνονται δὲ ἴδιαιτέραν χαρὰν ὑποδεχόμενοι τοὺς Πανέλληνας εὐλαβεῖς Χριστιανούς, ἴδιας τῆς 'Ελλάδος καὶ τῆς Μικρᾶς

Ασίας, εἰς συγκεντρωμένον πολύγλωσσον προσκύνημα, τὸ δόπιον ἔρχεται δεύτερον μετὰ τὸ προσκύνημα τοῦ Παναγίου Τάφου.

Τοῦ πανσέπτου τούτου Ναοῦ τὴν χάριν καὶ τὸν πλοῦτον, τὸν δόπιον δὲ εὐσεβῆς λαὸς ὄνομάζει Ἐπίγειον Παλάτιον τῆς Παναγίας, ἀπηθανάτισεν ἐνωρὶς ἡ εὐσεβῆς Μοῦσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἰς τὸ ἔξης τρυφερώτατον τετράστιχον:

Ω Παναγιά μον Τημιακιά,
μὲ τὰ πολλὰ καντήλια,
φύλαγε τὸ παιδάκι μον,
νὰ σοῦ τὰ κάμω χίλια...

Τὸ τετράστιχον τοῦτο, ὡς νανούρισμα γλυκύτατον ἀντηγεῖ μελωδικῶς, ίδιως εἰς τὰς νήσους, πλησίον τοῦ λίκνου τοῦ βρέφους εἴτε πλησίον τῆς ἑστίας, ὅταν πνέη ἀγριος καὶ παγωμένος βορρᾶς, εἴτε κάτω ἀπὸ τὴν σκιάν τῆς ἀμυγδαλῆς, κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνοίξεως, ἀπὸ τὰ τρυφερὰ χείλη τῆς μητρός.

Αλέξανδρος Μωραΐτιδης (Διασκευὴ)

82. ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΒΛΑΧΑΒΑΣ

‘Ο παπᾶ - Εύθυμιος Βλαχάβας, τὸ προσφιλές τοῦτο τέκνον τῶν Θεσσαλικῶν δρέων, ἐγεννήθη, ἡνδρώθη καὶ ἀπέθανε χωρὶς κανεὶς ποτὲ ν’ ἀκούσῃ τὸ ὄνομα τῶν γονέων του.

Ἐστρατοπέδευε πάντοτε εἰς τὴν Πίνδον, τὸν “Ολυμπὸν καὶ τὴν ”Οσσαν. Ἐκεῖθεν ἔξ ἐνέδρας ἔπιπτε κατὰ τοῦ ’Αλῆ πασᾶς καὶ πολλάκις κατέστρεψε τὰ στρατεύματά του. Ἡπειλεὶ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ’Ιωάννινα, ὅπου ἐφώλευεν ὡς εἰς σπήλαιον ἡ αἰμοβόρος τίγρις.

Μαζί του συνεπολέμει πάντοτε εἰς μοναχὸς Δημήτριος, γνωστὸς εἰς δλην τὴν Θεσσαλίαν διὰ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πατρίδα.

Οἱ δύο ὄντοι σύντροφοι, μακρὰν τῶν τυράννων, εἰς τὴν σκληρὰν ἐρημίαν των, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων καὶ εἰς τὴν σιωπὴν τῶν μυροβλήτων Ἑλληνικῶν κοιλάδων, συνέλαβον τὴν μεγάλην ἴδεαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας.

Ποῖος ἡδύνατο νὰ δειλιάσῃ μαχόμενος, ἀφοῦ ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὴν σπάθην τοῦ Βλαχάβα καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Δημητρίου;

Μαθὼν δὲ ’Αλῆ πασᾶς ὅτι οἱ ἄνδρες τοῦ Βλαχάβα καθ’ ἐκάστην ἐπολλαπλασιάζοντο, ὥρμησεν ἐναντίον αὐτοῦ μὲ δεκαπλασίας δυνάμεις. Αἴματηρά, πεισματώδης καὶ φονικωτάτη μάχη ἐγένετο. Εἶναι ἀπίστευτα τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ ἥρωός μας. ’Αλλὰ δυστυχῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας του τὸν ἐγκατέλειψαν δειλιάσαντες. Καὶ οἱ ’Αλβανοὶ τὸν ἥχμαλωτισαν πληγωμένον καὶ τὸν ἔσυραν σιδηροδέσμιον εἰς ’Ιωάννινα, ὅπου ὑπέμεινε, χωρὶς κἀν νὰ δακρύσῃ, ὅσα μόνον τοῦ φοβεροῦ τυράννου δηνοῦς καὶ ἡ καρδία ἡδύναντο νὰ ἐφεύρουν μαρτύρια.

‘Αριστοτέλους Βαλαωρίτου Βίος καὶ Ἔργα

(Διασκευὴ)

83. Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Τῷ 1808 ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ παπᾶ Εὐθυμίου Βλαχάβα, ὁ ὄποιος, ὅπως εἴδομεν, σκληρῶς ἔθανατώθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Μετὰ τοῦ Βλαχάβα συνελήφθη ὑπὸ τοῦ τυράννου τούτου καὶ εἰς ἀπεριγράπτους ὑπεβλήθη βασάνους ὁ μοναχὸς Δημήτριος.

‘Ο Δημήτριος, καταγόμενος ἐκ Σαμαρίνης τῆς Πίνδου, περιήρχετο τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκήρυττεν ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως, πρὸς κατευνασμὸν τῶν πνευμάτων. Κατηγγέλθη δύμως ψευδῶς ὡς ἐπαναστάτης καὶ συλληφθεὶς ὡδηγήθη δέσμιος πρὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. ‘Ο Ἀλῆς προσεπάθησε τότε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπ’ αὐτὸν ὅμολογίαν περὶ τῶν συνενόχων τοῦ Βλαχάβα, διότι εἶχε τὴν ὑποψίαν ὅτι συνένοχοί του ἦσαν οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Θεσσαλίας.

Μετὰ τοῦ ἀγίου μοναχοῦ καὶ τοῦ αἵμοβόρου σατράπου διημείφθη τότε ὁ ἐξῆς διάλογος:

‘Αλῆ πασᾶς: ‘Ἐκήρυττες τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπομένως τὴν πτῶσιν τῆς ἴδικῆς μας θρησκείας καὶ τοῦ Σουλτάνου;

Δημήτριος: ‘Ο Κύριός μου δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Αὔτὸς βασιλεύει καὶ θὰ βασιλεύῃ πάντοτε. Σέβομαι τοὺς ἀρχοντας, τοὺς ὄποιους μοῦ ἔδωκε.

‘Αλῆ πασᾶς: Τί φέρεις ἐπὶ τοῦ στήθους σου;

Δημήτριος: Τὴν σεπτὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας.

‘Αλῆς: Θέλω νὰ τὴν ἴδω.

Δημήτριος: Εἶναι ἀδύνατον νὰ βεβηλωθῇ. Διάταξε νὰ λύσουν τὴν χεῖρά μου καὶ θὰ σοὶ τὴν προσφέρω.

‘Αλῆς: Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἀποπλανᾶς τὰ πνεύματα; Λέγεις ὅτι εἴμεθα βέβηλοι; Τὸ ὕφος σου φανερώνει ὅτι

εῖσαι ἀπόστολος τῶν ἐπισκόπων, οἱ δποῖοι προσκαλοῦν· τοὺς Ρώσους διὰ νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν. Ὁμολόγησε· τοὺς συνενόχους σου.

Δημήτριος: Συνένοχοί μου εἶναι τὸ καθῆκον, τὸ δποῖον μὲν ποχρεώνει νὰ παρηγορῶ τοὺς χριστιανούς καὶ νὰ τοὺς διδάσκω νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους.

Αλῆς: Εἰπὲ εἰς τοὺς ἰδικούς σας νόμους, σκύλε χριστιανέ.

Δημήτριος: Αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀποτελεῖ τὴν δόξαν μου.

Αλῆς: Φέρεις, λέγουν, τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, εἰς τὴν δποίαν ἀποδίδουν τερατουργήματα.

Δημήτριος: Εἰπὲ θαύματα. Ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου μεσιτεύει πάντοτε ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὸν ἀθάνατον υἱὸν της. Πάντοτε θαυματουργεῖ καὶ πάντοτε ἐπικαλοῦμαι τὴν προστασίαν της.

Αλῆς: Νὰ ἴδωμεν, ἢν θὰ σὲ σώσῃ καὶ τώρα. Δήμιοι, βασανίσατέ του.

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ 'Αλῆ, τοὺς δποίους εἶπε μετὰ μανίας, οἱ δήμιοι ἀρπάζουν τὸ θῦμα καὶ τὸ ρίπτουν εἰς τοὺς πόδας τοῦ τυράννου. Καὶ ἐκεῖνος πτύει κατὰ τοῦ γενναίου ὁμολογητοῦ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. 'Αποσποῦν παρ' αὐτοῦ τὴν ἱερὰν εἰκόνα καὶ ἐμπηγνύουν σιγὰ—σιγὰ καλαμίνους ἀκίδας (ἀγκίδας) εἰς τοὺς ὄνυχας τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν καὶ τοῦ διατρυποῦν τοὺς βραχίονάς του. 'Ο μάρτυς, παρ' ὅλους τοὺς πόνους τοὺς φοβερούς, ποὺ ὑπέφερεν, οὐδὲν ἔλεγεν ἐναντίον τῶν βασανιστῶν του, ἐπεκαλεῖτο δὲ μόνον τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου:

Κύριε, ἐλέησον τὸν δοῦλόν σου!

Βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, ἵκέτευε ὑπὲρ ἡμῶν!

Αφοῦ ἐτελείωσεν ἡ βάσανος διὰ τῶν καλάμων, σφιγ-

γουν τὴν κεφαλήν του μὲ σιδηρᾶν ἄλυσιν καὶ τὸν διατάσσουν νὰ ὁμολογήσῃ τοὺς συνενόχους του. Ὑπομένει καὶ αὐτὸ τὸ μαρτύριον καὶ λυπεῖται μόνον, διότι ἀκούει τοὺς βασανιστάς του νὰ ὑβρίζουν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Παναγίαν.

Ἐπὶ τέλους οἱ δῆμιοι ἀναβάλλουν τὴν συνέχειαν τῶν βασανιστηρίων διὰ τὴν ἐπαύριον καὶ τὸν ρίπτουν εἰς τὰ βάθη μιᾶς ὑγρᾶς φυλακῆς.

Κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν βασάνων ὁ μάρτυς ἔκρεμάσθη ἀνωθεν πυρᾶς μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω. Ἡ πυρὰ τὸν ἔπνιγε καὶ κατέτρωγε τὸ δέρμα τοῦ κρανίου του. Φοβούμενοι ὅμως οἱ δῆμιοι μήπως ἀποθάνῃ ταχέως, τὸν ἀποσύρουν. Τὸν ρίπτουν χαμαὶ καὶ θέσαντες ἐπὶ τοῦ στήθους του σανίδα πηδοῦν ἐπάνω εἰς αὐτήν, διὰ νὰ συντρίψουν τὰ ὀστᾶ του.

"Ολα ταῦτα ὅμως τὰ βασανιστήρια δὲν ἡδυνήθησαν νὰ νικήσουν τὸ φρόνημα τοῦ Χριστιανοῦ μάρτυρος. Κτίζουν τότε αὐτὸν ἐντὸς τοίχου καὶ ἀφήνουν μόνον τὴν κεφαλὴν ἐλευθέραν, διὰ νὰ παρατείνουν τὴν ἀγωνίαν. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τοῦ δίδουν καὶ τροφήν. Ὁ μάρτυς ὅμως, ἔχων ἐλευθέραν τὴν κεφαλὴν καὶ ἀναπνέων, διαρκῶς προσηγορίζετο. Καὶ τέλος τὴν δεκάτην ἡμέραν τῆς ἀγωνίας του ἔξεπγευσεν.

"Η θαυμαστή του ὑπομονὴ κατὰ τὸ μαρτύριόν του κατέπληξε τὴν "Ηπειρον καὶ ἀμέσως ὁ Δημήτριος ὡς ἄγιος ἐδοξάσθη. Ἐλέγετο δὲ καὶ θαύματα ἔγιναν μόνον διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματός του. Εἰς ἐκ τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι παρηκολούθησαν τὸ μαρτύριον τοῦ Δημητρίου, ἐκ Καστοριᾶς, προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐβαπτίσθη. Ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐβασανίσθη καὶ ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

« Οἱ Νεομάρτυρες »

† Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (Διασκευὴ)

νότιον αναδημοσίευτον πρωθυπουργόν της Ελλάδος και την πρώτην χρονική χρονιά της διοίκησης την περίοδο 1821-1822.

84. Ο ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

‘Η Ἐκκλησία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπρωτοστάτησε πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ. Καὶ προσέφερεν ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἱερῶν προσπαθειῶν τοῦ Γένους.

“Απειροι εἶναι οἱ κληρικοί, οἱ ὅποιοι ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγὴν ὠδηγήθησαν εἰς τὸ μαρτύριον ὑπὸ τῶν αἰμοδιψῶν κατακτητῶν. Μόλις διεδίδετο ἡ φήμη ὅτι προητοιμάζετο ἔξεγερσις ἢ ἀνηγγέλλετο νίκη τοῦ σουλτάνου, ἀκράτητος ἔξεσπα ἢ μανία τῶν κατακτητῶν ἐναντίον τοῦ ἀόπλου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἴδιως ἐναντίον τῶν κληρικῶν.

Πρῶτον θῦμα τῆς σουλτανικῆς θηριωδίας ἔπεισε, κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου τοῦ 1821, ὅτε ἐωρτάζετο τὸ Πάσχα, ὁ σεπτὸς οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος δὲ Ε΄. Ταυτοχρόνως συνεμαρτύρησαν καὶ οἱ Μητροπολῖται Ἐφέσου Διονύσιος, Νικομηδείας Ἀθανάσιος, Ἀγχιάλου Εὐγένιος καὶ

Δέρκων Γρηγόριος. Ἐπὶ σειράν ἡμερῶν, ἐβδομάδων καὶ μηνῶν προσεφέροντο εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος αἱ Ἱεραὶ κεφαλαὶ ἑθνομαρτύρων ἱεραρχῶν καὶ ἄλλων κατωτέρων κληρικῶν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν ἑκείνην τοῦ μαρτυρίου ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀκόλουθον ὥραῖον δημοτικὸν ἄσμα. Εἰς τοῦτο περιγράφεται ἡ εἰσβολὴ τῶν Ἀράβων τοῦ Ἰμπραΐμ, κατὰ τὸν Ιούνιον τοῦ 1826, εἰς τὸν Δηρὸν τῆς Μάνης καὶ τὸ μαρτύριον καὶ ἡ κατάρα τοῦ ἑκεῖ πρωτοσυγκέλλου:

Στὸ ῥημοκλήσι τοῦ Δηροῦ
λειτούργα ὁ πρωτοσύγκελλος,
καὶ τ' ἄχραντα μυστήρια
ἔφερνε στὸ κεφάλι του,
ψάλλοντας τὸ χερουβικό.
Μόν' ἔξαρχα κι ἀνέλπιστα
Τοῦρκοι τὸν περιλάβχεν,
κι ἔλαβε μόνον τὸν καιρὸν
καὶ σήκωσε τὰ χέρια του,
κι εἴπεκε: «Παντοδύνχε,
δυνάμωσε τοὺς Χριστιανούς,
τύφλωσε τοὺς Ἀγαρηνούς,
τὴν σημερινὴν ἡμέραν!»

Οἱ Τοῦρκοι ἀντισταθήκασι
κι ἤσαν στὴν ἄκραν τοῦ γιαλοῦ,
μὰ στὸ στερνὸ δειλιάσσασι,
καὶ πέφτωσι στὴν θάλασσα,
σὰν τὰ τυφλὰ τετράποδα.
Γιατ' ἦταν θέλημα Θεοῦ
μετὰ θάνατο
νὰ σακουσθῇ ἡ παράκλησις
τ' ἀγίου πρωτοσύγκελλου.

Ἐκατοντάδες σελίδες θά ἔχρειάζοντο διὰ νὰ ἀναγραφοῦν αἱ θανατώσεις καὶ τὰ μαρτύρια, δσα ὑπέστησαν οἱ κληρικοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἰς ἐξ χιλιάδας ἀναβιβάζονται τὰ ἡρωικὰ αὐτὰ θύματα, τὰ ὅποια ὑπέμειναν μὲ γαλήνην καὶ γενναιότητα τὸ ὑπέρ Πίστεως καὶ Πατρίδος μαρτύριον.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ, ἐιτὸς τῶν θυμάτων, καὶ πλῆθος κληρικῶν καὶ μοναχῶν, οἱ ὅποιοι προέταξαν τὰ στήθη των κατὰ τοῦ ἔχθροῦ ἢ ἔγιναν ἀρχηγοὶ στρατιωτικῶν σωμάτων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Ο Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πόλιν τῶν Πατρῶν.

Ο ἐπίσκοπος Κιρνίτζης Προκόπιος ὑψώσε τὴν σημαῖαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπάνω εἰς τὰ μουσουλμανικὰ τεμένη (τζαμιά) τοῦ Γαστουνίου. Καὶ προσεκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς Ἡλιδος πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος.

Ο Ἀθανάσιος Διάκος ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὸ ξίφος τοῦ πολεμιστοῦ μαζὶ μὲ τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος.

Ο ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡσαΐας ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀλαμάνας.

Οι μοναχοὶ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου διεκρίθησαν διὰ τὸν ἡρωισμόν, μὲ τὸν ὅποιον ἀπέκρουσαν τὰς στρατιὰς τοῦ Ἰμπραήμ.

Ο ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ ἐπονομασθεὶς Παπαφλέσσας, εἰς τοὺς κινδύνους ἀπτόνητος καὶ εἰς τὴν δόξαν ἀκάθεκτος, ἥτο ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τῆς Ἐπαναστάσεως. Οὕτος ἔπεσεν ἡρωικῶς παρὰ τὸ Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας, τὴν 20ὴν Μαΐου 1825, μαχόμενος μετὰ τῶν τριακοσίων του ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰμπραήμ.

Ο Καρύστου Νεόφυτος, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἥτο ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Καρύστου.

‘Ο Ταλαντίου Νεόφυτος και ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς διαφόρους μάχας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Σάμου ἐπίσης, ὁ περίφημος ὡσαύτως ἐπίσκοπος τῶν Ρωγῶν Ἰωσήφ, ὁ ὅποιος προσέφερε τὸν ἑαυτόν του θυσίαν κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου.

‘Ο Βρεσθένης Θεοδώρητος ἐσπευσεν εἰς Βαλτέτσιον ἐπὶ κεφαλῆς 800 Ἀγιοπετριτῶν καὶ Τσακώνων.

Καὶ πόσοι ἄλλοι! « Ήμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος » Δημήτριος Μπαλάνος (Διασκεψή)

—
—
—

85. ΤΟ ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 29ης Δεκεμβρίου 1949 ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπένειμε τὸ Χρυσοῦν Μετάλλιον αὐτῆς — ὑπερτάτη τιμὴ — εἰς τοὺς μάρτυρας “Ελληνας Ἱερεῖς, τοὺς ἀπὸ τοῦ 1941 μέχρι καὶ τοῦ 1949 θυσιασθέντας εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας.

‘Ο τότε Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας ἀείμνηστος καθηγητὴς Γεώργιος Π. Οἰκονόμος εἶπε τὰ ἔξῆς:

« Χρυσοῦν Μετάλλιον ἀπονέμει ὁμοθύμως ἡ Ἀκαδημία μετὰ θάνατον εἰς τὴν ἀιδίου μνήμης σεπτὴν ὁμάδα τῶν Ἑλλήνων Ἱερέων, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τοῦ 1941 μέχρι σήμερον ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐμαρτύρησαν ἐκ τούτων ἄλλοι ἐτυφε-

κίσθησαν, ἄλλοι ἐσταυρώθησαν, ἄλλοι κατεκρεουργήθησαν
καὶ ἄλλοι ἐτάφησαν ζῶντες.

» Εἰς τὴν πολυάριθμον στρατιὰν τῶν καλλινίκων μαρτύρων τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος νέα κατὰ τὸν πρόσφατον ἀγῶνα τοῦ "Ἐθνους προσετέθη ἑκατόμβη" αὕτη ἐλάμπρυνε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ νέα αὕτη σειρὰ τῶν θυσιῶν τοῦ Κλήρου μετὰ τῶν θυσιῶν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ ἀποτελεῖ ἀληθῶς λαμπρὸν καὶ φωτοβόλον μνημεῖον τῆς ἔθνους ἐνότητος, τὸ δόποιον μέλλει νὰ διδάσκῃ τὰς ἐπερχομένας Ἑλληνικὰς γενεὰς τὴν ὄδὸν πρὸς ἀρετὴν καὶ εὐχεισαγ.

» 'Η Ἀκαδημία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραβλέψῃ τὰς σκληρὰς θυσίας τῶν ιερέων, οἱ δόποῖοι καὶ μόνοι εὑρεθέντες δὲν ἔκλονισθησαν οὔτε εἰς τὴν χριστιανικὴν αὐτῶν πίστιν οὔτε εἰς τὴν βαθεῖαν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα' ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀθανασίου Διάκου καὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν μαρτύρων, ἔπεισαν ως γνήσιοι Χριστιανοὶ καὶ "Ελληνες.

» Ἐκεῖ, παρὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἐθνομάρτυρος ἵεράρχου Σμύρνης Χρυσοστόμου, θὰ ἀνεγερθῇ κάποτε, ἀσφαλῶς, ἀντάξιον μνημεῖον τῆς θυσίας ταύτης τῶν ἱερέων.

»Τὸ μετάλλιον καταπιστεύει ἡ Ἀκαδημία εἰς χεῖρας τοῦ Μακαριωτάτου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κυρίου Σπυρίδωνος, ὡς Ἀρχηγοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἵνα παραμένῃ αἰώνια τῶν μαρτύρων ἱερέων ἡ μνήμη».

«Η Εκκλησία εις τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας» K. A. Βοβολίνης (Διασκευή)

86. Η ΔΟΞΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μόνο οι Μαραθωνομάχοι
δὲν σ' ἐδόξασαν, Πατρίδα·
δὲν σ' ἐδόξασαν, μονάχοι
οἱ τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα.

Ἐβαστάξαν τὰ παιδιά σου,
παλληκάρια διαλεγμένα,
πάντα σὰν τὴν δρῦ τοῦ δάσου,
σὰν τοὺς βράχους ἔνα κι ἔνα.

"Ομοια ἀκλόνητοι κι ἀγνάντια
στῶν ἔχθρῶν τὴν ἄγρια φόρα
κι δμοια στέρεοι στὴν γιγάντια
καὶ κακὴ τῆς τύχης μπόρα.

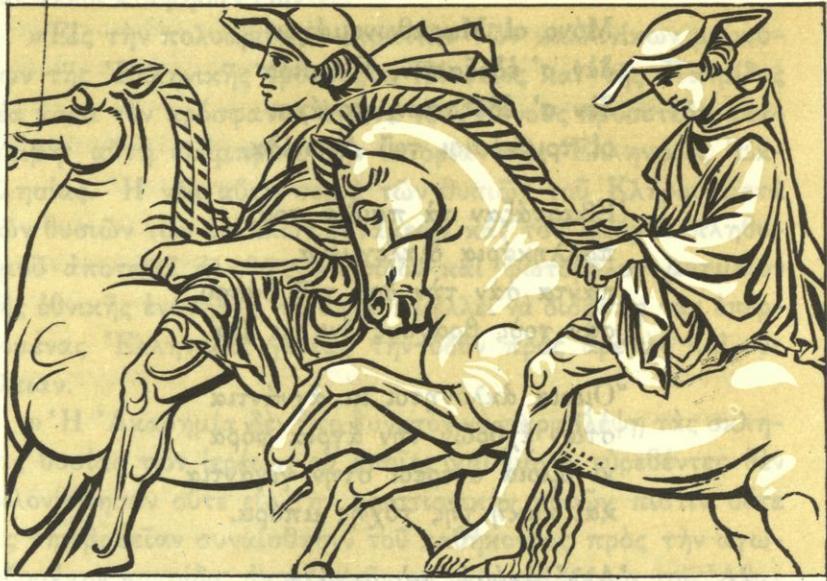
'Αλλ' ἀκόμη πιὸ μεγάλη,
ἥτο ὁ κυρίος στῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη
το ἐφέρετο εἰς σὰν μιὰν ἀλλήγη ἄγια πάλη,
γιὰ ἔνα πιὸ δμορφο στεφάνι.

Εἰς τὴν πάλη, ὅπου τὸ πνεῦμα
τ' οὐρανοῦ νικᾶ τὸν "Ἄδη,
λάμπειον δὲ μετὰ τὸ ψέμα,
τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι.

Λορέντζος Μαβίλης

B' ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ BION

87. ΤΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

νεοτου Διεκρινούμενοι παραπληθανατορων, επεισου

δις γυναικι Χριστιανούσιαν την παραπληθανατορων, επεισου

ο Εκει, παρά παραπληθανατορων, επεισου

Τὰ Παναθήναια ἦσαν ἡ μεγίστη ἔορτὴ τῶν Ἀθηνῶν.
Διεκρίνοντο εἰς μεγάλα καὶ μικρὰ Παναθήναια. Τὰ μικρὰ
έωρτάζοντο κατ' ἔτος, τὰ μεγάλα ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος καὶ
διήρκουν περισσοτέρας ἡμέρας ἀπὸ τὰ μικρά.

Τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἔορτῆς τῶν μεγάλων Παναθη-
ναίων ἐγίνοντο διάφοροι μουσικοί, γυμνικοί καὶ ἵππικοί ἀγῶ-
νες. Εἰς τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας ἀπηγγέλλοντο τὰ ποιήματα
τοῦ Ὁμήρου. Καὶ ἡγωνίζοντο μεταξύ των αὐληταί, κιθαρι-
σταί καὶ ἀοιδοί καὶ ἔψαλλον μὲ συνοδείαν αὐλοῦ ἢ κιθάρας.
Οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες περιελάμβανον τὰ ἀγωνίσματα τοῦ δρό-
μου, τῆς πάλης, τοῦ παγκρατίου, τοῦ πεντάθλου. Εἰς τοὺς

ἀγῶνας αὐτούς ἡγωνίζοντο χωριστὰ οἱ ἄνδρες, οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ παιδες. Οἱ ἵππικοι ἦσαν ἀγῶνες ἵππων μετ' ἀναβάτου ἢ ἵππων, οἱ δποῖοι ἕσυρον ἀρματα.

Ἐκτὸς τούτων ἀναφέρονται ἀκόμη καὶ οἱ ἔξης ἀγῶνες: ἡ πυρίχη, δηλαδὴ ὅρχησις μὲν ὅπλα, καὶ ἡ λαμπαδηδρομία, ἥτοι δρόμος ἀνδρῶν, οἱ δποῖοι ἐκράτουν ἀνημμένας λαμπάδας. Ἀναφέρεται καὶ ὁ ἀγών εύανδρίας, κατὰ τὸν δποῖον ἑκάστη τῶν δέκα φυλῶν παρουσίαζε μερικοὺς γέροντας καὶ ἐνίκα ἐκείνη ἡ φυλή, ἥτις ἐπεδείκνυε τοὺς θαλερωτέρους καὶ ἀκμαιοτέρους.

Τὰ βραβεῖα, τὰ δποῖα ἐλάμβανον οἱ νικηταί, ἥσαν στέφανοι, χρήματα καὶ ἔλαιον ἀπὸ τὰς ἱερὰς ἐλαίας τῆς Ἀθηνᾶς, αἱ δποῖαι ἥσαν εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἀκαδημίας, πλησίον τοῦ Κολώνου.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι μὲν μεγάλην πομπὴν τὸν πέπλον, τὸν δποῖον ὑφαινον εὔγενεῖς παρθένοι τῶν Ἀθηνῶν, λεγόμεναι ἐργαστῖναι. Ἡ προσφορὰ αὐτοῦ ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἑορτῆς τῶν Παναθηναίων. Διὰ τοῦτο ἐφέρετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲν μεγάλην τελετήν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Ἀθηναῖοι ὅλοι καὶ πολλοὶ ξένοι συνηθροίζοντο εἰς τὸν ἔξω Κεραμεικὸν (πλησίον τῆς Ἁγίας Τριάδος) καὶ ἐκεῖ παρετάσσοντο εἰς τάξιν. Τὴν πομπὴν διηγήθυνον ἴδιαίτεροι ἀρχοντες, λεγόμενοι ἵεροποιοι. Ἐλάμβανον δὲ μέρος εἰς αὐτὴν καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχοντες τῶν Ἀθηνῶν, ἱερεῖς καὶ ἱέρειαι, μάντεις διὰ τὰς θυσίας καὶ κήρυκες, οἱ δποῖοι ἐφρόντιζον διὰ τὴν τάξιν. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν πολιτῶν ἤκολούθουν ὡς δπλῖται. Ἔφερον δηλαδὴ ἀσπίδα καὶ λόγχην. Οἱ πλουσιώτεροι ἤκολούθουν ἔφιπποι καὶ μεταξὺ τούτων ἦσαν οἱ λαμπρότεροι καὶ ἀριστοκρατικώτεροι νέοι τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπ' αὐτοὺς συνεκροτεῖτο τὸ ἵππικὸν τῆς πόλεως. Τοὺς πεζοὺς ὡδήγουν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ταξίαρχοι

καὶ τοὺς ἵππεῖς οἱ φύλαρχοι καὶ οἱ ἵππαρχοι. "Αλλοι τέλος ἥρχοντο καθήμενοι ἐπὶ τῶν πομπικῶν ζυγῶν, δηλαδὴ ἄρμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ εἶχον διαχωνισθῆ εἰς τοὺς ἵππικούς ἀγῶνας τῶν προηγουμένων ἡμερῶν.

Εἰς τὴν πομπὴν ἐλάμβανον μέρος καὶ αἱ κανηφόροι,
εὐγενεῖς Ἀθηναῖαι παρθένοι, αἱ δὲ παιδεῖαι ἔφερον κάνιστρα καὶ
ἄλλα σκεύη χρήσιμα εἰς τὰς θυσίας. Ἀπὸ τοὺς ξένους
ἡκολούθουν οἱ θεωροί, ἦτοι οἱ ἀντιπρόσωποι ξένων πό-
λεων, ιδίως τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν συμμάχων. Μέγα μέρος
τῆς τελετῆς ἀπετέλουν τὰ ιερεῖα, ἦτοι οἱ βόες καὶ τὰ πρό-
βατα, ποὺ προωρίζοντο διὰ τὰς θυσίας. Οἱ Ἀθηναῖοι προ-
σέφερον ἐκατό μέρη (θυσίαν ἐκατὸν βοῶν). Αἱ ἀποικίαι
καὶ αἱ πόλεις τῶν συμμάχων ἤσαν ὑποχρεωμέναι νὰ στέλ-
λουν μίαν ἀγελάδα καὶ δύο πρόβατα ἐκάστη. μενωνδασι

‘Η πομπὴ αὕτη ἀνεχώρει ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸν καὶ διὰ τοῦ Διπύλου εἰσήρχετο εἰς τὸν δρόμον. Οἱ δρόμοις ἦτο πλατεῖα ὁδός, ἡ ὅποια ὠδήγει εἰς τὴν Ἀγορὰν (μεταξὺ Θησείου, στοῦ Αἰτάλου καὶ Ἀρείου Πάγου), καὶ ἀπὸ τὴν Ἀγορὰν ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Οἱ πέπλοις τῆς Ἀθηνᾶς ἔως ἐκεῖ ἐφέρετο κρεμάμενος ὡς ίστιον ἀπὸ τὰς κεραίας πλοιού, τὸ ὅποιον ἔκινεῖτο ἐπὶ τροχῶν. “Οταν ἔφθανον εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως, κατεβιβάζετο ὁ πέπλος καὶ ἐφέρετο εἰς τὸν ναόν. Τὰ ζῷα, βόες καὶ πρόβατα, ἀνέβαινον ἐπίσης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐκεῖ ἐθυσιάζοντο. Καὶ τότε ὁ χῆρυξ μεγαλοφώνως ηὔχετο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ ὑγείας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων των. Κατόπιν τὰ κρέατα διεμοιράζοντο εἰς τοὺς πολίτας καὶ ἡ ἐօρτὴ ἐτελείωνε διὰ γενικῆς εὐωχίας, κατὰ τὴν ὅποιαν ἐπινοοῦσαν ἀπὸ μεγάλα ποτήρια, λεγόμενα Παναθηναϊκά.

« Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν » Χρήστος Τσούντας (Διασκευή)

88. ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ

Δόξα στὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων,
παγκόσμιον φωτὸς πηγήν.

Δόξα στὸ πνεῦμα ἀνδρῶν νέων,
που δόξασαν αὐτὴν τὴν γῆν.

Μ' ἔκείνων τὴν λαμπρὰν σοφίαν,
μὲ τούτων τὴν ἀγία ὄρμή,
νέαν ἃς πλάσωμεν ιστορίαν,
γεμάτη δόξα καὶ τιμή.

Ἐγει στεφάνια ἡ δόξα ἀκόμη
στὸ δένδρο τῆς τὸ ιερό,
ἀπάτητοι τῆς δόξης δρόμοι
προσμένουν νέο τολμηρό.

Ἐμπρὸς στῶν ἔργων τὸν ἀγῶνα,
ἔκει ὁ πύρινος παλμός,
ἔκει τῆς νίκης ἡ κορώνα,
ἀθανασίας ἀσπασμός.

Ἀριστομένης Προβελέγγιος

89. Ο ΣΑΜΟΥΗΛ

‘Ο μοναχὸς οὗτος εἶναι τὸ τελευταῖον ὄλοκαύτωμα, τὸ ὅποιον προσφέρει τὸ Σούλι εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος τὴν ἡμέραν, ποὺ ἀποθνήσκει.

’Αφοῦ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀλῆ τοῦ Τεπελενῆ, ὁ Μουχτάρ καὶ ὁ Βελῆς, ἐπέτυχον πολλοὺς ἐκ τῶν Σουλιωτῶν νὰ καταστρέψουν καὶ ἄλλους νὰ ἀπομακρύνουν, μόνος ἀπέμεινεν ὁ ἵερομόναχος Σαμουήλ. Ἡτο ἀποφασισμένος νὰ ταφῇ μετὰ τῆς γλυκυτάτης πατρίδος του.

’Ανήρ ἀδάμαστος, ἀκαταμάχητος, μέχρι μανίας λατρεύων τοὺς ἔλευθέρους βράχους του. Ἄφιερωμένος ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας εἰς τὰ θεῖα, ἥνωσεν εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸν διπλοῦν χαρακτῆρα τοῦ πολεμιστοῦ καὶ τοῦ ἱερέως.

’Ἡτο τὸ τελευταῖον νῆμα, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐκρέματο τὸ πολυπαθὲς Σούλι κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του. Δι’ αὐτὸ ἀνεκηρύχθη τότε ὁ Σαμουήλ πολέμαρχος καὶ ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Σούλι μέχρι θανάτου.

Εἰς τὴν αἵματηράν καὶ φονικωτάτην ἔφοδον τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὸ Κακοσούλι ἀνεδείχθη ὁ Σαμουήλ ἄγγελος θανάτου. Καὶ ὅτε πᾶσα ἐλπὶς σωτηρίας ἐξέλιπεν. Ἐθεσε τὸ σῶμά του φραγμὸν μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ ὀλίγων Σουλιωτῶν. Καὶ οἱ Σουλιώται κατώρθωσαν μὲ τὴν γενναιότητα αὐτὴν τοῦ Σαμουήλ νὰ ὀπισθοχωρήσουν καὶ νὰ διαφύγουν τὴν μάχαιραν καὶ τὰ μαρτύρια.

’Ο Σαμουήλ, μαχόμενος πάντοτε μὲ πέντε μόνον συμπολεμιστάς του, ἐπρόφθασε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ Κούγκι, πύργον κτισμένον ἐπὶ ἀποτόμου βράχου. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀποθήκη πυρίτιδος καὶ ὅπλων. Τὸν πύργον τοῦτον, ἐντὸς τοῦ ὅποιου ὑπάρχει καὶ ἐκκλησία εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, ἡ πατρὶς παρέδωκεν εἰς τὰς ιερὰς χεῖρας τοῦ Σα-

μουηλ. Καὶ ὁ μοναχὸς οὗτος εἶχεν ὄρκισθῆ ὄρκον θανάτου,
ὅτι καμμία ποτὲ ἀνθρωπίνη δύναμις δὲν θὰ τὸν ἡγάγκαζε νὰ
έγκαταλείψῃ τὸν πύργον.

Περικυκλωμένος ἀπὸ παντοῦ, ὑπέμενεν ὁ Σαμουὴλ
ὅσα ἡ ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ τοῦ ἀνθρώπου ἤδύνατο νὰ ὑπο-
μείνῃ. Τὰ πολεμοφόδια ὠλιγόστευον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν.
Κουρασμένοι, τραυματισμένοι, δὲν εἶχον οὔτε σταγόνα ὕδα-
τος νὰ δροσίσουν τὰ κατάξηρα καὶ φλογισμένα τῶν χείλη.
‘Η στιγμὴ τῆς ἀγωνίας εἶχε φθάσει.

Τὴν 17ην Δεκεμβρίου τοῦ 1803 ὁ ἱερομόναχος Σα-
μουὴλ μετὰ τῆς ἀγίας πεντάδος ἀναβαίνουν εἰς τὸν οὐρανὸν
καὶ στεφανοῦνται ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου ὡς μάρτυρες, ἀποθα-
νόντες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

«Βίος καὶ Ἔργα Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου» (Διασκενή)

90. Ο ΘΟΥΡΙΟΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν σήμερον ποίαν
ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδούλων τότε
Ἐλλήνων τὰ πατριωτικὰ καὶ πολεμικὰ ἄσματα τοῦ Ρήγα.

Εἰς φιλέλλην διηγεῖται περὶ τούτου ἐπεισόδιον, τὸ
ὅποιον ἤκουσεν ἀπὸ “Ἐλληνα, ὅστις περιῆλθε τὴν Μακεδο-
νίαν, δλίγον χρόνον πρὸ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἐφθασεν εἰς ἐν χωρίον καὶ ἔκει ἐφιλοξενήθη ἀπὸ ἔνα
ἀρτοποιόν, τοῦ ὁποίου τὸ ἀρτοποιεῖον ἐχρησίμευε καὶ ὡς
πανδοχεῖον. Βοηθός τοῦ ἀρτοποιοῦ ἦτο νέος τις Ἡπει-
ρώτης, τοῦ ὁποίου ἡ ἀθλητικὴ ἐμφάνισις παρουσίαζε νέον
μὲ ἀνδρικὴν καὶ γενναίαν ψυχήν. ‘Ο Ἡπειρώτης οὗτος εἰς

στιγμήν κατάλληλον ἐπλησίασε τὸν ὄδοιπόρον καὶ τὸν ἡρώ-
τησε:

— 'Ηξεύρεις νὰ διαβάζῃς;

— Ναι, ἀπήντησεν ἔκεινος.

— 'Ελθὲ μαζί μου, τοῦ εἰπε τότε καὶ τὸν ὡδήγησεν εἰς
ἀπόκεντρον καὶ σκιερὸν ἄκρον τοῦ κήπου.

'Ἐκεῖ ἔκαθισαν ἐπὶ μιᾶς πέτρας καὶ ὁ νεανίας ἔξήγαγεν
ἀπὸ τὸ στῆθός του μικρὸν καὶ πολὺ παλαιὸν φυλλάδιον, τὸ
ὅποῖον ἐκρέματο ἀπὸ τὸν λαιμόν του μὲρον. 'Ητο τὸ
πολεμικὸν ἄσμα, ὁ θούριος τοῦ Ρήγα, καὶ ἔζήτησε νὰ τὸν
ἀπαγγείλῃ εἰς αὐτὸν μεγαλοφώνως.

'Ηρχισε λοιπὸν ὁ ὄδοιπόρος νὰ ἀπαγγέλῃ μὲ τὸν ἐν-
θουσιασμὸν ἔκεινον, τὸν ὅποῖον οἱ στίχοι τοῦ Ρήγα διήγει-
ρον εἰς πᾶσαν ἐλληνικὴν καρδίαν. 'Αφοῦ δὲ ἐτελείωσε τὴν
ἀπαγγείλιαν, ἔμεινεν ἔκπληκτος ἐμπρὸς εἰς τὸ θέαμα, τὸ
ὅποῖον παρουσίαζεν ἡ ὄψις τοῦ νέου 'Ηπειρώτου.

+ Εἶχε σηκωθῆ καὶ ἵστατο ἐνώπιόν του ὡς ἄλλος τέλειος
ἄνθρωπος, ὡς ὑπεράνθρωπος. Δὲν ἦτο ὁ ἀπλοϊκὸς ὑπηρέτης
τοῦ ἀρτοποιοῦ. Εἶχε μεταμορφωθῆ ἐις εἰκόνα ἥρωας. Τὸ
πρόσωπόν του ἔλαμπεν ὡς πῦρ φλέγον, οἱ δόφαλμοί του ἐ-
σπινθηροβόλουν, τὰ χείλη του ἔτρεμον, δάκρυα ἔβαπτον τὰς
παρειάς του καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του καὶ τοῦ γυμνοῦ
του στήθους εἶχον δρθωθῆ. "Ιστατο ἀκίνητος, ὡς Ἀχιλλεύς.

— Πρώτην λοιπὸν φοράν ἀκούεις τὸν θούριον τοῦ Ρήγα;
ἡρώτησεν δὲ ταξιδιώτης.

— "Οχι' κάθε διαβάτην παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸν εἴπη καὶ
πολλὰς φοράς τὸν ἥκουσα.

— Καὶ πάντοτε μὲ τὴν συγκίνησιν αὐτήν;

Ναι, πάντοτε! ἀπεκρίθη ὁ 'Ηπειρώτης μὲ φωνὴν στα-
θεράν καὶ νεῦμα ἀποφασιστικόν.

I. Γεννάδιος (Κατὰ διασκευὴν)

91. ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

‘Ο πατήρ μου — ἔλεγεν δὲ Μπαρμπαδῆμος — κατήγετο ἀπὸ χωρίον τῆς Παρνασσίδος. “Εμενεν εἰς τὴν Ἀμφισσαν καὶ ἐμπορεύετο ἐκεῖ μέχρι τοῦ ἔτους 1807. Τότε ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ διὰ νυκτὸς καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἰθάκην, διὰ τὸν ἔξῆς λόγον:

Εἰς Τούρκος ἀγάς, ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Ἀμφίσσης, ἥγορασε πολλὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Δὲν τὰ ἐπλήρωσεν δύμας ἀμέσως καὶ ἡρνήθη ἐπειτα νὰ πληρώσῃ. Ο πατήρ μου ἐπέμενε καὶ ἔφερε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Τούρκον δικαστήν, τὸν κατῆν. Ἀλλ’ ὁ ἀγάς, ζητῶν πάντοτε πρόφασιν, ἔθεώρησε τοῦτο προσβολὴν. Τόσον δὲ ἔξηγριώθη, ὅστε ἡπείλησεν ὅτι θὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα μου καὶ θὰ καύσῃ τὸ κατάστημά του. Δὲν ἤθελε δὲ καὶ πολὺ διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλήν του. Καὶ ὁ πατήρ μου, ἀνησυχῶν ὅχι τόσον περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὃσον περὶ τῆς μητρός μου, τοῦ μικροτέρου ἀδελφοῦ μου καὶ ἐμοῦ, μᾶς ἐπῆρε μίαν νύκτα τοῦ Νοεμβρίου σκοτεινήν. Ἐπῆρε καὶ τὰ πολυτιμότερα ἐμπορεύματά του καὶ κατέβημεν εἰς τὸ Γαλαξίδιον. Καὶ ἀπ’ ἐκεῖ, διὰ τοῦ πλοίου ἐνδιαγένεσης του, μετὰ δύο ἡμερῶν ταξίδιον, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἰθάκην.

Τότε ἡμην μόλις ὀκτὼ ἔτῶν, ἀλλ’ ἐνθυμοῦμαι πολὺ καὶ τὸ δυσάρεστον ἐκεῖνο ταξίδιον.

Εἰς τὴν Ἰθάκην εἶχομεν πλήρη ἀσφάλειαν καὶ συγγενεῖς ἐκεῖ ἀπὸ τὴν μητέρα μου. Καὶ μὲ τὴν βοήθειάν των ἐστρωσαν δλίγον κατ’ δλίγον αἱ ἐργασίαι τοῦ πατρός μου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἡλάττωσε τὴν διαρκῆ λύπην του, ὅτι ἀφῆκε τὴν πατρίδα του. Καὶ ἐβραζε μέσα κρυμμένον τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Μῖσος πατροπαράδοτον, τὸ δποῖον ἐδυνάμωνεν ἢ τελευταία αὐτὴ περίστασις.

Εἰς τὴν Ἰθάκην ὁ πατήρ μου ἐφρόντισε πῶς νὰ ἔκπαιδεύσῃ τὸν ἀδελφόν μου Ἀθανάσιον καὶ ἐμέ. Ὁ Ἀθανάσιος ἦτο τρία ἔτη μικρότερός μου καὶ ὁ πατήρ μου ἤθελε νὰ γίνη ἵερεύς. Ἐμὲ ἤθελε νὰ μὲ κάμη ἔμπορον, βοηθὸν εἰς τὴν ἐργασίαν του. Μᾶς ἔστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν ἐνδιάμεσος διδασκάλου, ὃπου μὲ πέντε - ἕξ ἄλλους μικροὺς ἐμανθάνομεν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, κατήχησιν καὶ ιστορίαν. Ὁ διδάσκαλος αὐτὸς δὲν ἦτο πολυμαθής καὶ σοφός, εἶχεν δῆμως πολὺν ζῆλον. Ἐκτὸς τούτου, δὲν περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ μᾶς μάθῃ ξηρὰ γράμματα, ἀλλ' ἐφρόντιζε πῶς νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ δύο μεγάλα αἰσθήματα: ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα.

Τὸν ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη μὲ τὴν λευκὴν γενειάδα, μὲ τὴν φαλακρὰν κεφαλήν του, τὸν ἐνθυμοῦμαι ποὺ ἐσπινθήριζον οἱ ὄφθαλμοί του, ὅταν μᾶς ὡμίλει διὰ τὴν πατρίδα μας τὴν δουλωμένην. Μᾶς διηγεῖτο πῶς ἦτο μεγάλη εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, πῶς αὐτὴ ἦτο πρώτη εἰς τὸν πολιτισμόν, ὅταν οἱ ἄλλοι ἦσαν βάρβαροι. Καὶ ἀνεστηλώνετο ἔξαφνα καὶ ἐφαίνετο νεώτερος, ὅταν μᾶς παρίστανε τὸν Λεωνίδαν νὰ πολεμῇ εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὸν Θεμιστοκλέα νὰ τρέπῃ εἰς φυγὴν τὸν Περσικὸν στόλον εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον νὰ κατακτᾷ τὴν Ἀσίαν. Καὶ ἔχαμήλωνε τὴν κεφαλὴν καὶ δάκρυα ἔτρεχον ἀπὸ τοὺς ὄφθαλμούς του, ὅταν ἤρχετο ἔπειτα εἰς τὰ μαῦρα ἔτη τῆς Ἑλληνικῆς ιστορίας: τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, τὴν κατάκτησιν τῶν Τούρκων.

— Ἐχάθη πλέον ἡ Ἑλλάς, ἔλεγε μὲ ἀναστεναγμόν. Κατήντησέ ταπεινὴ δούλη τῶν Τούρκων, αὐτὴ ἡ βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς!

‘Αλλ’ ἔξαίφνης ἀνεσήκωνε τὴν κεφαλήν, ὥσταν νὰ ἥκουε

μακρινήν φωνήν. Ἐκάρφωνε τὰ βλέμματα ὑψηλὰ πρὸς τὸν τοῖχον, ώσταν νὰ διέκρινε μακρινὸν σημεῖον. Καὶ μὲ φωνὴν ζωηρὰν καὶ μὲ ὄψιν φωτισμένην ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν προσέθετε:

— "Οχι! ὅχι! δὲν εἶναι μακρὰν ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας. Ὁ σπόρος τοῦ Ρήγα θὰ φυτρώσῃ καὶ σεῖς θὰ θερίσητε τὸν καρπόν, ὅχι μὲ δρέπανα, ἀλλὰ μὲ ξίφη. Νὰ εἰπῆτε τὸν θούριόν του τώρα καὶ ἔπειτα νὰ σχολάσητε.

Καὶ ὁ γέρων διδάσκαλος μὲ φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν ἀπήγγελε τοὺς φοιγεροὺς στίχους καὶ ἡμεῖς ὅλοι μαζὶ τοὺς ἐπανελαμβάνομεν:

"Ως πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνά!

Αλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ὁ πατήρ μου, ἐν καὶ δὲν ἥξευρεν ἴστορίαν, μᾶς ὡμίλει ὅμως διὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770. Μᾶς ὡμίλει διὰ τὸν ἥρωα Λάμπρον Κατσώνην καὶ τὸν μάρτυρα Ρήγαν Φεραίον, διὰ τὰς φοιβερὰς σκληρότητας τῶν Τούρκων. Μᾶς ἔλεγεν, ὅτι ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν ἥμπορει νὰ διαρκέσῃ πλέον ἐπὶ πολύ. Καὶ ὅτι ἵσως εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν τῶν νέων ἥτο γραμμένον νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς. Καὶ ἡ μήτηρ μου ἀκόμη μᾶς εἶχε μάθει εἰς τὴν προσευχὴν μας τὸ βράδυ νὰ προσθέτωμεν τὴν παράκλησιν:

— Παναγία μου, νὰ ἐλευθερώσῃς τὴν πατρίδα μας!

Καὶ δὲν ἥξεύρω διατί, ὅταν ἔλεγα τὰ λόγια αὐτὰ ἐμπρὸς εἰς τὰς εἰκόνας, ἥσθιανόμην κάτι εἰς ὅλον μου τὸ σῶμα ώσταν νὰ μ' ἔβρεχεν ἔξαφνα παγωμένον νερόν.

Απὸ τὸ 1814 ἥρχισα νὰ βοηθῶ τὸν πατέρα μου εἰς τὴν ἔργασίαν του. "Ολην τὴν ἡμέραν ἔμενα εἰς τὸ κατά-

στημά μας κάτω εἰς τὴν προκυμαίαν. Καὶ μόνον ὅταν ἐνύχτωνεν ἐπηγαίναμεν εἰς τὴν οἰκίαν. "Ανθρωποι πολλοὶ ἥρχοντο εἰς τὸ κατάστημα. Οἱ περισσότεροι ἥρχοντο νὰ ἀγοράσουν ἐμπορεύματα, μερικοὶ διὰ νὰ ἴδουν τὸν πατέρα μου καὶ νὰ συνομιλήσουν ὀλίγον. Ἐγώ, ἂμα ἔβλεπα κανένα εἰς τὴν θύραν, εὐθὺς ἐκάρφωνα τὸ βλέμμα ἐπάνω του. Καὶ ἀν ἔβλεπα ὅτι ἕρχεται διὰ νὰ ἀγοράσῃ τίποτε, ἔτρεχα νὰ τὸν περιποιηθῶ. "Αν ὅμως ἥρχετο μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀπλῆς ἐπισκέψεως καὶ συνομιλίας, ἐγύριζα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος διασηρεστημένος. Διότι ἥρχετο νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ χωρὶς λόγον.

Μὲ μεγάλην περιέργειαν λοιπὸν εἶδα ἔνα πρωὶ τὸν πρῶτον—πρῶτον ἀνθρωπὸν, ὁ ὅποιος εἰσῆλθεν εἰς τὸ κατάστημά μας. Ἡτο μεσῆλιξ, μὲ μαύρην γενειάδα, σκεπασμένος μὲ μακρὸν χονδρὸν ἐπανωφόριον καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἐφόρει καλογερικὸν σκούφον. Ἐφαίνετο ὅτι ἡτο ξένος καὶ ὅτι ἥρχετο ἀπὸ ταξίδιον.

"Αμα τὸν εἶδα, εἶπα μέσα μου:

—'Εδῶ θὰ κάνωμε καλὴ δουλειὰ!

Καὶ ἔτρεξα γελαστὸς νὰ τὸν προϋπαντήσω. Αὔτὸς ὅμως μοῦ λέγει μὲ σοβαρὸν ὑφος:

—Ποῦ εἶναι ὁ πατέρος σου;

—'Εδῶ εἴμαι ἐγώ νὰ σᾶς ὑπηρετήσω εἰς ὅτι θέλετε προστάξατε.

—Καλά, παιδί μου, σὲ εὐχαριστῶ, ἀλλὰ θέλω τὸν ἴδιον τὸν πατέρα σου, ἐπαναλαμβάνει ὁ ξένος μὲ σοβαρὸν καὶ προστακτικὸν τρόπον.

'Ο πατέρος μου ἦτο εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ καταστήματος. Καὶ ἤνοιγε μερικὰ κιβώτια μὲ παννικά, τὰ ὅποια μᾶς εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Τεργέστην. "Ετρεξα νὰ τὸν φωνάξω, πειραγμένος ὀλίγον ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ ξένου, ὁ ὅποιος δὲν ἔκρινεν ἀξιον ἐμέ, ἀλλὰ ἤθελε τὸν πατέρα μου.

— Δὲν πειράζει, εἶπεν ὁ ξένος, ἀφησέ τον εἰς τὴν ἐργα-
σίαν του· πηγαίνω ἔγώ καὶ τὸν εύρισκω.

Καὶ ἐπροχώρησε κατ' εὔθεταν εἰς τὸ βάθος. Εἶδε ὅτι
ἔδωκεν ἐν γράμμα εἰς τὸν πατέρα μου καὶ ὁ πατήρ μου τὸ
ἀνεγίνωσκε μὲ προσοχήν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν μοῦ ἐφάνη,
ὅτι κάπως ἐταράχθη.

— Καθίσατε μίαν στιγμὴν καὶ τελειώνω, εἶπεν εἰς τὸν
ξένον.

Τὸν ἔβαλε καὶ ἐκάθισεν ἐκεῖ πίσω εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ
ἐκλεισε τὴν θύραν, ἀφοῦ μοῦ εἶπε:

— Δῆμο, ὅποιος μὲ ζητήσῃ, εἰπὲ ὅτι ἔχω δουλειὰ καὶ νὰ
ζηναπεράσῃ. Τὸν νοῦν σου ἔσυ εἰς τὸ κατάστημα.

Τι ἔλεγον ὄπισω ἀπὸ τὴν κλειστὴν θύραν ἐπὶ δύο ὥρας
ὁ πατήρ μου καὶ ὁ ἀγνωστος, δὲν ἡξεύρω. Θὰ ἡσαν ὅμως
πολὺ σοβαρὰ πράγματα. "Οταν ἐπὶ τέλους ἤνοιξεν ἡ θύρα
καὶ ἔξηλθεν ὁ ξένος διὰ νὰ φύγῃ, ἡ φυσιογνωμία τοῦ προσ-
ώπου του μοῦ ἐφάνη πολὺ συλλογισμένη. 'Ο ξένος ἐπέρασε
πλησίον μου, ἐστάθη ἐμπρός μου καὶ μὲ ἐκοίταξε μὲ προσ-
οχήν. "Επειτα μὲ ἐκτύπησε εἰς τὸν ώμον καὶ εἶπε:

— Καρδιά, παλληκάρι μου!

Καὶ ἔχαθη.

'Ο τρόπος, μὲ τὸν ὄποιον μοῦ εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια,
ἥτο παράξενος. 'Η ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ ἀγνώστου μὲ ἔ-
βαλεν εἰς ἀπορίαν καὶ ἀνησυχίαν. 'Ετόλμησα νὰ ἐρωτήσω
τὸν πατέρα μου:

— Τι ἀνθρωπος εἶναι αὐτός;

'Αλλ' ἐκεῖνος μοῦ ἀπεκρίθη ξηρά-ξηρά καὶ μοῦ ἐκοψε
πᾶσαν ἄλλην ἐρώτησιν:

— Καλὸς πατριώτης μοῦ ἐφερε ἔνα γράμμα ἀπὸ τὸν Δε-
σπότην μας 'Ησαίαν.

"Ἐκτοτε δὲν τὸν εἶδα πλέον τὸν ἀνθρωπὸν αὐτὸν παρὰ

τὸν Ιανουάριον τοῦ 1821. Εἰσῆλθε πάλιν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον μίαν πρωίαν καὶ ὁ πατήρ μου τὸν ὀδήγησεν εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔμειναν ὡραν κλεισμένοι. "Επειτα ἐξῆλθε καὶ ἐστάθη ὀλίγον ἐμπρός μου. Μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶχε πολὺ καταβληθῆ καὶ γηράσει, ἀφότου τὸν εἶχον ἴδει διὰ πρώτην φοράν. Τώρα δὲν μὲ ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὄμον· μὲ ἔχαιρέτισε διὰ χειραψίας καὶ μοῦ εἶπε σιγαλά:

— Δῆμο, ὅ, τι σοῦ εἴπῃ ὁ πατέρας σου, εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσταγὴ τῆς πατρίδος!

Καὶ ἐχάθη πάλιν.

Τόσον μὲ ἐτάραξαν οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ ξένου, ὥστε δὲν εἶχον νῦν νὰ ἐργασθῶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὸν πατέρα μου δὲν ἐτόλμησα νὰ τὸν ἐρωτήσω. Τὸν ἔβλεπα καὶ ἐκεῖνον πολὺ συγχισμένον. Καὶ μίαν στιγμὴν μοῦ ἐφάνη, ὅτι μὲ τὸν δάκτυλον ἐσπόγγισε τοὺς δακρυσμέγους ὀφθαλμούς του.

Τέλος πάντων. Τὴν ἑσπέραν, ὅταν ἦτο ὥρα νὰ κλείσωμεν, μοῦ λέγει:

— Κλεῖσε ἀπὸ μέσα τὴν θύραν, βάλε τὸν λύχνον ἐκεῖ καὶ ἔλα κάθισε νὰ σοῦ εἰπῶ.

Αφοῦ ἔκαμα ὅπως μοῦ εἶπεν, ἀρχίζει μὲ φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν:

— Δῆμό μου, παιδί μου, ὅ, τι θὰ σοῦ εἰπῶ εἶναι μεγάλο μυστικόν. Γνωρίζω τὴν ψυχήν σου καὶ σοῦ τὸ ἐμπιστεύομαι. Δὲν εἶναι μυστικὸν ἴδικόν μας· εἶναι τῆς πατρίδος. Δὲν θέλω νὰ μοῦ ὀρκισθῆς ὅτι θὰ τὸ κρατήσης. "Αν εἶχα τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν, δὲν θὰ σοῦ τὸ ἔλεγα. Λοιπὸν ἀκουσε. "Ολα εἶναι ἔτοιμα, εἰς ὀλίγον καιρὸν ἡ ἐπανάστασις θὰ ἀνάψῃ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐκδιωχθοῦν καὶ ἡ Ἐλλὰς θὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς τυράννους της. Τότε θὰ ἐπιστρέψωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας νὰ περάσωμεν ἐκεῖ τὰς τελευταίας μας ἡμέρας, ὅν τὸ θελήσῃ ὁ Θεός! Ό

ξένος αὐτός, τὸν ὅποῖον εἶδες σήμερον, εἶναι ἄξιος πατριώτης, ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Καὶ γυρίζει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀδελφώνει τοὺς ἄλλους πατριώτας εἰς τὴν ἴδεαν τῆς Ἐταιρείας. Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας εἶναι νὰ συνενώσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους πατριώτας καὶ νὰ ἔργασθοῦν ὅλοι μαζὶ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ὃ καθεὶς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Ἡ Ἐταιρεία ἔχει πολλοὺς καὶ μεγάλους προστάτας καὶ τὰ μέλη τῆς μετροῦνται κατὰ γιλιάδας εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Εύρωπην. Τί λέγεις λοιπόν;

"Οταν ἥκουον αὐτά, τὸ αἷμα ἀνέβαινεν εἰς τὴν κεφαλήν μου, ἡ καρδιά μου ἐκτύπα δυνατὰ εἰς τὰ στήθη. Ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἔπεσα εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ πατρός μου:

— Σὲ εὐχαριστῶ, πατέρα! ἐψιθύρισα.

Καὶ τὸν κατεφίλουν δακρυσμένος καὶ τὸν ηὔχαριστουν, καὶ διὰ τὴν χαρμόσυνον εἴδησιν καὶ διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὅποιαν μοῦ ἐδείκνυε μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ Ἱεροῦ μυστικοῦ.

"Ἐπειτα ἀνετινάχθην ἐπάνω. Μία ἴδεα ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου:

— Πατέρα, ὅταν οἱ ἄλλοι θὰ πολεμοῦν ἔχει, ἐγὼ θὰ κάθιωμαι μὲ τὸν πῆχυν ἐδῶ εἰς τὸ κατάστημα;

— "Οχι, παιδί μου, αὐτὴν τὴν προσβολὴν δὲν θὰ τὴν κάμω εἰς σὲ καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν μας. Ἐγὼ εἶμαι ἀνίκανος πλέον, δὲ ἀδελφός σου ὁ Ἀθανάσιος μικρός καὶ φιλάσθενος. Ἐσύ θὰ πηγαίνης δι' ὅλους μας, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα. Πρὸς τὸ παρὸν σιωπή! "Ας πηγαίνωμεν τώρα νὰ μὴ ἀνησυχοῦν, διότι ἀργοῦμεν. Εἰσαι μεγάλος, δὲν εἶσαι τώρα πλέον μικρός. Θάρρος καὶ φρόνησις, Δῆμό μου!

Γεώργιος Αροσίνη

— « Ο Μπαρμπαδῆμος »

92. Ο ΟΡΚΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΙΚΩΝ

Τὸ ὑποψήφιον μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὁ δόκιμος, ὅπως ἐλέγετο, ὀδηγεῖται ὑπὸ τοῦ κατηγητοῦ του εἰς ἀσφαλὲς μέρος. Ἐκεῖ ὁ κατηγητὴς ἀναγινώσκει καὶ ὁ δόκιμος ἐπαναλαμβάνει «μὲ ὅλον τὸ ἀνῆκον σέβας εἰς τὴν ἱερότητα καὶ τὴν μεγαλειότητα τοῦ πράγματος» τὸν μέγαν ὄρκον, τὸν ἔξῆς:

“Ορκίζομαι, ἐνώπιον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, οἴκειοθελῶς, ὅτι θέλω εἶναι ἐπὶ ζωῆς μου πιστὸς εἰς τὴν Ἐταιρείαν κατὰ πάντα. Νὰ μὴ φανερώσω τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ λόγους της μήτε νὰ σταθῶ κατ’ οὐδένα λόγον ἢ ἀφορμὴ τοῦ νὰ καταλάβωσιν ἄλλοι ποτέ, ὅτι γνωρίζω τι περὶ τούτων, μήτε εἰς συγγενεῖς μου, μήτε εἰς Πνευματικὸν ἢ φίλον μου.

“Ορκίζομαι, ὅτι εἰς τὸ ἔξῆς δὲν θέλω ἐμβῆ εἰς καμμίαν ἄλλην Ἐταιρείαν, ὅποιαδήποτε καὶ ἀν εἶναι, μήτε εἰς κανένα δεσμὸν ὑποχρεωτικόν. Καὶ μάλιστα, ὅποιονδήποτε δεσμὸν καὶ ἀν εἶχα, καὶ τὸν πλέον ἀδιάφορον εἰς τὴν Ἐταιρείαν, θέλω τὸν νομίζει ὡς οὐδέν.

“Ορκίζομαι, ὅτι θέλω τρέφει εἰς τὴν καρδίαν μου ἀδιάλλακτον μῖσος ἐναντίον τῶν τυράννων τῆς Πατρίδος μου,

τῶν δπαδῶν καὶ τῶν ὁμοφρόνων μὲ τούτους. Θέλω ἐνεργεῖ
κατὰ πάντα τρόπον πρὸς βλάβην των καὶ αὐτὸν τὸν παντε-
λῆ ὄλεθρόν των, ὅταν ἡ περίστασις τὸ συγχωρήσῃ.

»Ορκίζομαι νὰ μὴ μεταχειρισθῶ ποτὲ βίαν διὰ νὰ συγ-
γνωρισθῶ μὲ κανέναν Συνάδελφον, προσέχων ἐξ ἐναντίας μὲ
τὴν μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν νὰ μὴ λανθασθῶ κατὰ τοῦτο,
γενόμενος αἴτιος ἀκολούθου τινὸς συμβάντος.

»Ορκίζομαι νὰ συντρέχω ὅπου εὕρω τινὰ Συνάδελφον μὲ
ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν κατάστασίν μου. Νὰ προσφέρω
εἰς αὐτὸν σέβας καὶ ὑπακοήν, ἂν εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὸν
βαθμόν, καί, ἂν ἔτυχε πρότερον ἔχθρός μου, τόσον περισ-
σότερον νὰ τὸν ἀγαπῶ καὶ νὰ τὸν συντρέχω, ὅσον ἡ ἔχθρα
μου ἥθελεν εἶναι μεγαλυτέρα.

»Ορκίζομαι, ὅτι, καθὼς ἐγώ ἔγινα δεκτὸς εἰς τὴν Ἐται-
ρείαν, νὰ δέχωμαι παρομοίως ἄλλον Ἀδελφόν, μεταχειριζό-
μενος πάντα τρόπον καὶ ὅλον τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν ἔω-
σοῦ τὸν γνωρίσω "Ἐλληνα ἀληθῆ, θερμὸν ὑπερασπιστὴν τῆς
Πατρίδος, ἄνθρωπον ἐνάρετον καὶ ἄξιον ὅχι μόνον νὰ φυ-
λάττῃ τὸ Μυστικόν, ἀλλὰ νὰ κατηχήσῃ καὶ ἄλλον ὄρθοῦ
φρονήματος.

»Ορκίζομαι νὰ μὴ ὠφελῶμαι κατ' οὐδένα τρόπον ἀπὸ
τὰ χρήματα τῆς Ἐταιρείας, θεωρῶν αὐτὰ ὡς ιερὸν πρᾶγμα
καὶ ἐνέχυρον, ἀνῆκον εἰς ὅλον τὸ "Ἐθνος" μου. Νὰ προφυ-
λάττωμαι παρομοίως καὶ εἰς τὰ λαμβανόμενα καὶ στελλόμε-
να ἐσφραγισμένα Γράμματα.

»Ορκίζομαι νὰ μὴ ἔρωτῶ ποτὲ κανένα ἐκ τῶν Φιλικῶν
μὲ περιέργειαν, διὰ νὰ μάθω ποῖος τὸν ὀδήγησεν εἰς τὴν
Ἐταιρείαν.

»Ορκίζομαι νὰ προσέχω πάντοτε εἰς τὴν διαγωγήν μου,
νὰ εἴμαι ἐνάρετος. Νὰ εὐλαβῶμαι τὴν θρησκείαν μου, χω-
ρὶς νὰ καταφρονῶ τὰς ξένας. Νὰ δίδω πάντοτε τὸ καλὸν

παράδειγμα. Νὰ συμβουλεύω καὶ νὰ συντρέχω τὸν ἀσθενῆ,
τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν ἀδύνατον. Νὰ σέβωμαι τὴν διοίκησιν,
τὰ ἔθιμα, τὰ δικαστήρια καὶ τοὺς διοικητὰς τοῦ τόπου, εἰς
τὸν ὄποιον διατρίβω.

» Τέλος πάντων, ὥρκίζομαι εἰς Σέ, ὡς Ἱερὰ πλὴν τρισαθλία
Πατρίς! Ὦρκίζομαι εἰς τὰς πολυχρονίους βασάνους σου.
Ὦρκίζομαι εἰς τὰ πικρὰ δάκρυα, τὰ ὄποια τόσους αἰῶνας
ἔχουσαν καὶ χύνουν τὰ ταλαίπωρα τέκνα Σου· εἰς τὰ ἴδια
μου δάκρυα, χυνόμενα κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν, καὶ εἰς
τὴν μέλλουσαν Ἐλευθερίαν τῶν ὁμογενῶν μου, ὅτι ἀφιερώ-
νομαι ὅλος εἰς Σέ! Εἰς τὸ ἔξῆς σὺ θέλεις εἶσαι ἡ αἰτία καὶ ὁ
σκοπὸς τῶν διαλογισμῶν μου. Τὸ ὄνομά σου εἶναι ὁ ὀδηγὸς
τῶν πράξεών μου καὶ ἡ εὐτύχία σου εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν
κόπων μου. Ἡ Θεία δικαιοσύνη ἡς ἔξαντλήσῃ ἐπάνω εἰς
τὴν κεφαλήν μου ὅλους τοὺς κεραυνούς της, τὸ ὄνομά μου
νὰ εἶναι εἰς ἀποστροφὴν καὶ τὸ ὑποκείμενό μου ἀντικείμε-
νον τῆς κατάρας καὶ τοῦ ἀναθέματος τῶν ὁμογενῶν μου, ἵν
ἴσως λησμονήσω εἰς μίαν στιγμὴν τὰς δυστυχίας των καὶ
δὲν ἔκπληρώσω τὸ χρέος μου. Τέλος ὁ θάνατός μου ἡς εἶναι
ἄφευκτος τιμωρία τοῦ ἀμαρτήματός μου διὰ νὰ μὴ μολύνω
τὴν ἀγιότητα τῆς Ἐταιρείας μὲ τὴν συμμετοχήν μου».

» «Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας» Ιωάννης Φιλήμων
-υφισθημάντες εἰσαῆμεν τούτον τὸν τόπον, τοῦτον τὸν οὐρανὸν τὸν
-εἰπόλλεστον. Ισχεις κανεῖμόν τοι τοῦτον τὸν τόπον τοῦτον τὸν οὐρανὸν τὸν
» Ὦρκίζομαι, δτε τοῦτον τὸν τόπον τοῦτον τὸν οὐρανὸν τὸν τόπον τοῦτον τὸν
νέωνταν οὐρανὸν τοῦτον τὸν τόπον τοῦτον τὸν οὐρανὸν τὸν τόπον τοῦτον τὸν
νέωνταν οὐρανὸν τοῦτον τὸν τόπον τοῦτον τὸν οὐρανὸν τὸν τόπον τοῦτον τὸν
δεσμὸν καὶ ὄντα τοῦτον τὸν τόπον τοῦτον τὸν οὐρανὸν τὸν τόπον τοῦτον τὸν
υφισθημάντες εἰσαῆμεν τούτον τὸν τόπον τοῦτον τὸν οὐρανὸν τὸν τόπον τοῦτον τὸν
-ωχ ἡδειρικῆς πονηρῆς τοῦτον τὸν τόπον τοῦτον τὸν οὐρανὸν τὸν τόπον τοῦτον τὸν
νόλλεστόν τοῦτον τὸν τόπον τοῦτον τὸν οὐρανὸν τὸν τόπον τοῦτον τὸν οὐρανὸν τὸν τόπον

93. Η ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

“Ηλθεν δη ὡρα τῆς ἐπισήμου κηρυξεως τοῦ πολέμου.

“Ηλθεν δη ὡρα νὰ πραγματοποιηθῇ ὁ ὄρκος τῶν Φιλικῶν.

“Ο τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ὑπερεμάχησε τῷ 1453 μὲ πεποίθησιν πρὸς τὸ θεῖον καὶ αὐταπάρνησιν, ἐνῷ ἔπιπτεν δη αὐτοκρατορία.

Μὲ τὴν αὐτὴν πίστιν πρὸς τὸ θεῖον καὶ μὲ τὴν ἴδιαν αὐταπάρνησιν, ὁ πρῶτος τῶν ἐπιζώντων Ὅψηλαντῶν Ἀλέξανδρος ρίππεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας καὶ ἀπευθύνει τὴν ἔξῆς προκήρυξιν:

«Μάχου ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος!

» “Η ὡρα ἥλθεν, ὡς ἄνδρες Ἑλληνες! Πρὸ πολλοῦ οἱ λαοὶ τῆς Εύρωπης, πολεμοῦντες ὑπὲρ τῶν ἴδιων δικαιωμάτων καὶ ἐλευθερίας αὐτῶν, μᾶς προσεκάλουν εἰς μίμησιν.

» Αὐτοί, καίτοι ὁπωσοῦν ἐλεύθεροι, προσεπάθησαν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τῶν νὰ αὔξῃσουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ δι’ αὐτῆς πᾶσαν αὐτῶν τὴν εὐδαιμονίαν. Οἱ ἀδελφοὶ μας καὶ φίλοι εἶναι πανταχοῦ ἔτοιμοι. Οἱ Σέρβοι, οἱ Σουλιῶται καὶ ὅλη δη “Ηπειρος ὁπλοφοροῦντες μᾶς περιμένουν. “Ἄς ἐνωθῶ μεν λοιπὸν μὲ ἐνθουσιασμόν! Ή πατρίς μᾶς προσκαλεῖ. “Η Εύρωπη, προσηγάλωνουσα τοὺς ὀφθαλμούς τῆς εἰς ἡμᾶς, ἀπορεῖ διὰ τὴν ἀκινησίαν μας. “Ἄς ἀντηγήσουν λοιπὸν ὅλα τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἥχον τῆς πολεμικῆς μας σάλπιγγος καὶ κοιλάδες ἀπὸ τὴν τρομερὰν κλαγγὴν τῶν ὅ-

πλων μας. Ἡ Εύρώπη θέλει θαυμάσει τὰς ἀνδραγαχίας μας, οἱ δὲ τύρχνοι ήμῶν, τρέμοντες καὶ ὡγροί, θέλουν φύγει ἀπ' ἐμπόρες μας.

» Οἱ φωτισμένοι λαοὶ τῆς Εύρώπης ἀσγολοῦνται μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἴδιας εὐδαιμονίας· καὶ, πλήρεις εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς τῶν προπατόρων μας εὐεργεσίας, ἐπιθυμοῦν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡμεῖς, φαινόμενοι ἄξιοι τῆς προπατορικῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος, εἴμεθα εὐέλπιδες νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ὑπεράσπισιν κυτῶν καὶ βοήθειαν. Πολλοὶ ἔχ τούτων φιλελεύθεροι θέλουν ἔλθει διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν μὲ ἡμᾶς. Κινηθῆτε, ὦ φίλοι, καὶ θέλετε ἵδει μίαν κραταιάν δύναμιν νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαιά μας. Θέλετε ἵδει καὶ ἔξ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν μας πολλούς, οἵτινες, παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν δικαίαν μας αἰτίαν, νὰ στρέψουν τὰ νῶτα πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ ἡμᾶς. «Ας παρουσιασθοῦν μὲ εἰλικρινὲς φρόνημα· ἡ πατρὶς θέλει τοὺς ἐγκολπωθῆ.

» Ω ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλόψυχοι Ἑλληνες! «Ας σχηματισθοῦν φάλαγγες ἔθνικαι· ἀς ἐμφανισθοῦν πατριωτικαὶ λεγεῶνες, καὶ θέλετε ἵδει τοὺς παλαιοὺς ἔκεινους κολοσσούς τοῦ δεσποτισμοῦ νὰ πέσουν ἔξ ἴδιων ἀπέναντι τῶν θριαμβευτικῶν μας σημαιῶν. Εἰς τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγός μας ὅλα τὰ παράλια τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αιγαίου πελάγους θέλουν ἀντηχῆσει· τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἐν καιρῷ εἰρήνης ἤξευραν νὰ ἐμπορεύωνται καὶ νὰ πολεμῶσι, θέλουσι σπείρει εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ τυράννου τὸ πῦρ καὶ τὴν μάχαιραν, τὴν φρίκην καὶ τὸν θάνατον.

» Ποία Ἑλληνικὴ ψυχὴ θ' ἀδιαφορήσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος; Εἰς τὴν Ρώμην εἰς τοῦ Καίσαρος φίλος, σείων τὴν αἰματωμένην χλαμύδα τοῦ τυράννου, ἐγείρει τὸν λαόν. Τί θέλετε κάμει σεῖς, ὦ Ἑλληνες, πρὸς τοὺς ὅποιους

ἡ πατρὶς γυμνὴ μὲν δειχνύει τὰς πληγάς της, μὲ διακεκομένην δὲ φωνὴν ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τῶν τέκνων της:

» Στρέψατε τοὺς ὀφθαλμούς σας, ὡς συμπατριῶται, καὶ ἔδετε τὴν ἐλεεινήν μας κατάστασιν!

» "Ιδετε ἐδῶ τοὺς υκούς καταπατημένους, ἐκεῖ τὰ τέκνα μας ἀρπαζόμενα, τοὺς οἴκους μας γεγυμνωμένους, τοὺς ἄγρούς μας λεηλατημένους καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐλεεινὰ ἀνδράποδα! Εἶναι καιρὸς νὰ ἀποτινάξωμεν τὸν ἀφόρητον τοῦτον ζυγόν, νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν πατρίδα, τὰ κρημνίσωμεν ἀπὸ τὰ νέφη, τὴν ἡμισέληνον, διὰ νὰ ὑψώσωμεν τὸ σημεῖον, δι' οὗ πάντοτε νικῶμεν, λέγω τὸν Σταυρόν, καὶ οὕτω νὰ ἔχδικήσωμεν τὴν πατρίδα καὶ τὴν ὁρθόδοξον ἡμῶν πίστιν ἀπὸ τὴν ἀσεβῆ τῶν βαρβάρων καταφρόνησιν.

» Μεταξὺ ἡμῶν εὐγενέστερος εἶναι ὅστις ἀνδρειοτέρως ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος καὶ ὠφελιμωτέρως τὴν δουλεύση. Τὸ ἔθνος συναθροιζόμενον θέλει ἐκλέξει τοὺς δημογέροντάς του καὶ εἰς τὴν ὑψίστην ταύτην βουλὴν θέλουσιν ὑπακούει ὅλαι καὶ πράξεις μας. "Ας κινηθῶμεν λοιπὸν μὲ ἐν κοινὸν φρόνημα! Οἱ πλούσιοι ἂς καταβάλωσι μέρος τῆς ἴδιας περιουσίας, οἱ ιεροὶ ποιμένες ἂς ἐμψυχώσουν τὸν λαὸν μὲ τὸ ἴδιον των παράδειγμα καὶ οἱ πεπαιδευμένοι ἂς συμβουλεύσουν τὰ ὠφέλιμα. Οἱ δὲ εἰς ξένας Αύλας ὑπουργοῦντες στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὁμογενεῖς, ἀποδίδοντες τὰς εὐχαριστίας, εἰς τὴν ἔκαστος ὑπουργεῖ δύναμιν, ἂς ὁρμήσουν ὅλοι εἰς τὸ ἀνοιγόμενον ἥδη μέγχ καὶ λαμπρὸν στάδιον καὶ ἂς συνεισφέρουν εἰς τὴν πατρίδα τὸν χρεωστούμενον φόρον· καὶ ὡς γενναῖοι ἂς ὅπλισθοιν ὅλοι, ἀνευ ἀναβολῆς καιροῦ, μὲ τὸ ἀκαταμάχητον ὅπλον τῆς ἀνδρείας, καὶ ὑπόσχομαι ἐντὸς ὅλιγου τὴν νίκην καὶ μετ' αὐτὴν πᾶν ἀγαθόν.

» Μὲ τὴν ἔνωσιν, ὡς συμπολῖται, μὲ τὸ πρὸς τὴν ιερὰν θρησκείαν σέβας, μὲ τὴν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς στρατηγούς

ύποταγήν, μὲ τὴν εὔτολμίαν καὶ σταθερότητα, ἡ νίκη μας εἰ-
ναι βεβαία καὶ ἀναπόφευκτος. Αὐτὴ θέλει στεφανώσει μὲ
δάφνας ἀειθαλεῖς τοὺς ἥρωικους ἀγῶνας μας· αὐτὴ μὲ χαρα-
κτῆρας ἀνεξαλείπτους θέλει χαράξει τὰ ὄνόματα ὑμῶν εἰς
τὸν ναὸν τῆς ἀθανασίας διὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐπερχομένων
γενεῶν. Ἡ πατρὶς θέλει ἀνταμείψει τὰ εὔπειθη καὶ γνήσιά
της τέκνα μὲ τὰ βραβεῖα τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς, τὰ δὲ ἀ-
πειθῆ καὶ κωφεύοντα εἰς τὴν τωρινήν της παράκλησιν θέλει
ἀποκηρύξει, ὡς νόθα καὶ ἀσιανὰ σπέρματα, καὶ θέλει παρα-
δώσει τὰ ὄνόματά των, ὡς ἄλλων προδοτῶν, εἰς τὸν ἀναθε-
ματισμὸν καὶ κατάραν τῶν μεταγενεστέρων.

» "Ας καλέσωμεν λοιπὸν ἔκ νέου, δὲ ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλό-
ψυχοι "Ελληνες, τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν κλασσικὴν γῆν τῆς
Ἐλλάδος. "Ας συγκροτήσωμεν μάχην μεταξὺ τοῦ Μαραθῶ-
νος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν! "Ας πολεμήσωμεν εἰς τοὺς τάφους
τῶν πατέρων μας, οἱ ὁποῖοι, διὰ νὰ μᾶς ἀφήσωσι ἐλευθέ-
ρους, ἐπολέμησαν καὶ ἀπέθανον ἔκει!

» Τὸ αἷμα τῶν τυράννων δὲν εἶναι δεκτὸν εἰς τὴν σκιάν
τοῦ Θηβαίου Ἐπαμεινάνδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Θρασυβού-
λου, οἵτινες κατετρόπωσαν τοὺς τριάκοντα τυράννους, εἰς
ἔκείνας τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Λεωνίδου
καὶ τῶν τριακοσίων, οἵτινες κατέκοψαν τοσάκις τοὺς ἀναρι-
θμῆτους στρατοὺς τῶν βαρβάρων Περσῶν, τῶν ὅποιων τοὺς
βαρβαρωτέρους καὶ ἀνανδροτέρους ἀπογόνους πρόκειται εἰς
ἡμᾶς σήμερον μὲ πολὺ μικρὸν κόπον νὰ ἔξαφανίσωμεν ἔξ
δλοκλήρου.

» Εἰς τὰ ὅπλα λοιπόν, φίλοι, ἡ πατρὶς μᾶς προσκαλεῖ!

Τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1821

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΥΗΛΑΝΤΗΣ

94. ΤΑ ΕΤΗ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

Δεκαέξι ἡ δεκαεπτά ἐτῶν ἦτο δ' Ἀθανάσιος, ὅτε πρῶτον προσῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Δὲν προσῆλθε νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον, ἀλλὰ νὰ διδαχθῇ παρὰ τινος καλογήρου τὴν Ὁκτώηχον καὶ τὸ Ψαλτήριον. Ὁ καλόγηρος αὐτὸς ἔξεπλήρωνε χρέη διδασκάλου, ὅπως συνέβαινε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ὅπηρέτει ὅμως δ' Ἀθανάσιος κάποτε τὴν Μονὴν καὶ τοὺς καλογήρους καὶ ἐκάστην ἑορτὴν προσήρχετο καὶ ἔψαλλεν ἐκεῖ ἢ ἔλεγε τὸν Ἀπόστολον.

Μίαν φοράν ἔτυχε νὰ περιοδεύῃ τὰ μέρη ἐκεῖνα ὁ Δεσπότης Λιδωρικίου, ως ἐλέγετο τότε ὀλόκληρος ἡ σημερινὴ Δωρίς, ὅστις ἤκουσε τὸν Ἀθανάσιον νὰ λέγῃ τὸν Ἀπόστολον. Ὁ Δεσπότης τόσον ἐμαγεύθη ἀπὸ τὸ σεμνὸν ἥθος τοῦ νεανίου καὶ τὴν ἔξαισιαν φωνὴν του, ὡστε τοῦ ἐπρότεινε νὰ τὸν χειροτονήσῃ διάκονον. Ὁ νεανίας, ὁ ὅποιος μόνον τὸν τίτλον ἀναγνώστου ὠνειρεύετο, ἐδέχθη χαίρων τὸν βαθμὸν τοῦ διακόνου, ἔμεινεν εἰς τὴν Μονὴν καὶ ἀφιερώθη εἰς τὸ μοναχικὸν στάδιον.

Μετὰ καιρόν, μίαν Κυριακήν, ἔτυχε νὰ γίνεται γάμος εἰς τὴν Ἀρτοτίναν, ὅπου ἐπυροβόλουν ὅλοι, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκεδάζοντες. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἦλθε καὶ ὁ Διάκος ἀπὸ τὴν Μονὴν μὲ τὸν κοντὸν «τσάγγρον» του. Ἐκ τινος πυροβολισμοῦ συνέβη νὰ φονευθῇ ὁ υἱὸς τῆς Κουτσουγιάνναινας. Αὕτη ἦτο ἐκ Κωσταρίτσης, κώμης τῆς Δωρίδος, δύο ὥρας ἀπεχούσσης τῆς Ἀρτοτίνης, ἐξ ἴσχυρᾶς οἰκογενείας. Ὁ φόνος ἀπεδόθη ὅμοφώνως παρ’ ὅλων, Τούρκων καὶ Χριστιανῶν, εἰς τὸν Διάκονον, ὅστις ἤρχισε νὰ κρύπτηται εἰς τὰ πέριξ, ἔνεκα τῆς καταζητήσεως τῶν τουρκικῶν ἀποσπάσμάτων. Δὲν ἔξεδύθη ὅμως τὰ ράσα καὶ ἔξηκολούθει τὴν διακονίαν του εἰς τὴν Μονήν.

Κατὰ τὴν 15ην Αὔγουστου ἐτελεῖτο εἰς Ἀρτοτίναν ἐπὶ Τουρκοκρατίας λαμπρὰ πανήγυρις πρὸς τιμὴν τῆς Παναγίας. Κατ’ αὐτὴν συνέρρεον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Δωρίδος πολυάριθμοι προσκυνηταί. Ὁ Διάκος, πληροφορηθεὶς ὅτι δὲν ὑπῆρχον τὰ ἀποσπάσματα εἰς τὴν πόλιν, ἐφανερώθη, καὶ ἤρχισε μετ’ ἄλλων νέων νὰ ρίπτῃ τὸ «λιθάρι» εἰς τὸ «ἄπλωμα» τῆς κώμης. Ἀλλ’ οἱ Τούρκοι εἶχον κρυφθῆ εἰς τοὺς πλησίους βάλτους. Καὶ ὅτε ἐνόμισαν κατάλληλον τὴν περίστασιν, ὥρμησαν πολυάριθμοι καὶ συνέλαβον τὸν Διάκονο καὶ τὸν μετ’ αὐτοῦ Καφέτζον, καταδιωκόμενον καὶ τοῦτον

δι' ἄλλα αἴτια. Αὐθημερὸν ἔφερον αὐτοὺς δεσμίους εἰς τὸν Φεράτ ἐφένδην, διοικητὴν Λιδωρικίου, ὁ ὅποῖος ἔρριψεν ἀμφοτέρους εἰς μικρὰν φυλακήν, τῆς ὅποίας ἀκόμη σώζονται τὰ χαλάσματα.

‘Ο Διάκος εὐθὺς παρετήρησεν ὅτι τὸ σανίδινον κιγκλίδωμα τοῦ μικροῦ τῶν παραθύρου εἶχε σαπίσει καὶ τὴν νύκτα ἔθραυσε διὰ τῆς χειρός του ἀθορύβως δύο σανίδας καί, εὔσταλής καθώς ἦτο καὶ λεπτός, ἐπήδησε πρὸς τὰ ἔξω, ἀφοῦ εἰδοποίησε καὶ τὸν σύντροφόν του. ‘Ο Καφέτζος ὅμως ἦτο χονδρὸς πολὺ καὶ δυσκίνητος καὶ ἦτο εἰς αὐτὸν ἀδύνατον νὰ ὀλισθήσῃ ἐκ τῆς μικρᾶς ἔκεινης ὁπῆς. ‘Ο Διάκος ὅμως, σύρων αὐτὸν ἐκ τῶν ἔξω, ἡδυνήθη νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, ἀφοῦ ἔσπασε τὰ δεσμά του. ‘Ομοῦ τότε διὰ νυκτὸς ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν καί, ἀνελθόντες εἰς τὰ ὅρη, ἔφθασαν τὸ γλυκοχάραγμα εἰς τὸ «λημέρι» τοῦ ἀκουστοῦ εἰς τὴν Δωρίδα κλέφτου Τσάμ Καλογήρου.

‘Ο Τσάμ Καλογήρος κατήγετο ἐξ Ἡπείρου. ‘Ο «ταϊφᾶς» του ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἑβδομήκοντα καλὰ παλληκάρια, μεταξὺ τῶν ὅποιων ἦσαν καὶ ὁ Γουλας καὶ ὁ Σκαλτσοδῆμος.

“Οτε οἱ δύο φυγάδες ἔφθασαν ἐκεῖ, ἐζήτησαν νὰ συγκαταριθμηθοῦν εἰς τὸν ταϊφᾶ. Καὶ τὸν μὲν Καφέτζον ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, διότι ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς ἐντύπωσιν τὸ ἀρρενωπὸν παράστημά του. Τὸν Διάκονον ὅμως ἐδέχθησαν κατὰ χάριν, λέγοντες ὅτι ἦτο καλὸς διὰ νὰ μεταφέρῃ ὕδωρ.

—“Αει, καλὸς εἶσαι καὶ σὺ γιὰ τ' ἀσκί, εἶπον περιφρονητικῶς.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐδόθη εἰς τὸν Διάκονον ἀφορμὴ νὰ ἀποδείξῃ ὅλως τὸ ἐναντίον. Διότι εἰς τὴν Σελίσταν, κώμην τῶν Κραβάρων, ἔγινε κρατερὰ συμπλοκὴ μεταξὺ κλεφτῶν καὶ πολυχρίθμων Τούρκων. Οἱ κλέφται διεσκορπίσθησαν νι-

κηθέντες ύπὸ τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως τοῦ ἔχθροῦ καὶ ὁ κα-
πετάνιος ἐπληγώθη σοβαρῶς εἰς τὸν πόδα καὶ ἐκινδύνευσε
νὰ αἰχμαλωτισθῇ.

Ο Διάκος τότε κατώρθωσε διὰ τῆς τόλμης του νὰ λά-
βῃ ἐπ' ὄμων τὸν πληγωθέντα καὶ διερχόμενος διὰ μέσου
τῶν ἔχθρῶν ξιφήρης ἐπέτυχε νὰ φθάσῃ σῶος μετ' αὐτοῦ εἰς
Γραμμὴν Ὁξεύαν. Ἡ τοποθεσία αὐτὴ εἶναι ράχις ὑψηλή,
κατάφυτος ἀπὸ δέντρων, ἀπέχουσα δύο ὡρας τῆς Ἀρτοτίνης.
Ἐπ' αὐτῆς συνηθροίσθησαν καὶ οἱ διασπαρέντες κλέφται καὶ
ἐνώπιον ὅλων ὀμοιόγησεν ὁ Τσάμη Καλόγηρος τὴν ἔξοχον
ἀνδρείαν τοῦ Διάκου καὶ τὸν ὑπέδειξεν ἐν ὥρᾳ θανάτου ὡς
διάδοχόν του.

Αλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ κλέφται, ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῆς
ἐπιμόνου καταδιώξεως τῶν ἔχθρικῶν ἀποσπασμάτων, διε-
μοιράσθησαν εἰς ἀποσπάσματα ἦ, ὡς ἐλέγοντο, «μπουλού-
κια». «Ἐν ἀπόσπασμα ἀπετέλεσαν τότε ὁ Διάκος, ὁ Γούλας
καὶ ὁ Σκαλτσοδῆμος, ἐξ Ἀρτοτίνης καὶ οὕτος. Περὶ αὐτοῦ
μάλιστα λέγεται ὅτι κατὰ τὸν ἀρματωλικὸν του βίον καὶ
ἔπειτα ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ 1872, ὅτε ἀπέθανε,
δὲν «ἐπροσκύνησε καθόλου εἰς τοὺς Τούρκους».

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦλθεν εἰς τὸν Διάκον ἡ εἰδη-
σις τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του καὶ ἐνὸς ἀδελφοῦ του, τοῦ
Ἀποστόλη. Ο Διάκος εἶχε δύο ἀδελφούς, τὸν Δῆμον, ὁ ὁ-
ποῖος ἐπωνομάσθη Μασσαβέλας, καὶ τὸν Ἀποστόλην, καὶ
δύο ἀδελφάς, τὴν Καλομοῖραν καὶ τὴν Σοφίαν. Ο πατὴρ
μετὰ τοῦ Δήμου καὶ τοῦ Ἀποστόλη εἶχον ἀσπασθῆ τὸν ποι-
μενικὸν βίον καὶ ἔτυχε νὰ εἶναι τότε μετὰ τῶν ποιμνίων των
εἰς τὰ «χειμαδιά». Μίαν πρωίαν εἶχον ἐπισκεφθῆ αὐτοὺς δέ-
κα ἐκ τῶν πέριξ κλεφτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους προσέφερον τὴν
καρδάραν πλήρη γάλακτος νὰ πίουν. Αλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν

ώραν ἔτυχε νὰ διέρχηται τὸν δρόμον ἀπόσπασμα ἐχθρικόν,
κατὰ τοῦ ὁποίου ὥρμησαν οἱ ποιμενικοὶ κύνες ὑλακτοῦντες.
Οἱ κλέφται ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ οἱ κύνες ἀφήσαντες τοὺς
Τούρκους ὥρμησαν ἐναντίον αὐτῶν. Τότε οἱ Τούρκοι ἐπλη-
σίασαν εἰς τὴν καλύβην καὶ παρατηρήσαντες τὴν καρδάραν,
τὰ κοχλιάρια καὶ τὰς σειράς τοῦ γάλακτος ὑπώπτευσαν καὶ
συλλαβόντες τὸν γέροντα καὶ τὸν Ἀποστόλην ἔφερον αὐτοὺς
δεσμίους εἰς τὴν Υπάτην. Ὁ Δῆμος ἔτυχε νὰ ἀπουσιάζῃ
τότε καὶ τοιουτοτρόπως ἐσώθη. Οἱ δύο ὅμως οὗτοι τὴν
αὐτὴν νύκτα ἀπέθανον εἰς τὴν φυλακὴν εἴτε διὰ φυσικοῦ θα-
νάτου εἴτε φονευθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Διάκος, μα-
θὼν τὸν θάνατον αὐτῶν, ἤρχισε νὰ ζητῇ ἐκδίκησιν, ἐπιτιθέ-
μενος ἐναντίον πολλῶν ἀποσπασμάτων, τὰ ὅποια διεσκόρπι-
ζον καὶ συνέτριβον οἱ κλέφται.

'Απ' ἐδῶ ἀρχίζει τὸ στάδιον τοῦ Διάκου ὡς ἀληθοῦς ἀρ-
ματωλοῦ. Ἡ ἀρχηγία ἐδόθη εἰς τὸν Σκαλτσοδῆμον, καθὸ
γεροντότερον καὶ σεβαστότερον, δστις ἡγήθη τοῦ πρὸς τὰς
ἐκβολὰς τοῦ Μορνοποτάμου ἀποσπάσματος. Ὁ Γούλας καὶ ὁ
Διάκος ἔλαβον τὴν ἡγεσίαν τῶν ἐπάνω ἀποσπασμάτων, τῶν
ἐφορευόντων τὰ μέρη τὰ ἀκολουθοῦντα τὸν ροῦν τοῦ Μόρ-
νου, ἀπὸ τῶν δύο πηγῶν του, ἀμφοτέρωθεν τῶν Βαρδουσίων.

'Επὶ δύο - τρία ἔτη ἔζησαν ἥσυχοι οἱ ἀρματωλοί, ἔκαστος
εἰς τὴν περιοχὴν του, ἀναγνωρίζοντες ὡς σύντροφοι τὴν
ὑπεροχὴν τοῦ Σκαλτσοδήμου καὶ σεβόμενοι αὐτὸν πάντοτε.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶχεν ἀρχίσει νὰ σκέπτηται
ὅτι Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων τὰ σχέδιά του ἐναντίον τῆς
Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συ-
εκάλεσεν εἰς τὴν ἔδραν του εἰς σύσκεψιν ὅλους τοὺς ὄπλαρχη-
γούς, Ἀλβανούς καὶ Χριστιανούς. Μεταξὺ τούτων ἐκάλεσε
καὶ τὸν Σκαλτσοδῆμον, ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ ἀρματωλικίου

τοῦ Λιδωρικίου. 'Αλλ' ὁ Σκαλτσοδῆμος ἔστειλεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Διάκονον, ὅστις ἔμεινεν εἰς τὴν Αὔλην τοῦ Ἀλῆ ἐπὶ τινα γρόνον. 'Εκεῖ ἐσχετίσθη πρώτην φορὰν τότε μετὰ τοῦ Ὁδυσσέως Ἀνδρούτσου καὶ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν.

"Οτε ὁ Διάκος ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ ἀρματωλίκι του, ἥρχισε νὰ ἀναφαίνηται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνδρὸς καὶ νὰ ἐπισκιάζηται τὸ ὄνομα τοῦ Σκαλτσοδήμου. 'Ο λαός, Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοί, ἐσέβοντο καὶ ἡγάπων αὐτόν. Οἱ πρόκριτοι τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησίν του χωρίων ἐπήνουν τὴν ἄμεμπτον διαγωγὴν, τὸν γενναιόφρονα χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Τὰ παλληκάρια του ἦσαν ἔτοιμα νὰ θυσιασθοῦν δι' αὐτόν. 'Ο Σκαλτσοδῆμος ἐμάνθανε πάντα ταῦτα καί, παρακινούμενος ἀπὸ ραδιούργους ἐγχθροὺς τοῦ Διάκου, ἥρχισε νὰ τὸν ὑποπτεύῃ ὅτι ἐμελέτα νὰ τὸν φονεύσῃ, διὰ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν. 'Η ὑποψία του αὕτη ἐφάνη κατὰ τὴν πανήγυριν τῆς Παναγίας, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1819, ὅτε συνηντήθησαν μέν, ἀλλ' ὁ Σκαλτσοδῆμος οὐδὲ ἐχαιρέτισε καν τὸν Διάκονον. Καὶ ὅτε ὁ Διάκος ἐξήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς ψυχρότητός του, ὁ Σκαλτσοδῆμος τοῦ εἶπε καθαρὰ τὰς ὑπώψιας του. 'Ο Διάκος διεμαρτυρήθη ζωηρῶς, ζητῶν νὰ φέρῃ ἐυπρός του τὸν συκοφάντην νὰ δύολογήσῃ.

— Τί τὸ θές; εἶπεν ὁ Σκαλτσοδῆμος, δύο ἀτια σ' ἔνα ταβλᾶ δὲν κάνουν ἢ ἐγώ νὰ φύγω ἢ ἐσύ:

— Φεύγω ἐγώ, καπετάνιε, εἶπεν ὁ Διάκος εὐσεβάστως.

Καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἀποχαιρετίσας τὸν ἐπὶ τόσα ἔτη φίλον καὶ συναγωνιστὴν του, παρηγήθη τῆς ὀπλαρχηγίας καὶ ἔφυγε μεθ' ἐνὸς μόνον συντρόφου, τοῦ Περλίγα, εἰς Λεβάδειαν. 'Εκεῖ εὗρε τὸν φίλον του Ὁδυσσέα ὀπλαρχηγὸν τῆς Λεβαδείας ἀπὸ τοῦ 1816, ὅστις τὸν ἐφιλοξένησε μετὰ χαρᾶς καὶ τὸν διώρισε πρωτοπαλλήκαρόν του.

'Αιδηέας Καρκαβίτσας (Διασκευή)

95. ΡΟΥΜΕΛΗ

Τὴν μάννα μου τὴν Ρούμελη ν' ἀγνάντευα τὸ λαχταρῶ...

Ψηλὰ ποὺ μὲ νανούριζες, καημένο Καρπενήσι!

Τρανὰ πλατάνια ξεδιψοῦν στὶς βρύσες μὲ τὸ κρύο νερό,
Σαρακατσάνα ροβολάει καὶ πάει γιὰ νὰ γεμίσῃ.

Μὲ κρουσταλλένια σφυριχτὰ σὲ λόγγους φεύγουν σκοτεινούς
κοτσύφια καὶ βοσκόπουλα μὲ τὰ λαμπρὰ τὰ μάτια,
νερὰ βροντοῦνε στὸν γκρεμὸ καὶ πᾶνε πρὸς τοὺς οὐρανούς
ἴσια κι ὄρθὰ σὰν τὴν ψυχὴ τῆς Ρούμελης τὰ ἐλάτια.

Κάμπε Ἀττικέ, μὲ πλάνεψες κι ἐγὼ γιὰ τὶς κορφὲς πονῶ
καὶ γιὰ τραχειὲς ἀνηφοριὲς σηκώνω τὸ κεφάλι...

Φυλακωμένη πέρδικα, ποὺ κλαίει γι' ἀλαργινὸ βουνό^ν
δέρνει ἡ ψυχὴ μου στὸ κλουβὶ τὰ νύχια τῆς κοράλλι.

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

96. ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ

Εἰς τὸ Μανιάκι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν
τριακοσίων μαχητῶν δὲν ἀπέμεινεν οὕτε εἰς ζωντανός.

‘Ο ἥλιος, προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐ-
γκαρέτισεν ὄρθιους ὅλους. ’Εφώτισε τὰς λευκὰς φουστανέλ-
λας.’Εχαίδευσε τὰς μαύρας κόμας των. ’Απήστραψεν εἰς τοὺς

φλογερούς ὁφθαλμούς των. Ἐχρύσωσε τὰς λαβάς τῶν ὅπλων των. Καὶ τώρα, δύων ἐκεῖ κάτω, μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀποχαιρετίζει λυπημένος νεκρούς, σκορπισμένους ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα. Καὶ χάνεται ἀργά - ἀργά καὶ σβήνει, ὡσὰν νὰ θέλῃ νὰ ρίψῃ ἀκόμη τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους.

"Ολην τὴν ἡμέραν, ἄσιτοι καὶ ἀποτοι, ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν ἔχθρικῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλκαν τῶν βομβῶν. Κατήσχυναν τὴν βροχὴν τῶν μύδρων. Ἐγλεύασαν τὴν ὄρμὴν τῆς ρομφαίας καὶ τὴν βίαν τῆς λόγχης. Ἀφοῦ ἔφαγον τὴν πυρίτιδα μὲ τὴν φούκταν ἀφοῦ καὶ τὸ τελευταῖον σπυρί τῆς ἐσώθη εἰς τὰς παλάσκας των ἀφοῦ ἔφραγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὅπλου των ἡ κάννη ἀφοῦ καὶ τὸ τελευταῖον γιαταγάνι ἔσπασεν εἰς τὰς χεῖράς των, ἔπεισαν. "Αψυχοι ναί, ἡττημένοι δχι.

Καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὁ Παπαφλέσσας, ὁ πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν καὶ τελευταῖος σταματήσας, εὐρίσκετο ἐξηπλωμένος μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους. Κρατεῖ ἀκόμη μὲ σφιγκτὰ δάκτυλα τὸ θραυσμένον καὶ αἱμοστάζον γιαταγάνι του.

Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀναβαίνει ἐν μέσῳ τοῦ καλπασμοῦ τῶν ἵππων καὶ τοῦ ἥχου τῶν τυμπάνων καὶ σαλπίγγων, ἐνῷ τὰ μισοφέγγαρα ἀστράπτουν ἐπὶ τοῦ καθαροῦ ὅρίζοντος τῆς δύσεως. Ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ἐκ τῶν αἱμάτων γῆς οἱ "Αραβες βαδίζουν μὲ πολὺ~~χότερον~~ καὶ τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων γλιστροῦν. 'Αλλ' ἡ χαρᾶ διὰ τὴν ἀνέλπιστον νίκην εἶναι τόση, ὥστε φέρει αὐτοὺς ταχεῖς πρὸς τὸν ἀνήφορον, ταχεῖς αὐτοὺς εἰς τὴν ράχιν.

"Ηδη ὁ ἀρχηγὸς των ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου ἀνέβη, καὶ ἐκεῖ ἐστάθη. Περιέφερε τὸ βλέμμα. Ἐκοιταζε τὸ κοκκινίσαν ἔδαφος, τὸ ὅποῖον πίνει λαιμάργως τὸ χίμα τῶν ἀνδρείων. Παρετήρησε τὸν ἀνερχόμενον στρατόν.

Εἰδε τοὺς πεσόντας. Καὶ μὲ ἀνοικτὸν τὸ δῆμα ἀναμετρεῖ τοὺς ὑψηλούς κορμούς των καὶ τὰ εὐρέα στέρνα των, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέρωχα.

— Κρῦμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες, συλλογίζεται.

Καὶ βλέπει πέριξ, βλέπει θαυμάζων, βλέπει ἀπορῶν, ώσταν νὰ μὴ πιστεύῃ ὅτι ἔχαθησαν τοιοῦτοι ἄνδρες. Φαίνονται ώσταν νὰ κοιμῶνται μόνον, διὰ νὰ ἔξυπνήσουν πάλιν φοβερώτεροι.

— Ποιός εἶναι ὁ Παπαφλέσσας;

Οἱ ὀδηγοί του ἔσπευσαν, ἔδειξαν τὸ πτῶμα, περιβρεχόμενον ἐκ τοῦ ἴδρωτος τοῦ ἀγῶνος, μὲ κατερρακωμένα τὰ φορέματα, μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν.

— Σηκῶστε τον, πάρτε τον... πάρτε τον, πλύντε τον...
Πλύντε το τὸ παλληκάρι...

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὸν ἐσήκωσαν, τὸν ἐστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του καὶ ἐβάδισαν διευθυνόμενοι πρὸς τὴν πλησίον πηγήν. Ἐκεῖ τοῦ ἐπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον. Τὸν ἐκαθάρισαν ἀπὸ τὸν πηλὸν καὶ τὸν ἴδρωτα καὶ ἀπὸ τὸν κονιορτόν. Τὸν ἔσπόγγισαν, ἐτακτοποίησαν τὰ σχισμένα του ἐνδύματα καὶ ἐγύρισαν δπίσω φέροντες αὐτόν.

— Στῆστε τον ἐκεῖ ἀπὸ κάτω.

Οἱ ἄνδρες, κρατοῦντες αὐτὸν ἐκατέρωθεν, ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ δένδρον, ποὺ τοὺς ἔδειξεν ὁ Ἰμπραήμ, τὸν ἀπέθεσαν παρὰ τὴν ρίζαν, τὸν ὑψωσαν. Καὶ τὸν ἀκούμβησαν, τὸν ἐστέρεωσαν, τὸν ἰσορρόπησαν, ώσταν ζῶντα. Ἔπειτα ἀπεμακρύνθησαν καὶ τὸν ἀφῆκαν μόνον, βασταζόμενον ἀπὸ τὴν ἴδιαν δύναμιν. Τὸ πτῶμα ἐναπέμεινεν ἀκίνητον, εὔθι, στηρίζον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τὴν ράχιν. Ὁ θώραξ ἦτο προτεταμένος, αἱ χεῖρες κρεμάμεναι μὲ ἀναπόσπαστον τὴν λαβὴν τοῦ σπασμένου χαντζαριοῦ, τὰ σκέλη ἀνοικτὰ καὶ ἡ κεφαλὴ ὑψηλά.

Τότε ὁ Ἰμπραήμ πλησιάζει βραδέως πρὸς τὸ δένδρον. Στέκεται καὶ προσβλέπει σιγηλὸς τὸ ἄπνουν σῶμα τοῦ ἀντιπάλου. Καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἡτις ἀνέτειλε τὴν ὥραν ἐκείνην αἰματόχρους, ὡσὰν νὰ εἴχε βαφῇ ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς μάχης, φιλεῖ μὲ θερμὸν φίλημα τὸν ὅρθιον νεκρόν.

“Ἐργα”

Μιχαὴλ Μητσάκης (Διασκευὴ)

97. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ

Ἐγνώριζον ὅτι τὸ Μεσολόγγιον εἶναι πόλις μικρά. “Οτι ἔκτισθη ἐπὶ πηλώδους ἐδάφους εἰς τὴν ἄκραν ἀβαθοῦς θαλασσολίμνης· ὅτι δὲν ἔχει οὔτε πύργους, οὔτε ἐπάλξεις, οὔτε τίποτε ἀπὸ ὅσα περιμένει κανεὶς νὰ ἴδῃ εἰς ὁχυρὸν φρούριον. Καὶ ὅμως ὁμολογῶ ὅτι μὲ κατέλαβεν ἔκπληξις, ὅταν, εἰσερχόμενος εἰς τὴν πόλιν, διέβην τὴν ξηρὰν τάφρον καὶ εἶδον τὸν μικρὸν τοῦχον πέριξ τῆς πόλεως.

Νομίζεις, ὅτι βλέπεις περίφραγμα κήπου!

Τὸ τεῖχος τοῦτο ἐπεσκευάσθη καὶ ἀνεκανίσθη μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Δὲν ἦτο τόσον στερεὸν τὸ τεῖχος, ἀπὸ τὸ δόποιον οἱ “Ἐλληνες ἀπέκρουσαν τοιαύτας ἐφόδους καὶ ἐκ τοῦ δόποιον τοσάκις ἔξωρμησαν ἐν μέσῳ τοῦ σκότους κατὰ τοῦ

έχθροῦ. Πῶς! Τοῦτο εἶναι τὸ Μεσολόγγιον, τὸ ὄποῖον δίς
ἀντέστη εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ Σουλτάνου; Αὐτὰ εἶναι τὰ με-
γαλώνυμα ὀχυρώματα, πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ πρὸς κυρίευ-
σιν τῶν ὄποίων τοσοῦτον αἷμα ἔχύθη;

Οἱ ἀγῶν τοῦ 1821 οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν μὲ ὅσα εἴδομεν
καὶ βλέπομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Τὰ τόσα σιδηρᾶ ἢ ὄρει-
χάλκινα πυροβόλα θὰ προεκάλουν τὸν γέλωτα τῶν σημερι-
νῶν πυροβολητῶν. Οἱ μαχηταὶ ἔκεινοι ἐμάχοντο συνήθως ἐκ
τοῦ πλησίου καὶ ἡ σπάθη δὲν ἔμενεν ἄχρηστος εἰς τὴν θή-
κην. Οἱ ἀντίπαλοι, προτοῦ συμπλακοῦν, ἡρεθίζοντο ἀμοι-
βαίως διὰ προκλήσεων καὶ ὕβρεων, καθὼς οἱ ἥρωες τοῦ Ὁ-
μήρου. Τοιούτου εἴδους πολέμους καὶ πολιορκίας δυσκόλως
κανεὶς δύναται νὰ φαντασθῇ χωρὶς πύργους ὑψηλούς, πύλας
σιδηρᾶς, γεφύρας κρεμαστάς, βράχους μὲ ἐπάλξεις καὶ πυ-
ροβόλα φοβερὰ εἰς τὰς θυρίδας τῶν προμαχώνων.

Ἐδῶ ὅμως ἡ παντελῆς τούτων ἔλλειψις ἀνυψώνει ἀκό-
μη περισσότερον τὴν δόξαν τῶν ὑπερμάχων τοῦ Μεσολογ-
γίου. Βλέπει κανεὶς τὴν ταπεινὴν αὐτὴν πόλιν ἐξ ὀλοκλήρου
ἀνοχύρωτον.

Οτε ὁ Μαυροκορδᾶτος ἐκλείσθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὴν
27ην Οκτωβρίου 1822, οἱ Τούρκοι, κύριοι τῆς Ἡπείρου καὶ
τῆς Ἀκαρνανίας, κατήρχοντο πλήρεις θράσους πρὸς κατά-
κτησιν τῆς ἐπιλοίπου Στερεάς καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ
Ἐπανάστασις κατεστρέφετο, ἐὰν δὲν ἡμποδίζετο ἡ ὄρμή
των. Οἱ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος ἐνόησεν ὅτι ὁ φραγμὸς
οὗτος ἦτο τὸ Μεσολόγγιον, ἀν καὶ ἦτο ἀκατάλληλον πρὸς ἀ-
μυναν. Ἀπὸ παντοῦ τὸν παρεκίνουν νὰ μὴ θυσιασθῇ ματαί-
ως. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερασπίσῃ πόλιν τοσοῦτον ἀσθε-
νῆ ἐναντίον στρατιᾶς; Ἄλλ' ἔκεινος ἔμεινεν ἀκλόνητος εἰς
τὴν ἀπόφασίν του:

—Ἐὰν δὲν ἀντισταθῶμεν ἐδῶ, εἰπε, διέρχονται οἱ ἔχθροὶ

έλευθεροι, κυριεύεται ἡ Πελοπόννησος καὶ χάνεται τὸ πᾶν.
Ἐγώ. Θὰ ἀποθάνω ἐδῶ.

Εὔτυχῶς δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ᾽ ἐδοξάσθη.

Τριακόσιοι ὄγδοήκοντα μόνον μαχηταὶ εύρισκοντο εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης μὲ τριάκοντα πέντε Σουλιώτας του. Δέκα χιλιάδες Ἀλβανοὶ περιεκύλωσαν τὸ Μεσολόγγιον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὁμέρου πασᾶ. Ἐπρεπε, διὰ παντὸς τρόπου, νὰ κερδήσουν καὶ ιρὸν οἱ πολιορκούμενοι, μέχρις ὅτου ἔλθῃ βοήθεια, ὡς ἥλπιζον. Ἡ ὀλιγάριθμος φρουρὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποστῇ τὴν ἔφοδον τοσούτων ἐχθρῶν. Ἡτο χρεία, πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ περιτειχίσματος, δεκαπλασίου ἀριθμοῦ στρατιωτῶν. Ἐὰν ὁ Βρυώνης ἐγνώριζε τὴν ἀληθῆ θέσιν τῶν πραγμάτων, δὲν θὰ ἀνέβαλε βεβαίως τὴν ἔφοδον.

Διὰ νὰ τὸν ἔξαπατήσουν οἱ πολιορκούμενοι, ἔχωναν κατὰ διαστήματα λόγχας τουφεκιῶν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῶν τειχῶν, διὰ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὑπῆρχον καὶ τακτικὰ στρατεύματα ἐντὸς τῆς πόλεως. Καὶ ἀλλοτε ἐτουφέκιζον διὰ μιᾶς ἀπὸ ἓν μέρος τῶν τειχῶν, καὶ, τρέχοντες δρομαῖοι πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, ἐτουφέκιζον ὅλοι μαζὶ δευτέραν φοράν.

Εὔτυχῶς ὁ Ὁμέρος Βρυώνης, ἀπατηθείς, ἔκαμε προτάσεις περὶ παραδόσεως. Οἱ πολιορκούμενοι, διὰ νὰ κερδήσουν καὶ ιρόν, ἔως ὅτου φθάσουν αἱ ἀναμενόμεναι ἐνισχύσεις, ἔξηκολούθουν τὰς διαπραγματεύσεις, ἀν καὶ ἀπέρριψαν τὰς ταπεινωτικὰς προτάσεις τοῦ Ὁμέρου. Καὶ ἐφεύρισκον καθημερινῶς καὶ νέας προτάσεις. Ἡλπίζον ὅτι θὰ φανῇ ἐπὶ τέλους ἡ βοήθεια, τὴν ὅποιαν ἀνέμενον μὲ μεγάλην ἀνυπομονήσιαν. Τίποτε ὅμως δὲν ἐφαίνετο. Ἡ θάλασσα ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ ἀγωνίαν εἴκοσι τεσσάρων ἡμερῶν, εἶδον τρελοὶ ἀπὸ χαρὰν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ προσεγγί-

ζουν. Τὰ Τουρκικὰ ἐσκορπίσθησαν, ἡ θάλασσα ἔμεινεν ἑλευθέρα καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἔδραμον πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων ἀδελφῶν των. Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε τώρα ἴκανούς ὑπερασπιστὰς πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἔχθρικῆς ἐφόδου. Αἱ διαπραγματεύσεις περὶ συμβιβασμοῦ ἔπαινσαν καὶ οἱ "Ελληνες ἐμήνυσαν πρὸς τοὺς Τούρκους λακωνικῶς:

—Ἐὰν θέλετε τὸ Μεσολόγγι, ἐλάτε νὰ τὸ πάρετε!

Ο πασᾶς, δργισθείς, ἥρχισε νὰ πυροβολῇ τὴν πόλιν καὶ προητοιμάζετο διὰ τὴν ἔφοδον. "Ωρισε πρὸς τοῦτο τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, ὅπότε οἱ "Ελληνες, ἔορτάζοντες ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, δὲν θὰ ἥσαν ἐπὶ τῶν προμαχώνων. Καὶ ἡ ἄλωσις τότε θὰ κατωρθοῦντο εὔκολώτερον. Ο ιστορικὸς τοῦ Ἀγῶνος Σπυρίδων Τρικούπης διηγεῖται, πῶς οἱ πολιορκούμενοι εἰδοποιήθησαν περὶ τοῦ κινδύνου.

«Τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, λέγει, ἔπλεε πλησίον τῆς "Ασπρῆς Ἄλυκῆς μονόξυλον, φέρον ἀπὸ τοῦ Αἰτωλικοῦ εἰς Μεσολόγγι τὸν Θανάσην, γραμματέα τοῦ Μακρῆ. Ο γραμματεὺς εἶδεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἄνθρωπον κινοῦντα μανδήλιον καὶ τὸν ἐπλησίασε:

—Ἐγώ, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, εἴμαι Χριστιανὸς καὶ πρόθυμος νὰ πάθω διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου μου. Μὴ ἀπορήσῃς καὶ πίστευσε εἰς ὅσα θὰ ἀκούσῃς ἃς μὲ βλέπης ὅτι συνοδεύω τοὺς ἔχθρους τοῦ Κυρίου μου. Ἡ γυνὴ μου καὶ τὰ τέκνα μου εἶναι εἰς τὴν ἔξουσίαν των, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ μὲ δικαιώσῃ ἐνώπιόν σου. Ο Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἡθέλησε νὰ μάθω ὅσα οἱ ἔχθροὶ μελετοῦν κατὰ τοῦ λαοῦ του. Καὶ περιφέρομαι ἀπὸ πρωίας ὡς κυνηγός εἰς σωτηρίαν τῶν ὁμοπίστων μου. Τρέξε εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰπέ, ὅτι οἱ ἔχθροὶ σκοπὸν ἔχουν νὰ ριφθοῦν ἐπάνω των τὰ χαράγματα διὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς πλευρᾶς τοῦ τειχώματος.

» Ταῦτα εἶπεν ὁ ἄγνωστος ἀνθρωπος, ὑψωσε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔγινεν ἀφαντος».

‘Ο ἄγνωστος αὐτός, λέγει ὁ Τρικούπης, ἵτο Ιωαννίτης, καὶ ἔργον εἶχε τὴν προμήθειαν κυνηγίου διὰ τὴν τράπεζαν τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου.

‘Ο Βρυώνης, πληροφορηθεὶς ὅτι αὐτὸς ἵτο ποὺ ἐφανέρωσε τὸ μυστικὸν εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἔγινεν αἴτιος τῆς ἡττῆς του, ἐσφαξε τὴν γυναικαν καὶ τὰ τέκνα του. Ο δυστυχὴς κατώρθωσε νὰ σωθῇ εἰς Μεσολόγγιον, ἀλλ’ ὅτε ἐμαθε τὴν φοβερὰν τοῦ Ὁμέρου ἐκδίκησιν, ἔγινε καλόγηρος. “Εζησε καὶ ἀπέθανεν εἰς ταπεινὸν ἐρημητήριον, τοῦ δποίου τὰ ἐρείπια σώζονται ἀκόμη πλησίον τῆς εἰσόδου τῆς Κλεισούρας πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀγρινίου.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Μεσολόγγιον ἵτο πολιχνη ἀσήμαντος καὶ τελείως ἄγνωστος ἦσαν τῆς Ἑλλάδος. ‘Ολόκληρος ἡ πεδιάς, ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐσκεπάζετο ἀλλοτε ἀπὸ δάση, κυρίως ἐλαιῶν ἀγρίων, τῶν δποίων ἵχνη ὑπῆρχον ἀκόμη μέγρι τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως. Απὸ τοῦ 1822 αἰγλη ἀμαράντου δόξης περιβάλλει τὸ ἔως τότε ταπεινὸν καὶ ἄγνωστον Μεσολόγγιον.

Κατὰ τὸ 1824 ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νέαν λάμψιν τὸ ὄνομα τοῦ Βύρωνος. Ἐδῶ ἥλθεν ὁ “Αγγλος ποιητής, ὅτε ἐλαβε τὴν γενναίαν ἀπόφασιν νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Τὴν 5ην Ιανουαρίου ἀπεβιβάσθη εἰς Μεσολόγγιον, τὴν 18ην Ἀπριλίου ἀπέθανεν. Αἱ τελευταῖαι του λέξεις ἦσαν διὰ τὴν θυγατέρα του καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

—Εἰς αὐτὴν ἀφιέρωσα τὰ πάντα, εἶπε προτοῦ ἐκπνεύσῃ τὸν καιρόν, τὴν περιουσίαν, τὴν ὑγείαν μου. Τώρα θυσιάζω εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ζωήν μου. Τί περισσότερον ἡδυνάμην;

Πολλὰ ἡδύνατο εἰσέτι νὰ πράξῃ, ἐὰν ἔζη. ‘Η Ἑλλὰς

όλη ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας της εἰς αὐτόν. Εἰς αὐτὸν ὅλοι προσέτρεχον διὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, αἱ ὁποῖαι ἐσπάρασσον τὴν Ἑλλάδα.

‘Ο πρακτικὸς νοῦς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἡ θερμὴ φαντασία του, ἡ Ἀγγλικὴ ψυχραιμία του, τὸ μεγάλο ὄνομά του, τὰ πάντα ἐφαίνοντο ὅτι ἐδικαιολόγουν τὰς ἐλπίδας, ὅσας ἡ ἔλευσίς του εἰς Ἑλλάδα ἐγέννησεν.

Εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἀπέθανεν. Ἐκεῖ ἡ καρδία του διετηρήθη ὡς ἱερὸν κειμήλιον. Ἐκεῖ τὸν ἐθρήνησε νεκρὸν ἡ Ἑλλάς. Ἐκεῖ ἐστήθη καὶ ἀνδριάς εἰς τὸ μέσον τῶν μνημένων τῶν ὑπερμάχων τῆς ἡρωικῆς πόλεως.

Αλλὰ τὴν μεγαλυτέραν δόξαν τοῦ Μεσολογγίου ἀποτελεῖ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1826 πτώσις του, μετὰ πολιορκίαν, ἡ ὅποια διήρκεσεν ἐπὶ ἓν ὀλόκληρον ἔτος.

„Απὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν“   Αημήτριος Βικέλας (Λιασκευὴ)

98. Ο ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΚΗΡΥΞΣΕΙ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΗΝ ΤΩΝ ΘΥΣΙΩΝ

‘Αρχαὶ Ιουνίου 1826. Τὸ Μεσολόγγιον ἔχει πέσει — εὐγενὴς ἀπαρχὴ τῆς ἐλευθερίας — καὶ οἱ ἡρωικοί του πρόμαχοι, ὅσοι διέψυγον τὰς φλόγας καὶ τοὺς ἐχθρούς, τραγικὰ θύματα τοῦ λιμοῦ, τῆς ταλαιπωρίας καὶ τοῦ ἀπελπισμοῦ, ἔχουν συρρεύσει κατὰ χιλιάδας εἰς τὸ Ναύπλιον. Ζητοῦν ἀπὸ τὴν

Κυβέρνησιν, ώς μόνην ἀμοιβὴν τῆς ἐνδόξου θυσίας των, ἀρτον ξηρόν, διὰ νὰ τραφοῦν, καὶ πυρίτιδα, διὰ νὰ πολεμήσουν. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις εἶναι περίτρομος καὶ κρύπτεται. Καὶ οἱ πολῖται, περίτρομοι καὶ αὐτοί, περιμένουν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀρπαγή.

Δοκιμάζει ἡ Κυβέρνησις νὰ φέρῃ βοήθειαν ἀπὸ τοὺς «ἀτάκτους» τοῦ Ἰτε-Καλέ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν λάβει τὸν μισθόν των καὶ εἶναι ἐξηγριωμένοι. Τὸ Ταμεῖον εἶναι κενὸν καὶ ἡ φοβερὰ κατάστασις ἔχει παραλύσει ὅλων τὰ νεῦρα. Τὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ Μεσολογγίου ἐφάνη ἐπὶ τῆς Ἐλλάδος ώς ἐπικήδειος λαμπάς τοῦ ἀγῶνος της. Ἡ Ρούμελη, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ προμαχῶνός της, ἥσθάνθη τὰς δυνάμεις της ἐξηντλημένας ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ. Τὴν Πελοπόννησον ἐλεηλάτουν οἱ Αἰγύπτιοι τοῦ Ἰμπραήμ, χωρὶς νὰ συναντοῦν καμμίαν ἀντίστασιν. Ὁ κίνδυνος ἦτο περὶ τῶν ὅλων. Καὶ ἐπέκειτο γενικὴ καταστροφὴ καὶ διάλυσις, ἀν δὲν ἀπεστέλλετο στρατὸς νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς ἐχθρούς καὶ ἐμψυχώσῃ τοὺς μαχητὰς τῆς ἐλεύθερίας.

Τότε τὴν κατάστασιν σώζει ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ ὄποιος καὶ πρὸ τοῦ Ἀγῶνος καὶ κατόπιν ὑπῆρξεν ὁ ἐπιφανὴς καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ συγγραφεὺς χρησιμωτάτων διδακτικῶν καὶ ἄλλων βιβλίων. Ὕπηρξεν ἐπίσης καὶ ὁ δραστήριος ἰδρυτὴς σχολείων, δραφανοτροφείων, ἄλλων ἰδρυμάτων κοινῆς ὀφελείας καὶ αὐτῆς τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου.

Κατόπιν μυστικῆς συνεννοήσεως μὲ τὴν Κυβέρνησιν, συγκαλεῖ εἰς τὰς 8 Ἰουνίου τὸν λαὸν καὶ τοὺς πειναλέους καὶ ἀπειλητικοὺς στρατιώτας εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Πλατάνου καὶ ὅμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς μὲ τὴν στεντορείαν φωνήν του:

‘Η πατρὶς κατάστρεφεται, ὁ ἀγών ματαιοῦται, ἡ ἐλευθερία ἔκπνει. ’Απαιτεῖται βοήθεια σύντομος. Πρέπει οἱ ἀνδρεῖοι αὐτοί, οἱ ὅποιοι ἔφαγαν πυρίτιδα καὶ ἀνέπνευσαν φλόγας καὶ ἥδη μᾶς περιστοιχίζουν ἀργοὶ καὶ πεινῶντες, πρέπει νὰ σπεύσουν, ὅπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται πόροι καὶ οἱ πόροι λείπουν. ’Αλλ’ ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πατρίδα, ἀν εἴμεθα ἀξιοὶ νὰ ζῶμεν ἄνδρες ἐλεύθεροι, εὐρίσκομεν πόρους. “Ας δώσῃ ὁ καθεὶς ὅ, τι ἔχει καὶ δύναται. ’Ιδού ἡ πενιχρὰ εἰσφορά μου. ”Ας μὲ μιμηθῇ, ὅποιος θέλει.

Καὶ ἐνῷ ἔχειροκρότει τὸ πλῆθος, κατέθεσε τὰς μικρὰς του οίκονομίας: δκτὼ ἀγγλικὰς λίρας.

— ’Αλλ’ ὅχι, συνέχισεν. ‘Η εἰσφορὰ αὐτὴ εἶναι ἀσήμαντος. ”Αλλα χρήματα δὲν ἔχω νὰ δώσω, ἔχω ὅμως τὸν ἑαυτόν μου καὶ ίδού, τὸν πωλῶ! Ποῖος θέλει ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διδάσκαλον διὰ τὰ παιδιά του; ”Ας καταβάλῃ ἐνταῦθα τὸ τίμημα.

‘Η γενναιοφροσύνη τοῦ Γενναδίου τόσον συνεκίνησε καὶ ἐνεθουσίασε μικροὺς καὶ μεγάλους, πλουσίους καὶ πτωχούς, ὥστε, κλαίοντες ὅλοι, ἔσπευσαν νὰ καταθέσουν ὅ, τι είχον. ”Αλλοι καταθέτουν χρήματα· ὁ Δημήτριος ‘Ψηλάντης τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ του ὅπλα, τὰ ὅποια ἦσαν καὶ ἡ μόνη περιουσία του. Πολλοὶ τὸν μιμοῦνται. ”Αλλοι καταθέτουν κοσμήματα, δὲν ὑστεροῦν δὲ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ρακένδυτοι καὶ μέχρι πρὸ δλίγων λεπτῶν ἀπειλοῦντες γενικὴν λεηλασίαν στρατιῶται. ’Εντὸς ἐλαχίστης ὥρας συλλέγονται ἀρκετὰ διὰ τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν πρώτων καὶ μᾶλλον ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν. Καὶ ἀπεφασίσθη νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου θὰ προσήργουντο καὶ αἱ γυναικες καὶ θὰ προσέφεραν καὶ αὐται τὴν συνδρομήν των.

Λίαν πρωὶ ἐπερίμενεν ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν ἔκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Ἄλλὰ ἡ λειτουργία ἐτελείωσε καὶ γυναικες, πλὴν ὀλίγων, δὲν εἶχον ἐμφανισθῆ, ἵσως φοβηθεῖσαι τὴν συρροὴν τόσων ξένων στρατιωτῶν. "Εξαλλος ὁ Γεννάδιος στρέφεται πρὸς τοὺς μικροὺς μαθητὰς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, οἱ ὅποιοι ἐκκλησιάζοντο ἐκεῖ, καὶ τοὺς λέγει :

— Δυστυχῆ μου παιδιά, σᾶς ἐγκατέλειψαν αἱ μητέρες σας! Γνωρίζουν, ὅτι ὁ ἔχθρὸς σφάζει καὶ ἔξανδρα ποδίζει, ὅτι αὔριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ καὶ σᾶς εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀλλ' ἀδιαφοροῦν, διότι φειδωλεύονται ὀλίγον χρυσάφι. "Αλλος προστάτης δὲν σᾶς μένει ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τὸν κοινὸν προστάτην ἐκεῖ ἐπάνω. Πέσατε εἰς τὰ γόνατα νὰ τὸν παρακαλέσητε!

Καὶ τὰ παιδιὰ ἐγονάτισαν. Καὶ ἔξηκολούθησεν ὁ διδάσκαλος :

— "Ψιστε Θεέ, Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθώων καὶ τῶν μὴ ἔχοντων καταφυγήν, μὴ ἐγκαταλείψης καὶ Σὺ τὰ παιδιὰ αὐτά. Σῶσε αὐτὰ ἀπὸ αἰχμαλωσίας δεσμά. Οἱ ἄνθρωποι τὰ ἀφῆκαν εἰς τὴν τύχην των. Ἐπίβλεψον ἐπ' αὐτὰ καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὅποιαν ἐγκαταλείπουν αὐτά της τὰ τέκνα. "Ας λάμψῃ καὶ πάλιν ἐπ' αὐτῆς ἡ ἐλευθερία καὶ τὰ παιδιὰ αὐτά, πολῖται ἐλεύθεροι, ἃς τὴν ὑπηρετήσουν κάποτε μὲ πίστιν καὶ εἰλικρίνειαν! "Η, ἀν γνωρίζῃς Σύ, ὁ Πάνσοφος, ὅτι εἶναι πεπρωμένον, ἐπειδὴ ἀνετράφησαν εἰς τὴν ἴδιοτέλειαν καὶ τὴν φιλαρχίαν, νὰ γίνουν αἴτια κακῶν εἰς τὴν πατρίδα, παράδωσέ τα καλύτερα εἰς τῆς μαχαίρας τὸ στόμα καὶ παράδωσε καὶ ἐμὲ εἰς αὐτό, πρὶν ἴδω καὶ πάλιν τῆς Ἑλλάδος τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν δουλικὴν ἥμέραν!

Μόλις ἐτελείωσεν, ἀφήνει τὸ κατάπληκτον ἐκκλησίασμα καὶ φεύγει ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ αἱ συνεισφοραὶ πίπτουν

βροχηδόν, περισσότεραι παρὰ χθές, καὶ αἱ γυναικες στέλλουν τὰ πάντα, καὶ τὰ δακτυλίδια τῶν ἀρραβώνων.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Γενναδίου ἦτο μέγα. Ἐσωσε τὴν Κυβέρνησιν. Εὗρε πόρους πρὸς περίθαλψιν χιλιάδων στρατιωτῶν. Χάρις εἰς τὸν Γενναδίον, ὁ Μιαούλης ἐκπλέει μὲ εἴκοσι Ὑδραῖκὰ καὶ τέσσαρα Σπετσιώτικα πλοῖα, καὶ ἔξοπλίζεται στρατός, ὁ δόποῖος, τεθεὶς ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην, ἐπανέφερε τὴν νίκην εἰς τὰς ταπεινωμένας τῶν Ἑλλήνων σημαίας καὶ τὴν ἐλπίδα εἰς τὰ πικραμένα τῶν χείλη.

Εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας τοῦ ἐσχάτου κινδύνου, αἱ ὄποιαι ἀναδεικνύουν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀρετήν, ὁ Γεώργιος Γενναδίος, μὲ τὴν ἀτρόμυητον παρρησίαν, ποὺ τοῦ ἐνέπνεεν ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, κατέστη δύναμις ἐπισκιάζουσα πᾶσαν ἄλλην. Μεγάλοι ἡγήτορες, ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, τὸν ὠνόμαζον «πατέρα τῆς πατρίδος», «ἄγιον ἔνθρωπον». Ἀμφότεροι τὸν συνεβούλευον νὰ λάβῃ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν καὶ τοῦ προσέφερον καὶ τότε καὶ ἀργότερα τὸ ἀξιωμα τοῦ στρατηγοῦ. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἀπέρριπτε πᾶσαν προσφορὰν καὶ ἐσπευδε παντοῦ, ὅπου ἥδύναντο νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των ἡ εὐφυΐα, ἡ μεστὴ εὐγλωττία, ἡ ὀργανωτικὴ ἴκανότης καὶ ἡ σωκρατικὴ ἀρετὴ του.

«Ἐλληνικὰ»

Ε. Π. Φωτιάδης

ΤΑ ΠΥΡΠΟΛΙΚΑ

Τὰ θαυματουργὰ αὐτὰ πολεμικὰ ὄργανα μὲ τὰ θαρρα-
ζέα πληρῶμάτα πολλάκις κατενίκησαν πολὺ ὑπερτέρας ναυ-
τικὰς δυνάμεις τῶν Τούρκων. Τὰ πυρπολικὰ λοιπὸν αὐτά,
τὰ ὅποια ἀπέβησαν μία δόξα τοῦ νεωτέρου ἡμῶν ναυτικοῦ,
ἃς ἔδωμεν πῶς παρεσκευάζοντο.

Κατὰ τὸν πυρπολητὴν Κωνσταντῖνον Νικόδημον, τὸ
σκάφος, τὸ διοίσον ἔμελλε νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς πυρπολι-
κόν, διηρεῖτο εἰς δύο πατώματα. Εἰς τὸ ἄνω, κατὰ διαστήμα-
τα, ἐτοποθετοῦντο ἀσκοὶ πλήρεις πίσσης καὶ ρητίνης καὶ
ἀγγεῖα πλήρη οἰνοπνεύματος ἢ νάφθης. Καὶ εἰς τὸ κάτω ἐ-
τοποθετοῦντο ὕλαι ἐμπρηστικαὶ καὶ ἴδαιτέρως πυρῆτις ἐν-
τὸς πίθων, δᾶδες, ἀχινοπόδια καὶ σφαῖραι ἐξ εὐφλέκτων ὑ-
λῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κάτω πατώματος ἥλείφετο διὰ
νάφθης, ρητίνης, πίσσης καὶ οἰνοπνεύματος. Διὰ νὰ μετα-
δίδεται εὐκόλως τὸ πῦρ, ἥνοιγοντο δπαὶ μεταξὺ τῶν δύο
πατωμάτων. Εἰς τὴν πρύμνην ἔμενεν ὁ πηδαλιοῦχος, προ-
φυλασσόμενος μεταξὺ σπειρῶν σχοινίων. Οὗτος, μετὰ τὴν
προσκόλλησιν τοῦ πυρπολικοῦ εἰς τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον καὶ
τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς τὸ κάτω πάτωμα, ἐπήδα μὲ
τοὺς συντρόφους του εἰς μίαν λέμβον, ἢ ὅποια ἐσύρετο ὑπὸ^ο
τοῦ πυρπολικοῦ, καὶ ἀπεμακρύνετο.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ τόλμημα αὐτό, τῆς προσκολλήσεως
δηλαδὴ τοῦ πυρπολικοῦ, ἔχρειάζοντο δύο πράγματα: κα-
τάλληλος ἄνεμος καὶ ψυχραιμία τῶν πυρπολητῶν.

Οἱ ναυτικοί μας τὸ πυρπολικὸν ὠνόμαζον μὲ τὴν Βενε-
τικὴν λέξιν μπουρλότο. Διότι, φαίνεται, τὸ ναυτικὸν τῶν
Ἐνετῶν θὰ εἶχε μεταχειρισθῆ τὸ δπλον τοῦτο.

Τοιαῦτα πυρπολικά, μὲ ἄλλην ὅμως κατασκευὴν καὶ
χρησιμοποίησιν, εἶναι καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου αἰώνος μετὰ

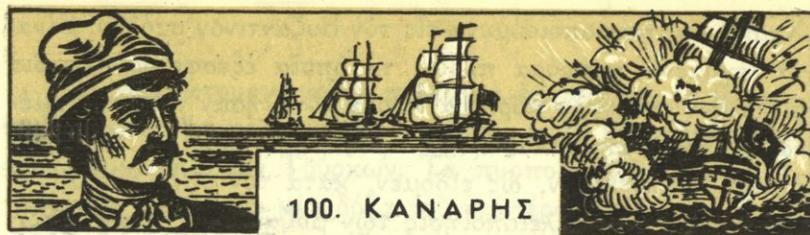
Χριστὸν χρησιμοποιούμενα εἰς τὸν Βυζαντινὸν στόλον. Εἶναι τὰ λεγόμενα πυρφόρα πλοῖα, τὰ ὅποια ἔξεσφενδόνιζον διὰ σιφώνιων τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἦσαν τελειοποιημένα παλαιὰ πυρπολικά, ὅμοια πρὸς τὰ πυρπολικά, τὰ ὅποια ἔχρησιμοποιήθησαν, ώς εἰδομεν, κατὰ τὸν ὑπέρ ἀνεξαρτησίας ἄγῶνα. Ἡ τελειοποίησις τῶν βυζαντινῶν πυρπολικῶν συνίστατο εἰς τὸ ἔξης:

Τόσον τὰ παλαιότερα πυρπολικὰ ὅσον καὶ τὰ νεώτερα ἔπειτε νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ προσκολληθοῦν εἰς τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον, διὰ νὰ μεταδώσουν τὸ πῦρ. Οἱ πυρποληταὶ ὅμως τῶν Βυζαντινῶν πυρφόρων πλοίων κατέβρεχον ἀπὸ ἀποστάσεως τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον μὲ πετρέλαιον διὰ τῶν σιφώνων. Καὶ ἔπειτα τὸ ἀνέφλεγον διὰ τοῦ ἀνημμένου πετρελαίου, τὸ ὅποιον ἔξεσφενδόνιζον διὰ εἰδικοῦ σιφωνίου.

Πρῶτοι ὅμως οἱ "Ἐλληνες, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, κατεσκεύασαν πυρπολικά, τὰ ὅποια ἐτελειοποιήθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδρου. Τὰ τελειοποιηθέντα αὐτὰ πυρπολικὰ ἔχρησιμοποιοῦντο καὶ εἰς τὸν Βυζαντινὸν στόλον μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ Καλλίνικος ἐφεύρε τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τότε ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἀκόμη περισσότερον τὰ ἐτελειοποίησε καὶ τὰ τελειοποιηθέντα πυρφόρα πυρπολικὰ διετηρήθησαν μέχρι τῆς Ἀλώσεως, τῷ 1453. "Εκτοτε ἔξηφανισθησαν τὰ πυρπολικὰ μαζὶ μὲ τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους καὶ συνεξῆφανισθή καὶ τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑγροῦ πυρός. Οἱ ξένοι ὅμως, οἱ ὅποιοι δὲν ἔμαθον ποτὲ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑγροῦ πυρός, ἔξηχολούθουν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ πυρπολικὰ τῶν παλαιῶν Ἐλλήνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21, ὅπότε μετέδωκαν τὴν χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν αὐτῶν καὶ εἰς ἡμᾶς.

«Ημερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἐλλάδος»

Φαίδων Κουκουλέας (Διασκευή)

100. ΚΑΝΑΡΗΣ

"Ολη ἡ Βουλὴ τῶν προεστῶν, στὸν μῶλο συναγμένη,
εἴπε πῶς ἔξω στὴν στεριὰ τοὺς Τούρκους θὰ προσμένῃ.

Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι

καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας στὴ μέση:

— Τίποτα, ἀρχόντοι, δὲν φελᾶ, μονάχα τὸ καράβι.

Σὰν μ' ἄκουσε ἔνα ἀπ' τὰ τρανὰ καλπάκια μας, ἀνάβει
καὶ τὸ φαρμάκι χύνει:

— Ποιός εἰν' αὐτός, καὶ πῶς τὸν λέν, ποὺ συμβουλεῖς μᾶς δίνει;

Νά τὰ Ψαρὰ πῶς χάθηκαν! Κι ἐγὼ φωτιὰ στὸ χέρι
πῆρα καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιὸς τὰ μέρη,
κι εἶπα ἀπὸ κεῖ — δὲν βάσταξα — μὲ χελία πικραμένα:

— Νά πῶς μὲ λέν ἐμένα!

«Ταμπουρᾶς καὶ κόπανος»

Αλέξανδρος Πάλλης

101. Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Τῷ 1835 ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μετεφέρθη ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσκέφθησαν τότε νὰ κατασκευάσουν τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἄλλ' ἡ ἴδεα ἐκείνη ἐναυάγησε. Καὶ τοῦτο ἦτο πολὺ δρόθιν. Εἰς τὸ μέλλον ἡ Ἀκρόπολις ἔπρεπε νὰ μένῃ ἐλευθέρα ἀπὸ τὸν θόρυβον στρατιωτικῶν φρουρῶν καὶ αὐλικῶν ὑποδοχῶν. Ἡτο τόπος, τὸν ὅποῖον εἶχον ἀγιάσει ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη καὶ τὰ παθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ ἔξῆς ἔπρεπε νὰ εἰσέρχεται τις εἰς αὐτήν, ὡς εἰς Ἱερὸν ναόν, μὲ εὐλάβειαν, διὰ νὰ προσκυνήσῃ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὰ ἔργα τῶν προγόνων του.

Τὸ ἔθνος ἥσθάνετο ὅτι πρὸς τὰ ἔργα αὐτὰ εἶχε μεγάλην ὑποχρέωσιν. Ἡσθάνετο ὅτι δὲν ἔχρεώστει τὴν ἐλευθερίαν του μόνον εἰς τὰ λαμπρὰ κατορθώματά του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν συμπάθειαν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Τὴν συμπάθειαν αὐτὴν ἔχρεώστει πάλιν κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ λείψανα τῆς Ἀρχαιότητος, τὰς ἀρχαιότητας. Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος εἶχον ἀρχίσει νὰ γίνωνται γνωστὰ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφ' ὅτου οἱ Φράγκοι εἶχον ὑποτάξει τὴν Ἑλλάδα. Ἀργότερον, μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως, πολλοὶ περιηγηταί, Ἀγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοί καὶ ἄλλοι ἐπεσκέφθησαν τὰ ἀρχαῖα λείψανα, τὰ ἐθαύμασαν καὶ τὰ περιέγραψαν. Αἱ περιγραφαὶ αὗται ἐνέθουσίασαν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Συγχρόνως ὅμως ἐλυποῦντο διὰ τὴν

έξευτελιστικήν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εύρισκοντο οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατασκευάσει τὰ ἀριστουργήματα. "Οταν λοιπὸν τῷ 1821 οἱ "Ελληνες ἐπανεστάτησαν, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἡνάγκασαν τὰς κυβερνήσεις των νὰ προστατεύσουν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνά των.

Τοιουτοτρόπως τὰ ἄφωνα αὐτὰ ἐρείπια ἔγιναν οἱ ἴσχυρότεροι συνήγοροι τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους. Δι’ αὐτό, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, τὸ ἔθνος ἀπέδειξε τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰ λείψανα τῶν προγόνων του ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι ἀφῆκαν τὴν Ἀκρόπολιν εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Παντοῦ ἐφαίνοντο τὰ ἵχνη τῆς τουρκικῆς κατοχῆς καὶ τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου. Παντοῦ συντρίμματα καὶ ἐρείπια. Ἀμέσως ἐπειτα ἥρχισεν ὁ καθαρισμὸς αὐτῆς, διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ τὰ μνημεῖα μετὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἀποκτήσουν πάλιν, ὅσον ἦτο δυνατόν, τὴν ἀρχαίαν ὠραιότητά των. Ἐξηκολούθησεν ὁ καθαρισμὸς ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ μόλις εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῶν ἡμερῶν μας ἐτελείωσεν. Αἱ μικραὶ ἀθλιαι τουρκικαὶ οἰκίαι, αἱ ὁποῖαι ἐκάλυπτον ὅλον τὸν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων τόπον, κατηδαφίσθησαν καὶ ἐσαρώθησαν. Κατηδαφίσθη ὁ προμαχών, τὸν ὁποῖον εἶχον κατασκευάσει οἱ Τούρκοι τῷ 1656 πρὸ τῶν Προπυλαίων. Ἀπ’ αὐτὸν ἐξήγαγον ὅλον τὸ ὑλικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης καὶ μὲ αὐτὸ τὸν ἔκτισαν πάλιν εἰς τὴν πρώτην του θέσιν. Ἔπειτα ἀφηρέθησαν ὅλαι αἱ νεώτεραι προσθήκαι, αἱ ὁποῖαι παρεμόρφων τὰ Προπύλαια, τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὸν Παρθενῶνα. Ἀνέσκαψαν τὸ ἔδαφος τῆς Ἀκροπόλεως πανταχοῦ μέχρι τοῦ βράχου. Καὶ ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς αὐτὰς ἀνευρέθησαν πολλὰ ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἀρχαῖα.

« 'Η Ἀκρόπολις τῶν Αθηνῶν »

Χρῆστος Τσούντας

Σύμβολον τῆς πατρίδος, τῆς γλυκείας μητρὸς ὅλων ἡμῶν, εἶναι ἡ σημαία. "Οπως ὁ σταυρὸς εἶναι τὸ ἡγιασμένον σύμβολον τοῦ Χριστιανοῦ, οὕτω καὶ ἡ σημαία παριστᾶ τὴν θρησκείαν τῆς πατρίδος.

"Η πατρὶς ἐνσαρκώνεται εἰς τὴν σημαίαν, διότι βλέπουν εἰς αὐτὴν τὰ τέκνα τῆς πατρίδος τὴν χυριαρχίαν, τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμίν της.

"Η σημαία εἶναι ἡ μακροχρόνιος ἴστορία τῆς πατρίδος μας, ἡ ὑπερήφανος εἰκὼν τῶν θριάμβων της, ὁ σταυρός, ὁ ὄποιος συμβολίζει τὰ μαρτύριά της, ἡ φωτεινὴ καὶ παρήγορος ἐλπὶς ὅλων μας.

"Οταν χυματίζῃ εἰς τὸ πλοῖον, τὸ ὄποιον ταράσσεται ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς μακρινὰς θαλάσσας, κηρύγτει ὑπερήφανος, ὅτι τὸ σκάφος ἔκεινο εἶναι τμῆμα ἀχώριστον τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Εἶναι ὥραία, πολὺ ὥραία ἡ σημαία μας, ὅσον ὥραία εἶναι ἡ Ἑλλάς. "Εχει τὸ γλυκύτατον χρῶμα τοῦ μυροβόλου Ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ λευκὸν τοῦ μυρωμένου κρίνου, ὅπως τὴν χαιρετίζει ἡ ἔθνική μας ποίησις:

Οὐρανοχρωματισμέτη

καὶ σὰν κρίνο ἀγροῦ λευκή.

Αὕτη εἶναι καὶ ἡ ναυτικὴ σημαία, τὴν ὄποιαν βλέπεις ὑπερηφάνως ὑψωμένην εἰς τὸν ἴστον τῶν ἔθνικῶν πλοίων τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ. Αὕτη, τὴν ὄποιαν βλέπεις, ὅταν ὁ

ἥλιος κρύπτεται ὅπισθεν τῶν ὁρέων, νὰ κατέρχηται βραδέως εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ ναύτου. Καὶ ἐνῷ σαλπίζει ὁ σαλπιγκτής, ὁ κυβερνήτης καὶ τὸ πλήρωμα τὴν χαιρετίζουν εὐλαβῆς.

Καὶ ὅταν βλέπης τὴν σημαίαν εἰς τοὺς προμαχῶνας, νὰ ἐνθυμηθῆς, ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ σημαία, τὴν ὅποιαν ὑψώσαν ὅλοτε εἰς τὸ φρούριον τοῦ Παλαμηδίου οἱ νικηταὶ καὶ εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια καὶ εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ Μεσολογγίου. Καὶ ὅταν βλέπης τὴν σημαίαν τοῦ ἐνδόξου στρατοῦ μας, νὰ μὴ λησμονήσῃς ποτέ, ὅτι ἔφεραν αὐτὴν καὶ ἐτίμησαν πάντοτε οἱ πατέρες μας εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Καὶ εἰς τὴν κορυφὴν αὐτῆς χύνει τὴν χρυσῆν λάμψιν του ὁ Σταυρός, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἡνωμέναι καὶ ἀχώριστοι ἡ Πίστις καὶ ἡ Πατρίς.

‘Η σημαία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν φύλαξιν ὅλων τῶν τέκνων τοῦ Ἐθνους. Διὰ τοῦτο ἡ ἐγκατάλειψίς της εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα ἀνανδρίας καὶ προδοσίας. Πρὸς αὐτὴν ἀτενίζει ὁ μαχόμενος στρατιώτης κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ὥραν τῆς μάχης. Αὐτὴν ἀναζητοῦν οἱ ὀφθαλμοί του ἐν τῷ μέσῳ τοῦ καπνοῦ τῶν μαχῶν καὶ τῶν ἐκρήξεων τῶν ὅβιδων. Τὸ ὀφθονώτερον αἷμα χύνεται πέριξ αὐτῆς καὶ πρὸς ὑπεράσπισίν της. “Οταν ὁ σημαιοφόρος πίπτῃ, ἀγώνισμα τιμῆς εἶναι ποῖος πρῶτος νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ. Ποῖος πρῶτος νὰ τὴν παραλάβῃ ἀπὸ τὰς χειρας, τὰς ὅποιας παρέλυσεν ὁ ὑπὲρ Πατρίδος θάνατος.

‘Αλλὰ τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς σημαίας, ἔξω, μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, αἰσθάνεται ὁ Ἕλλην ἴσχυρότερον.

“Οταν διέρχεται ἡ σημαία, τὴν βλέπεις ὡσὰν νὰ συναντᾶς ἀσκεπῆ ἱερέα, ὁ δοῦλος κρατεῖ τὰ “Αχραντα μυστήρια.

“Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου”.

‘Εμμανουὴλ Λυκούδης

103. Η ΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1912

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔφθασεν ἡ πρώτη διαταγὴ τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον. Ἡτο τετάρτη πρὸς τὴν πέμπτην Ὁκτωβρίου 1912. Ἡ Μεραρχία μας, ἡ τετάρτη, εὑρίσκετο εἰς Βλοχόν, χωρίον, τὸ ὅποιον ἀπέχει τοῦ Τουρκικοῦ ἑδάφους περὶ τὰς δύο καὶ πλέον ὥρας. Ἀπὸ ἐνωρὶς τίποτε δὲν ἔμαρτύρει, δτὶ τὴν ἐπαύριον ἐπρόκειτο ν' ἀνταλλάξωμεν πυροβολισμοὺς μὲ τοὺς Τούρκους στρατιώτας.

"Ἐπειτα ἀπὸ μίαν ἔξαισίαν, σχεδὸν καλοκαιρινήν, ἡμέραν, ὁ ἥλιος εἶχε δύσει καὶ εἰς τὸ πορτοκαλόχρυσον θάμβος τοῦ δειλιγοῦ οἱ καπνοὶ ἀπὸ τὰς καλύβας καὶ τοὺς καταυλισμούς τῶν ἀνδρῶν ἀνέβαινον ἀργά, ὡς θυσίαι δικαίων. Αἱ νεαραὶ ποιμενίδες τοῦ Βλοχοῦ, μὲ τὰ ροδαλὰ πρόσωπα καὶ τοὺς χαμηλωμένους ὄφθαλμούς, ὡδήγουν ἀπὸ τὴν βοσκὴν ὅπισω τὰς ἀγέλας τῶν ζώων.

'Ἐν μέσῳ τῆς γαλήνης καὶ τῆς γλυκείας σιγῆς, τὴν ὁποίαν διέκοπτον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οἱ χρεμετισμοὶ τῶν ἀλόγων, δονοῦς μας δὲν ἐπήγαινεν εἰς ἔχθροπραξίας. Πολλοὶ

ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἐκάθηντο κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ καὶ εἰς τὰς ἄκρας τῶν μικρῶν παλαιῶν γεφυρῶν μὲ τοὺς πόδας κρεμασμένους πρὸς τὰ φευγαλέα νερά. Ἐκεῖ ἔφερον εἰς τὸν νοῦν των τὰς τρυφερὰς σκηνὰς τοῦ ἀποχωρισμοῦ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Μεραρχίας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον. Αἱ σκέψεις αὐταὶ κατεῖχον ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ψυχήν μας.

Εἴχομεν ἀκόμη ἐμπρός μας τὰς εἰκόνας τῶν ἐναγκαλισμῶν, τὰ δάκρυα τῶν ἀπλοϊκῶν γυναικῶν, αἱ ὅποιαι ἔξεκινησαν ἀπὸ χωρία μακρινά, διὰ νὰ συναντήσουν τοὺς ἴδιους των καὶ νὰ τοὺς ἴδουν ἀκόμη μίαν φοράν.

Ἐβλέπομεν ἐμπρός μας ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον νὰ φθάνῃ ταλαιπωρημένος, ἰδρωμένος, νὰ κατακλύζῃ τοὺς δρόμους τοῦ Ναυπλίου. "Ηρχετο μὲ ὅλα τὰ οἰκιακὰ σκεύη, χωρὶς νὰ εὑρίσκῃ τί νὰ φάγῃ καὶ νὰ μαγειρεύσῃ ἐκ τοῦ προχείρου. Νὰ μὴ ἔχῃ ποῦ νὰ κοιμηθῇ ἀπὸ τὸν μεγάλον συνωστισμὸν καὶ νὰ διανυκτερεύῃ ὅρθιος εἰς τὸ ὕπαιθρον. "Ἐβλεπε κανεὶς συζύγους μὲ τὰ μωρά των εἰς τὴν ἀγκάλην των, μητέρας μὲ λευκὴν κόμην καὶ κυρτωμένην ράχιν.

Τέλος ἤρχοντο εἰς τὴν ἀνάμνησίν μας αἱ σιωπηλαὶ καὶ συγκινητικαὶ σκηναὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀλόγων τῆς ἐπιτάξεως ἀπὸ τοὺς χυρίους των. Εἶδον ἐγὼ χωρικόν, ὁ ὅποιος ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὸ χωρίον του, τεσσάρων ὥρῶν διάστημα δρόμου, καὶ ἤλθεν ἀκριβῶς τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς τοὺς σταβλούς τῆς Μεραρχίας. "Ηθελε νὰ ἵδη διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ ἀλογόν του, ἐνα ὡραῖον ψαρῆν, τοῦ ὅποιου οἱ παχύτατοι γλουτοὶ ἐμαρτύρουν περὶ τῆς ἀγρύπνου στοργῆς τοῦ χυρίου του. Μόλις τὸν εἶδεν, ἔστρεψε πρὸς αὐτὸν τὴν εὐφυεστάτην του κεφαλήν, ἔχρεμέτισε καὶ ἔσκαψεν ἀνυπόμονον τὴν γῆν μὲ τὴν ὅπλήν του. 'Ο χωρικὸς ἔξεκρέμασεν ἀπὸ τὸν ὅμον του ἐν σακκίδιον γεμάτον κριθήν καὶ τοῦ ἔδωσε νὰ φάγῃ, ἀν καὶ τὸν διεβεβαίωσαν οἱ σταβλοφύλα-

κες, ὅτι πρὸ δὲ λίγου εἶχον δώσει φαγητὸν εἰς τὰ ἄλογα.

— Παιδιά μου, ἥρχισε νὰ κλαυθμηρίζῃ τότε. Νὰ τὰ ἀγαπᾶτε τὰ ζωντανά. Εἶναι τοῦ Θεοῦ.

"Εμεινε πλησίον τοῦ ζώου του μέχρι βαθείας νυκτὸς καὶ δὲν ἔφυγε παρὰ μόνον, ὅταν τὸν διεβεβαίωσαν ὅτι θὰ τὸ περιποιηθοῦν, ὅσον εἶναι δυνατόν.

'Ο Ψαρῆς! Μέχρι τίνδος εἶδον νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς ράχεώς του τὸν ταμίαν τῆς Μεραρχίας. 'Αλλ' αἰφνῆς ἔχασα τελείως τὰ ἵχνη του. Νὰ ἀνεπαύθη διὰ παντὸς ἄρα γε τυμπανιαῖος εἰς καμμίαν Μακεδονικὴν πεδιάδα, εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μαύρων ἔθνῶν, τῶν κοράκων; Νὰ ἀνεπαύθη ἄρα γε ἔκει, ἀφοῦ διέβη τὰ Καμβούνια, τὸν 'Αλιάκμονα, τὸν 'Αξιὸν καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὰ θολὰ νερὰ τῆς θαυμασίας λίμνης τοῦ 'Οστρόβου; "Η νὰ ἐπέζησε, διὰ νὰ ἐπανεύρῃ τὸν θερμὸν στάζλον του καὶ νὰ δεχθῇ τὰς περιποιήσεις τοῦ κυρίου του;

Μία συναυλία σαλπίγγων ἐκάλει τοὺς ἀνδρας εἰς τὸ συσσίτιον. 'Εδῶ ἀχνίζει τὸ φαγητὸν τοῦ ἱππικοῦ, πέραν οἱ πυροβοληταὶ ἐποιιόρκουν τὸ ἴδικόν των. Πλησίον τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης παρετάσσετο μὲ τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη του ὁ λόχος μηχανικῶν, ἐνῷ μακρὰν εἰς τὸ βάθος ἐβόμβει τὸ πεζικόν. 'Η νύξ εὔρε τὸ πεζικὸν κοιμώμενον μακαρίως.

Εἰς τὰς ἔνδεκα νεαρὸς ἀνθυπολοχαγὸς ἐκάλπαξε πρὸς τὸ μέρος τοῦ Στρατηγείου. 'Αφίππευσεν, ἔδωκε τὸ ἄλογόν του εἰς τὸν ἱπποκόμον του καὶ ἀνέβη εἰς τὸ κτίριον ὃπου ἐφιλοξενεῖτο τὸ 'Επιτελεῖον. Μετ' ὀλίγον ὅλα τὰ παράθυρα τῆς μικρᾶς ἀγροτικῆς ἐπαύλεως ἐπλημμύρισαν φῶς. "Εξω δύο - τρεῖς ἀγρυπνοῦντες ἐβλέπομεν εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους τὰς σκιάς τῶν εἰς διαρκῆ κίνησιν ἀξιωματικῶν. 'Η νυκτερινὴ αὐτὴ κίνησις εἶχε κάτι τὸ ἔξαιρετικόν. Εἰς ὅλα τὰ

δωμάτια είργαζοντο πυρετωδῶς. Τί νὰ συμβαίνῃ ἄρα γε;
Μήπως πρόκειται νὰ ἐκκινήσωμεν;

Τέλος εἰς τὸν ἔξωστην ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του τὸ κομψὸν παράστημα τοῦ Ἰλάρχου Πέτρου Μάνου.

— Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας!... Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας!...

— Παρών, κύριε Ἰλαρχε, ἀπήντησεν ἡ φωνὴ τοῦ ὑπαξιωματικοῦ, βαδίζοντος ἀπὸ τὸ ἀντίσκηνόν του. Διατάξατε!

— Νὰ ἐτοιμασθοῦν ἀμέσως οἱ ἔφιπποι ἀγγελιαφόροι.

— Μάλιστα.

Ἐχαιρέτισε καὶ ἀπεμακρύνθη τροχάδην.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐὰν οἱ φρουροὶ σᾶς ἐπέτρεπον νὰ ἀναβῆτε εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον, θὰ ἐβλέπατε πράγματα ἐνδιαφέροντα. Εἰς τὴν πρώτην, τὴν κεντρικήν, αἴθουσαν θὰ ἀντικρύζατε τὴν ἐπιβλητικήν, τὴν γνησίαν στρατιωτικήν, τὴν ἡλιοκαῆ μορφὴν τοῦ Μεράρχου. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἥσαν ζωγραφισμένα τὸ θάρρος, ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἀποφασιστικότης. Πρώτης τάξεως προσόντα στρατηγοῦ.

Ἐμπρός του, ἐπάνω εἰς παλαιὰν ξυλίνην τράπεζαν, θὰ ἐβλέπατε ἀνοικτὸν τὸν χάρτην τοῦ Ἐπιτελείου, ἐπὶ τοῦ διποίου ἦτο βυθισμένος εἰς σκέψεις. Εἰς ἄλλο δωμάτιον θὰ ἐβλέπατε τὸν ὑπασπιστήν του, ὁ διποίος ὑπηγόρευεν εἰς πέντε γραφεῖς συγχρόνως πέντε διαφορετικὰς διαταγὰς πρὸς πέντε διάφορα σώματα μὲ φωνὴν χαμηλήν, διὰ νὰ μὴ ταράξῃ τὰς σκέψεις τοῦ στρατηγοῦ.

Ο εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ ἀγγελιαφόροι ἔφευγον καλπάζοντες πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ἐλάμβανον τοὺς φακέλους τῶν διαταγῶν, ἔκαμνον τὸν σταυρὸν των καὶ ἐβύθιζον τοὺς πτερνιστῆράς των εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ἀλόγων. Πλησίον τῆς μάνδρας τοῦ κτιρίου ἀνεφάνη ταινία λαμπροῦ κυανοῦ φωτός, ἡ ὅποια ἔσβηνε καὶ πάλιν ἀνέλαμπε καὶ πάλιν ἔσβηνε. Μερικοὶ πεζοί, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸν ποταμόν,

ὅπου είχον μεταβῆ διὰ νὰ φέρουν νερόν, περιεκύλωσαν τὸ φῶς.

— Τί είναι, παιδιά; τί τρέχει;

— Ὁ δπτικὸς τηλέγραφος, ἀπήντα μία φωνὴ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λάμψεως.

‘Απὸ τὴν ἀπέναντι ράχιν ἐπρόβαλε μετ’ ὀλίγα λεπτὰ ἄλλο φῶς καὶ ἡ τηλεγραφικὴ ἐπικοινωνία μης μὲ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον εἶχεν ἀποκατασταθῆ.

Κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς πρωίας ἡ πεδιὰς τοῦ Βλογοῦ ἐγέμισε περιπατοῦντα φῶτα, τὰ φαναράκια τῶν ὑπαξιωματικῶν, οἱ ὅποιοι ἔσπευδον νὰ ἔξυπνήσουν τοὺς ἄνδρας, διὰ νὰ ἔτοιμασθοῦν.

— Τὰ ἐμάθατε λοιπόν, κύριε συνάδελφε;

— Τί πρᾶγμα;

— Ἔνα τάγμα τοῦ ὅγδου συντάγματος διετάχθη νὰ ἐκβιάσῃ τὴν εἰσοδον πρὸς τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος ἀπὸ τὸν σταθμὸν Ἐλευθεροχωρίου.

— Αλήθεια;

— Αλήθεια. Μάλιστα αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἵσως βαδίζει κατὰ τοῦ σταθμοῦ.

— Σύναδελφε, νὰ σὲ φιλήσω! Ζήτω τὸ “Εθνος”!

Μακρὰ σειρὰ φορτηγῶν ἀμαξῶν ἐτρόχαζε κατεσπευσμένως ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Τὰ μαστίγια ἔτριζον εἰς τὸν ἀέρα, οἱ τροχοὶ ἐκρότουν δαιμονιωδῶς καὶ ἔπνιγον τὰς φωνὰς καὶ τὰς διαταγὰς τῶν βαθμοφόρων. Ἡτο ἡ ἐφοδιοπομπὴ τῆς Μεραρχίας, ἡ ὅποια ἔφευγε διὰ τὸ χωρίον Ὁρφανά, νὰ φέρῃ ἄρτον καὶ ἄλλα φαγώσιμα.

‘Ο λόχος τοῦ μηχανικοῦ συνετάσσετο, οἱ ἱππεῖς τῆς Ἀνεξαρτήτου Ταξιαρχίας ἔσυρον τὰ ἀλογά των εἰς τὸ πότισμα, ἐνῷ οἱ συνάδελφοί των τοῦ μεραρχιακοῦ ἱππικοῦ ἐσέλ-

λωνον τὰ ἴδια τῶν. Ἐπρόκειτο νὰ προχωρήσουν πρῶτοι ἐξ ὅλων πρὸς ἀναγνώρισιν.

Ἔτος σκότος ἀκόμη, ὅταν δὲ Μάνος διέταξε:

—Ἐπὶ τῶν ἵππων!

Καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν του.

Εἰς λοχίας τὸν προέπεμψε φεύγοντα.

—Στὸ καλό, κύριε Ἰλαρχε. Καλὴ ἐπιτυχία!

Τὴν ἑπομένην, κατὰ τὰ χαράγματα, τὸ Ἐπιτελεῖον τῆς Μεραρχίας ἐπῆρε τὸν δρόμον πρὸς τὸ πεδίον τῶν ἐπιχειρήσεων. "Ολαι αἱ σκηναί, οἱ κατάφωτοι ἔκεινοι συνοικισμοὶ τῆς παρελθούσης νυκτός, εἶχον ἐξαφανισθῆ ὡς διὰ μαγείας. Αἱ νυκτεριναὶ διαταγαὶ εἶχον σαρώσει τοὺς καταυλισμούς, τὰ σώματα ἐτέθησαν ἐνωρὶς εἰς πορείαν. Καὶ εἰς τὴν πεδιάδα, ἔρημον καὶ γυμνὴν ζωῆς πλέον, ἐβασίλευεν ἀπέραντος σιγή, τὴν ὁποίαν διέκοπτον μόνον οἱ μονότονοι καὶ ἀραιοὶ κωδωνισμοὶ τῶν ποιμνίων. Οἱ ποιμενόπαιδες τοῦ Βλοχοῦ ματαίως ἀνεζήτουν τὰς πυροβολαρχίας, αἱ ὁποῖαι τὴν προηγουμένην εἶχον γίνει ἀντικείμενον ζωηροτάτου ἐνδιαφέροντος. Πέραν, εἰς τὸ βάθος, μόλις ἡδύνασο νὰ διακρίνης εἰς τὸ γλυκὸ πρωινὸν λυκόφως μακρὰν φάλαγγα πεζικοῦ πορευομένην. Ἐσύρετο διὰ μέσου θάμνων καὶ λόφων καὶ ὄψινεν ἐλαφρὰ νέφη σκόνης, ὃσάκις ἥρχετο εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν δημόσιον δρόμον.

Ἔτος ἔξαίσιον πρωὶ μὲ σύρανὸν αἴθριον, ὁ ὁποῖος μᾶς ὑπέσχετο ἥλιον βασιλικόν. Εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ χωρίου αἱ γυναῖκες παρατεταγμέναι δεξιὰ καὶ ἀριστερά, κατὰ μῆκος τῶν φρακτῶν τῶν κήπων, μὲ τὰ κάνιστρα γεμάτα τρόφιμα, προσέφερον εἰς τοὺς στρατιῶτας καὶ τοὺς προέπεμπον δακρύζουσαι:

—Στὸ καλό, παιδιά! Ο Θεὸς νὰ σᾶς φυλάῃ!

Εἰς τὸ τέλος τῆς παρατάξεως εἰς γέρων μὲ χιονισμένην

γενειάδα ἐστηρίζετο εἰς τὴν ράβδον του σιωπῆλδος καὶ σκεπτικός, ώς κάτι νὰ ἐμελέται, κάτι νὰ ἀνεσκάλευε καὶ νὰ ἀνεζήτει εἰς τὴν μνήμην του. Τὸ πρόσωπόν του ἀνέλαμψεν αἴφνης. Ἀπεκαλύφθη, ἔσεισεν εἰς τὸν ἀέρα τὸν πανάρχαιον μαῦρον πῖλόν του καὶ ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ ἔξαλλος πρὸς τοὺς διαβαίνοντας ἄνδρας:

—'Εμπρός! 'Εμπρός!

Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή.

'Εμπρός! 'Εμπρός!

«Πολεμικαὶ Σελίδες»

Σπύρος Μελάς

104. ΕΜΠΡΟΣ

'Εμπρός! 'Ολόρθοι, ἀτρόμητοι.

Μαυρίλα. Αστροπελέκι.

Νά, τὸ σπαθὶ ἐγοργόστραψε
καὶ νά, ἡ βροντὴ τουφέκι!

Στὴν Πίνδο ἀπ' τὸν Ταῦγετο
καὶ στὰ Βαλκάνια ὡς πέρα,
μιὰ φλόγα, μιὰ φοβέρα,
καὶ ἔνας νοῦς. 'Εμπρός!

'Εμπρός! Βουνά, ψηλῶστέ μας
καί, ὡς θάλασσα, νά ἡ ὥρα!

Στοίχειωσε τὰ καράβια μας
καὶ βόγθα νικηφόρα!

Κρήτη, δ Μωριᾶς, ἡ Ρούμελη,
έμπρός! 'Η 'Ελλάδα λάμπει!

'Ηχολογοῦν οἱ κάμποι.

Καϊνὲ οἱ καρδιές. 'Εμπρός!

Κωστῆς Παλαμᾶς

ΤΑ ΠΗΡΑΜΕ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα! Μάτια πολλὰ τὸ λένε,
μάτια πολλὰ τὸ λένε, ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε.

Τὸ λέν πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν κι ἀγδόνια τοῦ Μετσόβου
ποὺ τά σκιαζεν ἡ παγωνιὰ κι ἀνατριχίλα φόβου.

Τὸ λένε κτύποι καὶ βροντές, τὸ λένε κι οἱ καμπάνες,
τὸ λένε κι οἱ χαρούμενες καὶ οἱ μαυροφόρες μάννες.

Τὸ λένε καὶ Γιαννιώτισσες, ποὺ ζοῦσαν χρόνια βόγγου,
τὸ λένε κι οἱ Σουλιώτισσες στὶς ράχες τοῦ Ζαλόγγου.

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα!

Γεωργιος Σουρῆς

106. Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΚΙΛΚΙΣ

‘Εκάστην 21ην Ιουνίου ἐορτάζει ὁ ‘Ελληνισμὸς μίαν
ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας μάχας τῆς ἱστορίας του: Τὴν μάχην
τοῦ Κιλκίς, ἡ ὁποία ἔκρινε, τῷ 1913, τὴν τύχην τοῦ δευτέ-
ρου Βαλκανικοῦ πολέμου. Τὰ ἀπόρθητα θεωρούμενα ὑπὸ τῆς
διεθνοῦς στρατιωτικῆς κριτικῆς δύχυρά — ἔργα τῆς βουλγαρι-

κῆς φιλοπονίας, ύπό τὴν καθοδήγησιν τῆς γερμανικῆς στρατιωτικῆς τέχνης — ἔξεπορθήθησαν. Καί, παρὰ τὰς σοβαρὰς μάχας, ποὺ ἐπηκολούθησαν, ὁ ἀγών ἐκρίθη ἐκεῖ.

’Αλλ’ αἱ θυσίαι ὑπῆρξαν μεγάλαι, μέγισται, καὶ ὁ στρατὸς ἐβάδισε μὲ πλήρη ἐπίγνωσιν πρὸς αὐτάς. Διότι ὅλοι ἀντελαμβάνοντο, ὅτι ἀλλη λύσις δὲν ὑπῆρχεν.

’Απὸ τῆς 19ης ’Ιουνίου μέχρι καὶ τῆς 21ης ἐπίμονος, σφοδρὰ καὶ πολυαίμακτος διεξήχθη ἡ μάχη, μάχη κυρίως ἔιφολόγχης, δικαίως ἐπικληθεῖσα γιγαντομαχία. Τὸ σάρωμα τῶν βουλγαρικῶν γραμμῶν ὑπῆρξε πλῆρες. ’Αλλὰ καὶ τὸ τίμημα, ὅπως εἴπομεν, ὑπῆρξε βαρύ· 32 ἀξιωματικοί μας νεκροὶ — εἰς συνταγματάρχης, ὁ ἥρως Ἀντώνιος Καμπάνης, δύο ἀντισυνταγματάρχαι, δύο ταγματάρχαι — καὶ 57 τραυματίαι. Στρατιῶται 749 νεκροὶ καὶ 3811 τραυματίαι.

Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τὴν 11ην νυκτερινὴν τῆς 21ης ’Ιουνίου ἀπευθύνει τὴν διαταγήν:

« Εἰς τὸν ἀνδρεῖον στρατόν Μου, τὸν ἐπιδείξαντα τοιοῦτόν ἥρωὶσμὸν κατὰ τὰς μάχας τῶν ἡμερῶν τούτων, τὸν συντρίψαντα τὸν ἔχθρὸν διπούδήποτε καὶ ἀν τὸν συνήντησεν, ἐκφράζω τὸν θαυμασμόν Μου καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν Μου, διότι ἡγοῦμαι αὐτοῦ ».

Ἐγράψαμεν προηγουμένως ὅτι ὅλοι, βαδίζοντες πρὸς τὴν μάχην, ἐγνώριζον τί τοὺς περιμένει. ’Ο Κωνσταντῖνος, σκυθρωπός, ἀναπτύσσων πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς, ὀλίγον πρὸ τῆς μάχης, τὴν σημασίαν τοῦ νέου ἀγῶνος, καταλήγει:

— Πολλοὶς ἀπὸ σᾶς ἵσως σᾶς βλέπω διὰ τελευταίαν φοράν! Σκεφθῆτε, κύριοι, ὅτι θὰ γίνη ἄμιλλα θανάτου!

Καὶ οἱ ἀξιωματικοί, τὴν τραγικὴν ἐκείνην στιγμήν, σύρουν τὰ ξίφη των, τὰ ὑψώνουν πρὸς τὸ πηλήκιον, τὰ φέρουν κατόπιν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐπευφημοῦν:

— Ζήτω ὁ Βασιλεὺς!

Απὸ τὰ πολλὰ περιστατικά, ποὺ δεικνύουν τῶν μελλοθανάτων τὸ ὑψηλὸν φρόνημα, μνημονεύομεν δύο:

‘Ο ἀντισυνταγματάρχης’ Αντώνιος Καμάρας — ἥρως καὶ νεκρὸς τοῦ Κιλκίς — διατάσσεται ἀπὸ τὸν Μέραρχόν του νὰ ὀδηγήσῃ τὸ 16ον πεζικὸν τάγμα πρὸς τὸν λόφον τοῦ θανάτου.

— Μάλιστα, Μέραρχέ μου! ἀπαντᾷ. Τὸ 605 θὰ πέσῃ καὶ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον!

‘Επεσε τὸ 605, ἔπεσε καὶ ὁ Καμάρας.

‘Αλλὰ καὶ ὁ ταπεινὸς ἀνθυπολοχαγὸς δὲν ὑστέρησε τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Εἰς συνταγματάρχης διατάσσει ἐφεδρὸν ἀνθυπολοχαγὸν νὰ καταλάβῃ, κατὰ τὴν πρώτην σύρραξιν, ἔν πλατύ καὶ βαθὺ ὅχύρωμα.

— Θὰ τὸ καταλάβω, κύριε συνταγματάρχα, ἀπαντᾷ.

Καὶ τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μονάδος του. Σφαιραὶ καὶ λογχισμοὶ κάμνουν κόσκινον τὸ σῶμά του. ‘Αλλὰ τὸ ὅχύρωμα πίπτει. Καὶ οἱ στρατιῶται ἔξοντώνουν μέχρις ἐνὸς τοὺς ὑπερασπιστάς του.

«Στρατιωτικὰ Νέα»

E. P. Φωτιάδης

107. ΕΛΛΑΔΑ...

Γῆ ‘Ελληνική, τὸ χῶμά σου νὰ ὅργώνω
χαρά μου καὶ τιμή.

Σιμά σου πάντα ἐγλύκανα τὴν πίκρα καὶ τὸν πόνο
μὲ τοῦ ἰδρῶτά μου τὸ γλυκὸ φωμί.

Καὶ δουλευτής μὲ χέρι ἀδρό, γεμάτο,
σπέρνω, θερίζω ἀδιάκοπα. Τὰ φύτρα θησαυροί.

Κι ἡ εὐλογημένη κούραση, σὰν ἔρθη καὶ μὲ βρῆ,
μαζὶ καθίζουμε στὸν ἔλατο ἀπὸ κάτω,
νὰ ὀνειρευτοῦμε, κλείνοντας τὰ μάτια,
μιᾶς δόξας σου παλαιᾶς τὰ σκαλοπάτια.

Στέλιος Σπεράντσας

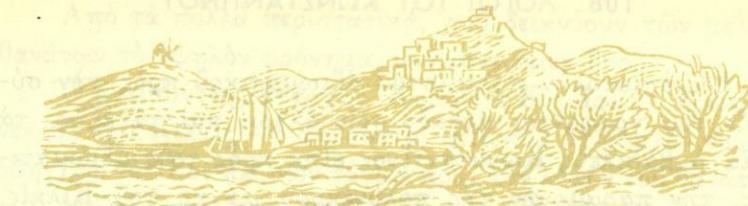
Εἰς ἐπιστολὴν πολεμιστοῦ ἀξιωματικοῦ πρὸς τὴν σύζυγόν του γράφονται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἔξης, τὰ δόποια ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶπε πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς, τὴν παραμονὴν τῆς πολυνέκρου μάχης τοῦ Κιλκίς, ἡ ὁποία ἐδόξασε τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ ἔξηντέλισε τοὺς Βουλγάρους:

— Γνωρίζω ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κόδρου μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου οὐδεὶς "Ἑλλην ἡγεμών καὶ συγχρόνως στρατηγὸς ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς κλίνης του. 'Ο ἀγών, τὸν ὁποῖον θὰ ἀναλάβωμεν αὔριον, εἰναι ὑψίστης σπουδαιότητος. Μὲ ἄλγος προβλέπω ὅτι δὲν θὰ ἐπανίδω πολλοὺς ἀπὸ σᾶς. Δὲν δύναμαι νὰ σφίγξω τὴν χεῖρα ἐκάστου χωριστὰ καὶ σᾶς λέγω τοῦτο μόνον: 'Αξιωματικοί, τεθῆτε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν σας καὶ ἐκπληρώσατε τὸ καθῆκόν σας!

Στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν παριστάμενον Διάδοχον, λοχαγὸν τότε, τὸν κατόπιν ἔνδοξον Βασιλέα Γεώργιον τὸν Β', εἶπε:

— Καὶ σύ, Διάδοχε, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λόχου σου!

109. Ο ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΟΣ ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ

«'Ο Χριστὸς μὲ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους του» ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς, μὲ τὴν ὁποίαν συνίστα εἰς Ρόδιος εἰς ἄλλον Ρόδιον, διαμένοντα εἰς Ἀθήνας, τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Προφυλίας τῆς νήσου Ρόδου παπᾶν Ἐμμανουὴλ, ἐφημέριον τοῦ χωρίου Τριάντα.

'Ο ιερεὺς οὗτος τῷ 1912 ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἔξήκοντα Ροδίων ἐθελοντῶν. Ἀλλὰ μόνον μὲ δώδεκα ἔξ αὐτῶν κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὴν παρακολούθησιν τῶν Ἰταλικῶν ἀρχῶν (διότι τότε ἡ Δωδεκάνησος ἦτο ὑπὸ Ἰταλικὴν κατοχὴν) καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μολονότι ἦτο γέρων, ὁ σεβάσμιος ιερεὺς παρουσιάσθη εἰς τὸ στρατολογικὸν γραφεῖον καὶ ἐπέμενε νὰ ἀποσταλῇ εἰς τὸ πεδίον τοῦ πολέμου, διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του, τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα, ὅπως τὴν ἔλεγε.

Πρὸς δὲ τὸν υἱόν του ἔγραφεν ἔξ Ἀθηνῶν τὰ ἔξης:

«Γιέ μου, ἀναχωρῶ διὰ Θεσσαλονίκην καὶ σὲ περιμένω νὰ ἔλθης διὰ νὰ ἔκπληρώσῃς τὸ πρὸς τὴν γλυκεῖαν πατρίδα καθῆκόν σου. Μὲ τοιαῦτα αἰσθήματα ἀποδεικνύεται ὁ "Ἐλλην ἥρως εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ δὲν ἡξεύρει ἄλλο παρὰ νὰ προχωρῇ ἐμπρός, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ μεγάλου μας Βασιλέως!... ».

110. ΚΥΠΡΙΟΝ ΑΙΜΑ

: Ο λοχαγὸς ἦτο ἐνθουσιασμένος διὰ τὴν διαγωγήν, τὴν ὅποιαν ἐπεδείκνυον οἱ ἀτρόμητοι πολεμισταὶ του.

— Εὔγε! Εὔγε! παιδιά, τοὺς ἐφώναζεν ἀδιακόπως μὲ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν.

Αἴφνης παραπλεύρως του εἰς στρατιώτης σηκώνεται ὄρθιος ἀποτόμως ἀπὸ τὸ προφυλακτήριόν του.

— Τί κάνεις ἔκει, παιδί μου; φωνάζει ὁ λοχαγός. Θὰ πᾶς χαμένος.

— Οὐφ! κύριε λοχαγέ, ἀπαντᾷ ὁ ἡρωικὸς μαχητής, ἀπὸ χαμηλὰ μοῦ φεύγονταν πολλὲς σφαῖρες ἄδικα. Ἐγὼ δὲν ἐννοῶ νὰ χάσω χαμμιά.

Καὶ πυροβολεῖ.

— Κοίταξε, κύριε λοχαγέ. Τὸν ἔρριξα καὶ αὐτόν.

— Κύριε λοχαγέ... Νά, τὸν ἐπῆρα κι αὐτόν... Τὸν παίρνω καὶ ἔκεινον!

Καὶ ἔξηκολούθει πυροβολῶν μὲ ἀταραξίαν καὶ εὔστογίαν θαυμαστὴν κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων ἔχθρῶν.

‘Ολίγον μακρύτερα ἀκούνεται μία κραυγὴ.

— “Αχ! Πάει καὶ δὲ Κύπριος! Τὸν ἐχάσαμεν καὶ αὐτόν!...

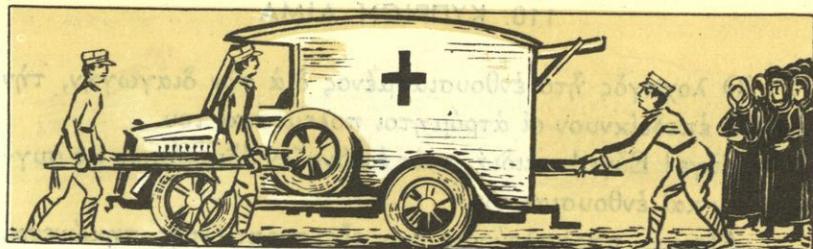
‘Ο λοχαγὸς στρέφεται πρὸς τὰ ἔκει.

Πράγματι δὲ Κύπριος ἥρως ἔκειτο κατὰ γῆς ψυχορράγων. Ή ἀγνὴ ψυχὴ τοῦ μαχομένου ὄρθιου ἥρωος ἔψυγε. Παύει νὰ ἐπικαλῆται τὴν προσοχὴν τοῦ λοχαγοῦ διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς βολάς του.

“Ητο δὲ στρατιώτης αὐτὸς ἀνὴρ κατέχων σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν Πολιτείαν τῆς Κύπρου.

“Ητο δὲ Σῶζος, δὲ ἡρωικὸς βουλευτὴς τῆς Κύπρου.

E. Π. Φ.

111. Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΚΡΑ

‘Η άμαξοστοιχία ἀνέλαβε τὸν μέγαν ἄθλον νὰ μᾶς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Γουμενίτσης, τελευταῖον ὄριον τοῦ Μακεδονικοῦ μετώπου.

‘Η άμαξοστοιχία αὕτη ἐδικαιολόγει κατὰ τοῦτο μόνον τὴν ὄνομασίαν της, ὅτι ἔχρησιμοποιεῖ ώς κινητήριον δύναμιν τὸν ἀτμὸν καὶ ὅτι ἐκυλίετο ἐπὶ σιδηροτροχίῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο μία κιβωτός, ὅπου ἀνθρωποι, κτήνη, τηλεβόλα, μυδραλλιοβόλα, πυρομαχικά, χειρουργεῖα, φορεῖα ἐσχημάτιζον δόλοκληρον πολεμικὸν μέτωπον.

‘Ωχρὰ καὶ ἀμφίβολα ἔφαίνοντο τὰ πρῶτα ἀστρα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἐγκατελείψαμεν τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐσπεύδομεν νὰ προλάβωμεν τὴν μάχην, ἡ ὁποία προωρίζετο νὰ στεφανώσῃ μὲ νέους κλώνους δάφνης τὴν ἀδάμαστον Ἑλληνικὴν λόγχην. Ἐφθάσαμεν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς πρωίς εἰς Βοέμιτσαν, μικρὸν χωρίον, κατάφυτον, ὅπως τὰ πλεῖστα τῶν Μακεδονικῶν. ‘Η πλοῦτο ὑπὸ τὸν ἀνώνυμον λόφον, ὁ ὁποῖος σήμερον ἔχει τὴν τιμὴν νὰ φυλάττῃ τὰ ὄστα τόσων ἥρωών. Πυκνὰ καὶ μαῦρα σύννεφα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν. ‘Η ἀτμόσφαιρα ἦτο βαρεῖα, καταθλιπτική. ‘Ο ἀήρ ἐνέκλειε τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην δόσμήν, ἡ ὁποία προηγεῖται τῆς θυέλλης. ‘Η βροντὴ ἀνεμειγνύετο μὲ τὸν κρότον τῶν τηλεβόλων.

‘Η μάχη εἶχεν ἥδη ἀρχίσει.

‘Η μικρὰ πλατεῖα τῆς Βοεμίτσης ἐστεγάζετο ὑπὸ πυκνὸν φύλλωμα πανυψήλων αἰώνοβίων δένδρων. Εἰς τὰς σκολιὰς ὄδοις τῆς ἡ κίνησις ἥτο καταπληκτική. Τὸ χωρίον ἐγρησίμευεν ὡς ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ μετώπου. Καὶ εἶναι ἀρκετὸν τοῦτο διὰ νὰ ἔξηγήσῃ τὴν κίνησιν. Ιατροὶ ἴδιοι μας καὶ σύμμαχοι, νοσοκόμοι, ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους μὲ τὴν πάλλευκον στολὴν καὶ τὴν κυανὴν καλύπτραν. Μεταγωγικὰ αὐτοκίνητα, φορητὰ χειρουργεῖα διήρχοντο μὲ ταχύτητα κινηματογραφικῆς ταινίας. Καὶ εἰς ὅλων τὰ πρόσωπα ἡ ἀγωνία, ὁ πυρετὸς τῆς εἰδήσεως, ἡ ἀδημονία διὰ τὴν ἔκβασin τῆς μάχης ἀπετυποῦντο καθαρῶς.

‘Επὶ τέλους τὸ πρῶτον αὐτοκίνητον ἐφάνη ἐρχόμενον. Τὸ τηλεβόλον δὲν ἤκουετο πλέον παρὰ κατὰ ἀραιὰ διαλείμματα. Φαίνεται ὅτι τὸ ἔργον εἶχε τελειώσει. “Ολοι ὅσοι εύρισκόμεθα τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν ἐσπεύσαμεν πρὸς τὸν ὄδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου.

— Λοιπόν;

‘Εκεῖνος, εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ ὄποίου διετηρεῖτο ζωντανὴ ὀλόκληρος ἡ φρίκη τῶν δραμάτων, τῶν ὄποιων πρὸ ὀλίγου ἥτο μάρτυς, ἀφῆκε μίαν μόνον λέξιν:

— ‘Ενικήσαμεν.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἶχεν ἀπαντήσει καὶ ὁ ἀρχαῖος Μαραθωνομάχος.

‘Επροχώρησεν ἔπειτα πρὸς τὸ δόπισθιον μέρος τοῦ αὐτοκινήτου. Τὸ ἥνοιξε καὶ ἀφῆκε νὰ φανῇ πρὸ τῶν ἐκπλήκτων ὀφθαλμῶν μας ἐν μικρὸν μέρος τοῦ φόρου, μὲ τὸν ὄποιον εἶχομεν κερδήσει τὴν νίκην. Πέντε πτώματα ἀξιωματικῶν ἔκειντο πλησίον ἀλλήλων. ‘Η κραυγὴ τοῦ θριάμβου, μὲ τὴν ὄποιαν ἥμεθα ἔτοιμοι νὰ χαιρετίσωμεν τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα, ἔμεινεν εἰς τὸ μέσον τοῦ λάρυγγός μας.

Μετὰ μίαν ὡραν διὰ τοῦ ιδίου ἐκείνου αὐτοκινήτου ἔφθασα εἰς τὸ Μαῦρον Δένδρον, ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τοῦ Στρατηγείου τοῦ Σώματος. Μόλις ἔφθασα, ἡ θύελλα εύρισκετο εἰς τὸ κορύφωμα τῆς μανίας της καὶ ἡ μάχη εἶχε τελειώσει. Μόλις πρὸ δὲ ὀλίγου ἡ μεραρχία Κρητῶν εἶχε καταλάβει καὶ τὸ τελευταῖον ἐχθρικὸν δρῦμον μαρμαρά. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε συντριβῆ καὶ κατεδιώκετο πλέον ἀπὸ τὰ ἀραιὰ πυρά τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ νῦν διῆλθε μὲ σφοδρὸν βομβαρδισμὸν τῶν ἐχθρικῶν θέσεων.

Τὴν ἐπομένην, κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ἡδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ ἀκριβῶς διατί ἡτο ἀδύνατον νὰ νικηθῶμεν. Ἀξιωματικοὶ καὶ ὅπλῖται, οἱ ὅποιοι ἔφερον περισσότερα τοῦ ἑνὸς τραύματα, ἔξηπλωμένοι εἰς τὰς κλίνας των, ἔλεγον μεταξύ των τὰς ἐντυπώσεις των ἐκ τῆς μάχης. Συνεζήτουν περὶ τῆς μάχης ως περὶ συνήθους καθημερινοῦ στρατιωτικοῦ γυμνασίου. Καρμία ὑπερηφάνεια. Μὲ φωνήν, τὴν ὅποιαν ἐκράτει ὁ πόνος, διηγοῦντο ἀπλᾶ καὶ ταπεινὰ πῶς εἶχον ἔξορμήσει χθὲς ἀπὸ τὰς θέσεις των. Πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας εἶχον ὑπερπηδήσει σειρὰς δλοκλήρους συρματοπλεγμάτων. Εἶχον περιφρονήσει τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ. Εἶχον προχωρήσει σκορπίζοντες διὰ τῶν χειροβομβίδων τὸν θάνατον. Εἰς μίαν στιγμὴν εἶχον λησμονήσει ὅλα τὰ σοφὰ διδάγματα τῶν ἀρχηγῶν των καὶ εἶχον ἀναθέσει εἰς τὴν λόγγην τὴν νίκην.

Τὰ δέρη καὶ οἱ λόφοι εἶχον ἀλλάξει σχῆμα μὲ τὴν θύελλαν τῶν ὁβίδων. Ἡ γῆ εἶχεν ἀνασκαφῆ. Καὶ ὁ "Ἐλλην ὅπλιτης, ὁ ἀφανῆς καὶ ἔνδοξος οὗτος ἥρως, εἶχε περάσει διὰ μέσου τῆς κολάσεως τοῦ πυρὸς ἀπαθῆς καὶ ἀτάραχος ὡς εἰς ἡμέραν παρατάξεως... Εἶχε νικήσει τοὺς Βουλγάρους.

Ἐφημερίς « Ἐλεύθερος Λόγος » Γεώργιος Βραχηνός (Διασκευή)

Οι εύζωνοι ήσαν πάντοτε ή ιδιαιτέρα συμπάθεια του Έλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸν εὔζωνον ὑπάρχει πάντοτε κάτω ἀπὸ τὴν φουστανέλλαν ἡ ἀριστοκρατικὴ φύσις τοῦ Ρουμελιώτου. Τὸ χακί, τὸ φέσι, ὁ ντουλαμᾶς ἀποτελοῦν τὴν ἔξωτερικὴν ἐμφάνισιν. Ἀπὸ μέσα ὁ ἄνθρωπος ἔμεινεν ὁ Ἰδιος, λεπτός, δέξις, ταχὺς, γενναῖος, ὁρμητικός, ἀκούραστος, ἀκατάβλητος, ὑπερήφανος, αἰσιόδοξος.

Λεπτὸς εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸν νοῦν. "Οπως εἶναι συνθισμένος ἀπὸ τὴν πτωχὴν καὶ ἰσχνὴν φουστανέλλαν νὰ φέρῃ μίαν «γυροβολιὰ» καὶ νὰ εὐρίσκηται εἰς τὴν θέσιν του, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ πνεῦμά του, δέξι καὶ εὔστροφον, γυρίζει παντοῦ καὶ ἀντιλαμβάνεται τὰ πάντα εἰς μεγάλην ἀκτῖνα πέριξ. "Οσοι τὸν διδάσκουν νὰ γίνη ἀπὸ βοσκοῦ στρατιώτης δὲν παρεπόνθησαν ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀντίληψίν του. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ ὅπλου δὲν ἔχει μυστήρια διὰ τὸν εὔζωνον. Ἀπὸ τὴν δευτέραν ἡμέραν, ποὺ θὰ κρατήσῃ τὸ ὅπλον εἰς χεῖράς του, τὸ γνωρίζει.

Καὶ ταχύς. Ἡ γῆ φεύγει κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας του. Τὰ βουνὰ τὰ ἀπότομα δὲν εἴδον. ὁρμητικωτέρους ἀπὸ τοὺς εὔζώνους. Δὲν ἀναβαίνουν αὔτοὶ ὡς ἄνθρωποι. Ἀναρριχῶνται καὶ τυλίγονται καὶ προχωροῦν, πάντοτε προχωροῦν.

Καὶ εἶναι γενναῖοι. Δὲν τοὺς ἐφόβισαν οὔτε τὰ ταχυβόλα. Εἰς τὸ Σαραντάπορον, τῷ 1912, οἱ Τούρκοι εἶχον παρατάξει κορμούς ἐλαίας βαμμένους μέλανας, διὰ νὰ παραστήσουν κανόνια. Οἱ εύζωνοι ἀνεκάλυψαν τὸν δόλον, καὶ, ἀφήσαντες τὰ ἔύλινα κανόνια ἥσυχα, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀληθινῶν. Καὶ ἐνῷ ἐκεῖνα ἔχυνον ἀπὸ τὰ στόματά των θάνατον, οἱ εύζωνοι συρόμενοι τὰ ἐπλησίασαν καὶ ἐχύθησαν εἰς τόσους καυρὸν τοὺς ἔθρούς μας.

τοὺς πυροβολητὰς καὶ τοὺς συνέλαβον. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν ἔδειλίσαν οὐδὲ στιγμήν.

— Παιδιά, εἶπεν εἰς ἀξιωματικὸς εἰς τινα μάχην, θὰ ἀφῆσωμεν αὐτοὺς τοὺς Βουλγάρους νὰ μᾶς σκοτίζουν μὲ τὶς τουφεκιές των;

— Νὰ τοὺς συλλάβωμεν, εἶπον οἱ εὔζωνοι.

Τὸ πολεμικὸν συμβούλιον εἶχε γίνει. Οἱ Βούλγαροι κατεδικάσθησαν ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμήν. Μετὰ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας αὐτοὶ ἐσκορπίζοντο εἰς δλας τὰς διευθύνσεις, ἐνῷ οἱ εὔζωνοι, ὅρθιοι καὶ ἀλαλάζοντες ἐπὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ ὁχυροῦ, ἔρριπτον τὰ σκουφάκια εἰς τὸν ἀέρα.

‘Η ὁρμή των θὰ ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ ἡρωικὰς σελίδας. ‘Οπως τοὺς Ἀραβικοὺς ἵππους, καὶ αὐτοὺς τὸ δύσκολον εἶναι νὰ τοὺς νικήσῃ κανείς. Τὸ ἀκατόρθωτον εἶναι νὰ τοὺς κρατήσῃ. ‘Η στασιμότης τοὺς θανατώνει.

— Θὰ μείνετε ἔδω καὶ θὰ κρατήσετε αὐτὴν τὴν θέσιν, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς εἰς μίαν συμπλοκήν.

Οἱ εὔζωνοι ἔμειναν καὶ ἐκράτησαν τὴν θέσιν, ἀλλ’ ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς ἐπέστρεψε τοὺς εὔρε παραπονουμένους.

— Ἐδῶ θὰ καθώμαστε; ἔμουρμούρισε κάποιος ἀπὸ δλους παραπονούμενος.

Εὔτυχῶς τὴν ίδίαν στιγμὴν εἰς ἀγγελιαφόρος ἔφερε τὴν διαταγὴν ταχείας προελάσεως. Οἱ εὔζωνοι ἔχύθησαν ἀκράτητοι.

— Τοὺς ἔχασα ἀπὸ ἐμπρός μου, μοῦ εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς ὑπερήφανος διὰ τοὺς στρατιώτας αὐτούς. “Αν δὲν ἤκουα τὸν ἀλαλαγμὸν των, θὰ ἐνόμιζα ὅτι μία δμοβροντία τοὺς ἔρριψε κάτω δλους νεκρούς!

Τί εἶναι δὲ ἡ ἀντοχὴ των! Χαλύβδινοι ἄνθρωποι κρύπτονται εἰς τὴν φουστανέλλαν καὶ ὁ στρατηγός, ὁ δποῖος τοὺς κινεῖ, δὲν ἔχει νὰ ὑπολογίσῃ διὰ κόπους καὶ στερήσεις.

Μὲ δὲ ὄλιγην κουραμάναν ἢ χωρὶς αὐτήν, μὲ νερὸν τῆς πηγῆς ἢ καὶ χωρὶς αὐτό, ὑπὸ τὸν ἥλιον ἢ τὴν βροχήν, προχωροῦν, ἀγρυπνοῦν, φρουροῦν, πολεμοῦν, χωρὶς εἰς τὰ στεγνὰ χαρακτηριστικά, εἰς τὰ ὅποια δὲν ὑπάρχει οὕτε ἔχνος λίπους, νὰ ζωγραφηθῇ ἢ ἐλαχίστη κόπωσις.

Μέσα εἰς τὸ σκότος βλέπουν ὅπως καὶ τὴν ἡμέραν· καὶ ποτὲ ὁ στρατὸς δὲν εἶναι τόσον ἡσυχος, ὃσον ὅταν αἱ προφυλακαί του εἶναι εὔζωνοι· ἔστω καὶ ἂν οἱ εὔζωνοι αὐτοὶ ἐβάδισαν ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐπολέμησαν τὴν ἑσπέραν καὶ πρόκειται νὰ πολεμήσουν πάλιν τὸ πρωί.

‘Η ὑπερηφάνειά των δὲν εἶναι παράλογος. Τοὺς ἡγάπησε πολὺ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ αὐτὴ ἡ προτίμησις ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς πτερά. Μὲ περιφρόνησιν βλέπουν τὸν ἔχθρον. νοῦς ‘Υπάρχουν εὔζωνικά τραγούδια, τὰ ὅποια χαρακτηρίζουν τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ εὔζωνου. Μὲ δύο στίχους ἔξωγράφησαν οἱ ἔδιοι τὴν εἰκόνα των:

Φουστανέλλα, φούντα, φέσι φέσι καὶ δακτυλιδένια μέση.

Εἰς τὰ σύνορα, ὃσον ἐφύλασσον σκοποί, εἰς ὄλιγων μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, ἐγνώρισαν καλὰ τοὺς ἀντιπάλους των. Καὶ ἔμαθον νὰ τοὺς περιφρονοῦν καὶ νὰ τοὺς βλέπουν ἀπὸ κάποιον ὑψος.

Εἰς ἄσμα ὁ εὔζωνος προκαλεῖ τὸν ἔχθρὸν νὰ ἔλθῃ νὰ πολεμήσῃ εἰς τὰ φανερά, ὅπότε θὰ ἔδῃ ὁ ἔχθρός:

πᾶς πολεμάει δὲ εὔζωνος μὲτό σπαθὶ στὸ χέρι.

Κάτι ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ παλαιοῦ κλέφτου ἐκληρονόμησεν ὁ σημερινὸς εὔζωνος. “Οπως ἐκεῖνος, καὶ αὐτὸς εἶναι προκλητικός, δὲν ἀνέχεται προσβολάς, πληρώνει ἀμέσως.

‘Η πολιτικὴ τὸν στενοχωρεῖ τρομερά. Δὲν εἶναι δυνατὸν κάτω ἀπὸ τὸ φεσάκι του νὰ χωρέσῃ ἡ σκέψις ὅτι ἀνεμένομεν τόσον καιρὸν τοὺς ἔχθρούς μας.

— Αύτοὶ ἡτανε! εἶπε μὲ περιφρόνησιν λογίας τῶν εὐζώνων, δεικνύων τοὺς ἔχθροὺς φεύγοντας μετὰ τὴν μάχην τῆς Δεσκάτης (1912).

Καὶ αὐτὸ τὸ « αύτοὶ ἡτανε! » ἐσήμαινε:

— Καμαρῶστέ τους· αύτοὶ ἡτανε, ποὺ δὲν μᾶς ἀφηναν τόσα χρόνια νὰ τοὺς φάμε!

Διότι ὁ εὐζώνος ἔκει ἐπάνω, ποὺ ζῇ, μακρὰν τοῦ κόσμου, εἰς τοὺς ἑρημικούς σταθμούς, ὅπου δὲν φθάνει ἡ ἐφημερίς, εύρισκει πολὺ φυσικὸν πᾶσα διαφορὰ μεταξὺ ἔθνων νὰ λύηται μὲ τὸ ξίφος. Ὁ δυνατώτερος θὰ ὠφεληθῇ. Καὶ ὁ δυνατώτερος εἶναι αὐτὸς καὶ ὅχι ὁ ἔχθρος τῶν Ἑλλήνων.

Ποία εἶναι ἡ ἐντύπωσις τῶν ἔχθρῶν ἀπὸ τοὺς εὐζώνους;

Σεϊτάν ἀσκέρι — διαβολικὸν στρατὸν — τοὺς ὄνόμαζον οἱ ἄλλοτε ἔχθροί μας, οἱ Τοῦρκοι. Κάτι τὸ σατανικὸν ἐφαντάζοντο οἱ ἄνθρωποι ἔκεινοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς. Καθὼς ἀνεμίζει ἡ φουστανέλλα των εἰς τὸ τρέξιμον, δίδει τὴν ἰδέαν λευκῶν φανταστικῶν πτερῶν.

“Οπως γνωρίζουν οἱ εὐζώνοι τοὺς ἔχθρούς ἀπὸ τὴν γειτονίαν τῶν συνόρων, γνωρίζουν καὶ οἱ Τούρκοι τοὺς εὐζώνους. Οσάκις ἄλλο σῶμα ἔτυχε νὰ φρουρῇ τὰ σύνορα καὶ συνέβη κάποια παρεξήγησις, ἡ λογικὴ ἐπεκράτησε περισσότερον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γραμμήν. Οταν ἀπέναντι τῶν Τούρκων ἦσαν εὐζώνοι, ἡ λογικὴ ἔμεινε κατὰ μέρος καὶ ὁ ἔχθρος ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὴν παραμικροτέραν παρεκτροπήν. Δι’ ἔνα εὐζώνον, ὁ ὄποιος, πηγαίνων νὰ πάρῃ νερόν, ἐπυροβολήθη, τὸν Μάιον τοῦ 1912, τρεῖς ἔχθροὶ ἔξηπλώθησαν νεκροί, πρὶν προφθάσῃ ὁ ἀξιωματικὸς νὰ κρατήσῃ τοὺς εὐζώνους του.

‘Η ἐμφάνισις πυκνῆς πρωτοπορίας εὐζώνων εἰς τὴν μάχην ἀφαιρεῖ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ θάρρους τῶν ἔχθρῶν. Εἰς οίανδήποτε θέσιν καὶ ἀν εύρισκωνται αὐτοί, δὲν θεωροῦν

έχατονς ἀσφαλεῖς, ὅταν βλέπουν εὐζώνους ἐρχομένους ἐνχυτίον των.

‘Ο ἔχθρὸς εἶχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ εὔζωνος τρέφει ἀσπονδὸν τὸ ἑθνικὸν μῆσος μέσα του. Τὸ ἔνδυμα δὲν κάμνει βέβαια τὸν καλόγηρον. ’Αλλὰ κανεὶς δὲν θὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ἔξωτερικὴν τοῦ φορέματος. Καὶ μέσα εἰς τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς στολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ξεγωρίζει ἡ φουστανέλλα, ἡ ὁποία ἐπολέμησεν εἰς τὸν ἄγῶνα τοῦ 21. Οἱ ἔχθροὶ εἶχον εἰς τὸ αἷμά των κληρονομικὸν τὸν φόβον τῶν ἥρωικῶν ἔκεινων φουστανέλλάδων, οἱ δοποῖοι πρῶτοι ἐταπείνωσαν τὸν Σουλτάνον, ὅταν ὅλος ὁ κόσμος ἔκυπτεν ἐντρομός ἐνώπιόν του.

Γεώργιος Τσοκόπουλος (Διασκευή)

113. ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Γιὰ τὴν ἔνδοξη Πατρίδα, γιὰ τὴν Πίστη, γιὰ τὸ Γένος, τὸ κορμί μας, τὴν καρδιά μας, τὴν ψυχή μας, τὴν ζωήν “Ολοι ἀδέλφια εἴμαστε τώρα καὶ κανεὶς δὲν εἶναι ξένος, ὅλους τώρα μᾶς ἔνώνει ἔνας πόθος, μιὰ πνοή.

“Ολοι ἀδέλφια εἴμαστε τώρα καὶ ἡ μεγάλη μας Μητέρα μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα, μὲ λυμένα τὰ μαλλιά, λαμπροφόρα σὰν τὸν “Ηλιο καὶ γοργὴ σὰν τὸν ἄγέρχ, μᾶς καλεῖ καὶ μᾶς συνάζει στὴν θερμή της ἀγκαλιά.

Ιωάννης Πολέμης

τα περισσότερα στοιχεῖα Κατρακούλη
κύρια στοιχεία της ιστορίας της Ελλάδας
οι όποιοι, δεν γνωρίζουν την ιστορία της Ελλάδας
θέρευσαν την Ελλάδα.

Με υπερβολικώπον τρωισμόν ὁ γενναῖος ἀνθυπόλογος

Αύτη τοι γένεται είτε μὲ περισσότερων λυγίας τινῶν νοτῶν
εἰς ταφέσθαι δονιάνθεις οὐδεποτένες τρίτη σχῆμα ἔργοντες Ο'
τελευταῖς τοῖς χρήσιμοι περιστοιχοὶ οὐδεποτένες διατίθενται
τὸν κρήτηνθίρηνος κτίσματον παντού τοις θεοῖς αὐτοῖς οὐδενός
εἰτε εἰς τὴν ίδιην πολιτείαν τοις αὐτοῖς οὐδενός εἰτε εκποτε,
παντούθεν δὲ τοις θεοῖς έργα μεγάλα οὐδενός εἰτε εκποτε.

ΤΡΙΝΔΟΣ

ῶν προγόνων βλαστοί, μ' ἀτσαλένια κορμιά,
τοῦ πολέμου περνῶντας τὴν φρίκη,
τῆς καρδιᾶς μας τὴν φλόγα τὴν ἐφέραμε μιὰ
ῶς ἔκεī ποὺ μᾶς πρόσμενε ἡ Νίκη.

Mε τὴν λόγχη χαράξαμε ἀδρὸ στὰ βουνὰ
τ' ὄνομά μας—γαλάζιο λουλούδι—
νὰ τὸ πάρη ὡς τὰ πέρατα ὁ θρῦλος ξανά,
στοὺς λαοὺς νὰ τὸ κάμη τραγούδι.

Προσταγή στὴν φυλή μας, σὰν νόμος βαρειά,
τὸ παλιὸν ν' ἀναστήσουμε θάμα.
Νά' ναι αἰώνια σὲ τούτη τὴν γῆ ἡ Λευθεριά,
κάποιας μοίρας ὁρίζει τὸ τάμα.

άννα 'Ελλάδα, δική σου μιὰ σάλπιγγα ήχει,
μέσ' ἀκόμα στῆς Πίνδου - μιὰ κόχη,
στοὺς λαοὺς νὰ θυμίζῃ γεμάτο ψυχὴ
τὸ τρανό, ποὺ ξεστόμισες, «'Οχι».

Παραμονὴ τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου ταῦ 1951. Ψῦχος ἴσχυρὸν διεπέρα μέχρις ὀνύχων τοὺς ἡρωικοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ ὑψώματος 381, τὸ ὅποῖον πρὸ μιᾶς ἡμέρας εἶχον καταλάβει οἱ γενναῖοι "Ἐλλήνες μαχηταὶ κατὰ μίαν θυελλώδη ἐπίθεσίν των.

Αἱ δλίγαι καλύβαι τοῦ Κινάν ἥσαν σκεπασμέναι ἀπὸ τὸ σκότος ἀπόλυτος σιγὴ ἐπεκράτει, ποὺ ἔκαμνε τοὺς στρατιῶτας νὰ μετροῦν τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας των.

— Λεβέντες τί γίνεται; ψιθυρίζει ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικός. Κάτι μοῦ λέει πώς σήμερα θὰ τὸ γλεντήσωμε πάλι.

Τὸ ὕψωμα ἥτο ζωτικῆς σημασίας διὰ τὸν ἔχθρὸν καὶ ἀσφαλῶς θὰ κατέβαλλε προσπαθείας διὰ νὰ τὸ ἐπανακτήσῃ.

Μακριναὶ ὁμοβροντίαι διακόπτουν τὴν ἡσυχίαν, ποὺ ἔξαπλοῦται παντοῦ. Πλησιάζει ἡ τετάρτη πρωινὴ καὶ οἱ στρατιῶται τρίβουν τὰς χεῖράς των. Εἶχον σηκωθῆ ἐνωρίς, ὅπως πάντοτε, ὅταν ἐν πανδαιμόνιον ἀπὸ ριπὰς πολυυβόλου καὶ φωνὰς ἀναμείκτους μὲ περιέργους κρότους μεταβάλλει τὰ πάντα. Οἱ λυσσῶντες Κινέζοι ὄρμοῦν μὲ ἀγρίας κραυγάς εἰς τὸ ὕψωμα 381.

Ο ἀξιωματικὸς δὲν εἶχεν ἀπατηθῆ. Ἡ φωνή του ἀκούεται βροντερὰ μέσα εἰς τοὺς κρότους τῆς μάχης:

— Ἀπάνω τους, λεβέντες! Πρέπει νὰ τοὺς δείξωμεν τί θὰ πῇ "Ἐλλην!"

Ἡ ἡμέρα ρίπτει τὸ πρῶτόν της φῶς καὶ ἡ μάχη γίνεται περισσότερον σκληρά. Οἱ Κινέζοι ἀτελείωτοι ὄρμοῦν κατὰ κύματα. Φθάνουν εἰς τὰς θέσεις τῶν ὀλίγων ὑπερασπιστῶν, οἱ ὅποιοι, ὡς νέοι Λεωνίδαι, κλείουν τὸν δρόμον εἰς τοὺς βαρύαρους τῆς Ἀσίας.

Μὲ ὑπεράνθρωπον ἡρωισμὸν ὁ γενναῖος ἀνθυπολοχ-

γὸς παλαίει κατὰ τῶν Κινέζων, οἱ δποῖοι εἶχον θέσει τὸν πόδα εἰς τὸ ὄψωμα. Πέριξ οἱ γενναῖοι στρατιῶται του ἀναμετροῦνται σῶμα πρὸς σῶμα, ἀμιλλώμενοι εἰς ἡρωισμὸν μὲ τὸν διμοιρίτην των.

Εἶναι πλέον μεσημβρία καὶ ὁ ἀνισος ἀγὼν συνεχίζεται. Οἱ πολυάριθμοι ἔχθροι δὲν πτοοῦν τὸν ἐπίμονον "Ἐλληνα ἀξιωματικόν, ὁ δποῖος οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς δὲν ἔννοεῖ νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τοὺς βάρβαρους.

"Ο ἀγὼν συνεχίζεται ἐπὶ πτωμάτων μέχρι τοῦ ἀπογεύματος. 'Ο ἥλιος, κουρασμένος, κλίνει πρὸς τὴν δύσιν του. 'Η ἡμέρα φεύγει, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ ὁ ἡρωικὸς ἀξιωματικός. Τὸ ὄψωμα μένει εἰς τοὺς "Ἐλληνας μὲ πολλοὺς νεκροὺς Κινέζους, ἐνῷ οἱ ὑπόλοιποι ὑποχωροῦν ἀτάκτως καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς δλίγους "Ἐλληνας στρατιώτας.

"Ἡ νῦξ σκεπάζει πάλιν τὸ 381 καὶ ἡσυχία ἀπλώνεται παντοῦ. Μόνον οἱ γενναῖοι τοῦ 'Ἐλληνικοῦ τάγματος θρηνοῦν τὸν ἡρωικὸν διμοιρίτην των, νεκρὸν ἐμπρός των. Εἶναι ὁ ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς Ἀπόστολος Σταθιᾶς ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, ὁ πρῶτος πεσὼν "Ἐλλην ἀξιωματικὸς εἰς τὴν μακρινὴν Κορέαν, φωτεινὸν παράδειγμα ἡρωισμοῦ. 'Εδόξασε διὰ μίαν ἀκόμα φορὰν τὸ δόνομα τῆς μητρὸς 'Ἐλλάδος καὶ ἔχάρισε τὴν νίκην εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐλευθέρων λαῶν.

'Εφημερὶς «Στρατιωτικὰ Νέα»

Φ. Λιβιτσιάνος (Διασκευή)

116. ΤΟ ΥΨΩΜΑ ΝΤΙΚ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΡΕΑΝ

Μία έκπληκτική ήσυχία ἐπεκράτησεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας μεταξὺ τῶν τομέων τῶν ὑψωμάτων Ντίκ και Χάρρου. Διὰ τοὺς ἐμπείρους στρατιωτικούς ἦσαν φανερὰ τὰ σημεῖα. Κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους συνεκέντρων δυνάμεις διὰ νὰ ἔκδηλωθῇ αἰφνιδιαστικῶς τὴν ὥραν, ποὺ θὰ ἔκρινε κατάληγλον.

Αἱ ἀμερικανικαι ὑπηρεσίαι πλοροφοριῶν δὲν ἔμειναν, φυσικά, ἀπρακτοι. Ἀναγνωριστικὰ ἀεροπλάνα ἥρχισαν νὰ ἔξερευνοῦν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τὴν ἐχθρικὴν πέριοχήν. Καὶ ἐλάμβανον ἀεροφωτογραφίας, παρὰ τὸν κίνδυνον τῶν ἀντιεροπορικῶν πυροβόλων. Αἱ ὑπηρεσίαι κατασκοπίας συνέλεξαν καὶ αὐταὶ τὰς πληροφορίας των ἀπὸ πατριώτας Κορεάτας, οἵ ὅποιοι εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν τῶν κομμουνιστικῶν γραμμῶν. "Ολα αὐτὰ ἐμελετήθησαν καὶ κατόπιν προσεκτικῆς κριτικῆς ίδού τὸ συμπέρασμα:

Πέντε ὀλόκληρα κινεζικὰ συντάγματα, δυνάμεως 16 ἔως 18 χιλιάδων ἀνδρῶν, εἶχον συγκεντρωθῆ διὰ νὰ προσβάλουν μίαν περιοχήν, τὴν ὅποιαν ὑπερήσπιζον μόνον δύο τάγματα. Τὸν ἀριστερὸν τομέα τῆς περιοχῆς, εἰς τὸν ὅποιον περιελαμβάνετο καὶ τὸ ὑψωμα Ντίκ, κατεῖχε τὸ Ἑλληνικὸν τάγμα. Τὸν δεξιὸν τομέα μὲ τὸ ὑψωμα Χάρρου κατεῖχεν ἀμερικανικὸν τάγμα τοῦ 15ου Συντάγματος.

Καὶ ἐτίθετο τὸ ἀγωνιῶδες ἐρώτημα εἰς τοὺς συμμάχους καὶ τοὺς ἡμετέρους στρατιωτικούς: Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο ὑψώματα θὰ ἐπεχείρει νὰ καταλάβῃ ὁ ἐχθρός; Τὸ Ντίκ η τὸ Χάρρου; Καὶ τὰ δύο παρεῖχον σημαντικὰ πλεονεκτήματα εἰς τὸν ἐχθρόν, ὥστε ἤξιζε νὰ προσπαθήσῃ νὰ τὰ καταλάβῃ.

Τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι οἱ Κινέζοι ἀνεζήτησαν τὸ ἀδυνατώτερον σημεῖον.

‘Ο λοχαγὸς Τζαϊδᾶς, διοικητὴς τοῦ 1ου λόχου, ὁ ὅποῖος κατεῖχε τὸ κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, συνέστησεν ἴδιαιτέρως ἐκείνας τὰς ἡμέρας νὰ αὐξήσουν περισσότερον τὰ μέτρα ἀσφαλείας. Οἱ ὑπολοχαγοὶ Ἀλεβίζος, Μπουζῆς καὶ Χρυσὸς παρηκολούθουν ἀγρύπνως τὰς θέσεις τῆς μάχης. ‘Ἐνῷ ὁ ὑποδιοικητὴς Καφφᾶτος ἀνέλαβε νὰ παρακολουθῇ καὶ συμπληρώνῃ τὰς ἐνεργείας των.

Οἱ Κινέζοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν κατάληψιν τοῦ ὑψώματος Ντίκ. Ἐξέλεξαν τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ Ντίκ, τὴν ὅποιαν ἐθεώρουν ὡς τὴν περισσότερον εὔπρόσβλητον καὶ κατάλληλον δι’ αἰφνιδιασμόν. “Οπισθεν τῶν δλιγαρίθμων προφυλακῶν ἡκολούθουν αἱ κύριαι δυνάμεις τοῦ ἔχθρου, ἀποτελούμεναι ἀπὸ τρία τάγματα. Ἀκριβῶς ὅμως εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον ὁ ὑπολοχαγὸς Μπουζῆς εἶχε τοποθετήσει δύο φυλάκια εἰς ἀπόστασιν 70 μέτρων τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Εἰς τὸ πρῶτον εὑρίσκοντο οἱ στρατιῶται Μπάτζογλου, Θεοδώρου καὶ Ζαβαλιάρης. Καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἥσαν οἱ στρατιῶται Μπρικόρης, Κορομηλᾶς καὶ Τζελάκης. Πρῶτος ἀντελήφθη τοὺς Κινέζους ὁ Μπάτζογλου. Εἰδοποίησε τοὺς συντρόφους του καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀφήσῃ τοὺς δύο πρώτους Κινέζους ἀνιχνευτὰς νὰ τὸν πλησιάσουν εἰς τὰ δέκα μέτρα. Καὶ τὴν κατάλληλον στιγμὴν ἐξαπέστειλε δύο σφαίρας. Ἡ πρώτη εὗρε τὸν ἔνα Κινέζον εἰς τὴν κοιλίαν. ‘Ο ἄλλος, ὅταν εἶδε τὸν σύντροφόν του νὰ πίπτῃ, ἐστρεψε ἀποτόμως διὰ νὰ φύγῃ. Ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὸν εὗρεν ἡ δευτέρα σφαῖρα τοῦ Μπάτζογλου καὶ τὸν ἐφόνευσε. Σχεδὸν ἀμέσως ἥρχισε νὰ βάλλῃ ὁ Θεοδώρου μὲ τὸ πολυβόλον του καὶ ὁ Ζαβαλιάρης μὲ τὸ αὐτόματον. Ἦχολούθησαν καὶ τὰ πυρὰ τοῦ δευτέρου φυλακίου. Καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ πρώτη ὄμάς τοῦ ἔχθροῦ διεσκορπίσθη κακὴ κακῶς.

Οἱ Κινέζοι ὅμως ἥσαν ἀποφασισμένοι νὰ προχωρήσουν

όπωσδήποτε, ἀφοῦ μάλιστα ἥσαν ὑπέρτεροι ἀριθμητικῶς.
Κατέλαβον λοιπὸν θέσεις καὶ ἡρχισαν νὰ ρίπτουν χειροβομ-
βίδας καὶ νὰ ἀπαντοῦν μὲ ριπὰς αὐτομάτων ὕπλων. "Ἐνας
μάλιστα ἐρυθρὸς ἐπλησίασε συρόμενος τὴν θέσιν τοῦ Μπά-
τζογλου καὶ ἔρριψε μίαν χειροβομβίδα. Συνέβη τότε ἐν ἀπὸ
τὰ σπανιώτερα πολεμικὰ περιστατικά. Καθὼς ὁ Μπάτζο-
γλου ἐκάθητο μέσα εἰς ἐν χωμάτινον κοίλωμα, βάθους 50
ἐκατοστῶν, ἡ χειροβομβίδα ἐπεσεν ἀκριβῶς ἀνάμεσα εἰς τὰ
σκέλη του. Χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ψυχαιρίαν του, τὴν ἥρπα-
σεν ἀστραπιάίως καὶ τὴν ἔστειλε ὀπίσω. Ἡ χειροβομβίδα ἐ-
ξερράγη ἀνω τῆς κεφαλῆς τοῦ Κιτρίνου, ὁ ὅποιος ἐπλήρω-
σεν οὕτω ἀκριβὰ τὸ θράσος του.

'Ἐνῷ συνεχίζετο ἡ μάχη, αἱ μεγάλαι κινεζικαὶ δυνάμεις,
αἱ ὅποιαι ἡκολούθουν τὰς προφυλακάς, προσεπάθησαν νὰ
κινηθοῦν πρὸς τὰ ἐμπρός. Σκοπός των ἦτο νὰ συντρίψουν
τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐξ γενναίων. Ἡ κίνησις αὕτη συνω-
δεύθη μὲ τρομακτικὴν βροχὴν βλημάτων ὅλμων. Ἐστρέφε-
το δὲ ὅχι μόνον εἰς τὴν περιοχὴν τῶν φυλακίων, ἀλλὰ καὶ
εἰς ὄλοκληρον τὸν τομέα τοῦ 1ου λόχου. Ὁ σκοπὸς των ἦτο
φανερός: νὰ ἐμποδίσουν πᾶσαν ἐνίσχυσιν τῶν φυλακίων. Συ-
νέβη ὅμως ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον: Οἱ ὅλμοι τοῦ λόχου καὶ
τοῦ τάγματος ἐσχημάτισαν πύρινον τεῖχος, τὸ ὅποιον αἱ
κινεζικαὶ δυνάμεις ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπερβοῦν. Ἀντιθέτως,
ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Καμενίτσας ἡδυνήθη νὰ σπεύσῃ μὲ 20
στρατιώτας καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰ φυλάκια.

Μόλις ἔφθασαν αἱ ἐνισχύσεις, οἱ "Ἐλληνες ἐπετέθη-
σαν μὲ τὴν σειράν των. Οἱ Κινέζοι ἡρχισαν τότε νὰ ἐξα-
σθενοῦν καὶ νὰ χάνουν τὸ θάρρος των πρὸ τῆς Ἐλληνι-
κῆς ἀνδρείας. Τρομοκρατημένοι ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν μαχη-
τῶν μας, συνέλεξαν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς τραυματίας των,
ὅσους ἡδυνήθησαν, καὶ ἐτράπησαν εἰς ἀτακτον φυγήν.

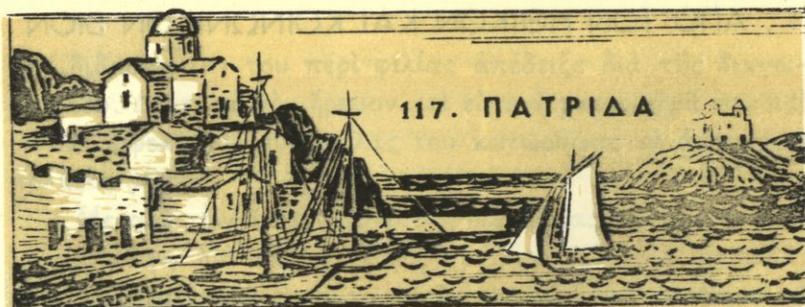
Κάποτε ἐκόπασεν ἡ μάχη καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Καμενίτσας, κατὰ διαταγὴν τοῦ λοχαγοῦ Τζαϊδᾶ, ἔξηρεύνησε μὲ προφανῆ κίνδυνον τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἡτο κατεσπαρμένον ἀπὸ Κινέζους νεκρούς καὶ τραυματίας καὶ ἀπὸ ἄπειρον πολεμικὸν ὑλικού.

Θά ἐνθυμησθε ἀσφαλῶς τοὺς δύο πρώτους Κινέζους ἀνιχνευτάς, οἱ δοῖοι ἐκτυπήθησαν ἐξ ἀποστάσεως 10 μέτρων. Μόλις ἐπῆγαν οἱ στρατιῶται μας νὰ τοὺς παραλάβουν, δὲ τραυματισμένος εἰς τὴν κοιλίαν τοὺς ἔρριψε μίαν χειροβομβίδα. Ἡτο δῆμως ἐξηγητλημένος ἀπὸ τὴν αἰμορραγίαν καὶ ἡ χειροβομβίς του δὲν ὑπερέβη τὸ ἐν μέτρον. Ὁ ἀνόητος μὲ τὴν πρᾶξίν του αὐτὴν εὔρεν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ τὴν περίθαλψιν τῶν ἐλευθέρων ἀγνοράπων.

Αφοῦ οι Κινέζοι ἀντελήφθησαν ὅτι ἡτο ἀδύνατος ἡ κατάληψις τοῦ Ντίκ, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν των, ἐπετέθησαν τὴν ἐπομένην μὲ δῆλας τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τοῦ Χάρρου, Τέσσαρας λυσσώδεις ἐπιθέσεις ἐνήργησαν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην καὶ τρεῖς φοράς κατέλαβον τὴν κορυφήν, ἀλλὰ ἵσαριθμοι ἀμερικανικαὶ ἀντεπιθέσεις τοὺς ἡγάγκασαν νὰ ἀπογωοήσουν.

"Οταν ἐξημέρωσεν, ἡ Ἀστερόεσσα — ἡ Ἀμερικανικὴ σημαία — ἐξηκολούθει νὰ κυματίζῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψώματος. Ἐφαίνετο ως νὰ ἔστελλε τοὺς χαιρετισμούς τῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν, ἡ ὅποια ἐκυμάτιζεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ντίκι.

Έφημερις « Στρατιωτικά Νέα » Φ. Θωμόπουλος (Διασκευή)

117. ΠΑΤΡΙΔΑ

— Ξένε, ποὺ μόνος κι ἕρημος σὲ ζένους τόπους τρέχεις,
πέξ μου ποιὸς εἰναὶ' ὁ τόπος σου καὶ ποιὰ πατρίδα ἔχεις:

— Στ' ἀγαπημένο μου χωριὸν πάντα χαρές καὶ γέλια.
Στ' ἀλώνια τραχουδιῶν φωνές, ξεφάντωμα στ' ἀμπέλια.
Κι δταν χορεύῃ ἡ λεβεντιά, τῆς Πασχαλιᾶς τὴ μέρα,
βροντοχτυπάει τὸ τύμπανο καὶ κελαηδεῖ ἡ φλογέρα.

Στὴν μακρινὴ πατρίδα μου ἔχει εὐωδία καὶ χάρι
τὸ ταπεινότερο δεντρί, τὸ πιὸ φτωχὸ χορτάρι.
Στοὺς κλώνους τῆς ἀμυγδαλιᾶς σμίγουν ἀνθοὶ καὶ χιόνια
καὶ φέρνουνε τὴν ἄνοιξι γοργὰ τὰ χελιδόνια.

Στῶν μαγεμένων τῆς βουνῶν τὰ μαρμαρένια πλάγια
γλυκολαλοῦνε πέρδικες καὶ κλαίει ἡ κουκουβάγια.
‘Η ἀσημένια θάλασσα μ’ ἀφροὺς τὴν περιζώνει
κι ὁ ούρανὸς μὲ τ’ ἀστρα του τὴν χρυσοστεφανώνει.

Τὴν μακρινὴ πατρίδα μου, πρὶν ἡ σκλαβιὰ πλακώσῃ,
τὴν δόξαζ’ ἡ παλληκαριά, τὴν φώτιζεν ἡ γνῶση.
Καὶ τώρ’ ἀπὸ τὴν μαύρη γῆ, τὴν γῆ τὴν ματωμένη,
πρόβαλε πάλ’ ἡ Λευτεριά, σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη!

Φτάνει!... Τὴν χώρα, ποὺ μοῦ λές, τὴν γνώρισα, τὴν εἶδα!
Τὴν μακρινὴ πατρίδα σου ἔχω κι ἔγω πατρίδα!

Γεώργιος Αρσανής

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

118. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ, Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΚΑΙ Ο ΞΕΝΟΦΩΝ

‘Ο ἐνάρετος Σωκράτης ἔλεγεν διτὶ τὸ πολυτιμότερον καὶ λιησιμώτερον ἐκ τῶν πραγμάτων, δσα δύναται νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς ἐπὶ τῆς γῆς, εἰναι δὲ εἰλικρινῆς καὶ πιστὸς φίλος. Πολλάκις δὲ παρεκίνει τοὺς μαθητάς του νὰ προσπαθοῦν μὲ τὴν ἀρετὴν των καὶ τὰς καλάς των πράξεις νὰ ἀποκτήσουν καὶ νὰ διατηρήσουν τὸν πολύτιμον αὐτὸν θησαυρόν.

‘Ο Σωκράτης ήτο εἰς ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐδίδασκον μόνον, ἀλλὰ ἐπραττον καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ διὰ τοὺς ὅποιους δὲ Χριστὸς εἶπεν: «Ἐκεῖνος, δὲν ὅποιος θὰ διδάξῃ καὶ θὰ ἐκτελέσῃ δσα διδάσκει, αὐτὸς θὰ ὀνομασθῇ μέγας».

‘Ο Σωκράτης ἐπεσφράγιζε πάντοτε τὴν διδασκαλίαν του μὲ τὸ παράδειγμά του καὶ τὰ ἔργα του. Δι’ αὐτὸ καὶ

τὴν διδασκαλίαν του περὶ φιλίας ἀπέδειξε διὰ τῆς διαγωγῆς του. Διότι μὲ τὸν ἥρεμον καὶ εὐγενῆ χαρακτῆρά του καὶ μὲ τὰς ὡφελίμους συμβουλάς του κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ πολλοὺς φίλους.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων συνεδέθη διὰ φιλίας καὶ μὲ τὸν νέον Ἀλκιβιάδην, διὰ νὰ τὸν κάμη χρήσιμον εἰς τὴν πατρίδα. Διότι διὰ τοῦ μέσου τούτου, τῆς φιλίας, προσεπάθησε νὰ διορθώσῃ τὰ ἐλαττώματα τῆς πολυτελείας, τῆς ὑπερηφανείας, τῆς δοξομανίας καὶ τῆς ἀσταθείας, τὰ ὅποια δυστυχῶς ἔχαρακτήριζον τὸν βίον τοῦ εύφυοῦς καὶ ζωηροῦ τούτου νέου τῶν Ἀθηνῶν.

"Οταν οἱ Ἀθηναῖοι ἔξεστράτευσαν εἰς τὴν Ποτίδαιαν, πόλιν τῆς Μακεδονίας, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἔκστρατείαν αὐτὴν καὶ ὁ Σωκράτης μετὰ τοῦ φίλου του Ἀλκιβιάδου.

Κατὰ τὴν μάχην καὶ οἱ δύο ἡνδραγάθησαν, ἀλλ' ὁ Ἀλκιβιάδης τραυματισθεὶς ἔπεσεν. Οἱ ἔχθροὶ θὰ τὸν ἤχμαλώτιζον ἢ θὰ τὸν ἐφόνευον, ἀν δ. Σωκράτης δὲν διεκινδύευε τὴν ζωήν του, διὰ νὰ σώσῃ τὸν φίλον του.

Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ Στρατηγοὶ θὰ ἔδιδον τὰ βραβεῖα τῆς ἀνδρείας εἰς τὸν ἀριστεύσαντα κατὰ τὴν μάχην, πρῶτος ὁ Σωκράτης ὡμίλησεν ὑπὲρ τῆς ἀνδρείας τοῦ Ἀλκιβιάδου, διὰ νὰ δοθοῦν εἰς τὸν νέον τοῦτον τὰ βραβεῖα, ὁ στέφανος καὶ ἡ πανοπλία, ἐνῷ ταῦτα ἀνήκον κυρίως εἰς τὸν Σωκράτην. Οὕτος δύμας ἐπεθύμει μὲ τὴν βράβευσιν αὐτὴν νὰ αὐξήσῃ τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ τὰ καλὰ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔργα. 'Ως ἀληθῆς φίλος, ἐθεώρει ὅτι ἡ εύτυχία τῶν φίλων αὐτοῦ εἰναι καὶ ἴδική του εύτυχία.

'Αλλὰ καὶ πρὸς τὸν μαθητήν του Ξενοφῶντα τὰ ἴδια γενναῖα καὶ φιλικὰ αἰσθήματα ἔδειξεν ὁ Σωκράτης.

Εἰς μίαν παρὰ τὸ Δήλιον, πόλιν τῆς Βοιωτίας, μάχην

μεταξύ Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν ἔλαβε μέρος ὁ Σωκράτης μὲ τὸν φίλον του Ξενοφῶντα.

"Οταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνικήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ὁ Ξενοφῶν ἔπεσεν ἀπὸ τὸν ἵππον του καὶ ἐκινδύνευσε νὰ αἰχμαλωτισθῇ ή νὰ φονευθῇ. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης, ἂν καὶ πεζός, ὅρμῃ διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν κινδυνεύοντα φίλον του. Τὸν ἀρπάζει ἐπάνω εἰς τοὺς ὄμοιους του καί, τρέχων δρομαίως, τὸν σώζει καὶ τὸν φέρει μακρὰν τῶν ἐχθρῶν.

(Κατὰ διασκευὴν)

119. Ο Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΦΩΚΙΩΝ

Ο Μέγας Ἀλέξανδρος ἐξ ὅλων τῶν Ἀθηναίων ἐτίμα κατ' ἔξοχὴν τὸν στρατηγὸν Φωκίωνα. "Οταν ἔγραψε πρὸς αὐτόν, προσέθετεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς του τὴν λέξιν «χαῖρε», πρᾶγμα τὸ δόπιον εἰς οὐδένα ἄλλον ἔκαμνε.

Θέλων κάποτε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ δείξῃ πόσον πολὺ τιμᾷ τὸν Φωκίωνα, ἔστειλεν εἰς αὐτὸν ὡς δῶρον ἐκατὸν τάλαντα, δηλ. εἴκοσι τέσσαρας περίπου χιλιάδας Ἀγγιλικὰς χρυσᾶς λίρας. Καὶ ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν ἀκόμη ὅτι τοῦ χαρίζει καὶ μίαν πόλιν, διὰ νὰ εἰσπράττῃ τὰ εἰσοδήματά της.

'(1) Φωκίων ὄμως, ἀν καὶ ἡτο πάμπτωχος, οὔτε τὰ χρήματα οὔτε τὴν πόλιν ἐδέγθη. Προετίμησε νὰ ζῇ πτωχικά, γιωρὶς καμμίαν ὑποχρέωσιν, παρὰ νὰ ζῇ πλούσιος καὶ νὰ εἶναι εἰς ἄλλον ὑποχρεωμένος. 'Επειδὴ ὄμως ἡτο καὶ εὐγενῆς ἄνθρωπος καὶ δὲν ἤθελε νὰ φανῇ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι τὸν περιφρονεῖ, τὸν παρεκάλεσε νὰ δεχθῇ μὲν ὅπισω τὰ δῶρά του αὐτά, νὰ τοῦ προσφέρῃ δὲ ἄλλο δῶρον, τὸ ὅποιον θὰ ἡτο εἰς αὐτὸν περισσότερον εὐχάριστον: νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρους τέσσαρας φίλους του, τοὺς ὅποιους δὲ Ἀλέξανδρος ἔκρατει εἰς τὰς φυλακάς. 'Ο Ἀλέξανδρος ἀφῆκεν ἀμέσως αὐτοὺς ἐλευθέρους. "Ἐκτοτε ἐτίμα τὸν Φωκίωνα πολὺ περισσότερον.

(Κατὰ διασκευὴν)

120. Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΓΟΡΑ

'Η νῆσος Ρόδος ἐφημίζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι ἀπέστελλεν εἰς τοὺς ἀγῶνας ρωμαλεωτάτους πυγμάχους. Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ὑπερτέρει καὶ αὐτὴν τὴν ἔνδοξον διὰ τοὺς ἀγωνιστάς της νῆσον Αἴγιναν.

'Ἐκ τῆς νῆσου Ρόδου εἶναι καὶ ἡ περίφημος εὐγενῆς οἰκογένεια τῶν Διαγοριδῶν.

(1) Διαγόρας, ἀφοῦ ἐνίκησεν εἰς πολλοὺς ἀγῶνας ὡς πυγμάχος, ηύτυχησε νὰ ἔδῃ καὶ τοὺς υἱούς του καὶ τοὺς ἐγγόνους του νὰ νικοῦν εἰς τὰ Ὀλύμπια.

Λέγεται δέ, ὅτι ἀπέθανε κατὰ τρόπον πολὺ εὔτυχη. Εἶχον νικήσει εἰς τὴν Ὀλυμπίαν οἱ δύο υἱοί του, ὁ Ἀγησίλαος καὶ ὁ Δημάγητος. Τοὺς ἐστεφάνωσαν οἱ Ἑλλανοδῖκαι καὶ τοὺς ἔχειροκρότει τὸ πλῆθος.

Τότε οὗτοι πλησιάζουν τὸν γέροντα πατέρα των, ὁ ὅποιος παρευρίσκετο εἰς τοὺς ἀγῶνας, καὶ θέτουν ἐπὶ τῆς λευκῆς κεφαλῆς του τοὺς στεφάνους, τοὺς ὅποίους εἶχον λάβει. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἐστήκωσαν εἰς τοὺς ὄμους των, τὸν περιέφερον θριαμβευτικῶς καὶ ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν πέριξ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διός.

Τότε εἷς στρατιώτης, βλέπων τὴν μεγάλην αὐτὴν εὔτυχίαν, ἐφώναξε: « Ἐπόθανε πλέον, ὁ Διαγόρα! Ἐρκετὴ εἶναι ἡ εὔτυχία σου. Δὲν θὰ ἀναβῆῃς ἀθάνατος εἰς τὸν οὐρανόν! ».

Καὶ ὁ Διαγόρας ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν συγκίνησίν του ἐντὸς τοῦ σταδίου εἰς τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν του, φιλούμενος ὑπ' αὐτῶν καὶ ραινόμενος μὲν ἀνθηί ὑπὸ τοῦ πλήθους.

« Οἱ ἀγῶνες »

Αντώνιος Κεραμόπουλος (Διασκευὴ)

‘Η συναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ὁ ὄποιος, παρὰ τὰ ἄλλα προτερήματά του, καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς δλην τὴν νῆσον δὲν εύρισκεται ἄλλος πλὴν αὐτοῦ ἱερεὺς νὰ ἀναγινώσκῃ ταχύτερον τὸ Ψαλτήριον.

Εἰς τὸν ὄρθρον τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ συνέβη νὰ πταρνισθῇ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τόσον δυνατά, ὥστε νὰ σβήσῃ τὴν λαμπάδα.

“Οταν τὴν ἡγαψαν, συλλογιζόμενος πόσον καιρὸν ἔχασε, προετίμησε νὰ πηδήσῃ φαλμὸν ὀλόκληρον, τὸν μακρύτερον, παρὰ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐντροπὴν νὰ παρατείνῃ τὸν χρόνον τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σύνηθες.

Δὲν ἡξεύρω, ἐὰν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν ἢ διὰ τὴν ψυχικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπατρέχας. Καὶ τὸ παρωνύμιον ἡρεσε τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σὲ ἀκούει πλέον, ἐὰν τὸν ὀνομάσης μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ δι’ ἔξήκοντα τέσσαρα ταξίδια καὶ φαντάζεται ἔαυτὸν. ὡς ἄλλον ‘Οδυσσέα, ἀπὸ τὸν ὄποιον κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει: ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς τὰ ἔξήκοντα τέσσαρα χωρία τῆς νῆσου, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σοῦ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς πολυπειρίας, τὴν ὄποιαν ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια αὐτά, ἀναφέρω τὸ ἔξῆς περιστατικόν:

‘Ἐπέρασεν ἀπ’ ἐδῶ πρὸ μηνῶν’ Αγγλος περιηγητής. Είχε μαζί του καὶ δύο μικρὰ τέκνα του. Μόλις ἤκουσεν ὁ Παπατρέχας νὰ συνομιλοῦν μὲ τὸν πατέρα των, μὲ ἡρώτησεν ἔκστατικός:

ποτε τὴν νῆσον ζήτων νὰ γλωττίσῃ δοτεῖ
ποτε. Τι κάμεν ὁ καλός σου Παπατρέχας, Τρέχει ποτε

-- Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦν:

— Τὴν Ἀγγλικήν, τοῦ ἀπεκρίθην.

Καὶ ἡ ἔκστασίς του ἔγινεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντιληφθῇ πῶς τόσον νεαρά παιδία ἦτο δυνατὸν νὰ ὄμιλοῦν γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον.

Δὲν ἤξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν καὶ εἰς ποίαν ἥλικιαν, κατ' αὐτόν, ἐπρεπε νὰ ὄμιλοῦν τῶν "Ἀγγλων τὰ τέχνα!"

Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελᾶς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπατρέχα. Ἄλλα τί θὰ ἔκαμνες, ἐὰν ἦσο παρὼν καί ἤκουες ἀπὸ τὸ στόμα του τὰ λόγια αὐτά:

— Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρά νὰ ὄμιλοῦν Ἀγγλικά!

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεγε μὴ καταφρονῆσης διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπατρέχαν.

Ναί! σεβάσμιος πράγματι είναι. Μ' ὅλην χύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῆς πόσον είναι φιλάνθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ιερεύς. Πόσον φροντίζει διὰ τὴν ἥθικήν του μικροῦ του ποιμνίου. Μὲ ποίαν διάθεσιν ψυχῆς παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εύτυχοῦν, νὰ ἔχουν πρόνοιαν διὰ τοὺς δυστυχοῦντας.

'Η ἀρετὴ δὲν είναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαβε. Δὲν είναι καρπὸς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν ψυχήν του. Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν παιδείας. Καὶ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅτι δὲν ἔκαμψαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔστειλε τὸν υἱόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Είναι ἀνεκδιήγητος ἡ χαρά του ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ "Ομηρος ἐπεσκέψθη τὸ γωρίον του. Καὶ μὲ ἡρώτησεν, ἂν ὁ "Ομηρος ἦτο Χριστιανός.

— Αδύνατον ἦτο, τοῦ εἶπα, διότι ἔζη ἐν κακοῖς σγεδὸν ἔτι, πρὸ Χριστοῦ.

Πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μοῦ ὑποβάλλει καθ' ἔκάστην
ὅ σεβάσμιος φίλος μου.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἰναι τόσον δλίγοι, ὥστε ἡ
πολὺ μικρά των ἐκκλησία δύναται νὰ περιλάβῃ τριπλασίους.
Ἐν τούτοις μερικοὶ ἀπὸ τοὺς προύχοντας, οἱ πλουσιώτεροι,
ἐπεθύμησαν νὰ εὐρύγουν τὸ οἰκοδόμημα. "Ἐκαμαν γνωστὴν
τὴν γνώμην των εἰς τὸν ἐφημέριον, ὁ ὅποῖος τοὺς συνε-
βούλευσε νὰ συγκεντρώσουν πρῶτον τὰ ἀπαιτούμενα χρή-
ματα, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἔπειτα ἡ ἔκτελεσις τοῦ ἔργου.

"Οταν ἔμαθεν ὅτι συνεκεντρώθησαν τὰ χρήματα, ὁ σε-
βάσμιος οὗτος ἵερεύς, μίαν τῶν Κυριακῶν, μὲ τὴν ἀπόλυσιν
τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε:

— Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ εἰς ξύ-
λα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν Χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλη-
σίας τὸ μέγεθος βλέπετε, ὅτι δὲν εἴμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμί-
σωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἡξεύρουν μήτε νὰ ἀνα-
γινώσκουν. Πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν
θὰ ἐπράττομεν, ἂν ἐτοκίζομεν· τὰ συγκεντρωθέντα χρήματα,
διὰ νὰ πληρώνηται ἀπὸ τοὺς τόκους ἐτησίως διδάσκαλος
γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως. Καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζηται
εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἡ πτωχεία δὲν εἰναι
ἀποτέλεσμα ἀργίας. Καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερω-
θῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ δινειδός ὅτι μόνον ἡμεῖς εἰς δλην τὴν
νῆσον εἴμεθα ψωμοζῆται.

Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε;

Αφήνω ἔτλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱε-
ρέως τούτου δείγματα καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἐν ἀκόμη, τὸ ὅποῖον
δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἀποσιωπήσω.

"Ηκουσεν ὅτι ἵερεύς τις, γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσ-
σης, περιήρχετο τὴν νῆσον ζητῶν νὰ γίνη κάπου ἐφημέ-
ριος. Τί κάμνει ὁ καλός σου Παπατρέχας; Τρέχει πρὸς

αὐτὸν καὶ τοῦ προτείνει νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ιδικήν του ἐφημερίαν.

Μόλις ἔμαθον οἱ ταλαίπωροι κάτοικοι τοῦ χωρίου τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο δυστύχημα, ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναικεῖς μὲ δάκρυα παρακολοῦντές με νὰ τὸν ἐμποδίσω.

Σὲ ἀφήνω, φίλε, νὰ στοχασθῆς πόσην ἀπορίαν ἐπρο-
ξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ Ἱερέως.
Καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτόν, διατὶ ἀπεφάσισε νὰ πα-
ραιτηθῇ ἀπὸ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβον τοιαύτην ἀπόκρισιν:
—Ἐγώ, τέκνον, εἴμαι ἀγράμματος. Αὐτός, τὸν ὃποῖον
ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τὴν θέσιν μου ἐφημέριον, εἴμαι βέβαι-
ος ὅτι εἶναι καταλληλότερος ἐμοῦ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυ-
βερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχον νὰ ἀποκριθῶ;

"Εκλαυσα καὶ ἐγὼ μαζὶ μὲ τοὺς συμπατριώτας μου καὶ ἀνεμένομεν μὲ λύπην τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ιερέως. Καὶ θὰ τὸν ἐστερούμεθα, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δὲν ἐπρόφθανον νὰ προσλάβουν τὸν λόγιον ιερέα ὡς ἐφημέριον καὶ νὰ ἀφήσουν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικόν μας.

Τοιουτοτρόπως είναι, φίλε, ὅπως σοῦ τὸν περιγράφω,
ὅ ἀπλούστατος καὶ φιλάνθρωπος ἐφημέριός μας. Είναι σχε-
δὸν μῆνες δέκα πέντε, ὅπου κατοικῶ τὸ χωρίον, καὶ κανὲν
ἀκόμη πάθος κυριεῦον τὴν καλήν του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἔγνώ-
ρισα παρὰ τὴν ἄμετρον χρῆσιν τοῦ ταμβάκου. Ἄλλὰ ἡλατ-
τώθη καὶ τοῦτο πολύ, ἀφότου ἔμαθεν ὅτι ὁ "Ομηρος δὲν
ἔγνώριζε τὴν σκόνην ταύτην.

122. ΛΑΖΑΡΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

‘Ο Λάζαρος Κουντουριώτης ἐγεννήθη τῷ 1796 ἐν “Γδρᾷ, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Μόλις 14 ἔτῶν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐμπορικῶν ἔργας πιῶν τοῦ πατρός του ἐν “Γδρᾳ, ἐπειδὴ οὗτος διέμενεν ἐν Γενούῃ τῆς Ἰταλίας.

‘Ο Κουντουριώτης ἦτο ἀνὴρ θεοσεβής, πρᾶος, ὀλιγόλογος καὶ σοβαρός. Ἡγάπα τὴν ἀλήθειαν, οὐδέποτε δὲ

έξετίμα τὸν ψεύστην, ὅσα ἄλλα προτερήματα καὶ ἂν εἰγενότα. Οὐ πατήρ τοῦ Λαζάρου ἀπέθανε δολοφονηθείς. Μετὰ ἔτη ἥλθεν ὁ φονεὺς εἰς "Υδραν καὶ διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἐζήτησε συγγάρησιν παρὰ τοῦ Λαζάρου, ὅστις τὸν συνεγώρησε. Καὶ ὅταν ὁ φονεὺς ἐδυστύχησε, τὸν συνέδραμε γρηγοριῶντος· ὅταν, ἔνεκα ἀσθενείας, δὲν ἤδυνατο νὰ ἐργάζηται, τῷ ἐγγορήγησε σύνταξιν· καὶ ὅταν ἀπέθανε, τὸν ἐκήδευσεν Ἰδίᾳ δαπάνη. "Ἐν μόνον εἰγενότα πατήσει παρ' αὐτοῦ: μηδέποτε νὰ τὸν ἴδῃ. Οὕτω δὲ συνεβίβασε τὸ πρὸς τὴν χριστιανικὴν φιλανθρωπίαν καθῆκον πρὸς τὸ σέβας, τὸ ὅποιον ὥφειλεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ πατρός του.

Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ φήμη τῆς ἐντιμότητος αὐτοῦ, ὥστε ὅτε οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρούς, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑπαναστάσεως, μετέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ κειμήλια τῶν μοναστηρίων, σώζοντες αὐτὰ ἀπὸ τῶν Τούρκων, εἰς τὸν Κουντουριώτην τὰ παρέδωκαν πρὸς φύλαξιν, χωρὶς νὰ θελήσωσιν οὐδὲν ἀπόδειξιν νὰ λάβωσι.

Καθ' ὑπερβολὴν ἔτιμων τὸν Κουντουριώτην οἱ συμπολῖταί του. "Οτε ὁ κύρος Λάζαρος, ὡς τὸν ἀπεκάλουν, κατέβαινεν εἰς τὴν ἀγοράν, πάντες, πλοίαρχοι καὶ ναῦται, ἐσηκώνοντο μετὰ σεβασμοῦ ἀπὸ τὴν θέσιν των καὶ ἐσιώπων, ἔως ὅτου ἀπομακρυνθῇ.

Κατὰ τὴν Ἑπανάστασιν εἶχε σταλῆ στρατὸς πολὺς εἰς "Υδραν. 'Αλλ' ἡμέραν τινὰ οἱ στρατιῶται ἥλθον εἰς φοβερὸν λυγομαχίαν πρὸς τοὺς "Υδραιίους. Οἱ στρατιῶται ὠχυρώθησαν. Οἱ "Υδραιίοι ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα εἰχον ἔτοιμα τὰ πυροβόλα. 'Ο κύρος Λάζαρος κατέβαινει ἀπὸ τῆς οἰκίας του μόνος καὶ ἔρχεται πρὸς τὸ ἐξηγοριώμένον πλῆθος. 'Ως τὸν εἶδον νὰ ἔρχεται οἱ κραυγάζοντες ἐσιώπησκαν καὶ τὸ πλῆθος ἔχωρίσθη εἰς δύο, διὰ νὰ διέλθῃ. 'Ο μέγας προεστὼς ὠμίλησε πρὸς τ' ἀντίπαλα μέρη,

καὶ εὐθὺς οἱ τραχεῖς ἔκεινοι ὄρεινοι καὶ οἱ ναῦται, οἱ ἔτοιμοι πρὸ μικροῦ ν' ἀλληλοσφαγῶσιν, ἔδωκαν τὰς χεῖρας καὶ ἡ-σπάσθησαν ἀλλήλους δακρύοντες.

Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε πέσει. 'Η Πελοπόννησος, πλὴν ὀλίγων φρουρίων, ἦτο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Ἰμβραήμ. Καὶ διεδίδετο ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος θ' ἀποβιβάσῃ στρατὸν πολυάριθμον εἰς "Υδραν. Τρόμος κατέλαβε πάντας. 'Ο λαὸς συνῆλθε νὰ σκεφθῇ περὶ φυγῆς, προσεκλήθη δὲ καὶ ὁ Κουντουριώτης. Τὸν παρεκάλεσαν νὰ εἴπῃ πρῶτος τὴν γνώμην του, ἀλλ' αὐτὸς ἐκάθητο σιωπῶν. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἀπεφασίσθη νὰ φύγωσι. Τότε λαβών τὸν λόγον εἶπε:

— Κατευόδιον, ἀδελφοί! Εὔχομαι νὰ εύτυχήσετε εἰς τὰ ξένα καὶ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τοῦτον ἥτις τὸν ἄλλον κόσμον. 'Εγώ, ἡ οἰκογένειά μου, οἱ συγγενεῖς μου, οἱ πλοίαρχοί μου καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν πλοιάρχων μου θά μείνωμεν εἰς τὴν "Υδραν μας.

"Ολοι μὲν μίαν φωνήν ἀνεβόησαν:

— "Οταν μείνης σύ, κανεὶς δὲν φεύγει.

Καὶ πράγματι οὐδεὶς ἔφυγε. Καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐσώθη.

Εἰς τὸν Ἱερὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας 'Αγῶνα ὁ Κουντουριώτης ἀφιέρωσε τὴν μεγάλην ἐκ τριῶν ἑκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν περιουσίαν του, ἔξοπλίζων πλοιᾶ καὶ χορηγῶν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους.

'Ο ἐπιφανῆς οὗτος ἀνὴρ οὐδέποτε ἡθέλησε νὰ λάβῃ ὑπούργημα, οὐδὲ ἀπεδήμησέ ποτε ἐκ τῆς "Υδρας. 'Ἐν "Υδρᾳ ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος 'Ιωάννης Καποδίστριας· ἐν "Υδρᾳ τρὶς ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ πρῶτος τῆς Ἑλλάδος βασιλεὺς "Οθων, ὃστις καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ Μεγαλοσταύρου· ἐν "Υδρᾳ δὲ καὶ ἀπέθανε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1852.

E. A. Σίμος (Κατὰ διασκευὴν)

Γρυπόδαιος Συνθέτοντος (Διασκευὴ)

δις

‘Ο ‘Ανδρέας Συγγρός κατήγετο ἐκ τῆς Χίου. Ἡτο υἱὸς
ἰατροῦ.

‘Ο πατέρης του τὸν προώριζε καὶ τὸν ἀνέτρεφε διὰ νὰ τὸν
σπουδάσῃ καὶ νὰ τὸν κάμη ἐπιστήμονα. ‘Αλλ’ ὁ μικρὸς ‘Αν-
δρέας, μαθητὴς τότε τοῦ Γυμνασίου Σύρου, ἔχασκεν ἐπὶ ὥ-
ρας ἐμπρός εἰς τὰς λίρας τῶν ἀργυραμοιβῶν. Καὶ ἐφλέγετο
ἀπὸ τὸν πόθον νὰ γίνη ἐμπορος. ‘Εχρειάσθησαν χίλια βάσα-
να, μέσα καὶ παρακλήσεις, διὰ νὰ πεισθῇ ὁ πατέρης του νὰ ἀλ-
λάξῃ ἀπόφασιν. Καὶ ὅμα ἐτελείωσε τὸ Γυμνάσιον, τὸν ἔστει
λε «χάριν δοκιμῆς» εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ μα-
θητεύσῃ ἐκεῖ εἰς γραφεῖον ἐμπορικόν.

‘Ο ‘Ανδρέας ἦτο μόλις δεκαεξατής, ὅταν μετέβη εἰς
τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ ἐμπορικόν, εἰς τὸ ὄποιον ὑπηρέ-
τει, ἦτο ὑποκατάστημα μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων ‘Ελληνικῶν
ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἶχε τελειώσει,
ώς εἴπομεν, τὸ Γυμνάσιον. ‘Ηξευρεν ἀρκετὰ Γαλλικά, ὀλίγα
‘Ιταλικά καὶ ‘Αγγλικά. Εἶχε σπουδάσει κατὰ τοὺς μῆνας
τῶν διακοπῶν στοιχεῖα διπλογραφίας καὶ λογιστικῆς. Καὶ
εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατώρθωσεν ἐντὸς ἐξ μηνῶν νὰ
μάθῃ καὶ τὰ Τουρκικά, τὰ ὄποια τοῦ ἐχρειάζοντο διὰ τὴν ἐρ-
γασίαν του. Μετὰ ἐν ἔτος, εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν, ὁ ἀπλοῦς
μαθητευόμενος ὠνομάζετο πρῶτος γραμματικὸς καταστιχά-
ριος εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ διευθυντοῦ του, ποὺ ἐλέγετο Δα-
μιανός. Εἴκοσιν ἐτῶν εἶχεν ἥδη σχηματίσει τὴν ἀρχὴν τῆς
περιουσίας του ἀπὸ τὰς οἰκονομίας του καὶ ἀπὸ μικρὰς
ἐμπορικὰς πράξεις, τὰς ὄποιας εἶχε τὴν ἀδειαν νὰ κάμνη
διὰ λογαριασμόν του. Εἶχε τότε ἔως 40.000 φράγκα ἴδι-
κά του. Εἴκοσι δύο ἐτῶν ἔγινε συνέταιρος τῆς μεγάλης
ἑταιρείας. ‘Ο Δαμιανός εἶχεν ἀποθάνει καὶ αὐτὸς ἦτο τώρα

πλέον διευθυντής. Εἰς ήλικίαν, κατά τὴν ὁποίαν ἄλλοι μόλις ἀρχίζουν τὸ στάδιόν των, δὲ Ἀνδρέας Συγγρός ἦτο ἥδη μεγαλέμπορος.

Ἐπὶ ἔτη ἀκόμη πολλὰ ἐξηκολούθησε νὰ ἐργάζηται μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον καὶ μὲ τὴν ἴδιαν ἐπιτυχίαν. Τὸ στάδιόν του ἦτο ὡς κλῖμαξ, τῆς ὁποίας σταθερῶς, ἀσφαλῶς, ἀνέβαινε καθ' ἑκάστην μίαν βαθμίδα. Ποτὲ δὲν ἐστάθη, ποτὲ δὲν ὠπισθοχώρησεν ἀπὸ ἀδυνάτιαν. Πάντοτε ἐμπρός, πάντοτε πρὸς

τὰ ἐπάνω! Καὶ οὕτως ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφήν.

Ο Ἀνδρέας Συγγρός ὡς σύμβολον τῆς ζωῆς του εἶχε νὰ κάμνῃ πάντοτε τὸ καλόν. Τὰς πολυαρίθμους δὲ εὔεργεσίας του συνέχισεν ὁ μέγας εὐέργετης καὶ μετὰ θάνατον, διὰ τῆς διαθήκης του, ἡ ὁποία δικαίως ἐπωνομάσθη «ποίημα εὐποιίας». Διὰ τοῦτο ὀλίγων πλουσίων τὸ ὄνομα παραμένει τόσον λατρευτὸν καὶ εὐλογητόν, ὅσον τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνδρέου Συγγροῦ.

Γεργόριος Ξενόπουλος (Διασκευή)

Δ' ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ

124. Ο ΗΡΩΔΗΣ Ο ΑΤΤΙΚΟΣ

'Ο 'Ηρώδης ἐφημίζετο ώς ἀπόγονος ἐνδόξων προγόνων, ὃ δὲ οἰκός του ἔγινεν ὄνομαστὸς ἀφ' ὅτου ὁ πατήρ του, ὁ 'Ιούλιος 'Αττικός, ἀνεῦρε κατὰ τύχην ἀμέτρητον θησαυρὸν εἰς μίαν οἰκίαν του. Μετὰ τὸν γάμον δὲ αὐτοῦ ηὕξησεν ἀκόμη περισσότερον τὴν περιουσίαν του διὰ τῆς μεγάλης προικός, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν σύζυγόν του. Εὔηργέτησε πολυειδῶς τὸν δῆμον τῶν 'Αθηναίων, ἀποθανὼν δὲ ἀφῆκε διὰ διαθήκης εἰς ἕνα ἔκαστον τῶν συμπολιτῶν του ἐτήσιον αληροδότημα μιᾶς μνᾶς. 'Η μνᾶ εἶχεν ἔκατὸν δραχμὰς 'Αττικάς· ὥστε, ἀν ὑπολογίσωμεν τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκείνην εἰς 6.000, τὸ ποσὸν ποὺ θὰ ἐπληρώνετο εἰς τοὺς συμπολίτας του κατ' ἔτος ήτο ὅπερογκον, ἀνεργόμενον εἰς 600.000 'Αττικῶν δραχμῶν.

'Εφρόντισεν ἴδιαιτέρως, διὰ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ του 'Ηρώδου καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐκάλεσε μὲν μεγάλους μισθοὺς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἀπὸ τοὺς τότε διδασκάλους, ρήτορας καὶ φιλοσόφους. Καὶ ὁ μαθητὴς πράγματι ἔγινεν εἰς ἐκ τῶν περιφημοτέρων ρητόρων καὶ φιλοσόφων.

'Ενῷ ἀκόμη ἔζη ὁ πατήρ του, ὁ 'Ηρώδης, εἰς ήλικίαν εἴκοσι πέντε ἐτῶν, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος 'Αδριανοῦ διοικητὴς τῶν ἐλευθέρων πόλεων τῆς 'Ασίας. Βλέπων δὲ ὅτι ἡ πόλις τῆς Τρωάδος ἐστερεῖτο ὕδατος, ἔζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως ἔξακόσια τάλαντα διὰ τὴν κατασκευὴν νέου ὑδραγωγείου. 'Αλλὰ τὸ ἔργον, διὰ νὰ συμπληρωθῇ, ἐγρειάζετο ἄλλα ἔκατὸν τάλαντα, οἱ δὲ ἄλλοι διοικηταὶ τῆς 'Ασίας δὲν ἦθελησαν νὰ συμπληρώσουν τὸ ποσὸν τοῦτο, λέγοντες ὅτι εἶναι ἔδικον νὰ δαπανῶνται τὰ εἰσοδήματα

πεντακοσίων πόλεων εἰς τὰς κρήνας μιᾶς καὶ μόνης πόλεως.
Καὶ τότε ὁ γενναιός πατὴρ τοῦ Ἡρώδου ἐχορήγησεν ἐξ
ἰδίων τὸ ἐπὶ πλέον τῆς δαπάνης.

‘Ο ‘Ἡρώδης μετὰ ταῦτα ἔλαβε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπά-
του, κατὰ τὸ ἔτος 143, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίου
τοῦ Εύσεβου. Διότι, καθὼς οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐλάμ-
βανον τὰ μέγιστα πολλάκις ἀξιώματα τῶν Ἀθηνῶν, οὕτω
συνέβαινε καὶ “Ἐλλήνες, ιδίως Ἀθηναῖοι, νὰ διορίζωνται
ὑπατοι τῆς ὅλης αὐτοκρατορίας.

‘Αλλὰ τὸν πλεῖστον χρόνον τῆς ζωῆς του ὁ Ἡρώδης
παρέμεινεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὰς λαμπρὰς ἐπαύλεις,
τὰς ὅποιας εἶχεν εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ιδίως
εἰς τὸν Μαραθώνα. Ἐκεῦνο ὅμως, τὸ ὅποιον κατέστησεν
ἀθάνατον τὸ ὄνομα τοῦ Ἡρώδου, εἶναι τὰ πολυάριθμα οἰ-
κοδομήματα καὶ ἄλλα κτίρια, μὲ τὰ ὅποια ἐκόσμησε τὰς
Ἀθήνας καὶ ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν
τῶν ὅποιων ἐξώδευσεν ἀμύθητα ποσά.

Κατεσκεύασεν ἐντὸς τεσσάρων ἐτῶν τὸ λαμπρὸν ἐκ
λίθου Πεντεληγίου στάδιον, πλησίον τοῦ Ἰλισοῦ, ἐπὶ τῶν
ἐρειπίων τοῦ ὅποιου ὁ μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης Γεώργιος
Ἀβέρωφ ἔκτισε τὸ σημερινὸν στάδιον τῷ 1896, ἐπ’ εὐκαι-
ρίᾳ τῶν Ὄλυμπιακῶν Ἀγώνων. Ἡτο μήκους ἐξακοσίων
ποδῶν καὶ ἡδύνατο νὰ περιλάβῃ ὀλόκληρον τὸν δῆμον τῶν
Ἀθηναίων. Οἱ συμπολῖταί του Ἀθηναῖοι ἐθαύμασαν τὸ ἔρ-
γον καὶ παρετήρησαν ὅτι ὁρθῶς πράγματι ἐπωνομάσθη Πα-
ναθηναϊκόν.

‘Ο ‘Ἡρώδης ἐσκέπτετο ὅτι τὸ νὰ ἐξοδεύῃ τὰ χρήματά
του διὰ κατασκευὴν ἔργων, τὰ ὅποια ἐκόσμουν τὰς πόλεις
καὶ ἔτρεφον τοὺς ἔργαζομένους, ἥτο προτιμότερον ἀπὸ τοῦ
νὰ τρέφῃ τοὺς ἀργοὺς συμπολίτας του.

‘Ο ‘Ἡρώδης ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μνήμην τῆς συζύγου

του Ρηγίλλης θέατρον, τὸ ὄποῖον ἐκτίσθη καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ κέδρον, τοῦ ὄποίου ὅμοιον δυσκόλως ἥδύνατο νὰ εὔρεθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἐκτὸς τούτου ἐκτισεν Ὁδεῖον, κείμενον εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ὑπωρείας τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ὄνομαζόμενον Ὁδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ἐκτισεν ἐπίσης θέατρον εἰς τὴν Κόρινθον, ἐχορήγησε πλούσια ἀναθήματα καὶ κοσμήματα εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ κατεσκεύασε λουτρά εἰς τὰς Θερμοπύλας.

Ἡ Ἰταλία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Εύβοια, ἡ Βοιωτία, ἡ Πελοπόννησος ἔτυχον παρ' αὐτοῦ πολλῶν εὐεργεσιῶν. Αἱ δὲ Ἑλληνίδες πόλεις ἐνταῦθα καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξεδήλωσαν τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς αὐτὸν εἰς πολλὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὸν ἀπεκάλεσαν προστάτην καὶ εὐεργέτην.

Οἱ Ἡρώδης ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 76 ἑτῶν, εἰς τὸν Μαραθῶνα, καὶ ἐκηδεύθη πανηγυρικῶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθὲν Παναθηναϊκὸν στάδιον.

K. Παπαρρηγόπουλος (Διασκευὴ)

125. ΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Τὸ ἅρθρον 60 τοῦ νόμου, ὁ ὄποῖος προστατεύει τὰς ἀρχαιότητας, διατάσσει: «Ολαι αἱ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἀρχαιότητες, ὡς ἔργα τῶν προγόνων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, θεωροῦνται κτῆμα ἔθνικὸν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει».

Εἶναι λοιπὸν καθῆκον ἔξαιρετικὸν ὅλων ἡμῶν νὰ προφυλάσσωμεν καὶ προστατεύωμεν τὰς ἀρχαιότητας, αἱ ὄποιαι εἶναι σωζόμενα κειμήλια τοῦ βίου τῶν προγόνων μας. Διότι οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἦσαν ὁ εὐγενέστατος λαὸς τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐδώρησαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὸ φῶς, τὸ ὄποῖον καθιδηγεῖ σήμερον τὸν κόσμον.

Κειμήλια τῶν προγόνων μας εἶναι οἱ ἡρειπωμένοι

ναοί των, τὰ ἀγάλματα, οἱ τάφοι, οἱ ἐνεπίγραφοι λίθοι, τὰ ἀγγεῖα, τὰ ἀντικείμενα τὰ ὅποια στολίζουν τοὺς τάφους των, καὶ πᾶν ἐν γένει ἔργον τέχνης. Πάντα ταῦτα ἔξηλθον ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν προγόνων μας. Καὶ δι’ αὐτὸν πρέπει νὰ εἶναι δι’ ἡμᾶς τοὺς "Ἐλληνας Ἱερά, προσφιλῆ καὶ πολύτιμα. Εἰναι τοιούτα ὡς μία οἰκογενειακή εἰκών, τὴν ὅποιαν ἔχομεν ἀπὸ γενεῶν παρὰ τῶν πατέρων μας.

Θὰ τὴν παρεδίδετε ποτὲ τὴν εἰκόνα ἐκείνην εἰς ξένον; Θά ἐδέχεσθε νὰ τὴν ἐμπορευθῆτε καὶ νὰ τὴν πωλήσετε ποτὲ τὴν εἰκόνα αὐτήν; "Οχι βέβαια! Ἡ εἰκὼν αὕτη θὰ μένῃ πάντοτε Ἱερὸν κειμήλιον τῆς οἰκογενείας. Ὁποιονδήποτε τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ ἂν τὴν κατέχῃ, ἀνήκει εἰς ὅλην τὴν οἰκογένειαν. Διότι μὲ τὴν εἰκόνα αὐτὴν μετεδόθη εἰς ἡμᾶς ὡς κληρονομία ἡ εὐλογία τῶν γενεῶν τῶν προπατόρων μας.

Τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ κειμήλια τῶν προγόνων μας. Δι’ αὐτῶν μετεβίβασαν εἰς ἡμᾶς τὸ φῶς τῆς δόξης των καὶ τὴν εὐλογίαν των. Διότι τὸ ἀθάνατον πνεῦμα των ἔχαρισεν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους των καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ μᾶς χαρίζῃ διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν προστασίαν του. Δι’ αὐτῶν μᾶς ἀφῆκαν ὡς κληρονομίαν δύναμιν, ἡ ὅποια εἶναι ἀνωτέρα τῶν ὅπλων μας καὶ τῶν βραχιόνων μας.

Τὴν βοήθειαν, τὴν ὅποιαν προσέφερον οἱ φιλελληνικοὶ λαοὶ εἰς τὸν ἄγωνα τῶν πατέρων μας, εἰς τὴν μνήμην τῶν προγόνων μας τὴν προσέφερον. Εἰς τὰς ναυμαχίας τοῦ ἄγωνος τῶν πατέρων μας, τῆς Ἐρεσοῦ, τῆς Σάμου, τῶν Πατρῶν, τοῦ Ναυπλίου, ἔξυμνει ἡ παγκόσμιος ποίησις τὴν Σαλαμῖνα καὶ τὸ Ἀρτεμίσιον. Εἰς τὰς μάχας τῆς Ἀμπλιανῆς, τῆς Γραβιᾶς, τῶν Δερβενακίων ἐνεθυμεῖτο τὰς μάχας τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Πλαταιῶν.

Οἱ παλαιοὶ ἡμῶν πρόγονοι ἐμάχοντο καὶ αὐτοί, ἀ-

ρχτοι, εἰς τὴν πρώτην γραμμήν, εἰς τὰς τάξεις τῶν πατέρων μας, διότι προέβαλλον ὑπὲρ αὐτῶν λάμπουσαν ἀσπίδα τὴν δόξαν των.

Διὰ τοῦτο πᾶν ὅ, τι ἀπομένει ἀπὸ τὸν βίον τῶν προγόνων μας, πρέπει νὰ εἶναι δι’ ἡμᾶς ἱερὸν καὶ ἄγιον, ὅπως τὰ ἱερὰ σκεύη εἰς τοὺς ναούς. Τὰ εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ "Ἐθνους ἀρχαῖα κειμήλια ἀνήκουν ἐξ Ἰσού εἰς ὅλους τοὺς "Ελληνας. Δύναται λοιπὸν κανεὶς νὰ φαντασθῇ ἱερώτερον καθῆκον τῆς "Ελληνικῆς φιλοπατρίας ἀπὸ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ ἀρχαῖα κειμήλια; Δὲν πρέπει ὅλοι οἱ πολῖται νὰ ἀγρυπνοῦν ἐπ' αὐτῶν;

"Ο τυμβωρύχος, ἐκεῖνος δηλαδὴ ὁ ὅποιος ἀνασκάπτει κρυφίως ἀρχαίους τάφους καὶ σχίζει τὰ στέρνα τῆς γῆς διὰ νὰ ἀνεύρῃ καὶ κλέψῃ ἀρχαῖα κειμήλια, ὅμοιάζει μὲ τὸν ἱερόσυλον, ὁ ὅποιος θραύει τὴν θύραν τοῦ ναοῦ διὰ νὰ κλέψῃ τὰ ἱερὰ σκεύη. "Ο πωλῶν κρυφίως εἰς ξένους ἀρχαῖα κειμήλια ἔχει τῆς ἀδείας τοῦ Κράτους, ὁ ἀρχαιοκάπηλος, ὅπως λέγεται, εἶναι ἐξ Ἰσού ἔνοχος. "Οσοι καταστρέφουν ἢ ρυπαίνουν τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα τῆς προγονικῆς δόξης εἶναι ἐξ Ἰσού ἔνοχοι. "Ομοιάζουν πρὸς τοὺς ἀγρίους ἐκείνους τυράννους τῶν χρόνων τῆς δουλείας, οἱ ὅποιοι εἰσήρχοντο εἰς τοὺς ναούς μας, ὕβριζον τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν, ἐρρύπταινον τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ ἐξώρυσσον τοὺς ὁφθαλμούς τῶν ἀγίων.

"Ολοι αὗτοὶ εἶναι ἔχθροι τοῦ "Ἐθνους. Οἱ πολῖται, εἰς τοὺς ὅποιους, ὡς μέλη τοῦ "Ἐθνους, ἀνήκουν αἱ ἀρχαιότητες, ἔγρυπνοι φύλακες τούτων, ὀφείλουν νὰ καταγγέλλουν εἰς τὰς ἀρχὰς τοὺς ἔχθρούς τούτους τοῦ "Ἐθνους διὰ τὰς πράξεις των, ὡς τὰ βαρύτερα κατὰ τῆς Πατρίδος ἐγκλήματα.

Ἐμμανουὴλ Λυκούδης (Κατὰ διασκευὴν)

‘Ο μέγας οὗτος μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς τῆς ἀρχαιότητος ἐγεννήθη εἰς τὰς Συρακούσας τῆς Σικελίας κατὰ τὸ 287 π.Χ. Κατήγετο ἀπὸ πλουσίων καὶ βασιλικὴν οἰκογένειαν καὶ ἦτο συγγενῆς τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἰέρωνος. Νέος μετέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἔμεινε πολὺν χρόνον καὶ ἐκεῖ συνεπλήρωσε τὰς μαθηματικὰς γνώσεις του. Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Συρακούσας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ συγγενοῦς του Ἰέρωνος.

‘Ο Ἰέρων ἐτίμα τὸν Ἀρχιμήδην καὶ προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὰ μέσα βίου ἀνέτου. ‘Αλλ’ ἡ ἐπιστήμη ἦτο ἡ μόνη ἀπόλαυσις τοῦ σοφοῦ ἀνδρός. Ἀνακαλύψεις ἔξοχοι ἐδόξασαν τὸ ὄνομά του.

Εἶχε κατασκευάσει πλῆθος δργάνων. Μὲ τὴν βοήθειαν μοχλῶν καὶ τροχαλιῶν ηὔξανε καταπληκτικῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κινητηρίου δυνάμεως. Καὶ δι’ αὐτῶν διὰ μετρίας ἐνεργείας ἐνίκα ὑπερμεγέθεις ἀντιστάσεις.

‘Ο Ἀρχιμήδης εἶπε κάποτε εἰς τὸν Ἰέρωνα ὅτι μὲ ἀσήμαντον σχεδὸν δύναμιν ἥδυνατο νὰ σηκώσῃ φορτίον βάρους. ὅσον ἤθελε φαντασθῆ μεγάλου. «Δός μοι πᾶ στῶ καὶ τὰν γῆν κινήσω», ἔλεγεν εἰς τὸν Ἰέρωνα. Δηλαδὴ «δός μου ποῦ νὰ σταθῶ καὶ θὰ κινήσω τὴν γῆν». Ἐκεῖνος ἐζήτησε τότε ἀπὸ τὸν Ἀρχιμήδην νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων του μὲ ἐν πείραμα. Τὸν ἐκάλεσε νὰ κινήσῃ μέγιστον βάρος διὰ μικρᾶς δυνάμεως. ‘Ο Ἀρχιμήδης ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ἴδού πῶς:

‘Ο Ἰέρων διετήρει εἰς τὸν λιμένα τῶν Συρακουσῶν πλοῖα βάρους πολλῶν τόννων. ‘Ο μαθηματικὸς ἐξέλεξεν ἐξ αὐτῶν τὸ βαρύτερον καὶ τὸ ἔσυρεν εἰς τὴν ξηράν, ἀλλὰ μὲ πολὺν κόπον καὶ μὲ τὴν βοήθειαν πολλῶν χειρῶν. Κατόπιν διέταξε

νὰ θέσουν εἰς αὐτὸ τὸ φορτίον καὶ τόσους ἀνδρας, ὅσους ἡδύνατο νὰ περιλάβῃ. Τότε, ἀφοῦ ἐκάθισεν εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πλοίου τούτου, ἔσυρε διὰ μόνης τῆς χειρὸς ἡσύχως τὸ ἄκρον τῆς μηχανῆς μὲ πολλὰς τροχαλίας. Καὶ ἔφερε τὸ πλοῖον πρὸς τὸ μέρος του. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ λαὸς τῶν Συρακουσῶν δὲν εἶχε καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ σοφοῦ μηχανικοῦ.

Εἰς τὸν Ἀρχιμήδην ἀνήκει ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀρχῆς, καθ' ᾧ «πᾶν σῶμα βυθιζόμενον εἰς ὑγρὸν χάνει τόσον βάρος, ὃσον εἶναι τὸ βάρος τοῦ ὑγροῦ, τὸ ὅποιον ἐκτοπίζει».

Τὴν ἀνακάλυψιν αὐτὴν ἔκαμεν ὡς ἔξῆς:

‘Ο ‘Ιέρων εἶχε παραδώσει εἰς χρυσοχόον ποσότητα χρυσοῦ διὰ νὰ τοῦ κατεσκευάσῃ ἔνα στέφανον. ‘Ο χρυσοχόος ἀφήρεσε μέρος τοῦ χρυσοῦ καὶ τὸ ἀντικατέστησε μὲ ἄργυρον ἵσου βάρους. Οὕτω κατεσκεύασε στέφανον, ὁ ὅποιος δὲν ἦτο ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ, ἀλλὰ ἦτο μεῖγμα χρυσοῦ καὶ ἄργυρου. ‘Ο ‘Ιέρων ὑπώπτευσε τὴν ἀπάτην. Δὲν ἥθελεν δικαίως νὰ χαλάσῃ τὸν στέφανον, διότι ἦτο ἀριστούργημα τέχνης. Προέτεινε λοιπὸν εἰς τοὺς φυσικοὺς καὶ μαθηματικοὺς νὰ λύσουν τὸ ἔξῆς πρόβλημα: «Χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτε ὁ στέφανος, νὰ εὑρεθῇ ἀν εἶναι κατεσκευασμένος ἀπὸ καθαρὸν χρυσὸν ἢ εἶναι μεῖγμα χρυσοῦ καὶ ἄργυρου. Καὶ ἀν εἶναι μεῖγμα, νὰ εὑρεθῇ ἡ ποσότης τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἄργυρου».

Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἦτο παίγνιον διὰ τὸν Ἀρχιμήδην. Ἐζύγισε τὸν στέφανον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ὄδατος. Παρετίρησεν δὲ τὸ ἔχανεν ἀπὸ τὸ βάρος του μέρος, τὸ ὅποιον ἀντεστοίχει ὅχι εἰς καθαρὸν χρυσόν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀναλογίαν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἄργυρου, ποὺ ἀνεμείχθησαν. Διότι τὰ μέταλλα κύτα, ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ἔχουν διάφορον βάρος εἰς ἵσου ὅγκον.

Τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ εὗρεν δὲ Ἀρχιμήδης, ὅταν εὑρίσκετο εἰς τὸ λουτρόν. Καὶ ἡ παράσοδις ἀναφέρει ὅτι τόσον πολὺ ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὴν λύσιν αὐτήν, ὡστε ἔξηλθε γυμνὸς ἀπὸ τὸ λουτρὸν καὶ ἔτρεχεν εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Συρακουσῶν φωνάζων: «Εὕρηκα! Εὕρηκα!».

Οὐαὶ τῷ Αρχιμήδῃ ἐφονεύθη τῷ 212 π.Χ. ὑπὸ Ρωμαίου στρατιώτου. Οἱ Ρωμαῖοι τότε ἐκυρίευσαν αἰφνιδίως τὰς Συρακούσας καὶ διέταξαν γενικὴν σφαγὴν τῶν κατοίκων. Οὐαὶ τῷ Αρχιμήδῃ ἐκάθητο εἰς τὴν δημοσίαν πλατεῖαν καὶ παρετήρει τὰ γεωμετρικὰ σχήματα καὶ τοὺς κύκλους, τοὺς ὅποιους εἶχε χαράξει ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅτε ὁ Ρωμαῖος στρατιώτης ὥρμησεν ἐναντίον του. Οὐαὶ τῷ Αρχιμήδῃ τόσον ἦτο προσηλωμένος εἰς τὰ σχέδιά του, ὡστε ἐφώναξε: «Μή μου τοὺς κύκλους τάρασσε!». Ο στρατιώτης ὑψώσε τὸ ξίφος καὶ τὸν ἐφόνευσε, παρὰ τὴν ρητὴν διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ, ὅπως μὴ φονευθῇ ὁ Αρχιμήδης.

(Κατὰ διασκευὴν)

Ε'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΝ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

127. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ (Ο.Η.Ε.)

Ἐπὶ ἔξῃ τηγανίου αίματοκυλίετο ἡ ἀνθρωπότης κατὸ τὸν τελευταῖον δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον. Ἀνυπόλογοις τοι εἶναι καὶ ζημίαι καὶ καταστροφαὶ δι' ὅλα τὰ Κράτη, ὅσα ἔλαβον μέρος εἰς αὐτόν.

Πόλεις καὶ χωρία μὲ τὰς οἰκίας, τὰ μεγάλα δημόσια οἰκοδομήματα, τὸν ναούς, τὰ διδακτήρια, τὰ ἐργοστάσια μετεβλήθησαν ἐκ τῶν βομβαρδισμῶν εἰς σωρούς ἐρειπίων. Απομονώχανται, ἐπιβατηγὰ καὶ φορτηγὰ σιδηροδρομικὰ βαγόνια κατεστράφησαν ἢ παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ. Σιδηροδρομικαὶ γέφυραι ἀνετινάχθησαν. Δρόμοι ἀνεσκάφησαν. Λιμένες κατεχώσθησαν μὲ πλοῖα βυθισμένα ἐντὸς αὐτῶν. Βουνὰ καὶ λόφοι ἀπεγυμνώθησαν ἀπὸ τὸ πράσινον. Τὰ ζῷα, τὰ ὄποια βοηθοῦν τὸν ἀνθρωπὸν εἰς τὰς ἐργασίας του ἢ χρησιμεύουν ὡς τροφὴ του, σιγὰ — σιγὰ ἥφαντισθησαν.

Ἐκατομμύρια εἶναι οἱ στρατιῶται, οἴτινες ἐφονεύθησαν εἰς τὰς μάχας ἢ ἀπέθανον ἀπὸ τὰς κακουχίας, τὸ ψῦχος, τὴν πεῖναν, τὰς στερήσεις. Πολλοὶ ἥκρωτηριάσθησαν καὶ ἔμειναν ἀνάπτηροι, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐργασθοῦν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ὑλικῶν, ἡ ἀνθρωπότης εἶχε καὶ μεγάλας ἥθικὰς ζημίας. Ἐμειώθη ἡ ἀξία, τὴν ὄποιαν ἔχει ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχαλαρώθη ὁ σεβασμὸς τοῦ πολίτου πρὸς τὸν νόμον, ὁ σεβασμὸς τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς, τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ἡλικιωμένους ἀνθρώπους. Ἐκλονίσθησαν τὰ θεμέλια τῆς οἰκογενείας. Ἐκλονίσθη ἡ ἐντιμότης, ἡ φιλαλήθεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ φιλία. Εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων ἐνεφώλευσε τὸ ψεῦδος, ἡ ἀπάτη, τὸ μῆσος καὶ ἡ δίψα τῆς καταστροφῆς.

‘Η φρίκη τοῦ πολέμου μὲ τὰς μεγάλας καὶ ἀνυπολογίστους ζημίας καὶ καταστροφὰς συνεκίνησεν ὅλους τοὺς λαούς τῆς γῆς.

Διὰ τοῦτο, ἀντιπρόσωποι 51 Ἐθνῶν συνῆλθον, κατ’ ἐντολὴν τῶν Κυβερνήσεών των, κατὰ τὸν Ιούνιον τοῦ 1945, εἰς τὸν “Αγιον Φραγκίσκον τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀπεφάσισκαν νὰ ἔνωθοῦν αἱ δυνάμεις τῶν Ἐθνῶν τούτων, διὰ νὰ δημιουργηθῇ μία Παγκόσμιος Ὀργάνωσις, μὲ σκοπὸν νὰ ἔξασφαλισθῇ εἰς τὸ μέλλον ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου.

Πρὸς τοῦτο ὑπέγραψαν, οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι τὸν Καταστατικὸν Χάρτην, ὃστις ἐρρύθμισε τὸν Ὀργανισμὸν τῶν ‘Ηνωμένων Ἐθνῶν (O.H.E.). Κατὰ δὲ τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1945 ὁ O.H.E. ἔκαμεν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν του. Συνῆλθον δηλαδὴ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ‘Ηνωμένων Ἐθνῶν εἰς συνέλευσιν καὶ ἤρχισαν νὰ συζητοῦν πῶς θὰ λυθοῦν τὰ διεθνῆ ζητήματα μὲ εἰρηνικὰ μέσα.

‘Ιδοὺ τί ἔκήρουξαν τὰ ‘Ηνωμένα “Ἐθνη εἰς ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὴν κοινήν των συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέγραψαν οἱ ἀντιπρόσωποί των:

‘Ημεῖς οἱ λαοὶ τῶν ‘Ηνωμένων Ἐθνῶν ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐπιδιώξωμεν μὲ κοινάς προσπαθείας τὰ ἔζης:

— Νὰ διαφυλάξωμεν τὰς μελλούσας γενεᾶς ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ πολέμου, ὁ διοῖς δύο φορὰς ἐντὸς μιᾶς γενεᾶς ἐπροξένησεν ἀνεκδιήγητον δυστυχίαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

— Νὰ βοηθήσωμεν νὰ διατηρηθῇ ἡ Δικαιοσύνη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις μας, τὰς ὅποιας ἀναλαμβάνομεν μὲ διεθνεῖς συμβάσεις.

— Νὰ προαγάγωμεν τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ νὰ δημιουργήσωμεν καλυτέρους ὄρους ζωῆς μὲ μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν.

- Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὰ εἴμεθα ἀποφασισμένοι:
- Νὰ ἐπιδείξωμεν ἀνοχὴν καὶ νὰ ζήσωμεν ὅμοῦ ἐν εἰρήνῃ ὡς καλοὶ γείτονες.
  - Νὰ ἐνώσωμεν τὰς δυνάμεις μας διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὴν διεθνῆ εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν.
  - Νὰ ἀποφύγωμεν πολέμους καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιήσωμεν ἔνοπλον δύναμιν παρὰ μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν κοινοῦ συμφέροντος.

Ἡ ἕδρασις τοῦ Ο.Η.Ε. καὶ αἱ ἀρχαί, τὰς ὁποίας ἐκρυζε, μᾶς ὑπενθυμίζουν τὴν ἴστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν Ἀμφικτιονιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεδίωξαν νὰ ἔξασφαλίσουν διὰ τῆς ἐνώσεως γειτονικῶν πόλεων τὰ κοινὰ των συμφέροντα. Μᾶς ὑπενθυμίζουν ἀκόμη τὴν ἀπόπειραν τοῦ Περικλέους νὰ συγκροτήσῃ Πανελλήνιον συνέδριον εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ συζητηθῇ πῶς θὰ ἔξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν θαλασσῶν.

Τὰ 51 "Ἐθνη, τὰ ὁποῖα ὑπέγραψαν εἰς "Αγιον Φραγκίσκον τῆς Ἀμερικῆς τὴν κοινὴν συμφωνίαν καὶ ἐπεκύρωσαν αὐτήν, εἶναι τὰ ἔξι:

Αἴγυπτος	Γουατεμάλα
Αἴθιοπία	Δανία
Ἀιτή	Δομινικανὴ Δημοκρατία
Ἀργεντινὴ	Ἐλλάς
Αὔστραλία	"Ἐνωσις Ρωσικῶν Σοβιετικῶν
Βέλγιον	Δημοκρατιῶν
Βενεζουέλα	Ἡν. Πολιτεῖαι Β. Ἀμερικῆς
Βολιβία	Ἰνδίαι
Βραζιλία	Ιράκ
Γαλλία	Ιράν
Γιουγκοσλαβία	Ισημερινὸς

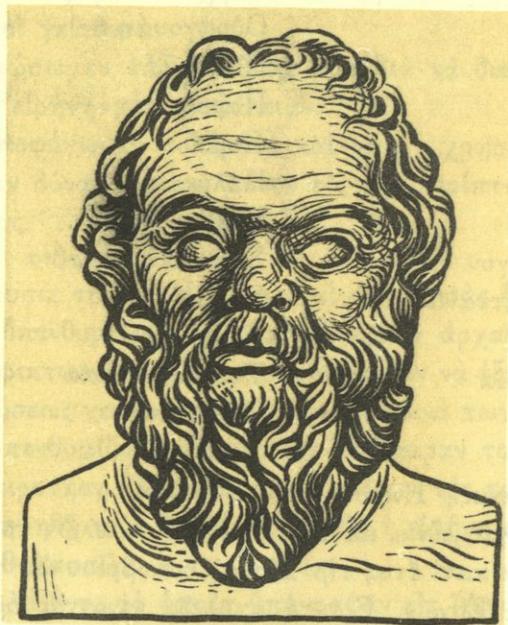
Καναδᾶς	Όλλανδία
Κίνα	Ούκρανία
Κολομβία	Ούραγουάη
Κόστα - Ρίκα	Παναμᾶς
Κούβα	Παραγουάη
Λευκορωσία	Περοῦ
Λίβανος	Πολωνία
Λιβερία	Σαλβαντόρ
Λουξεμβούργον	Σαουδική Αραβία
Μεγάλη Βρεττανία	Συρία
Μεξικόν	Τουρκία
Νέα Ζηλανδία	Τσεχοσλοβακία
Νικαράγουα	Φιλιππίναι
Νορβηγία	Χιλή
Νοτιοαφρικανική "Ενωσις	Χονδούρα.

'Η Ελλάς είναι ἐκ τῶν ἰδρυτικῶν μελῶν τοῦ Ο. Η. Ε. καὶ ἔορτάζει κατ' ἔτος τὴν 24ην Ὁκτωβρίου ὡς ἡμέραν τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν. Εἰς τὰ σχολεῖα γίνονται διμιλίαι ὑπὸ τῶν διδασκάλων πρὸς τοὺς μαθητὰς διὰ τοὺς σκοπούς, τοὺς δόποίους ἔχει ὁ Ο.Η.Ε., πῶς δηλονότι θὰ ἔξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη εἰς τὸν κόσμον καὶ θὰ εύτυχήσῃ ἡ ἀνθρωπότης.

Θεόδωρος Παρασκευόπουλος

ΣΤ'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

128. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

‘Ο συφώτατος Σωκράτης ἴδου τί ἔλεγε διὰ τὴν γεωργίαν:

Καὶ οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ πλούσιοι δύνανται νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, διότι ὅχι μόνον φέρει πλοῦτον, ἀλλ’ εἶναι συγχρόνως εὐχάριστος καὶ διασκεδαστική. Μᾶς συνηθίζει νὰ ὑπομένωμεν καὶ τοὺς κόπους καὶ τὸ ψῦχος καὶ τὴν θερμότητα, νὰ σηκωνώμεθα πρωὶ καὶ νὰ περιπατῶμεν πολύ. Τοιουτοτρόπως ἐνδυναμώνει τὸ σῶμα καὶ μᾶς καθιστᾷ ὑγιεῖς, εύρώστους καὶ ἵκανούς πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος. Τὰ ψυχρὰ ὅδατα τῆς ἐξοχῆς, οἱ σύνδενδροι

καὶ σκιεροὶ τόποι καὶ ὁ δροσερὸς καὶ καθαρὸς ἀὴρ ὅγι μόνον
ὑγείαν ἀλλὰ καὶ τέρψιν προξενοῦν εἰς τοὺς γεωργούς. Εἶναι
δὲ ἀδύνατον ἐλεύθερος ἄνθρωπος νὰ εὕρῃ ὥφελιμωτέραν καὶ
τερπνοτέραν ἀσύλικαν.

Ἡ γεωργία διδάσκει τὴν ἀγάπην τῆς ἔργασίας καὶ τὴν
δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Διότι οἱ μὲν κόποι τοῦ ἐπιμελοῦς γε-
ωργοῦ πλουσίως ἀνταμείβονται, ἡ δὲ ὀκνηρία τοῦ ἀμελοῦς
τιμωρεῖται μὲ τὴν δυστυχίαν του. Διδάσκει ἡμᾶς καὶ τὰ
καλὰ τῆς ἑνώσεως καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας.
Δικαίως δὲ ἐπωνομάσθη μήτηρ καὶ ὅλων τῶν ἀλλων τε-
γγῶν. Διότι, ὅταν ἡ γεωργία ἑνός τόπου ἀκμάζῃ, ἀκμάζουν
καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι. "Οπου ἡ γεωργία παραμελεῖται, ἐκεῖ
καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι εἶναι εἰς κακὴν κατάστασιν

129. ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

"Οταν ὁ ἄνθρωπος ἥτο ἄγριος καὶ ἀπολίτιστος, τότε ὅ, τι
πρᾶγμα εἶγεν ἀνάγκην διὰ νὰ συντηρηθῇ καὶ νὰ ζήσῃ τὸ
ἔλαμβανεν ἀπὸ τὴν φύσιν. Μὲ τὸ δέρμα τοῦ ζώου, τὸ ὀ-
ποῖον φονεύει, καλύπτει τὴν γυμνότητά του. Ἡ δὲ σάρξ τοῦ
φονευομένου ζώου χορηγεῖ εἰς αὐτὸν τὴν πρωτίστην τρο-
φήν του. Τὸ πλησίον δάσος δίδει εἰς αὐτὸν ξύλα διὰ νὰ
στήσῃ τὴν καλύβην του, πυκνὸν φύλλωμα διὰ νὰ τὴν στε-
γάσῃ, καὶ πλῆθος ἀγρίων καρπῶν διὰ νὰ ποικίλη τὸ ἄχαρι
γεῦμά του.

"Αμα ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἡμερωθῇ καὶ μορφωθῇ, δηλαδὴ
πολιτισθῇ, μεταβάλλει τὴν ζωήν του.

Δὲν τοῦ εἶναι ἀρκετὰ τὰ πρῶτα αὐτὰ φυσικὰ ἐφόδια,
τὰ πρωτογενῆ, οὔτε ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀπλῆν καὶ ἀκατέργαστον
τροφήν του. Ζητεῖ νὰ εὕρῃ ἀσύλον ἀσφαλέστερον, ἐνδύματα
καλύτερα, φαγητὰ δρεκτικώτερα καὶ περισσότερον εὔκολο-

χώνευτα. "Αν καὶ αἱ νέαι αὔται ἀνάγκαι του δὲν εἶναι καὶ τόσον μεγάλαι, βλέπει ὅμως ὅτι μερικὰ πράγματα δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὰ προμηθευθῆ μόνος του. Καὶ ζητεῖ τότε τὴν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν τῶν ὅμοιων του.

'Αλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μόνον. 'Αφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐθεράπευσε τὰς πρώτας ἀνάγκας του, ἄλλαι ἀνάγκαι παρουσιάζονται εἰς αὐτόν. 'Ο ἄγριος ἐνεδύετο τὸ δέρμα τῆς ἐλάφου ἢ τῆς ἄρκτου. 'Ο πολιτισμένος ὅμως ἀντικαθιστᾷ τὴν ἐνδυμασίαν αὐτὴν διὰ τοῦ μαλλίνου ὑφάσματος, δηλαδὴ διὰ τοῦ ἔριου τῶν ζώων τὸ ὄποιον γνέθει καὶ ὑφαίνει.

Βραδύτερον εἰς τὸ μοναδικὸν αὐτὸ ἐνδυμα προσθέτει καὶ ἄλλα. Χρειάζεται εἰς αὐτὸν χιτών, ὑποκάμισον ἐκ λίνου ἢ βάμβακος, μάλλινον ἢ μετάξινον, περιπόδιον, ὑποδήματα ἐκ δέρματος κατεσκευασμένα, περισκελίς, πῖλος ἀδιάβροχος καὶ χίλια ἄλλα πράγματα.

Δὲν δύναται πλέον νὰ διαμείνῃ ἐντὸς τρώγλης ἢ καλύβης. 'Η κατοικία του θὰ εἶναι ἀπὸ ξύλα καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίθους ἢ ὄπτοπλίνθους, θὰ ἔχῃ πολλὰ διαμερίσματα ἢ χωριστὰ δωμάτια. Θὰ εἶναι κτισμένη, διὰ μεγαλυτέρων ἀσφαλειῶν, ἐπὶ στερεῶν θεμελίων, ἢ, διὰ νὰ εἶναι περισσότερουν ὕγιεινή, τὴν κτίζει ὑπεράνω θολωτοῦ ὑπογείου.

'Η κλίνη του ἄλλοτε ἀπετελεῖτο ἀπὸ ξηρὰ φύλλα δένδρων. Τώρα ἔχει στρωμάτις, σινδόνας, προσκεφάλαια, κλινοσκεπάσματα καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη.

'Ο ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν εἶναι πλέον ἴκανὸς νὰ κατασκευάσῃ μόνος του ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, τῶν ὄποιων ἔχει ἀνάγκην. Κατασκευάζει μερικὰ ἐξ αὐτῶν, τὰ ὑπόλοιπα ὅμως τὰ ζητεῖ ἀπὸ φίλους του καὶ ἀπὸ τοὺς γείτονάς του. Καὶ ὅσα τοῦ περισσεύουν καὶ εἶναι ἀχρηστά εἰς αὐτὸν ἀνταλλάσσει μὲ ὅσα περισσεύουν εἰς ἄλλους.

'Ο Πέτρος καλλιεργεῖ τὴν ἄμπελόν του καὶ παράγει

οίνον. Ὁ Παῦλος καλλιεργεῖ τὸν ἀγρόν του καὶ παράγει σῖτον. Ὁ Παῦλος δίδει εἰς τὸν Πέτρον τρία κιλὰ σίτου καὶ λαμβάνει εἰς ἀνταλλαγὴν ἔξι κιλὰ οἴνου.

Ἡ ἀμοιβαία αὐτὴ δόσις λέγεται ἀνταλλαγή, δηλαδὴ μία πρᾶξις, διὰ τῆς ὅποιας μεταβιβάζει τις ἀπ' εὔθειας ἐν προϊὸν ἀντὶ ἄλλου προϊόντος τῆς ἴδιας ἀξίας. Ἡ ἀνταλλαγὴ αὗτη ἔχει σκοπὸν νὰ προμηθεύσῃ καὶ εἰς τοὺς δύο ἑκεῖνο, τοῦ ὅποιου ἔχουν ἀνάγκην. Ἐκαστος λαμβάνει τὸ πρᾶγμα, τὸ ὅποιον τοῦ λείπει, καὶ δίδει ἑκεῖνο, τὸ ὅποιον τοῦ περισσεύει. Ἐνεργεῖ μίαν καλὴν πρᾶξιν διὰ τὸν ἀσυτόν του. Ἡ ἀνταλλαγὴ αὕτη εἶναι ὡφέλιμος καὶ διὰ τοὺς δύο.

Αλλὰ καὶ αὕτη, ὅσον προχωρεῖ ὁ χρόνος, δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὸν πολιτισμένον ἄνθρωπον. Διότι, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ ἄνθρωπος ὃ, τι τοῦ εἶναι ἀπαραίτητον, πρέπει νὰ εῦρῃ αὐτὸ ἔτοιμον καὶ ἀμέσως νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτόν. Τοῦτο δημοσιονήθως δὲν συμβαίνει. Εἴμαι ἀμπελουργὸς καὶ διὰ τὸν τρυγγητὸν ἔχω τὴν ἀνάγκην π.χ. ἐνὸς κάδου. Διὰ νὰ τὸν ἀποκτήσω, προσφέρω εἰς τοὺς γείτονάς μου δέκα βαρέλια οἴνου, τὰ ὅποια πολλοὶ θὰ τὰ ἥθελον. Αλλὰ κανεὶς ἀπὸ αὐτούς δὲν ἔχει τοιοῦτον κάδον. Ἐδῶ ἡ ἀνταλλαγὴ εἶναι ἀδύνατος, διότι ἐλλείπει τὸ ἀνταλλάξιμον ἀντικείμενον.

Ἄλλη ἀδυναμία. Ἔγὼ ἀνατρέφω βοῦς, σεῖς ἀνατρέφετε πρόβατα. Εἰς βοῦς ἴδικός μου ἀξίζει ὀκτὼ πρόβατα ἴδικά σας. Ἐὰν ἔχω ἀνάγκην ὀκτὼ πρόβατων, σᾶς προσφέρω ἔνα βοῦν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἀνταλλαγὴ ἐπιτυγχάνεται εὐκόλως. Ἀλλ' ἐὰν μοῦ χρειάζεται ἐν καὶ μόνον πρόβατον, δὲν ἥμπορῶ νὰ σᾶς προσφέρω τὸ ἐν ὅγδοον τοῦ βοός μου. Ἐδῶ πάλιν ἡ ἀνταλλαγὴ εἶναι ἀδύνατος, διότι δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενον δυνάμενον νὰ διαιρεθῇ.

Εἰς βοῦς ἀξίζει ὀκτὼ πρόβατα. Ὁ κάτοχος τοῦ βοὸς δὲν δύναται, χωρὶς θυσίαν μεγάλην, νὰ ἀνταλλάξῃ τὸν ἴδικόν

του βοῦν μὲν ἐν πρόβατον ζένον. Εἶναι λοιπὸν ἀδύνατον νὰ προμηθευθῇ ἐν πρόβατον διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς. Μεταξὺ ὅμως τοῦ βοὸς καὶ τοῦ προβάτου δύναται νὰ εἶναι ἐν κοινὸν μέτρον.

Ἐάν δὲν ὑπῆρχεν ἐν τοιοῦτον μέτρον, ἔπειτε νὰ εὑρεθῇ. Τοῦτο ἔπραξαν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐπενόησαν τὸ νόμισμα, τὸ ὄποῖον εἶναι ἐν μέτρον τῆς ἀξίας τῶν εἰδῶν δι’ ὅλους.

Μὲ τὸν χρυσὸν ἢ μὲ τὸν ἀργύρον, μέταλλα πολύτιμα, διότι εἶναι σπάνια, κατεσκεύασαν μικρὰ στρόγγυλὰ τεμάχια. Εἴχον διαφορετικὸν μέγεθος, διαφορετικὸν βάρος καὶ διαφορετικὴν ἀξίαν, π.γ. ἐνὸς φράγκου, δύο, πέντε, δέκα, εἴκοσι φράγκων καὶ οὕτω καθεξῆς. Καὶ τὰ μετάλλινα κύτα νομίσματα γρησιμεύουν ὡς μέτρον μεταξὺ διαφόρων ἐμπορευμάτων. Εἰς βοῦς π.γ. ἀξίζει 200 τοικῦτα μονόφραγκα, ἐν πρόβατον ἀξίζει 25. Ὁ Πέτρος δὲν ἤμπορει ν’ ἀνταλλάξῃ ἀπ’ εὐθείας τὸν βοῦν κύτου μὲν ἐν πρόβατον τοῦ Παύλου. Ἄλλα τί κάμνει; Λαμβάνει 25 νομίσματα τοῦ ἐνὸς φράγκου, δίδει κύτα εἰς τὸν Παῦλον καὶ λαμβάνει παρ’ κύτου τὸ πρόβατον, τὸ ὄποῖον ἔχεται. Ὁ Παῦλος ἐπώλησε τὸ πρόβατόν του, ὁ δὲ Πέτρος τὸ ἡγόρχασεν. Ἡ ἀγοραπωλησία ἡ, ἀπλούστερον, ἡ πώλησις ἀντικατέστησε τὴν ἀνταλλαγήν. Ἰδού ἡ πρώτη πρόοδος.

Εἶμαι ἀμπελουργὸς καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐνὸς δοχείου. Πωλῶν λιχνικῶς οἶνον, ἔχω ἀνάγκην φιαλῶν καὶ πωμάτων. Θέλω νὰ προμηθευθῶ ταῦτα διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ προσφέρω οἶνον. Οὐδεὶς ὅμως τῶν γνωρίμων μου ἔχει φιάλας ἢ πώματα. Τί νὰ κάμω; "Ἄλλοι ἄνθρωποι τότε, λιχνοπῶλαι, θέτουν εἰς τὴν διάθεσίν μου τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὄποια ζητῶ. Οἱ ἄνθρωποι οὖτοι εἰς πτωχὴ μέρη, ὅπου δὲν ὑπάρχουν ὄδοι, εἶναι γυρολόγοι καὶ μεταφέρουν παντὸς εἰδούς ἐμπορεύματα μικροῦ βάρους καὶ ὅγκου. Ταξιδεύουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπου

καὶ πηγαίνουν ἀπὸ θύρας εἰς θύραν, προκαλοῦντες τὸν ἄγοραστήν.

“Ολαι αὐταὶ αἱ πράξεις τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πωλήσεως τῶν διαφόρων εἰδῶν εἶναι τὸ λεγόμενον ἐμπόριον καὶ οἱ πωλοῦντες αὐτὰ λέγονται ἔμποροι. Ὅταν δὲ μαρτυροῦνται δὲν εἶναι εὔκολον νὰ μεταφέρωνται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, τότε εἰς τὰς προωδευμένας πόλεις καὶ χώρας συγκεντρώνονται τὰ ἐμπορεύματα εἰς ἐμπορικὰ καταστήματα, εἰς ἀποθήκας ἢ εἰς ὑπόστεγα. Καὶ ἐκεῖ περιμένουν τοὺς πελάτας, τοὺς ἀγοραστάς, νὰ προσέλθουν καὶ ἀγοράσουν ἐξ αὐτῶν. Οἱ ἔμποροι αὐτοί, ἀναλόγως τῶν μεγάλων ἢ μικροτέρων ἐργασιῶν των, λέγονται μεγαλέμποροι, μικρέμποροι ἢ μεταπράται.

Ἐξ ὅσων ἐμάθομεν περὶ τοῦ ἐμπορίου βλέπομεν ὅτι τὸ ἐμπόριον ἐγεννήθη μαζὶ μὲ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀνθρώπων· πρὸ τοῦ πολιτισμοῦ ἐμπόριον δὲν ὑπῆρχεν.

«Τὸ ἐμπόριον»

Σπυρίδων Λοβέρδος (Διασκευὴ)

‘Η ναυτιλία, δηλαδὴ ἡ κατὰ θάλασσαν συγκοινωνία, ἥτο γνωστή ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Κατ’ ἀρχὰς ἡ ναυτιλία περιωρίζετο εἰς τὴν διὰ μικρῶν πλοίων συγκοινωνίαν, τὴν ἀκτοπλοΐαν, καὶ εἰς τὴν διὰ τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν, συγκοινωνίαν, διότι ἡ κατασκευὴ καταλήλων πλοίων ἦτο ἀτελής.

Βαθμηδὸν ὅμως ἐναυπηγήθησαν μεγαλύτερα πλοῖα, μὲ τὰ ὄποια οἱ ἀνθρώποι ἤδυναντο νὰ ἐπιχειροῦν μεγαλύτερα ταξίδια. Τὰ ταξίδια αὐτὰ δὲν εἶχον μόνον ἐμπορικούς, ἀλλὰ πολλάκις καὶ πολεμικοὺς σκοπούς.

Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν διεκρίθησαν ὡς τολμηροὶ ναῦται οἱ Φοίνικες, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Ἑλληνες. Κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ βραδύτερον ἀκόμη εἶχον τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν θάλασσαν ἡ Βενετία καὶ ἡ Γένουα μὲ τὸ μέγα ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν ναυτικόν των.

Σπουδαίαν πρόοδον εἰς τὴν ναυτιλίαν ἔπειφερεν ἡ εὕρεσις τῆς ναυτικῆς πυξίδος. ‘Η πυξίς εἶναι ἐν ἐργαλεῖον, τὸ ὄποιον δεικνύει τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Δι’ αὐτοῦ οἱ ναυτικοὶ εὑρίσκουν ἀσφαλῶς τὴν διεύθυνσιν, τὴν ὄποιαν ὀφείλουν νὰ ἀκολουθήσουν κατὰ τὸν πλοῦν.

Τὸ κύριον μέρος τῆς ναυτικῆς πυξίδος εἶναι ἡ μαγνητικὴ βελόνη. Αὕτη στηρίζεται ἐπὶ καθέτου ἄξονος καὶ δύναται νὰ κινηται ἐλευθέρως. Καὶ ἔχει τὴν ἴδιότητα νὰ λαμβάνῃ τοιαύτην θέσιν, ὥστε τὸ ἐν ἄκρον αὐτῆς νὰ διευθύνεται πρὸς βορρᾶν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς νότον. Τοποθετεῖται ἐπὶ κυκλικοῦ πίνακος, τοῦ ὄποίου ἡ περιφέρεια διαιρεῖται εἰς 32 ἵσα μέρη, ἐπὶ τῶν ὄποιων σημειοῦνται τὰ 32 σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος.

Διὰ τοῦ ἐργαλείου τούτου ὁ ναυτικὸς γνωρίζει ἀκριβῶς εἰς ποῖον μέρος τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους εὑρίσκεται ὁ βορρᾶς καὶ πρὸς ποῖον ὁ νότος. Γνωρίζει ἀκόμη καὶ πάντα τὰ λοιπὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος.

Τὸ χρησιμώτατον αὐτὸν ναυτικὸν ἐργαλεῖον εἰσήγαγεν εἰς τὴν Εύρωπην ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Γιόγιας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος μ. Χ.

Ἐπίσης συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν πρόοδον τῆς ναυτιλίας ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἀτμομηχανῆς, τῆς ὁποίας πρῶτος ἐφεύρετης εἶναι ὁ ἀρχαῖος "Ελλην μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς" Ἡρων ὁ Ἀλεξανδρεύς. Πρὸ τῆς πρώτης είκοσαετίας τοῦ δεκάτου ἑνάτου αἰῶνος, τὰ πλοῖα ἦσαν μόνον ἴστιοφόρα. Καὶ δὲν ἤδυναντο νὰ ταξιδεύσουν παρὰ ὅτε ἔπνεεν ἄνεμος καὶ μάλιστα εὔνοϊκός.

Διὰ τοῦτο τὰ ἴστιοφόρα πλοῖα χρειάζονται πολλάκις πολλὰς ἡμέρας δι' ἀπόστασιν, τὴν ὁποίαν τὰ ἀτμόπλοια δύνανται εἰς ὀλίγας μόνον ὥρας νὰ διαπλεύσουν.

Οἱ κίνδυνοι τῆς θαλάσσης εἶναι μεγαλύτεροι κατὰ τὴν νύκτα. "Ενεκα τοῦ ἐπικρατοῦντος σκότους ὁ πλοίαρχος δὲν βλέπει νὰ διευθύνῃ ἀσφαλῶς τὸ πλοῖον. Τὸ κακὸν ἐμετριάσθη κατὰ πολὺ διὰ τῶν φάρων, οἱ δόποιοι ἀνηγέρθησαν κατ' ἀποστάσεις εἰς τὰς παραλίας καὶ ἴδιας εἰς θέσεις ἐπικινδύνους. Οὕτως οἱ θαλασσοπόροι ὁδηγοῦνται κατὰ τὰς σκοτεινὰς νύκτας καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τοὺς κινδύνους.

Μεταξὺ τῶν κρατῶν, τῶν ὁποίων ἡ ναυτιλία ἔκαμε μεγάλας προόδους, κατατάσσεται καὶ ἡ Ἑλλάς. Τὰ ἐμπορικά μας πλοῖα διαγωνίζονται εἰς πολλοὺς λιμένας μὲ τὰ πλοῖα τῶν μεγάλων κρατῶν. Καὶ οἱ διεσπαρμένοι "Ελληνες εἰς ὅλην τὴν γῆν βλέπουν μὲ ἀπερίγραπτον χαράν τὴν ὥραίαν μας κυανόλευκον σημαίαν ἐπὶ τῶν ἐρχομένων πλοίων.

(Κατὰ διασκευὴν)

131. ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ, ΩΡΑ ΣΟΥ ΚΑΛΗ!

Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα κι ἐβουρκωθῆκαν τὰ βουνά!
Εἶναι βουβὰ τ' ἀγδόνια μας καὶ τὰ ούράνια σκοτεινά,
κι ἡ δόλια μου ματιὰ θολή.
Παιδί μου, ώρα σου καλή!

Εἶναι φωτιὰ τὰ σπλάγχνα μου καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά!
Σαλεύει ὁ νοῦς μου σὰν δενδρί, ποὺ στέκει ἀντίκρυ στὸν χιονιᾶ
καὶ εἶναι ξέβαθο πολύ.
Παιδί μου, ώρα σου καλή!

Βουίζει τὸ κεφάλι μου σὰν τοῦ χειμάρρου τὴν βοή!
Λιποθυμᾶ ἡ καρδούλα μου καὶ μοῦ ἐκόπηκε ἡ πνοή,
στὸ ὑστερνό σου τὸ φιλί.
Παιδί μου, ώρα σου καλή!

« Ἀτθίδες Αὔραι »

Γεώργιος Βιζυηνός

132. Η ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΑ

Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν προϊόντων τῆς φύσεως, διὰ νὰ γίνουν χρησιμώτερα εἰς τὴν καθημερινὴν ζωήν, πρέπει νὰ μεταβληθοῦν διὰ τῆς τέχνης τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ βιοτεχνία τώρα περιλαμβάνει ὅλας ἑκείνας τὰς τέχνας, αἱ δόποιαι μεταβάλλουν τὰ προϊόντα τῆς φύσεως εἰς χρήσιμα διὰ τὸν βίον ἀντικείμενα. Καὶ ἡ μεταβολὴ αὐτὴ δὲν γίνεται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μεγάλων μηχανῶν, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τεχνιτῶν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐργαλείων.

Τοιαῦται τέχναι λόγου χάριν εἶναι ἡ ὑποδηματοποιία, ἡ φανοποιία, ἡ ραπτική, ἡ ξυλουργική, ἡ ἀγγειοπλαστική καὶ ἄλλαι.

Ἡ βιοτεχνία διαφέρει ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν. Ἡ βιομηχανία παράγει μεγάλας ποσότητας βιομηχανικῶν προϊόντων διὰ μηχανῶν καὶ μηχανικῶν κινητηρίων δυνάμεων. Ἡ βιο-

τεχνία παράγει μικρὰς σχετικῶς ποσότητας πραγμάτων διὰ τῶν χειρῶν τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν

χειροκινήτων ἐργαλείων.

Οἰκοτεχνία εἶναι ἡ βιοτεχνία, ἡ δόποια προέρχεται ἀπὸ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ ιδίως ἀπὸ τὰς γυναικας.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ιδίως εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἶναι συ-

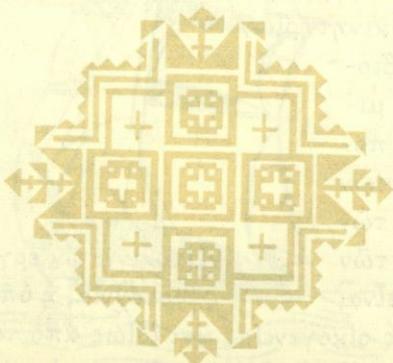
νηθέστατον νὰ ἔργαζωνται κατ' οἶκον αἱ γυναικεῖς, χωρὶς νὰ παραμελοῦν τὰς οἰκιακάς των ἔργασίας. Διὰ τῆς ἔργασίας των κατασκευάζουν διάφορα πράγματα πρὸς πώλησιν· ὑφαίνουν βαμβάκινα ἢ μεταξωτὰ ὑφάσματα ἢ μαλλίνους τάπητας, κεντοῦν, πλέκουν καλάθια, ράπτουν, τρέφουν ἐπίσης μεταξοσκώληκας, συντηροῦν ὄρνιθῶνας ἢ μελισσῶνας καὶ ἐκτελοῦν ἔργασίας καταλλήλους διὰ τὴν γυναικείαν φύσιν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις ἐπίσης πολλαὶ οἰκογένειαι συντηροῦνται διὰ τῆς ἔργασίας τῶν οἰκοδεσποινῶν καὶ τῶν θυγατέρων των· ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ραπτικήν, τὴν ζωγραφικήν ἢ τὰ κεντήματα.

Πολλάκις οἰκογένειαι ὀρφαναὶ συντηροῦνται ἐκ τῆς γυναικείας καὶ μόνον ἔργασίας.

Ἡ βιοτεχνία καὶ ἡ οἰκοτεχνία, μετὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἀποτελοῦν σπουδαίας παραγωγικὰς δυνάμεις εἰς ἔκαστον κράτος.

(Κατὰ διασκευὴν)

133. Η ΜΕΤΑΞΑ

Πατρὶς τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ τῆς βιομηχανίας τῆς μετάξης εἶναι ἡ Βόρειος Κίνα. Εἰς τὴν ἀπέραντον αὐτὴν γύρων ἡ ἀγρία λευκὴ μορέα, τῆς ὁποίας τὰ φύλλα ἀγαπᾷ κυρίως τὸ μεταξοφόρον αὐτὸν ἔντομον, εἶναι γνωστὴ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων.

‘Ο μεταξοσκώληξ κατασκευάζει μικρὰ βομβύκια, τὰ λεγόμενα κουκούλια, τὰ ὅποια συνέλεγον οἱ Κινέζοι ὡς οὐράνιον δῶρον καὶ ἔκλωθον ἀπ’ αὐτὰ τὴν μέταξαν.

‘Η τελειοτέρα ὅμως κατασκευὴ τῆς μετάξης καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς βιομηχανίας αὐτῆς ἀποδίδεται εἰς τὴν κόρην ἑνὸς αὐτοκράτορος Κινέζου, ὁ ὅποιος ἔζησε κατὰ τὸ 2697 π. Χ. ‘Η ἐφεύρεσις αὐτὴ ἔφερε μεγάλα πλούτη εἰς τὴν χώραν τοῦ Οὐρανίου Κράτους, ὅπως λέγεται ἡ Κίνα. ‘Ο λαὸς μάλιστα ἀπὸ εὐγνωμοσύνης ἀπεθέωσε τὴν βασιλόπαιδα αὐτήν, ἡ δοποία λατρεύεται ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς τῆς Κίνας. Οἱ ναοὶ αὐτοί, περιβαλλόμενοι ἀπὸ δάση μορεῶν, εἶναι κυρίως σχολεῖα μεταξουργίας διὰ τὸν λαόν.

‘Η παραγωγὴ τῆς μετάξης διεδόθη ἔπειτα εἰς τὴν Περσίαν καὶ ἡ βιομηχανία τῆς προώθευσε τόσον πολύ, ὥστε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰουλιανοῦ νὰ ὀνομάζωνται οἱ μεταξοσκώληκες Περσικοὶ σῆρες.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἡ μέταξα ἦτο ἄγνωστος καὶ ἐνομίζετο ὅτι ἤσαν τὰ βομβύκια, καθὼς ὁ βάμβαξ, προϊὸν φυτοῦ. ‘Αλλοι δὲ ἐνόμιζον τὴν μέταξαν ὡς τὴν κλωστὴν τῆς ἀράχνης.

Περισσότερον γνωστή ἔγινεν ἡ μέταξα διὰ τοῦ Μ.
Ἀλεξάνδρου, ὅστις, ἀφοῦ κατέκτησε τὴν Ἰνδικήν, ἐνεδύετο
μὲ τὰς πολυτελεῖς στολὰς τῶν Μήδων Βασιλέων. Ἀργότε-
ρον διεδόθη ἡ χρησιμοποίησις τῶν μεταξωτῶν (τῶν σηρι-
κῶν, ὅπως ὀνομάζοντο) ὑφασμάτων ἀκόμη περισσότερον,
ἀλλὰ ἡ ἀξία τῶν ὑφασμάτων τούτων ἦτο πολὺ μεγάλη.
Εἶχε τὴν ἀξίαν χρυσοῦ καὶ δι’ αὐτὸν ἡ ἔξαπλωσίς τῆς ἦτο
περιωρισμένη. Εἰς τὴν Ρώμην μόνον αἱ γυναικεῖς τῆς ἀνω-
τάτης ἀριστοκρατίας ἥδυναντο νὰ φοροῦν μεταξίνας ἐσθῆτας.
"Οταν δὲ ἥρχισαν νὰ ἔρχωνται ἐνδύματα ἀπὸ καθαρὰν
μέταξαν, ἡ σπατάλη ἐκείνη τῆς πολυτελείας ἔξήγειρε τὴν
ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ. Ματαίως προσεπάθησαν σοφοὶ ἡγε-
μόνες νὰ σταματήσουν τὸ ρεῦμα τοῦτο τῆς πολυτελείας. Καὶ
οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Βασίλειος,
ἔξηγέρθησαν ἐναντίον τῆς μεγάλης πολυτελείας τῶν μετα-
ξωτῶν καὶ ἐπιχρύσων ὑφασμάτων. Ἀργότερον, κατὰ τὸν
ἔβδομον αἰῶνα, ὁ ἴδρυτὴς τῆς νέας θρησκείας, ὁ Μωάμεθ,
ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν χρῆσιν τῶν μεταξωτῶν
ἐσθήτων, μὲ ποινὴν τὴν ἀπώλειαν τοῦ Παραδείσου.

Παρ’ ὅλας ὅμως τὰς συμβουλὰς τῶν ἀγίων Πατέρων
καὶ τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν ἄλλων, ἡ μέταξα διεδίδετο πάντοτε.
"Οσον δὲ ἡβᾶνεν ἡ πώλησις τῆς μετάξης, τόσον περισσότε-
ρον ἐπλούτει τὸ Περσικὸν ἐμπόριον, τὸ ὅποιον εἶχε τὸ μονο-
πώλιον τῆς μετάξης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἐξ
αἰτίας τῶν πολέμων πρὸς τοὺς Πέρσας, ἡ τιμὴ τῆς μετάξης
ὑψώθη τόσον, ὥστε καὶ οἱ πλουσιώτεροι ἐδυσκολεύοντο νὰ
προμηθευθοῦν μεταξωτὰ ὑφάσματα. Διότι οἱ Πέρσαι κατέ-
λαβον τότε τὴν μεγάλην ὁδὸν τοῦ ἐμπορίου τῆς μετάξης
καὶ αἱ ἐμπορικαὶ συγκοινωνίαι διεκόπησαν.

Οἱ Βυζαντινοὶ τότε ἐσκέφθησαν νὰ ἀποκτήσουν τὴν

βιομηχανίαν τῆς μετάξης καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ μεταξο-
σκώληκος, δὲ ὁποῖος θὰ προσέφερε μεγάλους πόρους εἰς τὸ
κράτος. Εἶχον φθάσει κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ
εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴν δύο μοναχοί, οἱ ὁποῖοι διη-
γοῦντο τὰ θαυμάσια τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ ὑπέσχοντο νὰ
φέρουν μεταξόσπορον. Τοὺς μοναχοὺς τούτους, μὲ τὴν συμ-
βουλὴν τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας, ἀπέστειλεν ὁ Ἰουστινια-
νός, κατὰ τὸ 555 μ. Χ., εἰς τὴν Σηρικήν, δηλαδὴ τὴν Κεντρι-
κὴν Ἀσίαν. Τοὺς ἀντήμειψε πλουσίως καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐ-
τοὺς μεγάλας δωρεάς, ἐὰν ἔφερον εἰς τὸ Βυζάντιον τὸν με-
ταξόσπορον.

Οἱ δύο μοναχοὶ μετέβησαν κρυφίως εἰς τὴν χώραν τῶν
Σηρῶν. Ἐκεῖ ἔμαθον πῶς παράγεται καὶ ὑφαίνεται ἡ θαυ-
μασία αὐτὴ κλωστὴ τῆς μετάξης. Ἐπειτα ἔκρυψαν εἰς τὸν
νάρθηκα (δηλαδὴ εἰς τὸ κούφιο μέρος) τῶν ράβδων των ὥρ-
οια μεταξοσκωλήκων καὶ τὰ ἔφερον εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐκεῖ
ἔξεθρεψαν τοὺς σκώληκας μὲ φύλλα μορέας καὶ ἐδίδαξαν τὴν
ἀνατροφὴν των καὶ τὴν παραγωγὴν μετάξης.

Ἄπὸ τότε ὁ Ἰουστινιανὸς ἔδρυσε βιομηχανικὰ ἐργαστή-
ρια μετάξης καὶ πολὺ γρήγορα τὸ πολύτιμον αὐτὸν νῆμα ἔγινε
μονοπώλιον τοῦ κράτους καὶ ἐπωλεῖτο εἰς μεγάλας τιμάς.

«Μέταξα»

Γ. Κυριακὸς (Διασκευὴ)

Ξημερώνει. Αύγη δροσάτη
μὲ τὸ πρῶτό της πουλὶ¹
λές καὶ κράζει τὸν ἐργάτη
στὴν φιλόπονη ζωή.

Πρὶν ἀχνίσῃ κάθε ἀστέρι,
μὲ χαρούμενη καρδιά,
νέοι, μεσόκοποι καὶ γέροι,
τρέξετε ὅλοι στὴν δουλειά.

Τώρα ἔκειθε οἱ φροντίδες
ἄς πετάξουνε, καθὼς
ξαφνιασμένες νυκτερίδες,
ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος
ἐν' ἀγκάθῃ στὴν καρδιά,
πέστε ἀζήλευτα: « Εἶναι τοῦτος
ἐργασίας κληρονομιά! ».

Σηκωθῆτε· ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἄφθονο καρπό,
ἀν δὲ κόπος τὴν ποτίζῃ
μὲ ἔναν ἰδρωτα συγνό.

Γεράσιμος Μαρκορᾶς

135. ΜΑΪΟΣ

Τηλθεν ὁ Μάιος.

Μεγάλη ἑορτὴ εἰς τὸν δροσερὸν καὶ ἀνθοστόλιστον κῆπον. Ἀνθη εἰς τὰ δένδρα, ἄνθη εἰς τοὺς θάμνους, ἄνθη εἰς τὴν χλόην, ἄνθη παντοῦ. Τὰ χρώματα συνδυάζονται ἀρμονικῶς μὲ τὰ ἀρώματα. Αἱ κατακόκκιναι παπαροῦνται ἀδελφώνονται μὲ τὰς λευκὰς μαργαρίτας καὶ τὸ βαρὺ ἄρωμα τῶν χρίνων μὲ τὴν λεπτὴν εὐώδιαν τῶν ρόδων. Καὶ ἡ πρωινὴ δρόσος στολίζει τὰ φύλλα καὶ τὰ πέταλα μὲ ἀδάμαντας, μὲ τοὺς ὄποιους παίζουν φαιδρῶς αἱ πρῶται τοῦ ἥλιου ἀκτῖνες.

Εἰς τὴν καθαράν, τὴν γαλανήν, τὴν εὐώδη ἀτμόσφαιραν τοῦ κήπου πετοῦν ἀναρίθμητα ἔντομα καὶ πτηνά, βομβοῦντα, τερετίζοντα, κελαδοῦντα. Ἡ συναυλία των ἡ πανηγυρικὴ συμπληρώνει τὴν ὄψιν τοῦ κήπου τὴν ἑορτάσιμον, ἀντὶ τῶν ἀφώνων ἀνθέων, τὰ ὄποια κοιτάζουν μὲ ἀγάπην καὶ θαυμασμόν. Ψάλλουν τὰ πτηνὰ τὸν ὅμνον τοῦ Ματου. Καὶ ἐνῷ πετοῦν μὲ κελαδήματα, πλησιάζουν τὰ ἄνθη, ὡς διὰ νὰ αἰσθανθοῦν αὕτα τὴν εὐώδιαν των, ὡς διὰ νὰ ἀκούσουν ἐκεῖνα τὸ ἄσμά των.

Καὶ λέγουν τὰ ἄνθη πρὸς τὰ πτηνά:

— Σᾶς ζηλεύομεν καὶ σᾶς μακαρίζομεν. Πόσον εἰσθε εύτυχισμένα, ποὺ ἔχετε λάρυγγα μουσικὸν καὶ ήμπορεῖτε νὰ τονίζετε ἄσματα πρὸς τὸν Δημιουργόν σας! Ἡμεῖς εὐώδιά-

ζομεν καὶ αἰσθανόμεθα, ἀλλὰ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ ἐκφράσω-
μεν ὅ, τι αἰσθανόμεθα μὲ ἄσματα.

Καὶ ἀπαντοῦν τὰ πτηνὰ πρὸς τὰ ἀνθη:

— 'Η εὐώδια σας ἐκφράζει τὰ αἰσθήματά σας. 'Ημεῖς προσευχόμεθα μὲ ἄσματα εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ. 'Αλλὰ σεῖς εἰσθε τὰ θυμιατήρια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκ-
πέμπεται πρὸς τὸν οὐρανόν, μαζὶ μὲ τὴν προσευχήν, ἡ εὐώ-
δια τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης.

Καὶ τὸ ἀγνὸν παιδίον, τὸ δόποιον ἔρχεται τὴν πρωινὴν ἐκείνην ὥραν διὰ νὰ δρέψῃ τὰ ἀνθη τοῦ Ματού, ἀκούει, ἐννοεῖ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθέων καὶ τῶν πτηνῶν καὶ λέγει :

— Ναί, ὁ κῆπος αὐτὸς εἶναι νάός, δπου δοξάζεται καὶ ὑ-
μεῖται ὁ Δημιουργός. Σήμερον εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἑορτῶν.
Ἐορτάζει ἡ Φύσις. Τὰ πτηνὰ διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θε-
οῦ καὶ τὰ θυμιατήρια τῶν ἀνθέων ἀναπέμπουν πρὸς Αὐτὸν
τὸν λιβανωτὸν τῆς λατρείας καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης.

Γενγόριος Ξενόπουλος (Διασκενή)

136. Η ΠΡΩΤΗ ΜΑΪΟΥ

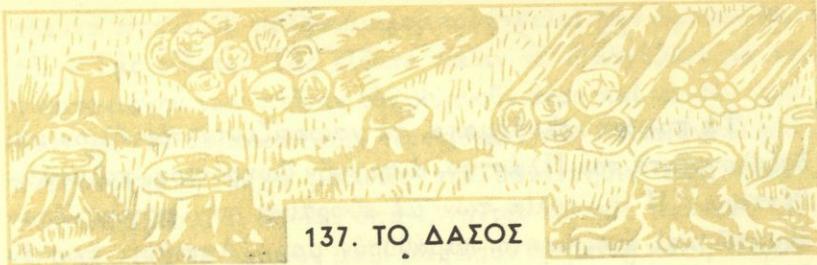
Τοῦ Ματού ροδοφαίνεται ἡ 'μέρα,
ποὺ ὥραιότερη ἡ φύση ξυπνάει
καὶ τὴν κάμνουν λαμπρὰ καὶ γελάει
πρασινάδες, ἀκτῖνες, νερά.

'Ανθη καὶ ἀνθη βαστοῦνε στὸ χέρι
παιδιὰ κι ἀνδρες, γυναικες καὶ γέροι.

'Ασπροεντύματα, γέλοια καὶ κρότοι,
ὅλοι οἱ δρόμοι γεμάτοι χαρά.

Ναί, χαρῆτε τοῦ χρόνου τὴν νιότη,
ἀνδρες, γέροι, γυναικες, παιδιά.

Διονύσιος Σολωμός

137. ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τὸ δάσος, ποὺ λαχτάριζες
ώσπου νὰ τὸ περάσης,
τώρα νὰ τὸ ξεχάσης,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιὰν αύγινὴ τὸ κούρσεψαν
ἀνίδρωτοι λοτόμοι,
κι ἔκεī εἶναι τώρα δρόμοι,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τὸ σιγαλὸ τραγούδισμα
ποὺ σ' ἔσερνε διαβάτη,
σὲ μαγικὸ παλάτι,
δίχως ἐλπίδα αύγῆς,

τὸ πήρανε, γιὰ κοίταξε,
στερνὴν ἀνατριχίλα,
τὰ πεθαμένα φύλλα,
ποὺ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
τ' ἄγριά του δένδρα τώρα
καὶ τὰ βρῆς στὴν χώρα,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιλτιάδης Μαλακάσης

ΑΙ ΧΕΛΙΔΩΝΕΣ

Τὰ πρωινὰ κελαδήματα, τὰ χαιρετίζοντα τὸν ἥλιον καὶ δοξολογοῦντα τὸν Πλάστην, ἀντηχοῦν ζωηρότερα, πολυπληθέστερα. 'Η συναυλία των μὲ εὐφραίνει τὴν αὔγήν, ὅταν ἔξυπνῶ καὶ ἀνοίγω τὸ παράθυρόν μου. 'Απέναντι ἔχω ἐν δένδρον ὑψηλόν, τοῦ ὁποίου οἱ κλάδοι τώρα ἡρχισαν νὰ πρασινίζουν. 'Επὶ τοῦ δένδρου τούτου τονίζουν τὸν πρωινόν των ὄμυνον οἱ πτερωτοὶ ψάλται τῆς περιοχῆς μας. Καὶ πέριξ ἀναθάλλουν τὰ φυτὰ καὶ τὰ δενδρύλλια τῆς αὐλῆς, καὶ ἀναζωγονεῖται ὁ κισσός, ὁ ὁποῖος καλύπτει ἔως ἐπάνω τοὺς τοίχους, καὶ τὸ νωπὸν πράσινον, τὸ ἀνοικτόν, δίδει τὸν ζωηρότερον τόνον εἰς τὴν εἰκόνα.

Καὶ εἶναι μία μικρὰ είκὼν ἀνοίξεως αὐτή, ποὺ παρουσιάζεται ἐμπρός μου τὸ πρώι, ὅταν ἀνοίγω τὸ παράθυρόν μου. "Αν ἡμην ζωγράφος, θὰ ἐζωγράφιζον αὐτὸ τὸ δένδρον, ὅπως τὸ ἔβλεπον πρὸ δὲ λίγων ἀκόμη ἡμερῶν, γυμνόφυυλλον, πένθιμον, ἴσχνόν, ὡς σκελετός, ποὺ ἔξετεινε τοὺς τεφρούς του κλάδους ἐπὶ οὐρανοῦ συννεφώδους, διὰ νὰ παραστήσω τὸν χειμῶνα. Καὶ πάλιν θὰ τὸ ἐζωγράφιζον ὅπως τὸ βλέπω τώρα θαλερόν, πράσινον, ἐπὶ οὐρανοῦ ἀνεφέλου, διὰ νὰ παραστήσω τὴν ἀνοιξίν.

Ναί, ἡ ἀνοιξίς ἤλθεν! 'Ο Πλούτων ἀφῆκε πάλιν τὴν Περσεφόνην νὰ ἀναβῇ ἀπὸ τὸν "Ἄδην εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ συναντήσῃ τὴν μητέρα της Δήμητρα καὶ νὰ φέρῃ τὰ ἄνθη καὶ τὴν χαράν. 'Η ἀνοιξίς ἤλθε. Μᾶς τὸ λέγει τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ, μᾶς τὸ ἐπαναλαμβάνει τὸ πράσινον τῆς γῆς, μᾶς τὸ βεβαιώνει τὸ κελάδημα τῶν πτηνῶν.

"Ηλθεν ἡ ἀνοιξίς καὶ, ὅπως πάντοτε, τὸ ἀνθοστόλιστον ἄρμα της ἔσυραν αἱ χελιδόνες. "Ω, τὰ ἀγαπημένα, τὰ λα-

τρευτὰ πτηνά, οἱ πρόδρομοι, οἱ προάγγελοι τῶν ὥραίων ἡμέρῶν! Τὰς εἴδατε; Τὰς εἴδατε πάλιν νὰ διασχίζουν μὲ τὴν χαριτωμένην των πτῆσιν τὸν κυανοῦν ἀέρα καὶ νὰ τὸν γεμίζουν μὲ τὴν ἀρμονίαν τῶν τερετισμῶν των; Καὶ ἐνεπλήσθη εὐφροσύνης ἡ ψυχή μας εἰς τὴν συνάντησιν τῶν καλῶν, πιστῶν φίλων, αἱ ὄποιαι ἐπανέρχονται εἰς τὰς παλαιάς των φωλεάς, διὰ νὰ μείνουν μαζί μας ὅσον θὰ μείνῃ καὶ ἡ Περσεφόνη, ὅσον θὰ διατηρηθῇ ἡ ὥραία ἐποχή!

Ναί, διότι δὲν ὑπάρχει ἀγαπητότερον πτηνὸν ἀπὸ τὴν χελιδόνα. "Ἐρχεται μαζὶ μὲ τὴν ἄνοιξιν καὶ εἶναι τὸ ἔμβλημα τῆς ἀναγεννήσεως, τῆς ἀφυπνίσεως τῆς ζωῆς. Εἶναι φίλη τοῦ ἀνθρώπου. Διότι, κατὰ προτίμησιν, στήνει τὴν φωλεάν της εἰς τὰς πόλεις, παρὰ τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων καὶ πολλάκις μέσα εἰς τὰς κατοικίας των. Δίδει τὸ μέγα παράδειγμα τῆς φιλοπονίας, τῆς οἰκογενειακῆς ἀγάπης, τοῦ κοινωνικοῦ αἰσθήματος, διότι εἶναι κατ' ἔξοχὴν φιλόπονος, φιλόστοργος καὶ κοινωνική. Ἡ παρουσία της θεωρεῖται ὡς καλὸς οἰωνὸς καὶ γίνεται πανταχοῦ δεκτὴ ὡς εὐλογία Θεοῦ. Καὶ δὲν εἶναι μόνον στολισμός, δὲν μᾶς τέρπει ἀπλῶς μὲ τὴν χάριν τῆς πτήσεώς της καὶ μὲ τὴν γλυκύτητα τοῦ ἀσματός της, εἶναι καὶ εὐεργέτις, διότι καθαρίζει τὴν ἀτμόσφαιραν ἀπὸ τοὺς κώνωπας καὶ ἀλλα βλαβερὰ ἔντομα, τὰ ὄποια ἀποτελοῦν κυρίως τὴν τροφήν της.

"Ἐπειτα, χρησιμεύει κάποτε καὶ ὡς εἶδος βαρομέτρου. Οἱ χωρικοὶ μάλιστα, οἱ ὄποιοι δὲν ἔχουν ἄλλο, μεταχειρίζονται τὴν χελιδόνα· ὅταν πετῷ χαμηλά, προμηνύει βροχήν, ὅταν πετῷ ὑψηλά, προμηνύει καλοκαιρίαν.

"Υποθέτω ὅτι δὲν ὑπάρχουν χειρότερα παιδία εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὄποια καταδιώκουν τὰς χελιδόνας καὶ δοκιμάζουν κατ' αὐτῶν τὴν δύναμιν τῆς σαΐτας των ἡ

πετροβολοῦν τὰς φωλεάς των ἢ συλλαμβάνουν καὶ βασανίζουν τοὺς νεοσσούς. Μαρτυροῦν σκληρότητα ψυχῆς ἀπαραδειγμάτιστον. Διότι πληγώνουν ἢ φονεύουν χωρὶς λόγουν, ἀπὸ ἀπλῆν εὐχαρίστησιν, — ποίαν ἀγρίαν εὐχαρίστησιν! — πτηνὰ ὅχι μόνον ἀβλαβῆ, ἀλλὰ καὶ ὡφέλιμα καὶ εὔεργετικά!

Γρηγόριος Ξενόποντος (Διασκευὴ)

Καλῶς μᾶς ἤλθες, ἀκακο πουλὶ χαριτωμένο,
καλῶς μᾶς ἤλθες, τοῦ Μαρτιοῦ πρωτόλουβο
λουλούδι!

Μὲ πόση, νά ’ξερες, κρυφὴ λαχτάρα περιμένω
ν’ ἀκούσω μέσ’ στὰ σύννεφα τὸ πρῶτό σου
τραγούδι!

Τόσο συνήθισα δὲ φτωχὸς νὰ βλέπω κάθε μέρα
χαρὲς κι ἐλπίδες νὰ πετοῦν, νὰ πνίγωνται στὸ

τοῦ χρόνου τ’ ἀνυπότακτου, ποὺ ἀκόμ’ ἀκόμα

μοῦ φαίνετ’ ὅτι σὲ θωρῶ νὰ σχίζης τὸν αἰθέρα

μὲ τὰ σπαθᾶτά σου πτερά... Γλυκό μου χελιδόνι,

μᾶς ἔφερες καλοκαιριά... ”Οψιμο θά ’ληθη χιόνι; ..

“Βίος καὶ Ἐργα»

‘Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

140. ΑΙ ΜΕΛΙΣΣΑΙ

α. Η βασίλισσα Ο λαὸς ὄνομάζει τὴν βασίλισσαν Μάνναν, διότι πράγματι εἶναι ἡ μῆτηρ ὀλοκλήρου τοῦ μελισσίου καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ ἀναπτύξεώς του.

Η βασίλισσα γνωρίζεται ἀπὸ τὰς ἄλλας μελίσσας, διότι ἔχει μικρότερον τὸ σῶμα καὶ κοντὰ τὰ πτερὰ καὶ ὅλον τὸ ὅπισω μέρος τῆς κοιλίας μένει ἀσκέπαστον. Εἶναι περισσότερον κιτρινωπὴ ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας καὶ εἰς τὸν ἥλιον φαίνεται ώστε χρυσωμένη. Εἳναν ιδῇ κανεὶς διὰ πρώτην φορὰν βασίλισι· ν, ἡμπορεῖ νὰ τὴν νομίσῃ μικρὰν σφῆκα, διότι ἔχει πολὺν δόμοιό τητα. Αἱ κινήσεις τῆς βασιλίσσης εἶναι βραδεῖαι καὶ σοβαραί, ώστε νὰ ἐννοῇ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀρχόντισσα τῆς κυψέλης. Εἳναν δύμας τύχη ἀνάγκη, τότε γίνεται ἔξαφνα· πολὺν ζωηρὰ καὶ εὔκιντος.

"Ολαι αἱ ἄλλαι μέλισσαι τῆς κυψέλης ἀγαποῦν καὶ σέβονται τὴν βασίλισσαν. Τρέχει κάθε μία νὰ παραμερίσῃ, διὰ νὰ τῆς ἀφήσῃ τόπον εἰς τὰς κηρήθρας, νὰ τὴν χαιδεύσῃ μὲ τὰ κέρατά της καὶ νὰ τῆς προσφέρῃ τροφήν.

Χωρὶς βασίλισσαν τὸ μελισσιόν δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ, ἀλλὰ σκορπίζεται καὶ χάνεται. Αἱ μέλισσαι ἐννοοῦν τοῦτο καὶ, ἀμα χάσουν τὴν ἀγαπημένην μητέρα των, φανερώνουν μὲ διαφόρους τρόπους τὴν λύπην καὶ ταραχὴν

καὶ τὴν ἀπελπισίαν των. Γυρίζουν ἐπάνω - κάτω, ἐδῶ καὶ ἔκεῖ, καὶ τὴν ζητοῦν παντοῦ μὲν παραπονετικὸν βόισμα τῶν πτερῶν. Αἱ φωναὶ των αὐταὶ γνωρίζονται τόσον εὔκολα καὶ διαφέρουν ἀπὸ τὰς φωνὰς τῆς χαρᾶς τῶν μελισσῶν, ὅσον διαφέρει θρῆνος παιδίου ἀρρώστου ἀπὸ τὰ παιδικὰ χαρωπὰ τραγούδια.

Ἡ βασίλισσα ἔχει κέντρον καὶ μάλιστα μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ἐργάτιδα καὶ φαρμακερόν. Εἶναι λοξὸν καὶ ὅχι τόσον δυνατόν, ὥστε νὰ τρυπᾷ καὶ σκληρὰ ἀντικείμενα. Ἐὰν εἰπῇ κανεὶς τοῦτο εἰς ἀπλοϊκὸν μελισσοτρόφον, θὰ τὸν κάμῃ νὰ γελάσῃ, διότι πιστεύει ὅτι ἡ βασίλισσα δὲν ἔχει κέντρον. Τὴν πεποίθησιν δὲ αὐτὴν ἐσχημάτισε δικαίως, ἀφοῦ ἐγγίζει μὲ τὰς χεῖράς του, ὁσάκις τύχῃ ἀνάγκη, τὰς βασιλίσσας τῶν μελισσῶν, χωρὶς νὰ κεντρισθῇ. Τὸ κέντρον αὐτὸ δὲν ἡξεύρει ἢ δὲν δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ὡς ὅπλον, παρὰ μόνον ὅταν πρόκειται νὰ κτυπήσῃ ἄλλην βασίλισσαν.

Μέσα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κυψέλην δύο βασίλισσαι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσουν. Καὶ ἂμα τύχῃ νὰ συναντηθοῦν, ὁρμοῦν ἢ μία ἐναντίον τῆς ἄλλης καὶ ἀρχίζει ἀγών φοβερός. Καὶ τελειώνει ὁ ἀγών αὐτὸς μὲ τὸν θάνατον τῆς ὀλιγώτερον δυνατῆς ἢ τῆς ὀλιγώτερον πονηρᾶς βασιλίσσης.

Εἰς τὰς μονομαχίας αὐτὰς συμβαίνει κάτι πολὺ περίεργον. Αἱ δύο βασίλισσαι ἀρπάζονται μὲ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, σφίγγονται στῆθος μὲ στῆθος καὶ προσπαθοῦν ἢ μία νὰ κεντρίσῃ τὴν ἄλλην εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας. Ἀλλὰ μόλις παρουσιάσουν τὰ φαρμακερὰ κέντρα, ἀφήνονται καὶ ἀπομακρύνονται πρὸς τὰ ὅπισω, ὁρμοῦν ἐπειτα καὶ συμπλέκονται. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται ἔως νὰ εὕρῃ ἢ μία κατάλληλον στιγμήν, ὅταν ἡ ἀντίπαλος εἶναι ἀπροφύλακτος. Καὶ τότε ὁρμᾷ αἰφνιδίως, τὴν κτυπᾷ μὲ τὸ κέντρον καὶ τὴν θανατώνει.

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ μία ἀπὸ τὰς βασιλίσσας θὰ ζήσῃ καὶ τὸ μελίσσιον δὲν μένει ὄρφανόν. Ἐνῷ, ἂν ἐκτυπῶντο καὶ αἱ δύο κατὰ τὴν ὥραν τῆς συμπλοκῆς, θὰ ἔμενε τὸ μελίσσιον χωρὶς βασίλισσαν καὶ θὰ ἔχαντο. "Ο, τι λοιπὸν γίνεται δὲν εἶναι τυχαῖον, ἀλλὰ ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα, τὰ ὅποια φανερώνουν τὴν πρόνοιαν τῆς φύσεως διὰ τὴν διατήρησιν τῶν πλασμάτων της.

‘Ο πληθυσμὸς τῆς κυψέλης ἀποτε-

β. Ἕργάτις

λεῖται ἀπὸ τὰς Ἕργατιδας. Ἐν κα-

λὸν μελίσσιον δύναται νὰ περιέχῃ ἔως ἑκατὸν χιλιάδας Ἕργα-
ζομένας μελίσσας. Αὐταὶ ἔχουν ὅλας τὰς φροντίδας τοῦ συν-
οικισμοῦ. Ἡ ζωὴ των εἶναι διαρκής Ἕργασία. Ἀπὸ τὴν πρώ-
την στιγμήν, ὅτε ἔξερχονται τέλειαι μέλισσαι ἀπὸ τὸ κελλίον,
ἔως τὴν τελευταίαν στιγμήν, ὅτε ἀποθνήσκουν ἀπὸ τὴν πολ-
λὴν Ἕργασίαν, Ἕργάζονται.

Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ζοῦν περισσότερον ἀπὸ ἔξ η ἐπτὰ
μῆνας, μερικαὶ μάλιστα οὔτε δύο μῆνας. Ἀλλαι τρώγονται
ἀπὸ τὰ πτηνά, ἐνῷ μαζεύουν τὸ νέκταρ ἐπάνω εἰς τὰ ἄνθη.
“Αλλαι θανατώνονται ἀπὸ κακοκαιρίας καὶ βροχάς, πρὶν
προφθάσουν νὰ φέρουν τὸ φορτίον των εἰς τὴν κυψέλην.
Ολίγαι προφθάσουν νὰ γηράσουν, ὅσαι γεννῶνται κατὰ τὸ
φθινόπωρον καὶ μένουν τὸν χειμῶνα κλεισμέναι εἰς τὰς κα-
τοικίας των. Καὶ αὐταὶ, μὲ πτερὰ σχισμένα, μὲ σῶμα μαδη-
μένον, Ἕργάζονται ὅσον ἡμποροῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κυ-
ψέλης, μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου, ὁ ὅποιος ἔρχεται αἰφνι-
δίως, χωρὶς ἀσθενείας καὶ βάσανα.

‘Ἡ Ἕργάτις τὰς πρώτας δεκαπέντε ἡμέρας τῆς νεότη-
τός της καθαρίζει τὰ κελλία καὶ τρέφει τοὺς ἀνηλίκους ἀδελ-
φούς της. “Ἐπειτα ἀρχίζει νὰ κατασκευάζῃ κηρίον ἀπὸ τὸ
μέλι, τὸ ὅποιον τρώγει ἔτοιμον ἀπὸ τὰς κηρήθρας. “Αμα

ἀρχίσῃ νὰ ἔξερχηται ἀπὸ τὴν κυψέλην, τὰς πρώτας ἡμέρας φέρει νερόν, ἔπειτα γῦριν καὶ ἐπὶ τέλους μέλι.

Ἐὰν καμμία ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας γεννηθῇ ἀνίκανος δι’ ἐργασίαν, ἀμέσως θανατώνεται ἀπὸ τὰς ἀδελφάς της. Ἐπίσης καταδικάζεται εἰς θάνατον ἀπὸ πεῖναν, ἐὰν παύσῃ νὰ ἐργάζηται, διότι ἔπαθε κάποιαν σωματικὴν βλάβην. Τότε αἱ ἄλλαι μέλισσαι μὲ σπαρτιατικὴν αὐστηρότητα τὴν σύρουν καὶ τὴν ρίπτουν ἔξω ἀπὸ τὴν κυψέλην. Τὸ βασίλειον τῶν μελισσῶν δὲν ἔννοεῖ νὰ τρέφῃ πολίτας ἀέργους καὶ ἀχρήστους.

Ἐὰν τύχῃ νὰ συλληφθῇ μία μέλισσα ἀπὸ κανὲν ἔντομον ἢ εύρεθῇ εἰς κίνδυνον, τότε δλαι αἱ ἄλλαι μέλισσαι, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουν μήπως πάθουν καὶ αὐταί, τρέχουν νὰ τὴν σώσουν.

Αἱ ἐργάτιδες μέλισσαι ἔχουν ὅπλον δυνατὸν τὸ φαρμακερὸν κέντρον. Δὲν τὸ μεταχειρίζονται ὅμως διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν χωρὶς λόγον, παρὰ μόνον διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ζωήν των καὶ νὰ προφυλάξουν τὴν κατοικίαν των.

Κάποτε πειραταί, καταδιωκόμενοι ἀπὸ μέγα Τουρκικὸν πλοῖον, κατώρθωσαν νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ νὰ τὸ κυριεύσουν. μὲ τὴν βοήθειαν τῶν μελισσῶν. Ἐπλησίασαν τὸ τουρκικὸν σκάφος καὶ ἀπὸ τὸ ὄψος τοῦ ἴστοῦ ἔρριψαν μέσα εἰς αὐτὸ τὰς πηλίνας κυψέλας, τὰς ὄποιας εἶχον εἰς τὸ πλοιάριόν των. Αἱ κυψέλαι ἔσπασαν καὶ αἱ μέλισσαι ἐσκορπίσθησαν καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ πληρώματος. Οἱ Τούρκοι τόσον ἔζαλίσθησαν ἀπὸ τὰ κεντρίσματα χιλιάδων μελισσῶν, ὥστε ἔτρεχον καὶ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ βάθη τοῦ πλοίου. Ἔνῳ οἱ πειραταί, προφυλαγμένοι μὲ προσωπίδας, ὥρμησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ πλοῖον, χωρὶς νὰ εὔρουν καμμίαν ἀντίστασιν.

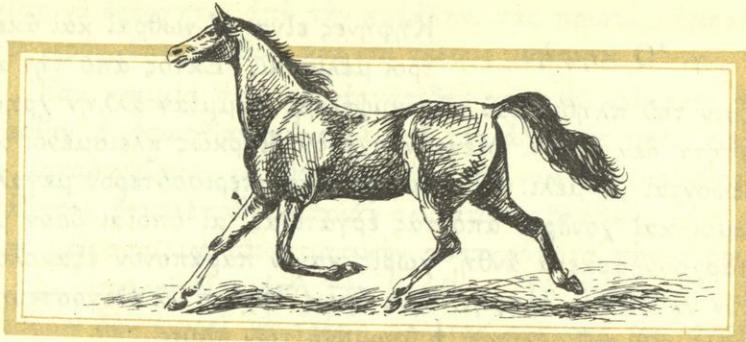
γ. Ο κηφήν
Κηφῆνες εἶναι αἱ νωθραὶ καὶ ἄκεν-
τροι μέλισσαι. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αὐ-
ξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς κυψέλης, καμμίαν ἀλλην χρησι-
μότητα δὲν ἔχουν. Μένουν σχεδὸν διαρκῶς κλεισμένοι καὶ
τρέφονται μὲν μέλι. Οἱ κηφῆνες εἶναι περισσότερον μεγαλό-
σωμοι καὶ χονδροὶ ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας, αἱ δποῖαι ὅσον μὲν
ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἄνθη, χωρὶς κανὲν παράπονον ἔξακολου-
θοῦν νὰ δίδουν τροφήν, ἀμα ὅμως ἀρχίσῃ νὰ δλιγοστεύῃ, ἡ
συγκομιδὴ τοῦ μέλιτος, ἡ ὑπομονὴ των παύει.

Τότε αἱ ἐργάτιδες ἀνησυχοῦνται φοβοῦνται μήπως οἱ
πολυφάγοι κηφῆνες ἔξοδεύσουν τὸ ἀποθηκευμένον μέλι καὶ
χαθῇ ἀπὸ πεῖναν τὸ μελίσσιον κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χειμῶ-
νος. Ἀρχίζουν λοιπὸν τὴν καταδίωξιν τῶν κηφήνων. Τοὺς
ἔως χθὲς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, τοὺς δποίους ἔθρεψαν μὲ τὸ
προϊὸν τόσων κόπων καὶ τόσων φροντίδων, τώρα τοὺς συλ-
λαμβάνουν χωρὶς εὐσπλαγχνίαν καὶ τοὺς σύρουν ἕξω ἀπὸ τὴν
κυψέλην. Τώρα τροφὴ δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον διὰ τοὺς ἐργα-
ζομένους καὶ τοὺς χρησίμους διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κυψέ-
λης. Ἡ καταστροφὴ τῶν κηφήνων εἶναι ἀπαραίτητος. "Ἄν
αύτοὶ πλεονάσουν καὶ ἀν τὸ μέλι ἔξοδευθῇ πρὶν ἔλθῃ ὁ καιρὸς
τῆς νέας συγκομιδῆς, τότε ὀλόκληρον τὸ μελίσσιον θὰ χαθῇ
τὸν χειμῶνα.

"Ο κηφήν εἶναι ὄλως διόλου διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν ἐργά-
τιδα. Ἡ ἐργάτις εἶναι φιλόπονος καὶ ἐργατική, ἐκεῖνος εἶναι
νωθρὸς καὶ ἀεργος. Δι' αὐτὸ τὸ δνομα «κηφήν» εἰς τὴν ἀρ-
γαίαν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν τὸ δνομα «κηφη-
ναρεὶδ» σημαίνει τὸν ἀεργον καὶ δκνηρὸν ἄνθρωπον. Τὸν
ἄχρηστον εἰς τὴν κοινωνίαν, ὁ δποῖος ζῆ ἀπὸ τοὺς ξένους
κόπους καὶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν ἀλλων.

«Αἱ Μέλισσαι».

Γεωργίος Δροσίνης (Διασκευή)

141. Ο ΙΠΠΟΣ

‘Ο βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ὁ 18ος περιηγεῖτο εἰς μίαν ἐπαρχίαν τῆς Γαλλίας συνοδευόμενος ἀπὸ Ἰλην ἵππεων λογχοφόρων. Καθ’ ὅδὸν ἡ συνοδεία συνήντησε μυλωθρὸν (μυλωνᾶν), ὃ ὅποιος ὠδήγηει ἄλογον φορτωμένον μὲ δύο σάκκους ἀλεύρου. Ἐξαίφνης τὸ ἄλογον ἀγριεύει, ρίπτει κατὰ γῆς τὸ φορτίον του καὶ ἀφήνει τὸν μυλωθρὸν εἰς τὴν μέσην τοῦ δρόμου. Τρέχει τότε δρομαῖον εἰς τὴν Ἰλην τοῦ ἵππικου καὶ τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν ἄλλων ἵππων. Μὲ δυσκολίαν ἐδιώχθη ἀπὸ τὴν Ἰλην. Ἀνεκαλύφθη ἔπειτα ὅτι ἦτο ἀρχαῖος ἵππος τοῦ στρατοῦ, καὶ, ἀφοῦ ἐγήρασεν, ἐπωλήθη εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἤγοράσθη ἀπὸ τὸν μυλωθρόν. Ἡ θέα τῆς στρατιωτικῆς παρατάξεως ἐζωντάνευσε τὰς παλαιὰς ἀναμνήσεις του.

‘Ο ἵππος ἀγαπᾷ τὴν βοὴν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ταραχὴν τῶν μαχῶν. Σύντροφος πιστὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τοὺς κινδύνους του καὶ εἰς τοὺς εἱρηνικοὺς ἀγῶνας, εἰς τὰς ἱπποδρομίας καὶ εἰς τὰ κυνήγια. Ὑπακούει πάντοτε εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀναβάτου του καὶ εἰς τὴν θέλησίν του, εἴτε διὰ νὰ ἀδιαφορήσῃ εἰς τὸν κίνδυνον εἴτε διὰ νὰ περιορίσῃ τὴν ὁρμήν του.

‘Ο ἵππος είναι ὅγι μόνον τὸ χρησιμώτερον εἰς τὸν ἄνθρωπον ζῷον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὥραιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ τετράποδα. Ἡ ἀναλογία τῶν μελῶν του, ἡ στάσις τῆς κεφαλῆς του, ἡ χάρις τῶν κινήσεών του, ἡ ζωηρότης τοῦ βλέμματός του, ἡ χαίτη του, ἡ οὐρά του, ὅλα αὐτὰ δεικνύουν τὴν εὐγένειαν τοῦ ὑπερηφάνου αὐτοῦ ζῷου.

‘Ο ἵππος ἀρέσκεται εἰς τὰ κοσμήματα καὶ γίνεται κομψότερος καὶ δυνατώτερος, ὅταν τὸν στολίζουν μὲ φάλαρα πολυτελῆ, μὲ ἐφίππια χρυσοκέντητα, μὲ πτερὰ καὶ μὲ κώδωνας. Οἱ ἀγωγιᾶται τῆς Ἰσπανίας, ὅταν θέλουν νὰ τιμωρήσουν κανένα ἄλογον διὰ τὴν ἀταξίαν του, τοῦ ἀφαίροῦν τὰ κοσμήματά του ἢ τὸ ἀναγκάζουν νὰ μένῃ ὅπισσα ἀπὸ τὰ ἄλλα ἄλογα τῆς συνοδείας. Φαίνεται τότε τὸ ζῷον ὅτι συναίσθανται τὴν ταπείνωσιν.

Τὰ ὄτα του ἔκφραζουν αὐτὰ καὶ μόνον τὴν κατάστασίν του. ‘Οσον τὰ κρατεῖ ὅρθια, ὅταν βαδίζῃ ἀγερώχως, τόσον τὰ χαμηλώνει ὅταν τὸ ἀναγκάζουν νὰ ὑπομείνῃ κόπους ἀναξίους του. ‘Οταν στενοχωρῆται ἡ θυμώνη, τότε τὰ κινεῖ τὸ ἐμπρόδεις καὶ τὸ ἄλλο ὅπισσα.

Εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ρωσίας, ὅπου τὰ ἄλογα, πρὶν ἐξημερωθοῦν, ζοῦν ἐλεύθερα, περιφέρονται εἰς τὰς ἀπεράντους ἔκείνας ἐκτάσεις εἰς ἀγέλας τριακοσίων, τετρακοσίων ἢ καὶ πεντακοσίων ζώων.

‘Οταν ἡ γῆ εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ χιόνας, σκάπτουν τὴν χιόνα μὲ ἔνα τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν, διὰ νὰ εύρουν τὸ χόρτον μὲ τὸ ὅποιον τρέφονται. ‘Ἐκάστη ἀγέλη ἔχει τὸν ἀρχηγόν της. ‘Ο ἵππος ὁδηγεῖ τὴν ἀγέλην καὶ αὕτη στρέφεται δλόκληρος ἢ βαδίζει, τρέχει ἢ στέκει κατὰ τὰς ὁδηγίας του. Αὕτως δρίζει τὰς κινήσεις της, ὅταν λύκοι προσβάλλουν τὴν ἀγέλην. Εἶναι πάντοτε εἰς κίνησιν καὶ πάντοτε εἰς προσοχήν. ‘Επιθεωρεῖ τὴν ἀγέλην καί, ἀν κανεὶς ἵππος

έξέλθῃ ἀπὸ τὰς τάξεις του ἡ μείνη δπίσω, τρέχει πρὸς αὐτόν, τὸν κτυπᾶ καὶ τὸν ἐπαναφέρει εἰς τὴν θέσιν του. "(ταν μετὰ τέσσαρα ἡ πέντε ἔτη γηράσῃ ὁ ἀρχηγός, ἄλλος ἵππος τῆς ἀγέλης νεώτερος καὶ δυνατώτερος ἔξερχεται ἀπὸ τὰς τάξεις καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ. "Αν τὸν νικήσῃ, λαμβάνει τὴν θέσιν του. Καὶ ἡ ἀγέλη τὸν ἀναγνωρίζει τότε ὡς ἀρχηγόν της, ἀντὶ τοῦ νικηθέντος καὶ ἐκθρονισθέντος.

Εἰς τὴν Φιλανδίαν, τὸν Μάιον, ἀφοῦ λειώσουν αἱ χιόνες, τὰ ἄλογα ἀφήνονται ἐλεύθερα καὶ πηγαίνουν μόνα των εἰς τὰ δάση. Ἐκεῖ σχηματίζουν ἀγέλας χωριστάς, αἱ δοιᾶι σύτε διαλύονται οὕτε ἀναμειγνύονται μὲν ἄλλας. Ἐκάστη ἀγέλη ἔκλεγει διὰ τὴν βοσκήν της ἐν μέρος τοῦ δάσους, δπου μένει χωρὶς νὰ καταπατῇ τὴν ξένην περιοχήν.

Γνωστὸν εἶναι πόσον ὁ ἵππος ἀφοιώνεται εἰς τὸν κύριόν του ἡ τὸν ἴπποκόμον του. Γνωστὸν ἐπίσης εἶναι πόσον φροντίζει διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀναβάτου, ὅταν τὸν γνωρίζῃ καὶ τὸν ἀγαπᾶ. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος εἰς τὴν Ρωσίαν, εἰς στρατιώτης ἐπλανήθη ἐν μέσῳ καταιγίδος χιόνων, καί, πεσὼν ἀπὸ τὸν ἵππον, ἔσπασε τὸν πόδα του. Μόνος ἐκεῖ, μὴ δυνάμενος νὰ κινηθῇ, ἔξηπλωμένος κατὰ γῆς, ἀνέμενεν ὁ δυστυχῆς τὸν θάνατον. "Ο ἵππος του τὸν ἔσωσε. Ἐνόησεν δτι ὁ ἴππεύς του δὲν ἤδυνατο νὰ ἀνυψωθῇ μέχρις αὐτοῦ· ἐγονάτισε λοιπὸν καὶ ἔξηπλώθη δσον χαμηλὰ ἤδυνθη, διὰ νὰ εὔκολύνῃ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν πληγωμένον στρατιώτην. Ἀφοῦ δὲ κατώρθωσεν ἐκεῖνος μὲ πολὺν κόπον νὰ καθίσῃ εἰς τὸ ἐφίππιον, ὁ ἵππος ἔσηκώθη μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ ἐπανέλαβε τὸν δρόμον του. Καὶ ἔφερε τὸν ἀναβάτην του εἰς τὸ σύνταγμα, δπου ἐφρόντισκαν διὰ τὴν πληγὴν του.

(Κατὰ διασκενὴν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

Σταύρωση τοῦ Ιησοῦ Χριστοῦ

Η ΔΟΞΑ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμαυρη ράχι
περπατῶντας ἡ Δέξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
πού 'χαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Διονύσιος Σολωμός

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελίς
"Γύμνος εἰς τὴν Σημαίαν (ποίημα) Σ. Δάφνη	7

A'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. 'Ανάστασις, Α. Καρκαβίτσα	9
2. Χριστὸς 'Ανέστη (ποίημα) Ι. Πολέμη	12
3. Χρονιάρες μέρες (ποίημα) Γ. Δροσίνη	13
4. 'Ο Πατριάρχης, Γ. Τερτσέτη	14
5. 'Ο Θεός προστατεύει τὴν Ἑλλάδα, Σ. Τεικούπη	16
6. Τὸ τάμα τοῦ Κολοκοτρώνη, Γ. Τερτσέτη	18
7. 'Ο Παπᾶ - 'Αρσένης, Ν. Σπηλιάδη - Γιάννη Βλαχογιάννη	19
8. 'Ο ἀληθινὸς κληρικός, Ν. Μακρῆ	21
9. Νύχτα Χριστουγεννιάτικη (ποίημα) Γ. Δροσίνη	22
10. 'Ο παπᾶς τοῦ Σταρτόβου, Η. Οίκονομοπούλου	23
11. Μιὰ χριστιανικὴ πρᾶξις	24
12. 'Η εὐσέβεια τοῦ στρατοῦ μας	25
13. 'Η καμπάνα τοῦ χωροῦ (ποίημα) Α. Φωτιάδη	26
14. Τὸ ιερὸ κειμήλιο, Σ. Δάφνη	27
15. 'Αι - Δημήτρης (ποίημα) Γ. 'Αθάνα	32

B'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

16. Ζῆ δ Βασιλιάς 'Αλέξανδρος: (ποίημα) Γ. Δροσίνη	33
17. Γραικός, Γενίτσαρος καὶ Βενετσιάνος, Δ. Καμπούρογλου	35
18. 'Ο ἔξωμότης, Ε. Π. Φωτιάδου	39
19. Οἱ Ψαριανοὶ στὴν Ἐπανάστασι (διασκευὴ)	42
20. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο (ποίημα) Ι. Πολέμη	48

---

* 'Ἐκ τῶν συμβαθεισῶν συλλογῶν τῶν Γ. Μέγα - Λ. Οίκονομίδου καὶ τοῦ Θ. Παρασκευοπούλου ἐλήφθησαν τὰ ἔξῆς ἀναγνώσματα:

- 1) 'Ἐκ τῆς συλλογῆς Γ. Μέγα - Λ. Οίκονομίδου τὰ ὑπ' ἀριθ. 59, 67, 69, 70, 86, 88, 95, 107, 114, 122 καὶ 142.
 2) 'Ἐκ τῆς συλλογῆς Θ. Παρασκευοπούλου τὰ ὑπ' ἀριθ. 9, 14, 15, 58, 60, 66, 68, 105, 117, 127 καὶ 131.

"Ἄπαντα τὰ λοιπὰ ἀναγνώσματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν Ε. Π. Φωτιάδου - Η. Μηγιάτη.

	Σελίς
21. 'Η Σουλιωτοπούλα, Γιάννη Βλαχογιάννη	50
22. 'Η καταστροφή τοῦ Σουλίου (ποίημα δημώδες)	52
23. Χήρα Σουλιώτισσα, Γιάννη Βλαχογιάννη	53
24. 'Η Δέσπω (ποίημα δημώδες)	55
25. Εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον. Χ. Σταυροπούλου	56
26. 'Η τιμιότης τοῦ Κανάρη (διασκευὴ)	59
27. 'Η καταστροφή τοῦ Δράμαλη (ποίημα δημώδες)	62
28. 'Ο Κολοκοτρώνης, Σ. Μελᾶ	63
29. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι (ποίημα δημώδες)	69
30. 'Η ἄλωσις τῆς Τριπολίτσας (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	70
31. Κολοκοτρώνης καὶ Καποδίστριας, Ν. Σπηλιάδη	71
32. 'Η φούντα τοῦ σπαθίου, Γ. Τερτσέτη	72
33. Σύνορα πλατύτερα (διασκευὴ)	72
34. 'Ο γιατρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, Ρ. Γκόλφη	73
35. Στὸ Χάνι τῆς Γραβιάς, Γιάννη Βλαχογιάννη	77
36. Σάνι ἀρχαῖοι "Ελλήνες, Δ. Δημητρακάκη	78
37. 'Ο Παπαφλέσσας, Φ. Φωτάκου	79
38. Πῶς ἐσώθηκεν δ Παρθενῶν	80
39. "Αγια λιθάρια, Δ. Ρώμα	81
40. 'Ο Σολωμὸς καὶ τὸ Μεσολόγγι, Σ. Ραφτάνη	82
41. Μεσολόγγι (ποίημα δημώδες)	83
42. Στὴν μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, Ν. Σπανδωνῆ	84
43. 'Ο Διάδοχος καὶ δ στρατιώτης, Ν. Σπανδωνῆ	85
44. 'Η συμπεριφορὰ τῶν στρατιωτῶν μας, Ν. Σπανδωνῆ	86
45. Σκαρφαλωμένοι στὸ Μπιζάνι, Ν. Σπανδωνῆ	88
46. Δίψα νίκης, Η. Οικονομοπούλου	90
47. «Στὴν Σόφια», Η. Οικονομοπούλου	91
48. 'Ἐπιστολὴ μαχητοῦ τοῦ πολέμου τοῦ 1913, Η. Οικονομοπούλου	96
49. Τὸ "Ἐπος 1940 - 41. 'Αχ. Κύρου	97

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΒΙΟΝ

50. Στὸν καινούργιο χρόνο (ἀκροστιχίς)	100
51. Τὸ Ναυτόπουλο, Α. Κουρτίδη, ...	101
52. 'Ο "Ελλην ναύτης (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	103
53. Τὸ μικρὸ μας περιβόλι, Γ. Δροσίνη	105
54. Τὸ σπίτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη	107
55. 'Η σύντροφος τοῦ ναυάρχου Δέσποινα Κανάρη, Ε. Η. Φωτιάδου...	108
56. Μάννα (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ	110

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

57. Κουπὶ καὶ τιμόνι (ποίημα) Ι. Πολέμη	112
58. Ροδιά καὶ πεῦκος, Γιάννη, Βλαχογιάννη	113

	Σελίς
59. Τί θέλω (ποίημα) Γ. Δροσίνη	115
60. Άμερικανοι φιλέλληνες, Δ. Βαγενᾶ - Ε. Δημητρακοπούλου.....	116
61. Παροιμίαι, Ν. Πολίτου	120
62. Δημώδη αινίγματα	122

*E'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΖΩΗΝ*

63. 'Ο τρύγος, Η. Βουτιερίδη	123
64. 'Ο τρύγος (ποίημα) Α. Χριστοπούλου	129
65. Οι τέσσερες ἑποχές τοῦ χρόνου (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ	130
66. Στή Ρόδο, Κ. Ούρανη	134
67. 'Η Δῆλος, Π. Νιρβάνα	137
68. Τὰ Γρεβενά. Δ. Κοντογιάννη	141
69. Τὸ 'Αργυρόκαστρο, Γ. Α. Μέγα	145
70. 'Η Κέρκυρα, Ν. Πετμεζᾶ - Λαύρα	147
71. 'Απὸ τὸν γῦρο τῆς Πελοποννήσου, Ν. Μαρτίνη	150
72. Οι παλιόπετρες, Ε. Π. Φωτιάδου	155
73. 'Η πέρδικα, Σ. Γρανίτσα	157
74. 'Η ἐλιά (ποίημα) Ι. Πολέμη	160

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

A'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

75. Πατρὶς καὶ Θρησκεία, Δ. Π. Τυπάλδου Φορέστη	163
76. Οἱ τρεῖς ἱεράρχαι, Ε. Π. Φωτιάδου	164
77. Δέησις πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπὲρ τῆς Ἐλλάδος, Φ. Σκούφου.....	169
78. 'Η τελευταία λειτουργία, Σ. Ζαμπελίου	172
79. Τὸ Μπαλουκλὶ (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	177
80. 'Αγία Σοφία, Ε. Π. Φωτιάδου	173
81. 'Η Παναγία τῆς Τήνου, Α. Μωραΐτιδου	182
82. Εὐθύμιος Βλαχέβας (διασκευὴ)	188
83. 'Ο νεομάρτυς 'Άγιος Δημήτριος, Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου...	189
84. 'Ο κλῆρος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, Δ. Μπαλάνου	192
85. Τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς 'Ακαδημίας, Ι. Βοβολίνη	195
86. 'Η δόξα τῆς Ἐλλάδος (ποίημα) Λ. Μαβίλη	197

B'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

87. Τὰ Παναθήναια, Χ. Τσούντα	198
88. Παρελθόν καὶ Μέλλον (ποίημα) Α. Προβελεγγίου	201
89. 'Ο Σαμουήλ, Α. Βαλσαρίτου	202

	Σελίς
90. 'Ο θιούριος τοῦ Ρήγα, Ι. Γενναδίου	203
91. Κατὰ τὰς παραμονάς τῆς ἐπαναστάσεως, Γ. Δροσίνη	205
92. 'Ο δρκος τῶν Φιλικῶν, Ι. Φιλήμονος	212
93. 'Η προκήρυξις τοῦ 'Υψηλάντου	215
94. Τὰ ἔτη τῆς νεότητος τοῦ 'Αθανασίου Διάκου, Α. Καρκαβίτσα...	219
95. Ρούμελη (ποίημα) Ζ. Παπαντωνίου	225
96. Τὸ φίλημα, Μ. Μητσάκη	225
97. Μεσολόγγιον, Δ. Βικέλα	228
98. 'Ο Γεννάδιος κηρύσσει τὴν ἀνάγκην τῶν θυσιῶν, Ε. Π. Φωτιάδου...	233
99. Τὰ πυρπολικά, Φ. Κουκουλὲ	238
100. Κανάρης (ποίημα) Α. Πάλλη	240
101. 'Η 'Αμερόπολις μετά τὴν ἀπελευθέρωσιν, Χ. Τσούντα	241
102. 'Η Σημαία, Ε. Λυκούδη	243
103. 'Η κήρυξις τοῦ πολέμου τοῦ 1912, Σ. Μελᾶ	245
104. 'Εμπρός (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	251
105. Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα (ποίημα) Γ. Σουρῆ	252
106. 'Η θυσία τοῦ Κιλκίς, Ε. Π. Φωτιάδου	252
107. 'Ελλάδα - 'Ελλάδα (ποίημα) Σ. Σπεράντσα	254
108. Λόγοι τοῦ Κωνσταντίνου	255
109. 'Ο Δωδεκανήσιος ἔθελοντής	256
110. Κύπριον αἷμα (διασκευὴ)	257
111. 'Η μάχη τοῦ Σκρᾶ, Γ. Βραχηνοῦ	258
112. Οἱ εὑζωνοι, Γ. Τσοκοπούλου	261
113. Στὰ σύνορα (ποίημα) Ι. Πολέμη	265
114. Πίνδος (ποίημα) Σ. Σπεράντσα	266
115. Οἱ νέοι Λεωνίδαι, Φ. Λιβιτσιάνου	267
116. Τὸ ὄψιφα μα Ντίλι εἰς τὴν Κορέαν, Ε. Θωμοπούλου	269
117. Πατρίδα (ποίημα) Γ. Δροσίνη	273

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

118. 'Ο Σωκράτης, δ 'Αλκιβιάδης καὶ δ Ξενοφῶν (διασκευὴ)	274
119. 'Ο Μ. 'Αλέξανδρος καὶ δ Φωκίων (διασκευὴ)	276
120. 'Ο θρίαμβος τοῦ Διαγόρα, Α. Κεραμοπούλου	277
121. 'Ο Παπατρέχας, Α. Κοραῆ	279
122. Λάζαρος Κουντουριώτης, Ε. Σίμου	283
123. 'Ανδρέας Συγγρός, Γρ. Ξενοπούλου	286

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ

124. 'Ηρόδης δ 'Αττικός, Κ. Παπαρηγοπούλου	288
125. Αἱ ἀρχαιότητες, Ε. Λυκούδη	290
126. 'Ο 'Αρχιμήδης (διασκευὴ)	293

Ε'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΝ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

127. 'Οργανισμός 'Ηνωμένων 'Εθνῶν (Ο.Η.Ε.), Θ. Παρασκευοπούλου	296
--	-----

ΣΤ'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

128. 'Ο Σωκράτης ὡπέρ τῆς γεωργίας (διασκευή)	300
129. Τὸ ἐμπόριον, Σ. Λοβέρδου	301
130. Ναυτιλία (διασκευή)	306
131. Παιδί μου, ὥρα σου καλὴ (ποίημα) Γ. Βιζηνοῦ	308
132. 'Η βιοτεχνία καὶ ἡ οἰκοτεχνία (διασκευή)	309
133. 'Η μέταξ, Γ. Κυριακοῦ	311
134. 'Η ἔργασία (ποίημα) Γ. Μαρκοφᾶ	314

Ζ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΖΩΗΝ

135. Μάιος, Γρ. Ξενοπούλου	315
136. 'Η πρώτη Μαῖον (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	316
137. Τὸ δάσος (ποίημα) Μ. Μαλακάση	317
138. Άι χελιδόνες, Γρ. Ξενοπούλου	318
139. Τὸ χελιδόνι (ποίημα) Α. Βαλαωρίτου	320
140. Άι μέλισσαι, Γ. Δροσίνη	321
141. 'Ο ἵππος (διασκευή)	326
142. 'Η δόξα τῶν Ψ'αρῶν	329
ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	331

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον. 'Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ ΣΤ', 1967 (VIII)- ΑΝΤΙΤΥΠΑ 220.000 - ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1557/22-7-67

*Εκτύπωσις - Βιβλιοδεσία : ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε. Φιλαδελφείας 4 — ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής